

JENNI HELENIUS

Alkoholikasvatus ja hyvä vanhemmuus

*Vanhempien, verkkokeskustelijoiden
ja asiantuntijoiden näkökulmia*

JENNI HELENIUS

Alkoholikasvatus ja
hyvä vanhemmuus

*Vanhempien, verkkokeskustelijoiden
ja asiantuntijoiden näkökulmia*

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunnan tiedekuntaneuvoston

suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi

Tampereen yliopiston Virta-rakennuksen

auditoriossa 109, Åkerlundinkatu 5,

Tampere, 19.6.2019, klo 12

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta.

<i>Vastuuohjaaja ja kustos</i>	Dosentti Jari Eskola Tampereen yliopisto	
<i>Ohjaaja</i>	KT, tutkijatohtori Petteri Eerola Tampereen yliopisto	
<i>Esitarkastajat</i>	Dosentti Ritva Nätkin Tampereen yliopisto	YTT, tutkijatohtori Henna Pirskanen Jyväskylän yliopisto
<i>Vastaväittäjä</i>	Professori Anna Rönkä Jyväskylän yliopisto	

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Copyright ©2019 tekijä

Kannen suunnittelu: Roihu Inc.

ISBN 978-952-03-1109-4 (painettu)
ISBN 978-952-03-1110-0 (verkkojulkaisu)
ISSN 2489-9860 (painettu)
ISSN 2490-0028 (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1110-0>

PunaMusta Oy – Yliopistopaino
Tampere 2019

ESIPUHE

Väitöstutkimuksessani tarkastelin, miten hyvää vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta eri positioista käsin (vanhemmat, asiantuntijat ja verkkokeskustelijat). Ehkä on syytä kuvailla myös omaa positiotani aiheeseen. Olen parikymmentä vuotta käsitellyt vanhemmuuteen, lapsiin ja nuoriin liittyviä teemoja erilaisissa työ- ja luottamustehtävissäni. Olen huomannut, että alkoholikasvatuksesta keskustellessa esitetään usein ristiriitaisia odotuksia ja kokemuksia siitä, miten vanhempien pitäisi toimia. Tutkimukseni lähtökohtana on, että vanhemmuuskäsitykset rakentuvat ja välittyvät vuorovaikutuksessa ja puhetavoissa. Alkoholikasvatukseen liittyviä puhetapoja on tutkittu niukasti, vaikka alkoholia ja vanhemmuutta muuten tutkitaankin paljon erilaisilla viitekehyksillä. Esimerkiksi kesällä 2018 löysin hakusanoilla ”alcohol” ja ”parent” 498 artikkelin tiivistelmät, jotka olivat ilmestyneet noin kymmenen vuoden sisällä. Itse kirjoitin suomeksi toivoen, että osatutkimuksia voisi sujuvasti hyödyntää suomalaisen ehkäisevän päihdetyön ja vanhemmuuden tuen suunnittelussa. Yksi tutkittujen puhetapojen konteksteista kun on suomen kieli.

Kiitos kaikille, jotka olitte mukana eri vaiheissa. Ohjaajani Jari Eskola, kiitos tutkimusaiheen sisältöpohdinnoista ja hauskoista keskusteluista, metodiohjauksesta, analyysien tarkistamisesta ja monista yhteisistä kirjoitusprojekteista. Toinen ohjaajani Petteri Eerola, kiitos oivaltavista kommentteista johdantolukuun ja perhetutkimusnäkökulman vahvistamisesta. Esitarkastajat dosentti Ritva Nätkin ja YTT Henna Pirskanen, kiitos tärkeistä korjaus- ja täsmennysehdotuksista. Professori Jukka Törrönen, kiitos kommentteista artikkelin 1 eri versioihin. Kiitos artikkelien nimettömille arvioijille. Kiitos lehtien toimittajille ja toimitussihteereille neuvoista julkaisuprosesseissa.

Kiitos Alkon Lasten seurassa -ohjelmalle, Suomen Vanhempainliitolle ja Mannerheimin Lastensuojeluliitolle (MLL) yhteistyöstä (aineistot). Kiitos Tampereen yliopiston kasvatustieteen opiskelijoille yhteistyöstä aineistonkeruussa. Kiitos tutkimukseen osallistuneille vanhemmille ja kouluttajille. Kiitos MLL:n tutkimussäätiölle suunnitteluvaiheen apurahasta.

Hämeenlinnassa 22.4.2019

Jenni Helenius

TIIVISTELMÄ

Tässä väitöskirjatutkimuksessa tarkasteltiin kotien alkoholikasvatusta, joka nähtiin vanhempien ja lasten välisenä toimintana sekä vuorovaikutuksena kulttuurin ja yhteiskunnan kanssa. Tavoitteena oli selvittää, miten hyvää vanhemmuutta rakennettiin puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta. Neljässä artikkelissa käsiteltiin asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhempien tapoja puhua kodin alkoholikasvatuksesta. Tutkimus sijoittuu lähelle konstruktionistista perhetutkimusta ja sosiaalista konstruktionismia. Positioinnin käsitteellä tuotiin uutta näkökulmaa vanhemmuustyylien tutkimuksen, alkoholinkäyttötilastojen ja muiden kvantitatiivisesti kotien alkoholikasvatusta tarkastelevien tutkimusten rinnalle. Ehkäisevästä päihdetyöstä tarkasteltiin virittävää valistusta ja sosiaalipedagogista interventiota.

Aineistoina olivat Alkon Lasten seurassa -ohjelman asiantuntijablogit (67), verkkokeskustelijoiden kommentit (555), vanhempainiltojen kouluttajien haastattelut (7) sekä kouluttajien kirjalliset vanhempainilto-palautteet (46). Aineistot edustivat näytteenäkökulmaa asiantuntija- ja verkkokeskusteluihin, joissa käsitellään vanhemmuutta alkoholikasvatuksen näkökulmasta. Vanhempien omaa näkemystä toivat esiin 13–19-vuotiaiden nuorten vanhempien haastattelut (28) ja kirjalliset vastaukset (53), sekä vanhempainiltojen kirjalliset palautteet vanhemmilta (12 illasta).

Tutkimuksen käsitteellisinä työkaluina ja laadullisen sisällönanalyysin tukena olivat semiotiikkaa lähellä olevat position, päämäärärationaalisuuden, subjektiposition, vastakkainasettelun ja veloitteen käsitteet sekä Greimasin semioottinen neliö.

Tutkimuksen keskeinen tulos oli se, että asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhempien intresseissä oli kasvattaa nuorista alkoholin kohtuukäyttäjiä, mutta tähän pyrittiin ristiriitaisin keinoin. Puhetavoissa hyvää vanhemmuutta rakennettiin vastakohtaisuuksien ja ääripäiden avulla seuraavasti: asiantuntijoiden tuottamissa hyvän vanhemmuuden positioissa lasta suojeltiin aikuisten runsaalta alkoholinkäytöltä ja varhaisilta alkoholikoikeiluilta. Hyvään vanhemmuuteen yhdistettiin herkkyyden lapsen reaktioille, lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen, lapsen edun asettaminen ensisijaiseksi, lapsuuden ja nuoruuden ymmärtäminen sekä toisaalta tiedostavuus oman käyttäytymisen ja alkoholikulttuurin suhteen. Asiantuntijoiden huoli kohdistui erityisesti näiden vastakohtiin. Verkkokeskusteluissa esiintyi ristiriitaisia näkemyksiä siitä, pitäisikö lasta suojella aikuisten alkoholinkäytöltä vai siedättää häntä siihen, sekä

missä rajoissa alkoholinkäyttö lasten seurassa on kohtuullista. Suuri osa kannatti asiantuntijoiden näkemyksiä, mutta myös kriittisiä ja haastavia kommentteja esiintyi. Vanhemmat itse rakensivat hyvää vanhemmuutta kertomalla sisäisestä motivaatiosta lapsen kasvattamiseen, rakkaudesta, keskusteluvuudesta ja pyrkimyksestä sopivien rajojen asettamiseen sallivuuden ja ehdottomuuden välillä. Alkoholista keskusteltiin nuoren kanssa eri tilanteissa aloitteellisesta, reagoivasta tai rajoittavasta lähtökohdasta käsin. Keskeinen jännite syntyy siitä, että osa vanhemmista arvelee, että tarjoamalla alkoholia kotona ehkäistään riskialttiita alkoholikokeiluja muualla. Osa taas ei tarjoa alaikäiselle alkoholia ikärajojen ja terveystarkistusten vuoksi, tai ei halua itse tuottaa alkoholikokeiluja.

Puhe kotien alkoholikasvatuksesta näyttöä monitahoisena. Asiantuntijoiden tuottamissa hyvän vanhemmuuden positioissa korostuivat tiedostavuus, varovaisuus ja lapsen edun asettaminen etusijalle. Osa verkkokeskustelijoista ja vanhemmista suhtautui tutkimus- ja asiantuntijatietoon kriittisesti, painottaen omia kokemuksiaan tai vanhempien tilannekohtaista harkintaa. Verkkokeskustelut toivat esiin alkoholikulttuurin erilaisia vivahteita, mutta yleisesti puhetoissa syyllistettiin vanhempia ääripäihin viittaavasta toiminnasta. Vastaavasti myös useimmat vanhemmat ottivat etäisyyttä sallivuuteen ja ehdottomuuteen. Kaikissa aineistoissa hyvään vanhemmuuteen liitettiin keskusteleminen nuoren kanssa. Alkoholin kohtuukäyttö näyttöä sosiaalisena normina, johon liitettiin alkoholin määrän lisäksi monia tilannekohtaisia merkityksiä, joita on hyvä huomioida ehkäisevässä päihdetyössä.

Asiasanat: alkoholikasvatus, alkoholikulttuuri, ehkäisevä päihdetyö, perhe, positointi, puhetoavat, vanhemmuus.

ABSTRACT

The practices of parental alcohol socialization are subject to pressures exerted by culture, friends, and family. This doctoral dissertation examines parental alcohol practices, which are defined as the interactions between children and the parents, family, and society's cultural norms. The research consists of four articles published in Finnish. The aim of my research was to examine how 1) parents, 2) members of an alcohol and parenting-specific Facebook group, and 3) researchers and experts define good or decent parenting in the discourse on alcohol and parenting.

The context of the research is social constructionism and constructionist family research, and the analysis is based on positioning theory and qualitative content analysis. I examined how people construct good parenting from different positions in the discourse on alcohol and parenting. My chief aim was to determine how parents define good parenting, and the Facebook group members' and the experts' positions were considered as contextual viewpoints, along with Greimas' semiotic square. My materials consisted of the following: 67 expert blog posts on the website of Alko (the Finnish Government-owned limited alcohol company); 555 comments by Lasten seurassa Facebook group members. The group, founded by Alko, is a forum for discussions about consuming alcohol in the presence of children; 7 interviews with the facilitators of alcohol-specific parents' meetings, and feedback forms from 46 parents' meetings; Parents' feedback forms from 12 parents' meetings; 28 interviews with parents and 53 written answers.

The articles. Article 1 examines how experts and Facebook users ask parents to behave in the company of their children. It considers what implications these requests have for parents, especially when they consider consuming alcohol in the presence of their children. Article 2 examines how parents discuss their parenting in alcohol-specific parents meetings. The material used is the interviews with the facilitators of parents meetings and the feedback from the parents and facilitators. Article 3 examines how the parents of teenage children perceive the goals of their alcohol socialization practices. The main questions were: 1) What intentions defined the parents' subject positions? 2) How did the parents construe decent parenting in their

stories about discussing alcohol with their children? Experts and preventive workers often advise parents to talk about alcohol to their teenagers. Article 4 examines these discussions from the parents' point of view. The main questions were: 1) What intentions defined the parents' subject positions? 2) How did the parents construe decent parenting?

Results: The intentions that parents raised for discussions referred to initiative and reactive or restrictive positions. Parents typically tried to warn their teenagers about the risks of drinking, or to limit their children's drinking. Conversely, some actively tried to familiarize their teenagers with alcohol. Parents understood decent parenting by talking about themes like responsibility, trust, interaction, negotiation, understanding, reflective parenting, monitoring, role-modelling, and reasonable drinking. Some parents deliberately avoided discussing alcohol with their children for fear of unintentionally creating an interest in alcohol. The parents' primary goal was to teach teenagers to consume alcohol only in moderation and refrain from binge drinking. Other people are perceived of as helpers or opponents depending on whether they share the same principles as the parents. Most parents try to find a 'golden mean' between strict rules and permissiveness. Most differences of opinion between parents concerned the advantages and disadvantages of having minors try alcohol and offering it to them in the home. In addition, the experts' and Facebook group members emphasized that the primary goal of parents should be to teach teenagers to consume alcohol only in moderation and refrain from binge drinking. The qualitative analysis indicates that experts request parents to 1) consider their use of alcohol from the perspective of their children, 2) monitor their own behaviour, 3) set a conscious example for their children, and 4) remember that a parent's use of alcohol can harm his/her children. The experts emphasize that it is important for parents to observe their children's reactions if they drink in their company. Facebook comments, on the other hand, reveal various norms and obligations related to the amount of alcohol consumed and the children's presence. Four discourses are identified based on the analysis: 1) Protecting the child from alcohol (drinking reasonably when the child is not present), 2) exposing of the child to alcohol (drinking reasonably when the child is present), 3) concealing drinking from the child (heavy drinking when the child is not present), and 4) endangering the child by drinking (heavy drinking when the child is present).

Conclusions: The main finding was that the parents, researchers, experts, and Facebook group members all considered moderate drinking a social norm. Most

parents shared the experts' view that parents' discussions with their children about alcohol are important. However, the intentions and topics of the discussions may vary depending on the parents' personal opinions. It seems that both parents and Facebook group members take the golden mean position of avoiding strict rules and permissiveness, meaning that this position is considered a social norm in everyday discourse. The third social norm in everyday discourse was that parents should consider their parenting practices themselves and not simply obey social pressures or adhere to expert opinion. The experts emphasized awareness, carefulness, and prioritizing the child's best interests over the parents' own desires or social pressure when, for example, consuming alcohol in the presence of children. Experts and preventive workers should develop methods to support parents so they are prepared to discuss alcohol with their teenagers.

Keywords: alcohol prevention, everyday discourse, family, negotiation, parenting, social constructionism, youth, Facebook

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	17
1.1	Tutkimuksen motivaatio ja tausta	17
1.2	Tutkimuksen asemoituminen aiempaan tutkimukseen	21
1.3	Tutkimuksen keskeiset käsitteet	27
2	KOTIEN ALKOHOLIKASVATUKSEN KULTTUURISET KONTEKSTIT	30
2.1	Kulttuuri, perhekulttuuri ja alkoholikulttuuri.....	30
2.2	Positiointi puheessa vanhemmuudesta.....	34
2.3	Tutkimustieto ja asiantuntijoiden ohjeet vanhemmille	38
2.4	Alkoholikasvatuksen ja juomatapojen kansanmallit.....	43
3	VANHEMMAT ALKOHOLIKASVATTAJINA	47
3.1	Vanhemmuus ja perheen rakentuminen	47
3.2	Kasvatuksen tavoitteellisuus ja kasvatustietoisuus	51
3.3	Vanhemmuustyylit, neuvottelut ja luottamus.....	55
3.4	Vanhempien esimerkki ja alkoholiin liittyvät perhekäytännöt.....	59
3.5	Nuorten alkoholinkäyttö ja vanhempien kontrolli	63
4	MENETELMÄT	67
4.1	Tavoite ja tutkimuskysymykset.....	67
4.2	Aineistot	68
4.3	Toteutetut analyysit ja monimenetelmäisyys	70
4.4	Kontekstoiva ja partikulaarinen tarkastelu.....	73
5	TULOKSET	74
5.1	Vanhemmuuspuhe eri positioista käsin.....	74
5.2	Asiantuntijapositio: vanhemmuuspuheen piirteet	77
5.3	Verkkokeskustelijan positio: vanhemmuuspuheen piirteet.....	79
5.4	Vanhemman positio: vanhemmuuspuheen piirteet	81
5.5	Vastakkainasettelut ja kontekstit vanhemmuuspuheessa	85

6	POHDINTA JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTI.....	91
6.1	Keskustelut, kohtuullisuus, keskitie ja kontekstisidonnaisuus	91
6.1.1	Ristiriitaiset odotukset	92
6.1.2	Neuvottelevuus ja oma harkinta	94
6.1.3	Keskittien etsiminen ja tilannekohtaisuus.....	97
6.1.4	Alkoholin kohtuukäyttö normin asemassa.....	98
6.2	Tutkimuksen anti ehkäisevälle päihdetyölle.....	100
6.2.1	Vanhempien väliset keskustelut	100
6.2.2	Kaikille avoimet verkkokeskustelut.....	103
6.2.3	Tutkimus- ja kokemustiedon vuorovaikutus	105
6.3	Tutkimuksen arviointi	108
6.3.1	Tutkimusprosessin tarkastelua	108
6.3.2	Eettiset kysymykset ja ratkaisut.....	110
6.3.3	Metodologiset ratkaisut	112
6.3.4	Aineistojen ja tutkimukseen osallistujien valikoituminen	113
6.3.5	Tulkintojen tekeminen ja tulosten yleistettävyys.....	114
6.4	Jatkotutkimusmahdollisuuksia	116
7	LOPUKSI.....	117
8	LÄHTEET	120

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Tutkimuksen asemoituminen aiempaan tutkimukseen.

Kuvio 2. Tutkimuksen keskeiset käsitteet Bronfenbrennerin (1981) bioekologisen mallin systeemien tasoille havainnollistettuna.

Kuvio 3. Hyvän vanhemmuuden rakentuminen asiantuntijatekstien puhetaivoissa

Kuvio 4. Ehdottomuus, sallivuus ja keskitie vanhempien puhetaivoissa.

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Päättökysymys ja artikkelikohtaiset tutkimuskysymykset.

Taulukko 2. Artikkeleissa käytetyt aineistot ja fokus puhetaivojen tarkastelussa.

Taulukko 3. Yhteenveto tutkimuksen toteutuksesta.

Taulukko 4. Vanhemmuuteen liittyvät vastakkainasettelut aineistoissa.

Taulukko 5. Puhe vanhemmuudesta eri konteksteissa ja eri näkökulmista.

ALKUPERÄISJULKAISUT

- Julkaisu I   Helenius, Jenni. 2017. Alkoholinkäyttö lasten seurassa. Vanhemmille osoitettuja velvoitteita asiantuntijablogeissa ja Facebook-keskustelussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017): 1, 55–65.
- Julkaisu II   Helenius, Jenni. 2013. Alkoholiaiheinen vanhempainilta – Sosiaalipedagoginen interventio? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 14 (2013), 91–117.
- Julkaisu III   Helenius, Jenni & Eskola, Jari. 2017. Tavoitteena kohtuukäyttö. Vanhempien jäsenyyksiä alaikäisten alkoholikasvatuksesta 2010-luvulla. *Kasvatus & Aika* 11 (2017): 2, 23–38.
- Julkaisu IV   Helenius, Jenni. 2015. Aloitteellinen, reagoija ja rajoittaja. Vanhempien positiot kertomuksissa alkoholiaiheisista keskusteluista nuoren kanssa. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 16 (2015), 93–120.

Artikkelin III toinen kirjoittaja ja tutkimuksen ohjaaja dosentti, yliopistonlehtori Jari Eskola on osallistunut tutkimuskysymysten ja aineistonkeruun suunnitteluun sekä kirjoittanut metodi-, tulos- ja pohdintaosuutta väitöstutkijan kanssa.

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen motivaatio ja tausta

Ihmiset asemoivat eli positioivat puhuessaan asioita suhteessa itseensä ja ympäristöönsä. Puhessa rakentuvat ja välittyvät myös näkemykset hyvästä vanhemmuudesta. Arkipuheessa risteilevät esimerkiksi hyvää tarkoittavien neuvojen antaminen, ymmärrys, paheksunta, ilo ja huoli. Ajatus tämän tutkimuksen toteuttamisesta nousi pohtiessani työssäni sitä, miten alaikäisten lasten vanhemmat tekevät omia alkoholikasvatuksellisia ratkaisujaan vuorovaikutuksessa lähiyhteisöjen ihmisiin, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Perheet ovat erilaisia, samoin vanhempien suhteet sukuun, ystäväpiiriin tai muihin lähiyhteisöihin. Vanhemmilla ei ole myöskään samanlaisia mahdollisuuksia jakaa, pohtia ja peilata vanhemmuuttaan muiden vanhempien kanssa. Tämän tutkimuksen lähtökohtaa havainnollistaakseni esittelen johdannoksi aineistositaatin, jossa nuorten äiti puhuu vanhemmuudesta.

”En salli heille päihteiden käyttöä minkäänlaista... mä en ainoastaan kiellä sitä vaan mä oon perustellu sen, että se liittyy heidän kehitykseen ja mä oon yrittäny perustella sitä myös ystäväjoukolleni, että... että tota maailma on niin eri, kun se oli silloin aikanaan... että jos se oli jotenkin hyväksyttävämpää tai jotenki muka kuulu elämään silloin kun ite oltiin nuoria, että nykyään aivotutkimus on kehittynyt. Ja tiedetään paljon enemmän siitä alkoholihaitoista nuorelle. Tiedetään alkoholin vaikutuksesta mielialaan, tiedetään siitä kuinka alkoholi passivoi, kuinka se latistaa tunteita niin negatiivisia kuin positiivisiakin. ... ja ja... sit mä aattelen sitä, että kun kasvava nuori... harjottelee sosiaalisia tilanteita, oppii tunteen itteensä, opiskelee itteensä ja elämää, identiteetti kasvaa, niin jos sen kaiken tekee kännissä, niin kuinka se sujuu. Kun sosiaaliset taidot on sellanen jota voi harjottaa niinko lihasta, mutta selvin päin, ei kännissä. Että sit jos oppii sellasen mikään ei tunnu... tai siis alkoholi aiheuttaa sen, että mikää ei sitte tunnu miltään... niin mitä se tarkoittaa kasvavalle nuorelle jos kaikki kivat tilanteet on kännissä... Mut ...ite tuun semmosesta perheestä missä on ollu vähän alkoholiongelmia ja sitte tota se virallinen subtautuminen on ollu semmonen jyrkkä eieieie että ei oo niinku, ei oo näytetty edes sitä kohtuukäyttöä... Itellä oli lapsuus semmonen että, et se oli sellanen mörkö ja peikko, et ei niinku... Sit ei oikeestaan saanu puhuaakaan.” Äiti, H27.

Aineistositaatti kuvaa useita tässä tutkimuksessa tarkasteltuja näkökulmia. Kertoessaan, miksi haluaa kieltää alaikäisten lastensa alkoholinkokeilut, äiti viittaa tutkimustietoon ja omiin kokemuksiinsa. Hän kertoo joutuvansa perustelemaan ratkaisujaan ystävilleen. Omien vanhempiansa toimintaa hän pitää epäloogisena. Hän myös ottaa etäisyyttä oman nuoruutensa aikaan ja tapoihin, tuottaen samalla itselleen perustellusti toimivan vanhemman position. Tutkimuskirjallisuudessa on tarkasteltu vain vähän sitä, miten vanhemmat itse jäsentävät ja perustelevat kodin alkoholikasvatusta (ks. Pirskanen ym. 2016a; 2016b), ja tämän tutkimuksen lähtökohtana on tarve ymmärtää vanhempien näkökulmia. Perheenjäsenten toiminnassa välittyy monenlaisia merkityksiä ja keskeistä on se, miten he itse ymmärtävät toimintansa ja sen kontekstin (ks. Jokinen 2014, 176–178). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vanhempien omia jäsenyyksiä kodin alkoholikasvatuksen päämääristä, sekä kertomuksia alkoholiaiheisistä keskusteluista nuoren kanssa.

Aineistositaatti havainnollistaa myös sitä, miksi tässä tutkimuksessa oli mielekästä tarkastella hyvän vanhemmuuden rakentamista myös eri positioista käsin puhuttaessa ja eri konteksteissa. *Lähiyhteisöt ja kulttuuriset puhetavat* ympäröivät vanhemmuutta, ja siksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan myös asiantuntijoiden ja verkko-keskustelijoiden puhetapoja. Ne edustavat kahta vanhempien arjessa esiintyvää, perheen ulkopuolista kontekstia. Muiden puhetavat ja oletetut asenteet ovat läsnä siinä, miten vanhempi päättää toimia, vaikka vanhempi voikin suhtautua niihin paitsi samanmielisesti, myös esimerkiksi välinpitämättömästi tai kriittisesti. Vanhempiin kohdistuu siis monenlaisia odotuksia, joskus myös kontrollin piirteitä.

Normiteoreetikkojen mukaan *sosiaaliset normit* ikään kuin pakottavat yksilön käyttäytymään niin, että hänen toimintansa on muille ymmärrettävää. Ulkopuolelta tulevat odotukset näkyvät normittavassa puheessa ja tekstissä (esimerkiksi lait, säännökset ja yleiset moraaliset periaatteet). Normien taustalla ovat esimerkiksi tavat, hyve- ja hyödyllisyyskäsitteet, maailmankuva ja moraalisäännöt, joita voi tunnistaa niihin kohdistuvien sanktioiden tai vastustuksen perusteella, ja joihin liittyvä normatiivinen kontrolli myös pitää yhteiskuntaa koossa. (ks. Alasuutari 2007, 60–62, 69; Durkheim 1974, 35–36; Parsons 1969, 76.) Laitisen (2015) mukaan epävirallinen *sosiaalinen kontrolli* voi perustua palkitsemiseen ja paheksumiseen. Virallinen sosiaalinen kontrolli taas perustuu kieltoihin ja rangaistuksiin. Sosiaalisen kontrollin oikeutuksesta ei aina olla yksimielisiä, sillä ihmisillä on henkilökohtaisia mielipiteitä ja oikeus niiden ilmaisemiseen. (Laitinen 2015). Epävirallista sosiaalista kontrollia edustavia vanhemmuuteen liittyviä normeja välittyy kulttuurisesti yleistyneissä puhetavoissa. Esimerkiksi ”kielletty hedelmä” -puhetavassa nuorten ajatellaan kiinnostuvan juuri siitä, mikä on häneltä kiellettyä, koska ehdottomat kiellot saavat

nuoren kapinoimaan (ks. Piispa 2013a; 2013b). Toinen yleinen puhetapa on ”hukassa oleva vanhemmuus”, jossa arvellaan, että nuorelle käy huonosti, koska vanhemmat eivät uskalla tai osaa puuttua nuoren tekemisiin (ks. esim. Jallinoja 2004; Jokinen 2005; Sihvonen 2016). Nämä kaksi yleistä puhetapaa kuvaavat vanhempien kohtaamia jännitteitä: kun olet huolissasi lapsestasi, ehdottomat kiellot eivät tunnu järkeviltä, mutta ei ole myöskään hyväksyttävää olla puuttumatta lapsen tekemisiin. Näin puhetavat tuottavat kulttuurisia odotuksia vanhempien toiminnalle.

Suomessa alaikäisten lasten vanhemmille osoitetaan myös suoria lakisäätteisiä velvoitteita: huoltajat ovat ensisijaisessa vastuussa lapsen huollosta ja hyvinvoinnista (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 4.§; Lastensuojelulaki 2007/417, 2.§). Lapsi määritellään toimijaksi ja erityisen suojelun kohteeksi myös Lapsen oikeuksien sopimuksessa (YK 1989). Lainsäädännössä on myös suoraan alkoholikasvatukseen liittyviä normeja. Suomessa alkoholijuomien ostaminen ja välittäminen alle 18-vuotiaalle on kielletty (Alkoholilaki 1994/1143) ja laki koskee myös lasten vanhempia. Lisäksi viranomaisilla on velvollisuus selvittää alaikäisten lasten tilanne esimerkiksi jos vanhemmilla on päihde- ja mielenterveysongelmia (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4§).

Kotien alkoholikasvatus oli tätä tutkimusta tehdessä ajankohtainen aihe. Uudistettu Alkoholilaki astui Suomessa voimaan 1.3.2018 (Finlex 2.3.2018). Lain valmistelun aikana julkisuudessa esiintyi puheenvuoroja poliitikkojen lisäksi muun muassa yritysten edustajilta, tutkijoilta ja kansalaisjärjestöiltä. Keskusteluissa asetettiin vastakkain esimerkiksi alkoholilain vapautumisen jälkeen muissa maissa lisääntyneet alkoholihaitat ja eurooppalainen viinikulttuuri, sekä itsemääräämisoikeus ja halu vähentää yhteiskunnan normiohjausta (ks. Karlsson ym. 2016). Myös alkoholivalistukselle osoitettiin erilaisia tarpeita. Alkoholien vapauttamista ajavien näkökulmasta yksilöiden pitäisi itse kyetä valistuksen avulla hallitsemaan omaa suhdettaan alkoholiin, jolloin alkoholin helposta saatavuudesta ei olisi haittaa. Tiukempaa linjaa edustava näkökulma korosti ensisijaisesti sääntelyä ja sen lisäksi valistusta. Tutkijat ovat pitkään kritisoineet erityisesti vastuun säilyttämistä yksilölle (ks. esim. Sulkunen 2009), vaikka maallikkoajattelussa yksilön vastuu usein korostuukin (ks. Hellman 2010; 2012). Tutkijat ovat muistuttaneet alkoholihaittojen huomioimisesta alkoholipoliitikassa myös kansanterveydellisestä ja -taloudellisesta näkökulmasta. Alkoholista aiheutuu suorina kustannuksina noin miljardi euroa vuodessa sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä järjestyksenpitoon, ja lisäksi epäsuoria kustannuksia työelämälle tuottavuuden ja työkyvyn menetyksistä. Suomessa kuolee yli 1000 ihmistä vuodessa alkoholinkäytöstä johtuviin maksasairauksiin. Suomessa on 400 000–600 000 alkoholin riskikäyttäjää, joilla sairauksien, tapaturmien ja

sosiaalisten haittojen riski on muita korkeampi. (Karlsson ym. 2016.) Kotien alkoholikasvatus tapahtuu poliittisessa, kulttuurisessa ja historiallisessa kontekstissa, vaikka arjessa kyse onkin ensisijaisesti lapsen ja vanhempien välisestä suhteesta.

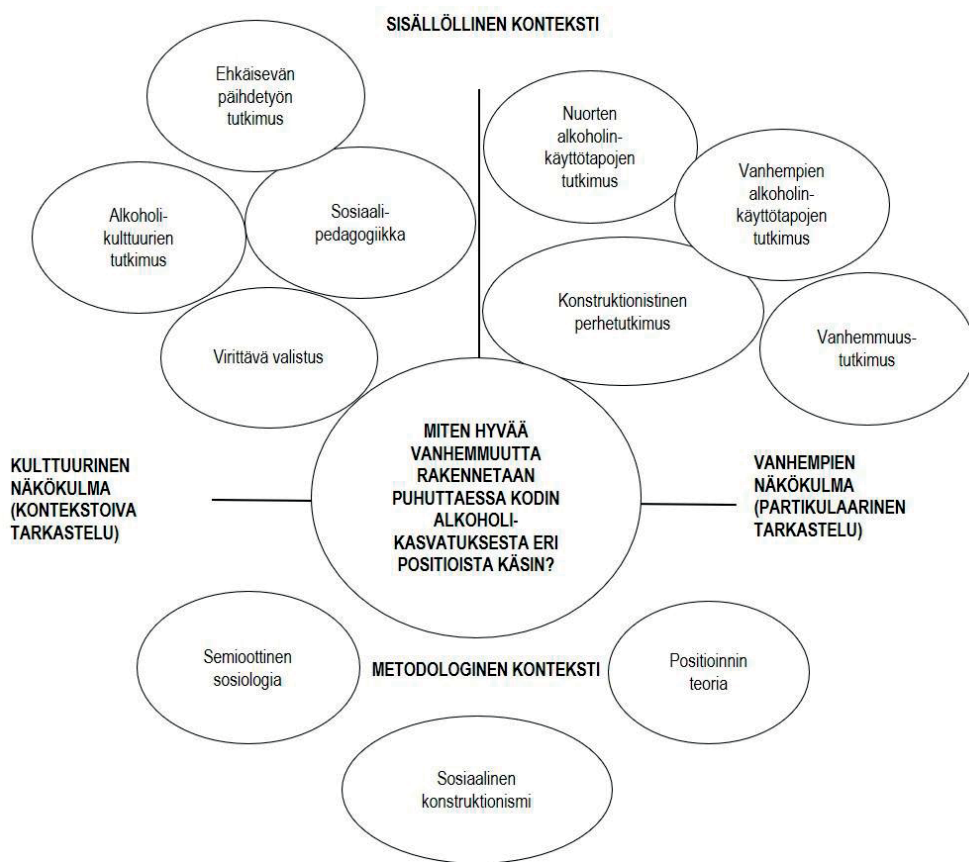
Asiantuntijanäkökulmasta kirjoitettuja, alkoholinkäyttöön liittyviä tekstejä on aktiivisesti suunnattu tietyille kohderyhmille, kuten esimerkiksi naisille äitiyteen liittyvässä neuvonnassa, terveyskampanjoissa ja naistenlehdissä. (Tigerstedt & Härkönen 2016, 122–124.) Asiantuntijapuheella on keskeinen merkitys vanhemmuuden tukemisessa. Suomessa monet eri asiantuntijat tarjoavat vanhemmille apua ja neuvoja vanhemmuuteen. Neuvolan, päiväkodin ja koulun ammattilaisten lisäksi perheiden käytössä ovat tarvittaessa esimerkiksi perheneuvolapalvelut sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut. Viimeaikainen *vanhemmuustutkimus* osoittaa, että vanhemmuuteen liittyvä asiantuntemus on nykyisin toisaalta institutionalisoitunutta ja toisaalta jakautunutta. Perheasiantuntijatkaan eivät nykyisin tukeudu tiettyihin arvopäämääriin, vaan enemmänkin moniammatilliseen viiteryhmään, asiantuntijaverkostoon ja myös vanhempiin itseensä. (Sihvonen 2016.)

Ehkäisevä päihdetyö on osa yhteiskunnan perheille osoittamaa tukea ja myös eräänlaista sosiaalista kontrollia. Toisaalta vanhemmuutta tuetaan esimerkiksi vanhempainiltojen avulla tai tarjoamalla nuorille tietoa alaikäisten alkoholinkäytön riskeistä. Ehkäisevän päihdetyön kontrolliuuttavuus voi olla esimerkiksi ikärajasäätelyä ja Ehkäisevän päihdetyön osa-alueista tässä tutkimuksessa tarkastellaan *arkisuuntautunutta sosiaalipedagogiikkaa*, joka rohkaisee ihmisiä kohtaamaan aktiivisesti arjen ongelmia ja toimimaan elämänlaatunsa parantamiseksi, ja sen osana sosiaalipedagogista interventiota (ks. esim. Hämäläinen & Kurki 1997, 50, 126–130, 205; Thiersch 1986, 71; Tapio 2014, 129), sekä *virittävää valistusta*, jossa herätetään julkisten ja yksityisten keskustelujen avulla ihmisiä pohtimaan alkoholin roolia ja vaikutuksia yhteiskunnassa ja omassa elämässään. (Piispa 1999, 9, 59–61; Salasuo 2011, 18; Soikkeli 2011, 48; Soikkeli 2012.) Artikkeleissa 1 ja 2 tarkastellaan edellä mainittujen interventioiden herättämien keskustelujen puhetapoja.

Tämän tutkimuksen keskeisiä sisällöllisiä käsitteitä avataan enemmän luvuissa 1.2.–3.5. ja metodisia ratkaisuja luvussa 4. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten hyvää vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta eri positioista käsin. Artikkeleissa tarkasteltiin 1) asiantuntijoiden, 2) verkkokeskustelijoiden ja 3) vanhempien tapoja puhua kodin alkoholikasvatuksesta. Väitöskirja rakentuu siten, että seuraavaksi esitellään tämän tutkimuksen orientaatio, esitellään aiempia tutkimuksia, kuvataan tutkimusprosessia ja tuloksia. Viimeisissä luvuissa pohditaan tulosten merkitystä. Alkuperäiset artikkelit ovat luettavissa liiteosiossa.

1.2 Tutkimuksen aseoituminen aiempaan tutkimukseen

Tämä tutkimus täydentää alkoholinkäyttötilastojen ja perhetutkimuksen välimaastoa. Se kohdentuu puhetapoihin, joilla vanhemmuutta rakennetaan, ja nivoutuu siten sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteeseen (ks. Berger & Luckmann 2011). Perhetutkimuksen kentältä tutkimus edustaa *konstruktionistista perhetutkimusta*, joka syntyi postmodernissa aallossa, haastaen perinteisiä käsityksiä tieteen objektiivisuudesta. Perhettä tarkastellaan osana kollektiivista tajuntaa, joka rakentuu kielestä, merkityksistä, konteksteista ja ymmärtämisen rakenteista, joita kulttuurissa omaksutaan. Esimerkiksi paikallisuuteen voi liittyä rutiineja ja itsestäänselvyyskäsitteitä, joiden läpi yleisempikin kulttuuri suodattuu. (ks. Forsberg 2014, 125–130; Gubrium & Holstein 1990, 8–16, 61–62.) Päättökysymystä kehystävillä teoriaperinteillä on yhteistä kasvatuksen tarkastelu yhteydessä yhteiskuntaan, kieleen ja kulttuuriin (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Tutkimuksen aseoituminen aiempaan tutkimukseen

Kuviossa 1 havainnollistetaan tämän tutkimuksen sisällöllistä ja metodologista taustaa. Tutkimuksessa käsitellään toisaalta vanhempien positiosta ja toisaalta asiantuntijan ja verkkokeskustelijan positiosta esitettyä vanhemmuuspuhetta. Tutkimusaineistoa voi jakaa partikulaariseen ja kontekstoivaan (Silverman 2000, 42–43) eli yksityiskohtaisempaan ja yleisempään tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa partikulaarisen tarkastelun lähtökohtana on se, miten vanhemmat itse ymmärtävät perheen toiminnan ja sen kontekstin, sekä miten he rakentavat aktiivisesti perhetodellisuutta nimeämisen ja merkityksellistämisen prosesseissa (ks. Forsberg 2014, 123–138; Gubrium & Holstein 1990; Holstein & Gubrium 1999, 15–16). Tässä tutkimuksessa partikulaarisen tarkastelun viitekehyksenä on käytetty konstruktionistista perhetutkimusta, perhearjen tutkimusta, vanhemmuustyilien tutkimusta ja nuorten alkoholinkäyttötapojen tutkimusta. Aiemmat laadulliset tutkimukset vanhempien toteuttamasta alkoholikasvatuksesta jäsentyvät pääosin näiden näkökulmien ympärille. Tässä tutkimuksessa kontekstoivana näkökulmana käsitellään asiantuntijoiden ja verkkokeskustelijoiden puhetapoja. Kontekstoivan tarkastelun viitekehyksenä ovat alkoholikulttuurin tutkimus (verkkokeskustelijoiden näkökulmat) ja ehkäisevä päihdetyö (asiantuntijoiden näkökulmat). Metodologisesti tutkimuksen kokonaisuus rakentuu puhetapoja ja merkityksiä tarkastelevista sosiaalisesta konstruktionismista, positioinnista ja semioottisesta sosiologiasta. Tutkimuksen muotoutumiseen on erityisen paljon vaikuttanut muutama alkoholikasvatukseen liittyviä puhetapoja käsittelevä pohjoismainen artikkeli, joita esitellään seuraavassa.

Tanskalaisissa tutkimuksissa on tarkasteltu alkoholikasvatukseen liittyvän arkidiskurssin ja virallisen diskurssin eroja vanhempainiltakonteksteissa. Arkidiskurssissa vanhemmat kertovat usein tekevänsä ratkaisuja enemmän tilannekohtaisten tekijöiden kuin asiantuntijasuoritusten perusteella. He myös kokevat painetta lieventää rajoja, jos olettavat muiden vanhempien olevan sallivampia. (Elmeland & Kolind 2012; Järvinen & Østergaard 2009). Tanskalaisessa tutkimuksessa alkoholikasvatukseen liittyvän asiantuntijatiedon nähtiin tasapainoilevan faktojen esittämisen, moraalisen taivuttelun, keskustelevuuden, vanhempien oman pohdinnan ja muiden vanhempien oletettujen odotusten välillä. Vanhemmat saattavat esimerkiksi nojautua siihen kulttuuriseen oletukseen, että jokainen alkaa jossain vaiheessa käyttää alkoholia ja siksi sitä pitää alkaa harjoitella jo nuorena. (Rod 2012, 171–176.) Tämä herätti pohtimaan asiantuntijoiden ja maallikoiden ratkaisumallien eroja ja yhtäläisyyksiä, sekä vanhempien alkoholikasvatukselle konstruoimia tavoitteita.

Vanhempainiltakeskusteluja kuvaavassa norjalaisessa tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien puhetapoja koulussa toteutetun ehkäisevän päihdetyön intervention

yhteydessä. Diskurssianalyysin avulla tutkimuksessa havaittiin, että vanhemmat saattavat perustella nuoren alkoholinkäytön sallimista esimerkiksi lakisääteisillä ikärajoilla, perinteisellä rippikouluiällä tai modernilla lapsen yksilöllisyyden huomioimisella, itsehallinnalla ja riippumattomilla ratkaisuilla. Keskusteluissa nostettiin esiin asioita, jotka olivat vanhempien mielestä ”oikein”, ”yleisiä” ja ”mahdollisia”. Esimerkiksi rankaisemisesta ei juuri puhuttu julkisissa keskusteluissa, vaan enemmän painotettiin neuvottelevuutta ja luottamusta. (Henriksen 2012.) Artikkelissa on paljon teemallisia yhtäläisyyksiä tämän tutkimuksen artikkeleiden 2 ja 4 kanssa, ja tutkimusten tuloksia on vertailtu pohdintaluvussa.

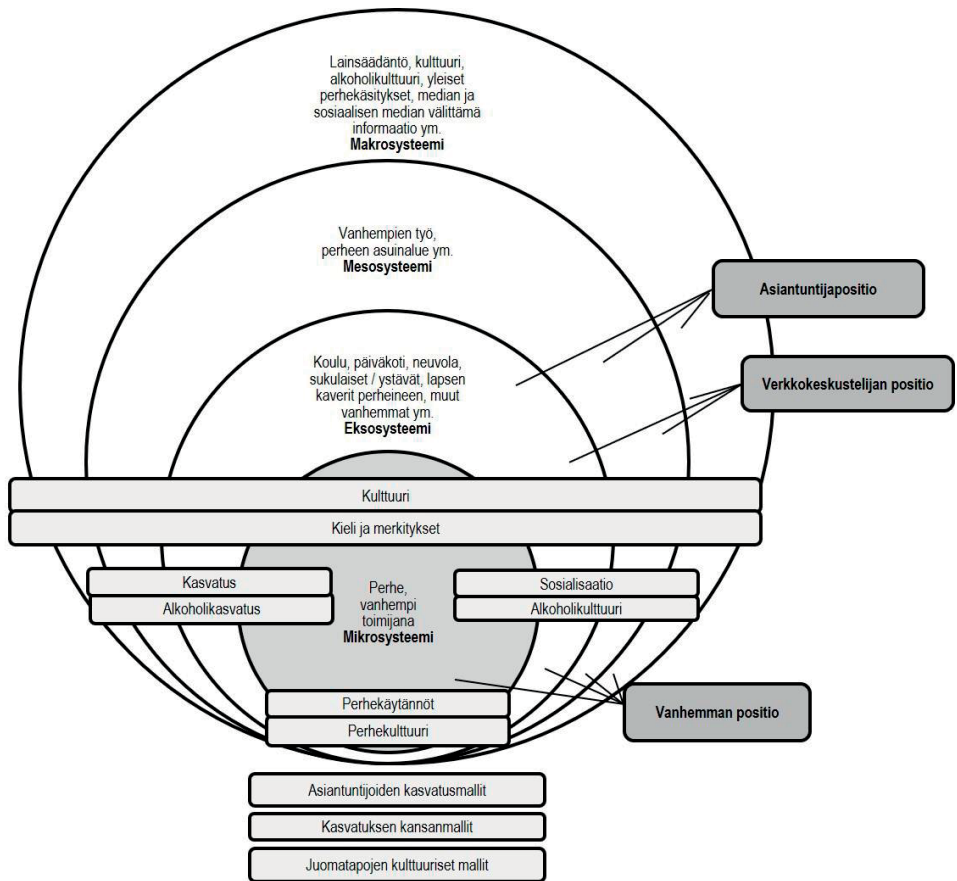
Alkoholikasvatukseen liittyviä puhetapoja käsitellään myös Törrösen ja Rolandon (2017) suomalaisten, ruotsalaisten ja italialaisten aikuisten alkoholinkäyttöön liittyviä lapsuusmuistoja vertailevassa narratiivisessa tutkimuksessa. Pääpiirteittäin siinä todetaan italialaisten lapsuusmuistojen liittyvän jokapäiväisiin, tunneilmapiiirtään neutraaleihin tilanteisiin ja viininvalmistukseen. Ruotsalaisten lapsuusmuistoissa aikuisten alkoholinkäyttö liittyi hauskoihin juhlatilanteisiin. Suomalaisten tarinoissa kerrotaan humalajuomisesta kotona ja juhlissa ja niihin liittyy pelon kokemuksia. Jonkin verran kerrotaan myös aikuisten kohtuullisesta juomisesta, ja niihin ei retrospektiivisissä tarinoissa liitetä ongelman merkityksiä. (Törrönen & Rolando 2017.) Edellä kuvattu tutkimus liittyy vastaavaan tutkimusperinteeseen kuin artikkeli 1.

Suomalaisista tutkimuksista keskeistä ajankohtaista peilauspintaa tälle tutkimukselle toivat teoksessa Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot vuonna 2016 esitellyt tutkimukset. Kyseessä oli Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiön tutkimus, jota rahoitti myös Alko. Tutkimus tuotti laadullista tietoa suomalaisuuden, alkoholin ja vanhemmuuden suhteista ja ongelmista sekä pyrki antamaan eväitä suunnata tulevaisuuden toimenpiteitä. (Arajärvi 2016, 3–5.) Hankkeen osatutkimuksissa tarkasteltiin vanhempien alkoholinkäytön yhteyksiä nuorten käyttäytymiseen, lasten ja nuorten kokemuksia vanhempiensa alkoholinkäytöstä, nuorten ja vanhempien vuorovaikutusta sekä vanhempien keinoja vaikuttaa nuorten käyttäytymiseen. Artikkeleista keskeisimmin tämän tutkimuksen aihepiiriin liittyivät vanhempien ihanteita ja käytäntöjä tarkasteleva artikkeli (Pirskanen ym. 2016b, 14–31) ja nuorten näkemyksiä lasten ja vanhempien alkoholinkäyttöä koskevasta vuorovaikutuksesta (Simonen ym. 2016, 32–47.) Tämän tutkimuksen osatutkimukset etenivät pääosin samanaikaisesti THL:n tutkimuksen kanssa, joten tulosten peilaaminen THL:n artikkeleihin on kiinnostavaa.

Yleisesti tämä tutkimus liittyy siis suomalaisen konstruktionistisen perhetutkimuksen perinteeseen, jossa vältetään määrittelemästä perhettä valmiiksi, vaan tarkastellaan erityisesti perheenjäsenten omia jäsenyyksiä perhe-elämästä.

Tutkimusten kohteena ovat perheeseen liittyvät *diskurssit*, perheen monimerkityksellisyys ja kiistanalaisuus sekä *diskursiiviset prosessit*, joissa perhe saa sosiaalisen muotonsa (Forsberg 2014, 124–128.) Suomessa tätä perhetutkimuksen perinnettä edustavat muun muassa useat Jyväskylän yliopistosta valmistuneet väitöskirjat, joissa tarkastellaan esimerkiksi työttömyystilanteeseen liittyviä vanhemmuuden diskursseja (Böök 2001), hyvää vanhemmuutta äitiyteen ja isyyteen liittyvien mielikuvien avulla (Perälä-Littunen 2004), äitiyteen yhteiskunnassa kohdistettavia odotuksia ja merkityksiä (Sevón 2009), äitipuolen identiteetin rakentumista uusperheessä (Murtorinne-Lahtinen 2011) sekä isien ja tyttärien kokemuksia yksinhuoltajaperheistä (Tuovinen 2014). Näissä hyvää vanhemmuutta rakennetaan puhetapojen kautta, kuvaten vanhemmuuteen liitettäviä velvoitteita, arkikäytäntöjä ja monenlaisia vanhemman rooliin liittyviä merkityksiä.

Kulttuuri eri tasoineen on siis vahvasti läsnä tämän tutkimuksen asetelmassa. Lasten ja vanhempien yhteiskunnallinen asemoituminen ja toimijuus tulevat esille myös Bronfenbrennerin (1981) bioekologisessa mallissa, jossa kotien primäärisosialisaatiota ympäröivät eksotasolla lähiyhteisöt, kuten koulu tai ystäväpiiri, mesotasolla esimerkiksi asuinalue ja makrotasolla yhteiskunnan instituutiot kuten lainsäädäntö ja muut poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet (Bronfenbrenner 1979, 1986; Pulkkinen 2011,181). Käytännössä vanhempien toteuttama alkoholikasvatus on vuorovaikutuksessa perheen, suvun, kulttuurin ja yhteiskunnan kanssa. Kasvatus vanhempien tietoisena toimintana suuntaa kodin alkoholikasvatuksen käytäntöjä. Toisaalta vanhemmat sosiaalistavat lastaan oman perheen ja laajemmin yhteiskunnan käytäntöihin ja alkoholikulttuuriin joskus tiedostamattaankin. Perheiden itse valitsemat perheikäytännöt rakentuvat osana perhekulttuuria, joka ottaa vaikutteita perinteistä ja laajemmasta kulttuurista, vuorovaikutuksessa lähiyhteisöjen ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kuviossa 2 esitellään tutkimuksen peruskäsitteitä bioekologisen mallin valossa.

Kuvio 2. Tutkimuksen keskeiset käsitteet Bronfenbrennerin (1981) bioekologisen mallin systeemien tasoille havainnollistettuna.

Kuvio 2 havainnollistaa, että tässä tutkimuksessa tarkastellaan kulttuuria sekä kielellisiä merkityksiä, jotka läpäisevät mikro-, ekso-, meso- ja makrotasojen systeemit ja tulevat näkyviksi siinä, miten hyväksi koetusta vanhemmuudesta puhutaan. Lapsen perhe on mikrosysteemi, joka toimii vuorovaikutuksessa eksotasolla muiden yhteisöjen kanssa. Eksotasolla alkoholikasvatuksessa tärkeitä toimijoita ovat esimerkiksi lapsen kavereiden perheet ja vanhempien omat lapsuusperheet. Mesotason ratkaisut vaikuttavat lapseen, vaikka hän ei välttämättä itse niistä tiedä, ja makrotasolla ovat laajat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset perheisiin vaikuttavat asiat. Puhetavat välittävät merkityksiä, arvoja, tapoja ja käytäntöjä toisaalta ympäröivästä maailmasta perheeseen ja toisaalta perheestä ympäröivään maailmaan.

Kotien alkoholikasvatuksen yhteiskunnallisesta ja yhteisöllisestä luonteesta kertoo esimerkiksi Trucon (2014) tutkimus, jossa hän tarkasteli Yhdysvalloissa alkoholikasvatusta 11–13-vuotiaiden lasten vanhempien, kavereiden ja naapuruston vuorovaikutuksen näkökulmasta. Hän havaitsi, että naapurustossa koetut haitat ja runsas alkoholinkäyttö olivat epäsuorasti yhteydessä siihen, että nuoret olivat myöhemmin muita todennäköisemmin tekemisissä rikoksia tekevien kavereiden kanssa ja käyttivät itsekin alkoholia. Kaveriseura ja ympäristö johtivat heikompaan vanhemmuuteen enemmänkin kuin että huonoon kaveriseuraan joutuminen olisi johtunut heikosta vanhemmuudesta. (Trucco 2014). Vanhempia tarvitaan siis myös lapsen tueksi kaverisuhteiden rakentamiseen.

Entä sitten, jos bioekonomisen mallin eri osa-alueilla on kovin ristiriitaisia näkemyksiä? Jos lapsen kavereiden vanhemmat ovat eri linjoilla tai perheeltä odotetaan toimintaa, joka ei ole heidän valitsemansa perhekulttuurin mukaista? Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että vanhemmat eivät ole lainkaan yksimielisiä siitä, millaista on hyvä alkoholikasvatus. Ristiriitoja herättävät esimerkiksi alkoholin ostaminen tai tarjoaminen nuorille (ks. Greenaway, 2010; Jones 2015,7; Järvinen & Østergaard 2009; Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Raitasalo & Holmila 2014; Østergaard 2009). Kun perheissä vanhempien näkemykset ovat kaukana toisistaan, voi syntyä paineita omien näkemysten pohdintaan tai näkemyksellisiä ristiriitoja muiden aikuisten kanssa (ks. Järvinen & Østergaard 2009). Näistä ristiriidoista tiedetään toistaiseksi vasta melko vähän. Muutama vuosi sitten ilmestyneissä australialaisissa katsausartikkeleissa (Gilligan ym. 2012; Jones ym. 2015) todettiin tarve tutkimuksille, joiden avulla voidaan kontekstoida vanhempien päätöksentekoa alkoholikasvatuksessa, ja suhtautumista muiden vanhempien alkoholikasvatuskäytäntöihin. Tutkimusta tarvitaan, jotta ymmärrettäisiin paremmin, millaisista sosiaalisista ilmiöistä on kysymys vanhempien välisissä näkemuseroissa, ja miten näitä löydöksiä voisi muuttaa ohjeiksi vanhemmille? Edellä mainittujen katsausartikkelien jälkeen ilmestyneisiin uusiin tutkimuksiin viitataan seuraavissa luvuissa (ks. esim. Berends ym. 2016; Brittner ym. 2018; Donaldson ym. 2016; Ford ym. 2018; Glatz ym. 2016; Maggs ym. 2017; Nätkin 2016; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Pape ym. 2017; Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Rusby 2018; Salo 2017; Sawyer ym. 2018; Simonen ym. 2015; Tigerstedt & Härkönen 2016; Törrönen & Rolando 2017; Warpenius ym. 2016; Yap 2015). Tämä tutkimus pyrkii täydentämään samaa tutkimusaukkoa.

1.3 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Esittelen tässä luvussa tutkimuksen keskeiset käsitteet, joita käsitellään tarkemmin luvuissa 1.4.–3.5. Käsitteiden avulla tutkittava ilmiö nivoutuu perhetutkimukseen, vanhemmuuteen ja kasvatukseen sekä kulttuuristen ja kielellisten merkitysten tarkasteluun. Luvussa 1.3. kuvataan tarkemmin, miten tämä tutkimus nivoutuu aiempaan tutkimukseen näiden käsitteiden avulla.

Vanhemmuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa muutakin kuin geneettistä tai biologista sidosta lapsen ja vanhemman välillä. Se on myös monitasoinen vuorovaikutussuhde, joka on paitsi lapsesta huolehtimisen sosiaalinen prosessi, myös yhteydessä kulttuurisiin arvoihin ja yhteiskunnan rakenteeseen. (Alasuutari 2003, 14.) Vanhemmuuden määritelmää käsitellään tarkemmin luvussa 3.1.

Perhekulttuurin käsitteellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, että perheet valitsevat itse tavat olla yhdessä, vaikka siihen voivat vaikuttaa myös suvun perinteet. Perhekulttuuriin kuuluvat esimerkiksi ruokailukäytännöt, vapaa-ajan ja juhlien viettäminen. (Baumrind 1988.) Perhekulttuurit ovat vuorovaikutuksessa laajemman kulttuurin kanssa ja niillä on vahvasti historiallinen ja paikallinen konteksti, josta ne ottavat vaikutteita tai johon ovat jonkinlaisessa suhteessa, joskus myös vastakulttuurina. Perhekulttuurin käsitettä avataan tarkemmin luvussa 2.1.

Perhekäytännöillä tarkoitetaan perheenjäseniin vaikuttavaa tavallista, päivittäistä toimintaa. Perhekäytäntöjen tutkimuksessa ovat läsnä perheenjäsenten omat käsitykset ja tutkijan tulkinnat, eikä perheen suhdejärjestelmää voi määritellä ulkopuolelta. (ks. Morgan 2011, 2–9, 128–133; Jokinen 2014, 184–186, 191.) Perhe muodostuu käytäntönäkökulmasta yhdessäolon tavoista, ei esimerkiksi biologiasta tai valmiiksi annetuista rooleista (isä, äiti, kaksi lasta jne.). Perhekäytäntöjen käsitettä avataan tarkemmin luvussa 3.4.

Kasvatuksella tarkoitetaan tietoista toimintaa, jolla kasvatettavaa ohjataan kehittämään omia toimintakompetenssejaan, arvioimaan toimintansa perusteita ja seurauksia. Kasvatukseen sisältyy arvottavia ja normatiivisia ulottuvuuksia, joissa asetetaan raja täysivaltaisten ihmisten ja vielä kasvatuksen alaisten välille. (ks. Peltonen 1997, 25–26; Pikkarainen 1997, 120–121.)

Alkoholikasvatuksella tarkoitetaan yleensä toimia ja keinoja, joita vanhemmat, koulu, ehkäisevä päihdetyö ja muut nuoren kanssa toimivat tahot käyttävät vaikuttaakseen nuoren alkoholiasenteisiin ja alkoholinkäyttötapoihin. Kotien alkoholikasvatusta käsitteleviä puhetapoja on tutkittu kansainvälisestikin melko

vähän. Se saattaa johtua osittain siitä, että alkoholikasvatus ei ole arkikielessä kovin luonteva käsite. Esimerkiksi osatutkimuksia esitellessäni kuulijat ovat esittäneet monenlaisia kysymyksiä: Pitääkö lasta erikseen kasvattaa alkoholinkäyttäjäksi? Eikö jokainen kokeile ja opi samalla? Oppiihan lapsi sivistyneet alkoholinkäyttötavat aikuisten esimerkkiä seuraamalla? Alkoholikasvatus on kuitenkin käsitteenä vakiintunut suomalaiseen tutkimuskirjallisuuteen (ks. esim. Holmila & Helasti 2001; Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Tapio 2014).

Alkoholikulttuurilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa erityisesti niitä merkityksiä, joita alkoholille annetaan suomalaisessa kulttuurissa. Alkoholikulttuuriin kuuluvat hyväksyttävät juomatavat ja niiden ulkopuolelle jäävä toiminta. Suomalaisessa alkoholikulttuurissa on perinteisesti ollut kyse humalajuomisesta ja sitä säätelevästä politiikasta ja valistuksesta (Falk & Sulkunen 1981), mutta juomatavat ovat myöhemmin vuosikymmeninä monipuolistuneet ja samalla osa suomalaisista on halunnut irroittautua alkoholin saatavuuden rajoituksista (Warpenius & Sutton 2000). Alkoholikulttuuria käsitellään tarkemmin luvussa 2.1., mutta mainittakoon, että suomalaisessa alkoholikulttuurien tutkimuksessa käsitellään muun muassa *alkoholinkäyttötapoja* kulttuurisesta ja sosiaalisen toiminnan näkökulmasta ja tilastollisesti kulutusta tarkastellen (ks. esim. Maunu 2012, 2013, 2014; Tigerstedt ym. 2016) tai haittoja tarkastellen (Warpenius ym. 2013), *alkoholiasenteita* esimerkiksi lakimuutosten valmistelujen yhteydessä (ks. Karlsson 2018), sekä alkoholin esiintymistä mediassa alkoholipoliittisten diskurssien muodossa (Törrönen 2000; Hellman & Karlsson 2012). Suomalaista alkoholikulttuuria kuvaa sekin, että julkisissa keskusteluissa alkoholipoliittiset rajoitukset liitetään usein konservatiivisiin ja vanhanaikaisiin arvoihin, joista suuri osa ihmisistä haluaa irroittautua ja samalla yksilönvapaus ja valtiovalta asetetaan julkisissa keskusteluissa usein vastakkain (Warpenius & Sutton 2000).

Kulttuurilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa erityisesti sitä, että tietyn kulttuurin jäsenenä opitaan kieli, arvoja, uskomuksia, toimintatapoja ja käyttäytymisrakenteita, joita on peritty aiemmilta sukupolvilta. Kulttuurin jäsenet myös tuottavat itse kulttuuria omalla toiminnallaan. (Lämsä 2010). Ihmisen toiminta ja koko elämismaailma on kulttuurisesti ja historiallisesti määräytyntä, vaikka kukin tekeekin subjektina itsenäisiä ratkaisuja (Immonen ym. 2002, 19–22). Kulttuuri on myös muodostunut niistä toimintatavoista, joita ihmiset ovat kehittäneet fyysisen ja sosiaalisen ympäristön haasteisiin, ja joissa ihmisten reaktiot vähitellen muuttuvat tavoiksi ja kaavanomaisiksi vastauksiksi tiettyihin haasteisiin. (Litzen 1981, 9.)

Pubetavat ovat osa kulttuuria, ja ne välittävät merkityksiä. Kuten edellä kuvattiin mediapuhetta, myös arjessa ihmisten väliset keskustelut sekä asiantuntijapuhe

muovaavat käsityksiä vanhemmuudesta.. Hallin (1999) mukaan yksilöidentiteettimme jäsentyy osallistumalla kulttuurisiin keskusteluihin tulella puhutelluksi ja asemoiduiksi eli positioiduksi tietyillä tavoilla. Voimme myös itse esimerkiksi erottautua muista rakentamalla puheellamme me ja muut -asetelmia. (ks. esim. Hall 1999, 21–23, 229.)

Positiointi tarkoittaa sitä, että ihmiset positioivat puheellaan toisia, tulevat itse positioiduksi, neuvottelevat positioistaan ja muuttavat sitä puheellaan (Harré & Lagenhove 2001, 4–5, 22, 29).

Merkityksen käsitteellä tarkoitetaan esimerkiksi puheessa esitettyjen erojen ja yhtäläisyyksien kautta rakentuvia konstruktioita. Puhetavoilla rakennetaan myös perheeseen ja vanhemmuuteen liittyviä merkityksiä ja kollektiivisia representaatioita sekä sosiaalisia käytäntöjä (Forsberg 2014, 128–129). Puhetavat muodostuvat arvoja ja käsityksiä muovaavista lausumista, ja silloin tietty aihe nähdään tietyllä tavalla, tietyssä suhteessa muihin lausumiin ja sulkien ulos muita tapoja sanoa (ks. Hall 1999, 98–100; Gubrium & Holstein 1990, 8–16; Lehtonen 2000, 249–250).

Sosiaalinen konstruktioismi nojaa siihen näkemykseen, että kieli luo merkityksiä ja rakentaa todellisuutta (Berger & Luckmann 1998). Ihmisten siis nähdään sekä reagoivan kulttuurisiin normeihin, arvoihin ja rakenteisiin että rakentavan aktiivisesti omaa ymmärrystään ja todellisuuttaan arjessaan. Pyrkimys arjen toimijoiden ”teoretisoinnin” tavoittamiseen on tärkeää myös siksi, että kieli tuottaa seurauksia ja vallankäyttöä. (ks. Berger & Luckmann 1998; Burr 1998, 2–5; Forsberg 2014, 125–127, 130; Gubrium & Holstein 1997, 39–40; Holstein & Gubrium 2008; Jokinen ym. 1993, 17–18; Lehtonen 2000.) Kielellisten merkitysten tarkasteluun tässä tutkimuksessa otettiin vaikutteita) lisäksi semioottisesta sosiologiasta, erityisesti vastakohtien tarkastelusta (Greimas 1980; Törrönen 2010).

Konstruktioistinen perhetutkimus huomioi myös kielelliset merkitykset, perheiden omat kokemukset ja näkee perheen konstruktiona, jota perheenjäsenet itse voivat rakentaa, käyttäen myös kulttuurin ja ympäristön aineksia (ks. Forsberg 2014, 125–130.)

2 KOTIEN ALKOHOLIKASVATUKSEN KULTTUURISET KONTEKSTIT

2.1 Kulttuuri, perhekulttuuri ja alkoholikulttuuri

Kulttuurin (lat. “cultura” – maanviljely, jalostus) käsitettä ei voi määrittellä yksiselitteisesti. Tietyn kulttuurin jäsenenä opitaan kieli, arvoja, uskomuksia, toimintatapoja ja käyttäytymisrakenteita. Näitä on peritty aiemmilta sukupolvilta. Kulttuurin jäsenenä oleminen muokkaa maailmankuvaa ja identiteettiä. Toisaalta kulttuurin jäsenet tuottavat itse kulttuuria omalla toiminnallaan, ja siksi kyse on myös eräänlaisesta perityn aineellisen ja henkisen aineksen viljelystä ja jalostuksesta. (Lämsä 2010.) Kulttuurisuuden perusajatus on se, että ihmisen toiminta ja koko elämisaailma on kulttuurisesti ja historiallisesti määrätynyt, vaikka teemmekin itsenäisiä ratkaisuja. Esimerkiksi kulttuurihistoriassa ihmisten toimintaa tarkastellaan osana aikaa, kulttuuriympäristöä ja siihen liittyviä kommunikointi-tapoja. Foucaultlaisen näkemyksen mukaan kulttuureissa on peruskoodeja, joilla asiat ryhmittyvät erilaisiin luokkiin, tai jotkut asiat muotoutuvat muita tärkeämmiksi. Ne tulevat näkyviksi ihmisten toiminnassa, kielessä, havaintojen tekemisen tavoissa ja luokitteluissa. (Immonen ym. 2002, 19–22.) Kommunikatiivisen ja ympäristökeskeisen määrittelyn mukaan kulttuuri muodostuu toimintatavoista, joita ihmiset ovat kehittäneet reagoidessaan fyysisen ja sosiaalisen ympäristön haasteisiin (Litzen 1981, 9). Kulttuurien sisälle syntyy myös alakulttuureja, jotka saattavat palautua esimerkiksi työväenluokkaan, opintoihin, harrastuksiin, mediankäyttötottumuksiin tai moniin muihin ihmisiä yhteisöiksi ohjaaviin toimintoihin ja ympäristöihin. Tämän tutkimuksen yhteydessä ei ole mahdollista käsitellä tarkemmin alakulttuurien muodostumista, mutta todettakoon, että niitä on tarkasteltu esimerkiksi Birminghamin koulukunnan (Centre for Contemporary Cultural Studies) tutkimustyössä. Esimerkiksi Willis (1978) tunnisti nuorisokulttuurista työväenluokan piirteitä kuten maskuliinista voimantunnetta, käytännön osaamisen ja teknologian hallitsemisen ihailemista, sekä tietynlaista vauhdin hurmaa ja riskien ottamista. (Willis 1978) joka on kiinnostavaa myös alkoholinkäyttötottumusten näkökul-

masta. Laajempien kulttuurien osana alakulttuurit eivät välttämättä toista yleisiä kulttuurikoodeja, vaan alakulttuuri voi esimerkiksi karrikoida niitä tai muodostua jopa vastakulttuuriksi, jossa yleisen kulttuurin merkityksiä käännetään päälälleen, alakulttuurin oman kielen ja koodiston avulla. (Falk & Sulkunen 1981, 316.) Alakulttuurien lisäksi esimerkiksi tiettyyn sukupolven syntyminen vaikuttaa siihen, millaisia kulttuurisia kokemuksia yksilön kohdalle osuu. Suomalaisesta historiasta erottuvat Roosin (1987) mukaan esimerkiksi vuosina 1900–1918 syntynyt sotien, pula-ajan ja kovan työnteon sukupolvi, vuosina 1920–1930 syntynyt jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi, 1940-luvulla syntynyt rakennemuutoksen, maalta muuttamisen ja palkkatyön kokenut sukupolvi ja 1960-luvulla syntynyt lähiöiden, kulutuksen, koulutuksen ja työllisyysongelmien sukupolvi. (Roos 1987.) Näiden sukupolvien kokemukset ovat olleet läsnä siinä, miten he ovat kasvattaneet lapsiaan. Myös esimerkiksi alkoholin käyttöön liittyvät tottumukset ja kasvatusperiaatteet ovat kulkeneet historiassa vuorovaikutuksessa ihmisten arkielämään vaikuttaneiden rakenteellisiin tekijöihin. Myöhempien sukupolvien elämismailmaan ovat vaikuttaneet myös globalisaatio, tietotekniset ratkaisut ja työelämän sekä tietokäsitysten murros.

Perhekulttuuri on yksi kulttuurin osa-alueista. Baumrindin (1988) näkökulmasta perhekulttuurin käsitteellä tarkoitetaan sitä, että perheet valitsevat itse tavat olla yhdessä, vaikka siihen voivatkin vaikuttaa myös esimerkiksi suvun perinteet. Perhekulttuuriin kuuluvat esimerkiksi ruokailukäytännöt sekä vapaa-ajan ja juhlien viettäminen. (Baumrind 1988.) Perhekulttuurin käsite tuo esiin myös sen, että yksilö ei ole yksin yhteiskuntaa vasten, vaan hänen ympärillään on myös perhe ja muut lähiyhteisöt. Perhekulttuurin käsitteellä tavoitetaan myös perheiden moninaisuus. Esimerkiksi suomalainen perhe voi olla monenlainen, vaikka suomalaisuutta helposti asetetaan yhteen muottiin. (Nätkin 2016, 159.) Arjessa perhekulttuurin valitsemisessa kaikkien perheenjäsenten toiveet eivät tosin välttämättä toteudu, vaan jonkun heistä haluamat tavat painottuvat arjessa esimerkiksi vallankäytön myötä (ks. esim. Nuutinen 1994). Perhekulttuuri asettuu myös osaksi Bronfenbrennerin (1981) ekologista mallia, jossa perhe on primaarisosialisaation paikka, ja vanhempien rooli siinä keskeinen. Näin perhe nähdään mikrosysteeminä, jossa tapahtuu päämääräsuuntaunutta toimintaa. Perheen kanssa vuorovaikutuksessa ovat mesosysteemit, kuten koulu, jotka yhdessä vaikuttavat kasvatukseen. Eksosysteemiin kuuluvat ne yleisemmät rakenteet, jotka vaikuttavat yksilöön, vaikka hän ei itse niihin osallistukaan, kuten lapsen näkökulmasta vanhempien työpaikka, koulun johtokunta

tai julkinen liikenne. Makrotasolla kasvatukseen vaikuttavat myös yhteiskunnan ideologiset piirteet ja esimerkiksi lainsäädäntö. Bronfenbrennerin mukaan lapsen kehitys riippuu henkilöstä, ympäristöstä ja näiden vuorovaikutuksesta. Kasvu myös rakentuu erilaisten lähiprosessien ympärille. Vanhemmilla on tässä keskeinen rooli. (Luscher 1981; Hurme 2014, 65–70.) Myös dialogisen kasvatuksen ihanteessa pidetään keskeisenä vanhempien roolia toimia peilinä ympäröivässä maailmassa esille tuleville asioille, kuunnella lasta ja yhdessä hänen kanssaan keskustellen luoda tulkin-taa ympäröivästä maailmasta (Värri 2004). Perheiden itse valitsema ja myös olo-suhteiden myötä muotoutuva perhekulttuuri tulee näkyväksi arjessa, jossa vanhempien huomiosta kilpailevat monet asiat. Vanhemmille esimerkiksi työn ja vapaa-ajan toisistaan erottaminen on joskus vaikeaa, ja se voi tuottaa syyllisyyttä kotitöiden, riitojen ja arjen kaaoksen keskellä (Kivimäki 2003, 190–193; Rönkä ym. 2002, 59). Perhearjen tuntuessa epätäydelliseltä, mielikuvaa jatkuvuudesta, suojasta ja ideaaliperheestä rakennetaan esimerkiksi kertomusten, rutiinien ja perhejuhlien avulla (Gillis 1996). Myös vanhempien alkoholinkäytön ja -käyttämättömyyden tavat näkyvät arjessa ja juhlassa ja niitä voidaan tarkastella myös osana perhekulttuuria.

Alkoholikulttuurin käsite sisältää tässä tutkimuksessa erityisesti niitä merkityksiä, joita alkoholille annetaan suomalaisessa kulttuurissa. Juomatavoissa on monenlaisia malleja, mutta suomalaisessa alkoholikulttuurissa on perinteisesti ollut kyse humalajuomisesta ja myös sen merkityksestä läheisille. Falkin ja Sulkusen (1981) mukaan alkoholikulttuuria on tutkittu Suomessa erityisesti 1970–1980 -lukujen vaihteesta asti. Useissa sen ajan tutkimuksissa on todettu, että elämäntavat ja alkoholinkäyttö niiden osana eivät ole välittömästi ulkoisten olosuhteiden, kuten materiaalien ehtojen tai sosiaalisten suhteiden määräämiä. Elämäntapa on kuitenkin jollakin tavalla jäsentynyt kollektiivisesti. Elämäntavan strukturina voi olla esimerkiksi kyläyhteisö, työväenluokka tai sukupolvi. Arjen tai elämäntavan piirteitä ei siksi voi kokonaan ymmärtää irrallaan kollektiivien kulttuurisista ominaisuuksista. Yhteisöillä ja alakulttuureilla on omia kieli- ja merkitysjärjestelmiä, käytäntöjä ja suhteita, joista rakentuu omia sosiaalisia merkityksiä. Monella tapaa alakulttuurit ovat myös sidottuja yleisiin kulttuurisesti annettuihin koodeihin. Suomalainen viinakulttuuri ja olutkulttuuri tähtäävät kumpikin humalajuomiseen. Suomalaista alkoholipolitiikkaakaan ei voi erotella ulkopuolelta puuttumiseksi vaan osaksi alkoholikulttuuria, joka saattaa uusintaa alkoholikulttuurin merkitysstruktuureja esimerkiksi erottelemalla suomalainen alkoholinkäyttö eurooppalaisista alkoholikulttuureista, joihin yhdistetään

kohtuullisen ja ongelmattoman alkoholinkäytön merkityksiä. (Falk & Sulkunen 1981, 314–320.) Alkoholipoliittisen järjestelmän liberalisoimiseen alkoi kohdistua paineita jo 1960–1970 -luvuilla, koska rajoitukset nähtiin vanhanaikaisina ja suuri osa ihmisistä halusi irroittautua niistä (Warpenius & Sutton 2000). Vastaava kehitys on jatkunut. Esimerkiksi 1990-luvun alussa suomalaiset pitivät alkoholinkäyttöön kohdistuvaa säännöstelyä yksilönvapauden loukkauksena, koska vastuullisten kansalaisten ei nähty kaipaavan ulkoista ohjausta (Sulkunen 1992). Käsitteet alkoholinkäyttöön liittyvästä yksilönvapaudesta näkyvät myös nettikirjoittelussa, kuten viskin mainostamiseen liittyvässä Viskikohussa vuonna 2014. Kirjoittelussa tulivat esiin internetissä käytävään yhteiskunnallisen keskustelun erityispiirteet, kuten kärjistyksen, aggressiivisuus ja leimaaminen. (Hellman & Katainen 2015.)

Kuin vastauksena rajoittamisen kritiikille, nuorten alkoholinkäyttö on vähentynyt 1990-luvulta alkaen. THL:n tutkimuksessa ehkäisevän päihdetyön asiantuntijat arvioivat alkoholin kokonaiskulutuksen ja aikuistenkin humalajuomisen vähenevän jatkossa, nuorten raitistumiskehityksen myötä. Osa nuorista on tietoisesti valinnut asiallisen alkoholinkäytön erottautuakseen humalahakuisesti juoneista sukupolvista. Tosin nuoriso on polarisoitunut alkoholinkäyttötavoiltaan, ja osa juo yhä humalahakuisesti. (Warpenius ym. 2016, 133–134.)

Kulttuurisia jäsenyyksiä tutkittaessa tarkastellaan sitä, miten henkilö tai teksti kertoo tarinaansa. Usein eritellään, millaisten erontekojen ja luokitusten avulla jäsenetään maailmaa ja tuotetaan merkityksiä. Esimerkiksi onko jokin toiminta kulttuurissa hyväksyttävämpää kuin toinen, tai mistä asioista ylipäänsä puhutaan aiheen yhteydessä. Miksi-kysymysten avulla problematisoidaan kulttuurisia itsestäänselvyksinä pidettäviä, usein yleisesti tiedettyjä, mutta huonosti tiedostettuja ilmiöitä. Aineistoa voidaan myös verrata siihen, miten asiasta puhutaan tai ei puhuta julkisuudessa. Ihmiset saattavat myös verrata omia ajatuksiaan tai tekojaan siihen, miten muut toimivat tai puhuvat asiasta. Näin tarkastellaan aineiston suhdetta julkiseen diskurssiin. (Alasuutari 114–123.) Tässä tutkimuksessa kulttuurisia merkityksiä tarkastellaan selvittämällä vanhemman positiossa olevien lisäksi verkkokeskustelijan ja asiantuntijan positiossa olevien henkilöiden puhetta hyvästä vanhemmuudesta.

2.2 Positiointi puheessa vanhemmuudesta

Arjessa perheeseen ja vanhemmuuteen liittyvät *puhetavat* ilmenevät erimerkiksi mediassa, keskusteluissa tuttavien kesken, viranomaisten ja asiantuntijoiden puheessa ja kirjoituksissa. Ne tulevat erityisen hyvin esille vanhemmuuteen fokusoiduissa keskusteluissa, esimerkiksi jos tv-ohjelman toimitus positioi valmiiksi vastakkainasetteluksi vapaan kasvatuksen ja tiukat rajat, jolloin asiantuntijoiden ja yleisön kommentit asemoituivat suhteessa tähän asetelmaan (ks. Okker 2017, 93).

Hyvän tai hyväksyttävän vanhemmuuden diskursiivisia kriteerejä kumpuaa siis ainakin asiantuntija-, kokemusasiantuntija- ja maallikkopuheesta. Vanhemmuuteen liittyvät *asiantuntijamallit* ovat yleensä kirjoitettuja, tiedonperinteeseen perustuvia ja toisten asiantuntijoiden tarkastamia, kun taas niitä haastavat maallikkopuheessa ilmenevät *kansanmallit* muotoutuvat epäsystemaattisesti elämänkokemuksesta, muiden kuuntelemisesta sekä mediasta (ks. Hoikkala 1993, 138–140). Alkoholikasvatukseen liittyviä asiantuntija- ja arkipuhetapoja on vertailtu vain vähän, mutta ne käsittelevät usein samoja aiheita tieteellisestä tai arkiratkaisujen näkökulmasta (ks. Elmeland & Kolind 2012). Arjessa hyvän vanhemmuuden määrittelyvallasta kamppailevat muun muassa perinteiset ja median esiin nostamat trendikkäät kasvatuskäytännöt sekä ihmisten kokemuspuhe esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Nämä toimivat resursseina joilla ihmiset muokkaavat näkemystään hyvästä alkoholikasvatuksesta. Vanhemmat saattavat pitää vanhemmuutta arvottavia puhetapoja oman vanhemmuutensa peilinä, joskus jopa yksinkertaisina totuuksina (ks. esim. Jokinen 2004, 123–124, 126; Vuori 2001, 81), ja toisaalta ne saattavat herättää ärsyntyntymistä kuin omalle reviirille astumisesta tai ulkopuolisuuden tunteita, jos puhetapa sulkee vanhemman ulos hyvän vanhemman positiosta (ks. Rod 2012).

Positioinnin teoreettiset metodologisessa lähestymistavassa ihminen ymmärretään toimijaksi, joka määrittelee erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa vastavuoroisesti itseään ja muita. Kun ihminen asemoituu tiettyihin positioihin, myös hänen puhetapojaan helposti tulkitaan helposti saman position edustajan puheeksi. (Davies & Harré 2001; Harré & van Langenhove 1999; van Langenhove & Harré 1999.) Toisaalta yhdellä ihmisellä voi olla samassakin keskustelussa monia asemia (ks. Alasuutari 2007, 178). Useimmiten ihmiset tuottavat puheessaan positioita huomaamattaan. Toisten tavoitteellinen positiointi voi liittyä valehtelemiseen, kiusaamiseen, juoruiluun tai tyytymättömyyden osoittamiseen. Usein kuitenkin kunnioitetaan yleistä käsitystä siitä, mitä kyseisessä tilanteessa voi sanoa yhteisten normien mukaan. Toisaalta, jos

ihmiset eivät pidä heille osoitetuista positioista, he pyrkivät muuttamaan niitä omalla puheellaan. (Harré & Lagenhove 2001, 4–5,21–22, 29.)

Tässä tutkimuksessa partikulaarinen tarkastelu kohdistui siihen, miten vanhemmat itse positioivat itseään alaikäisten lasten alkoholikasvatuksessa. Tarkoituksellisessa itsepositioinnissa ihminen haluaa ilmaista identiteettiään, esittäytyä yksilöllisenä persoonana ja tarjota henkilökohtaisia selityksiä omalle toiminnalleen (Harré & Langenhove 1999). Alkoholikasvatuksessa vanhemmat positioivat itseään usein vastuullisiksi. Esimerkiksi monet suomalaiset vanhemmat kertovat, etteivät hyväksy alaikäisten humalajuomista (Pirskanen ym. 2016a). Suomalaisessa kulttuurissa helposti tunnistettava vanhemman positio on äiti, joka haluaa korostaa pitävänsä nuorille rajat ja ottaa oikeuden sanoa ns. viimeisen sanan nuoren kanssa keskustellessaan. Vanhemmat saattavat haluta ottaa puheessaan myös toisentyyppejä positioita, erityisesti jos haluavat ilmaista olevansa rentoja vanhempia (ks. Hoikkala 1993). Halutessaan esiintyä kontrolloivina ja vastuullisina kasvattajina vanhemmat kertovat, etteivät tarjoa alkoholia alaikäisille turvallisuuden, selkeiden sääntöjen ja lain ikärajojen vuoksi. Sen sijaan moni alaikäisille alkoholia tarjoavista vanhemmista perustelee nuorten juomisen olevan yleistä ja liittyvän hyvin kaverisuhteisiin. He myös korostavat vanhempien vaikuttamismahdollisuuksien olevan rajallisia kodin ulkopuolella, ja arvioivat, että juomisen riskit vähenevät, kun vanhemmat tietävät siitä. (Berends ym. 2016; Jones ym. 2015.) Suomalaisvanhemmat eivät yleensä positioi itseään tavoitteellisiksi kasvattajiksi, mutta vaikuttavat uskovan, että se, mitä nuori tekee kodin ulkopuolella, johtuu siitä, miten vanhemmat ovat kohdelleet häntä, ja haluavat siksi antaa nuoren kasvaa itse ja asettavat rajoja vain tarvittaessa (Hoikkala 1993, 235–237).

Ihmiset ilmaisevat puheessaan myös muun muassa omia voimavarojaan, esimerkiksi voimakkuutta tai voimattomuutta, luottavaisuutta tai epäilevyyttä (ks. Harré & Lagenhove 2001, 17). Puhe saattaa kertoa omista käsityksistä tai siitä, millaisessa valossa ihminen haluaa esittää itsensä muille. Puheen sävyjen taustalla saattaa olla myös monia psykologiassa tutkittavia ilmiöitä, joita ei ole tässä yhteydessä mahdollista käsitellä laajemmin. Viittaan kuitenkin yhteen tärkeään vanhemmuustutkimuksessa paljon käytettyyn käsitteeseen, pystyvyyden tunteeseen (sense of self-efficacy). Yleensä ihminen yrittää parhaansa, jos kokee voivansa onnistua, mutta hän jos uskoo, ettei voi onnistua, hän saattaa lakata yrittämästä. Muistot omista ja muiden onnistumisista ja epäonnistumisista vaikuttavat kokemukseen pystyvyydestä. Muut ihmiset voivat sanallisesti tukea pystyvyyden tunnetta, esimerkiksi ”kyllä sinä osaat”. (ks. esim. Helkama 1998a, 92, Helkama 1998b, 148–149; Junttila 2010.) Asiantuntijoiden konkreettisten neuvojen antamisella vanhemmille siitä, kuinka toimia nuorten

alkoholinkäytön suhteen ja samalla auttaa nuoria kehittämään terveitä asenteita alkoholia kohtaan, on myönteisiä vaikutuksia vanhempien pystyvyyden tunteeseen (Glatz ym. 2016). Puheen ja toiminnan takana on siis monenlaisia ilmiöitä, jotka saattavat vuorovaikutuksen lisäksi olla läsnä muodostettaessa positioita puheeseen.

Puheessa normaalia määritellään usein poikkeavan kautta ja erottaudutaan negatiiviseksi arvioitavista ihmisistä, asioista tai ajattelutavoista (ks. Hall 1999; Vuori 2003, 58–59). Puhe ”meistä ja muista” paljastaa paljon siitä, mitä puhujat pitävät hyväksyttävänä tai mitä rajaavat sen ulkopuolelle. Tällaiset rajaukset rakentavat myös identiteettiä (ks. esim. Hall 1999; Hellman & Katainen 2015), kuten tässä vanhemman identiteettiä. Esimerkiksi etnometodologiassa identiteetin käsitteellä tarkoitetaan sitä, millaiseksi henkilö on kuvattavissa tai toisten kanssa neuvoteltavissa erilaisissa tilanteissa ja toiminnoissa (ks. Suoninen 2012, 89–90). Ihmiset muokkaavat ja työstävät refleksiivisesti identiteettiään omien narratiiviansa avulla (Giddens 1990). He tarjoavat puhetavoissaan itselleen ja muille subjektipositioita eli osallistujaroleja, joilla myös moraalisesti velvoittavat itseään tai muita toimimaan tietyllä tavalla ja rajaavat joitakin asioita hyväksyttävän toiminnan ulkopuolelle (ks. Alasuutari 2007, 178; Davies & Harré 2001, 261–271; Juvonen 2014; Törrönen 1999; Törrönen 2000; 2010). Semioottisen sosiologian näkökulmasta esimerkiksi vanhempiin kohdistuvat ”täytymisen” ilmaisut osoittavat heille moraalista velvollisuutta toimia tietyllä tavalla erilaisilla puheen sävyillä, kuten esimerkiksi sanoilla ”pitää”, ”ei pidä”, ”pitäisi”, ”ei pitäisi”, ”ei saa”, ”kuuluu”, ”täytyy”, ”täytyisi”, ”ei tarvitse”, ”olisi ymmärrettävä” (ks. Greimas 1987; Sulkunen & Törrönen 1997, 84–86; Veijola 1997, 142).

Positiointi tuottaa paljon kulttuurisesti yhteiseksi tarkoitettuja merkityksiä, mutta jos esimerkiksi sosiaalinen rooli ja siihen liitetyt oletukset eivät selitä ihmisen käyttäytymistä, sitä saatetaan selittää myös henkilökohtaisemman moraalisen position, tilannekohtaisten tekijöiden tai yksilöllisten eroavuuksien tai elämäntilanteiden liittyvien selitysten avulla (Harré & Lagenhove 2001, 21–29). Näin myös kontekstit ja tilannetekijät ovat keskeisiä, kun ihmiset lukevat ja tulkitsevat tekstejä tai kertovat omastaan ja toisten toiminnasta (Lehtonen 2000, 114, 147, 168, 186). Kasvatukseen liittyvät puhutavat usein edellyttävät, että vanhempien tulisi ratkaista kasvatukselliset ongelmat tavalla, jota voi pitää järkevänä vallitsevassa kontekstissa (ks. Pikkarainen 2004, 221). Historiallisen ja kulttuurisen vuorovaikutuksen vuoksi puhetapoja on tärkeää tarkastella myös osana kontekstejaan, jotka jäsentyvät sekä sisäisesti että ulkoisesti tietyiksi suhteiksi, yleensä myös ristiriitojen ja kamppailujen kautta (ks. Lehtonen 2000, 186). Kontekstit ovat tärkeitä, koska ihmiset usein toimivat tavoitteellisesti suhteessa johonkin itsen ulkopuoliseen ja normatiivisesti muotoutuneeseen, jota he pitävät esimerkiksi hyväksyttävänä tai ei-hyväksyttävänä,

liittäen asioihin moraalisia positioita, oikeuksia ja velvollisuuksia. Puhetapojen konstruoitumiseen vaikuttaa myös se, mitä keskustelussa aiemmin on jo sanottu, millaista on yleinen käyttäytymiseen liittyvä tietovaranto ja mitä näkemyksiä ihminen omaksuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Harré & Langenhove 2001, 2–7.) Tässä tutkimuksessa puhetapojen kontekstointi tarkoittaa niiden tarkastelua omassa ympäristössään ja keskustelukulttuurissaan. Samassa keskusteluympäristössä (esim. vanhempainilta, verkkokeskustelu, blogisivusto, haastattelutilanne ja verkkolomake) keskusteluun osallistuvat ihmiset rakentavat yhdessä moniäänistä puhetapaa, jossa käsitellään vanhemmuuteen liittyviä aiheita. Tätä laajempia vanhemmuutta käsitteleviä keskustelukonteksteja löytyy yhteiskunnasta runsaasti. Johdantoluvussa esiteltiin muun muassa kulttuurin, asiantuntijoiden ja maallikoiden positioista vanhemmille osoitettuja velvoitteita ja positioita, kuten suomalaisen mediajulkisuuden puhetapa hukassa olevasta vanhemmuudesta, johon yhdistetään lasten ja nuorten pahoinvointi, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, ylläkasittelu, työnarkomania, välinpitämättömyys ja köyhyys. Joskus samassa diskurssissa myös ”hyviksi perheiksi” luokiteltujen perheiden lasten korostetaan voivan voida huonosti (Jallinoja 2004, 88). Hukassa olevan vanhemmuuden diskurssi on syntynyt asiantuntijoiden ja median parissa, ja sitä ovat toistaneet sekä vanhemmat että ammattilaiset. Harva itsensä epävarmaksi tunteva vanhempi haluaa samaistua hukassa olevan vanhemman puhetapaan esimerkiksi sen syyllistävyiden vuoksi, mutta pärjääväksi itsensä tuntevan vanhemman on helppoa sen avulla erottautua niistä vanhemmista, joilla on vaikeuksia kasvatuksessa. (Jokinen 2005, 126–127, 129, 132, 137.) Puheessa viitataan usein myös tilannekohtaisten kontekstien ulkopuolelle, kulttuurin merkityssysteemeihin, ylläpitäen, muuttaen tai täsmentäen niitä, sekä tarkastellen eri positioista myös yhteiskunnan taloudellisia, materiaalisia ja poliittisia näkökulmia (ks. Juhila 1999, Törrönen 2010, 183). Asemoitumista voi tapahtua myös suhteessa tekstissä tai puheessa rakentuviin kategorioihin ja tarinalinjoihin tai retorisisilla keinoilla asettelemalla itseä ja muita erilaisiin asemiin ja suhteisiin (Harré & Langenhove 1999; Törrönen 2010).

2.3 Tutkimustieto ja asiantuntijoiden ohjeet vanhemmille

Alkoholikasvatusta on tutkittu paljon kvantitatiivisesti. Tutkimuksissa on etsitty erityisesti yhteyksiä nuorten alkoholikokeilujen ja -käytön sekä vanhempien kasvatuskäytäntöjen välillä (ks. esim. Yhdysvalloissa Ennett ym. 2013; Latendresse ym. 2008; Unkarissa Piko & Mate 2012; Hollannissa Visser ym. 2012; Australiassa Wadolowski ym. 2015). Tulokset ovat osin ristiriitaisia sen suhteen, miten suoraan vanhempien ohjeilla tai toiminnalla on yhteys nuorten alkoholinkäyttöön. Edellä mainittuja tutkimuksia käsitellään tarkemmin luvuissa 3.4.–3.5. Sen sjaan laadullista tutkimusta vanhempien omista näkemyksistä alkoholikasvatuksesta osana perhekulttuuria on tehty vähemmän (ks. kuitenkin esim. Jones ym. 2015; Järvinen & Østergaard 2009; Pirskanen ym. 2016a, 2016b; 138; Østergaard 2009, joita esitellään luvuissa 3.3.–3.4.)

Perheissä on erilaisia alkoholinkäyttötapoja ja -kulttuureja. Silti ehkäisevässä päihdetyössä, kuten peruskoulussa ja vanhempainilloissa lapsille ja vanhemmille tarjotaan valistusta, joka tähtää yleiseen alkoholihaittojen ehkäisyyn. Laadukkaalla ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään vaikuttamaan tietoihin, asenteisiin, oikeuksiin, suojaaviin tekijöihin, riskitekijöihin, saatavuuteen, tarjontaan ja haittoihin sekä päihdeiden käyttötapoihin (Soikkeli & Warsell 2013, 24). Terveystieteiden edistämisen teoriassa on osoitettu päihderiskeiltä suojaaviksi tekijöiksi hyvät perhesuhteet, hyvä itsetunto, tieto päihdeiden käytön riskeistä sekä päihdekulttuurin vastuullisuus ja kriittisyys. Puutteet suojaavissa tekijöissä altistavat yksilöä riskeille. (Ks. Pylkkänen ym. 2009, 13–16; Dyfur ym. 2012.)

Asiantuntija- ja tutkimustietoa, joka liittyy vanhemmuuteen, on paljon käytettävissä. Vanhemmuutta ja lapsuutta koskeva asiantuntijuus, koulutus ja tutkimus ovat institutionaalistuneet ja erikoistuneet. Lakien ja instituutioiden rinnalle on rakennettu tiedollista pohjaa vanhempien tehtävistä, ongelmista ja niiden ratkaisemisesta. Lapset ja vanhemmat kohtaavat arjessaan monia ammattilaisia. Kohtaamisen ja vuorovaikutuksen myötä asiantuntijatieto on lähellä perheiden arkea. Vanhemmuuteen kasvattaminen on monien instituutioiden, järjestöjen, asiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteinen tavoite. (ks. Sihvonen 2016; Vuori 2001, 18–19, 43; Yesilova 2009.) Toisaalta vanhemmat saattavat myös itse huomata tarvitsevansa asiantuntijoiden tukea tai kumppanuutta kasvatukseen. Moni esimerkiksi toivoo asiantuntijoilta tietoa lapsen kehityksestä. (ks. esim. Alasuutari 2006, 164; Korhonen 2006; Kempainen 2001, 16.) Kumppanuus tarkoittaa myös

jaettua asiantuntemusta ja vastavuoroisuutta (Kekkonen 2012, 21; Lämsä 2013, 51). Tosin osa kokee asiantuntijatiedon syyllistävänä (Korhonen 2006) ja osa kokee, että ei saa ammattilaisilta riittävästi tukea vanhemmuuden tai jaksamisen ongelmiin (Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014; Perälä, Halme & Kanste 2014). Alkoholi- kasvatuksen kontekstissa nuoren ja vanhempien lisäksi normeja kohdistuu myös lähiyhteisöön, korostaen nuorten päihteidenkäytön ehkäisyssä myös lähiyhteisötason kollektiivista vastuuta ja paikallisia rakenteita kuten alkoholijuomien saatavuuden sääteilyä ja tehokasta ikäraja- valvontaa (Warpenius ym. 2016, 135–146).

Nykyisin ehkäisevässä päihdetyössä oletetaan, että päihteiden ongelmakäyttäjä voi olla ”kuka tahansa meistä” (Väisänen 2015, 87–88). Kaikkia vanhempia valistetaan perustuen ns. neuvola-asetuksen pykälään 14. (Valtioneuvoston asetus neuvola- toiminnasta..., 338/2011). Vanhempien alkoholinkäyttö otetaan puheeksi kasvokkain esimerkiksi neuvolassa sekä kirjallisesti esitteiden, nettisivustojen ja sosiaalisen median avulla. Asiantuntijoilla on myös tutkimustietoon ja työkokemukseen perustuvia näkemyksiä siitä, millaisilla kasvatuskäytännöillä vanhemmat voivat ehkäistä alkoholiin liittyviä haittoja omassa perheessään. Australiassa delfoi- menetelmällä asiantuntijoiden näkemyksiä tutkineen Ryanin ym. (2011) mukaan keskeisiä asiantuntijoiden ohjeita vanhemmille ovat tiedon hankkiminen nuorten alkoholinkäyttötavoista, nuorten alkoholikokeilujen viivästyttäminen, vanhempien esimerkki alkoholinkäyttötavoissa, alkoholista ja alkoholi- asenteista keskusteleminen, alkoholista keskusteleminen nuorten kanssa, nuorten vapaa-ajanvieton tarkkaileminen, kaveripaineeseen valmistautuminen, perheen sääntöjen sopiminen, nuorten juhlien valvominen, nuoren ohjeistaminen siitä, kuinka hänen tulisi toimia jos hän on juonut vanhempien tietämättä, sekä hyvän lapsi- vanhempisuhteen ylläpitäminen. (Ryan ym. 2011.) Kun australialaisessa tutkimuksessa selvitettiin vanhempien näkemyksiä edellä mainituista kansallisista alkoholikasvatuksen suosituksista vanhemmille, niistä samaa mieltä olivat toden- näköisimmin naiset, terveellisiä elämäntapoja arvostavat, yleisten alkoholinkäyttö- suositusten kanssa samanmieliset (esim. riskirajat), ne, jotka halusivat viivästyttää nuorten alkoholikokeiluja sekä ne, joiden kotona ei asunut toista aikuista, jolla olisi alkoholiongelma. (Yap 2015.) Australialaisten asiantuntijoiden antamat ohjeet ovat samansuuntaisia kuin suomalaistenkin, kuten keskusteleminen nuoren kanssa ja vastuullisen esimerkin antaminen (ks. esim. Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Sääs- kilahhti 2006; Tapio 2014). Keskustelemista suositellaan laajasti. Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan jo lyhyt alkoholi- aiheinen keskustelu nuoren terveystarkastuksen yhteydessä, jossa vanhempi on mukana, lisää nuoren ja vanhemman välisiä alkoholi- aiheisia keskusteluja kotona (Ford ym. 2018).

Suomenkielisissä alkoholikasvatusmateriaaleissa on jo 1800-luvulta asti käsitelty kasvatusvastuun unohtumista ja lasten aseman heikkenemistä, kun vanhemmat käyttävät alkoholia. Naisia on varoiteltu avioitumasta “juomarimiesten” kanssa ja samalla korostettu naisten vastuuta kodin raittiudesta. Valistusmateriaaleissa hyvään vanhemmuuteen liitettiin sellaisia arvoja kuin vastuullisuus sekä rakkaus lasta kohtaan. Vedottaessa perheteemaan on oletettu, että vanhemmat haluavat lapsilleen mahdollisimman hyvän ja onnellisen elämän. Tämä yhdistettiin historiallisissa alkoholivalistusteksteissä usein raittiuteen, sillä alkoholia käyttävät vanhemmat esitettiin huonoina vanhempina. Vasta 1990-luvulta alkaen valistustekstien sävy on muuttunut lievemmäksi, eli vain vanhempien alkoholismien tai alkoholin suurkulutuksen on katsottu aiheuttavan perheessä ongelmia. Lisäksi perheen ihmissuhteiden on katsottu voivan tukea lasta niin, että suurkulutuskaan ei aina olisi ongelma, jos alkoholinkäyttö ei herätä lapsessa pelkoja ja perheen ihmissuhteet ovat kunnossa. Valistusteksteissä on todettu, että perheissä, joissa vanhemmilla on alkoholiongelmia, jatkuva riitely ja koetut pettymykset haavoittavat lapsia. 1990-luvulta alkaen materiaaleissa on myös selkeästi velvoitettu vanhempia antamaan lapsille malli kohtuullisesta alkoholinkäytöstä, keskustelemaan heidän kanssaan alkoholista sekä muistamaan vastuunsa lapsistaan. (Sääskilähti 2006, 26, 85, 87, 247.) Nykyisessä ehkäisevässä päihdetyössä valistamisesta on siirrytty kohti keskustelevuutta, vuorovaikutteisuutta henkilökohtaisella, yhteisöllisellä ja kulttuurisella tasolla, painottaen kohderyhmän osallisuutta ja toimijuutta (ks. mm. Kiihlakoski 2010, 159; Maunu 2012, 159–167; Tapio 2014; Soikkeli & Warsell 2013). Keskustelevuus auttaa myös asiantuntijoita ymmärtämään arkea, jossa perheet elävät.

Alkoholikasvatukseen liittyvän asiantuntijatiedon on tasapainoiltava faktojen esittämisen, moraalisen taivuttelun sekä keskustelevuuden ja ihmisten oman pohdinnan välillä. Rod (2012) toteaa, että alkoholikasvatukseen liittyvät faktat voidaan kyllä esittää neutraalin ja objektiivisen tieteen tuloksina, mutta ne ovat myös syvästi moraalisia, koska niitä käytetään herättämään vanhemmissa tietynlaista käyttäytymistä. Esimerkiksi vanhempainilloissa on joskus kerrottu tilastollisena faktana, että nuoret käyttävät enemmän alkoholia, jos vanhemmat suhtautuvat siihen hyväksyvästi. Vanhemmuuden vaatimusten monipuolisuus havainnollistuu, kun puhutaan myös siitä, että nuoren ja vanhemman suhde on murroksessa ja siksi voi olla vaikeaa pitää kiinni etukäteen ajatellusta periaatteesta. Vanhempien kokemat ulkoiset paineet tulevat näkyviksi, jos todetaan, että ympäröivässä kulttuurissa usein ajatellaan, että jossain elämänvaiheessa jokainen alkaa juoda. Vanhempien kokema ristiriita näkyy siinä, että he ovat kyllä huolissaan nuorten alkoholinkäytön riskeistä, mutta haluavat nuortensa kasvavan itse omaksumiensa kulttuuristen odotusten

mukaan, joissa alkoholilla on nuoruudessa konkreettista ja symbolista merkitystä. (Rod 2012, 171–176.) Tämä osoittaa, että arjen ymmärtäminen on edellytys keskustelevalle ehkäisevälle päihdetyölle. Ohittamalla arjen epävarmuustekijöitä ja juuttamalla muutamien faktojen normatiivisuuteen ehkäisevän päihdetyön tekijät joutuvat fundamentalististen moralistien kategoriaan (ks. myös Sulkunen 2009, 37). Tällaista yksinkertaistamisen ja ulkopuolelta määrittämisen riskiä vastaan nousee keskustelevuus ja siitä esimerkkinä arkisuuntautunut sosiaalipedagogiikka, jota on sovellettu tässä tutkimuksessa artikkelin 2 taustalla, ja joka rohkaisee ihmisiä aktiiviseen arjen ongelmien kohtaamiseen (ks. Hämäläinen & Kurki 1997, 126–130). Esimerkiksi ohjatut keskustelut vanhempainilloissa ovat aktiivinen tapa käsitellä alkoholiin liittyviä arjen ongelmia ja niiden ehkäisemistä. Sosiaalipedagoginen työ sitoutuu arkeen ja sen tehtävänä on herätellä ja motivoida ihmisiä toimimaan oman elämänlaatunsa parantamiseksi (Kurki 2002, Tapio 2014, 129). Sosiaalipedagoginen interventio on vuorovaikutteinen, ymmärtää ja tulkitsee kohderyhmänsä yhteiskunnallista todellisuutta sekä rohkaisee heitä itsekasvatuksellisiin pohdintoihin. Tämä edellyttää vahvaa ammatillista osaamista, jotta onnistuttaisiin käynnistämään elämänhallintaa tukevia kasvuprosesseja arjessa, kohderyhmää manipuloimatta. (Hämäläinen & Kurki 1997, 50, 126, 205; Ranne 2002, 113–114 ; Thiersch 1986, 71.)

Asiantuntijat pyrkivät vaikuttamaan kulttuuriin olemalla mukana alkoholin-käyttöön liittyvissä keskusteluissa. Ehkäisevän päihdetyön osa-alueista virittävä valistus pyrki vaikuttamaan julkisen keskustelun ilmapiiriin ja normistoon herättämällä ihmisiä pohtimaan alkoholin roolia ja vaikutuksia yhteiskunnassa ja omassa elämässään. Keskustelu on monenvälistä ja -suuntaista ja sitä käydään monenlaisissa viestintäkanavissa. Virittävässä valistuksessa kerrotaan, mitä asioita yksilöiden pitää pohtia ja huomioida, tarjoten tutkittua tietoa ja välttämällä moralisoivaa manipulointia. (Piispa 1999, 9, 59–61; Salasuo 2011, 18; Soikkeli 2011, 48; Soikkeli 2012.) Tällainen viestintä pyrki kunnioittamaan vanhempien itsemääräämisoikeutta, tarjoaa toimijuutta ja herättää keskusteluja, joiden voi ajatella vähitellen muokkaavan myös perheiden käytäntöjä. Vastaanottajassa asiantuntijoiden viesti saattaa herättää kritiikkiä tai vastarintaa. Jotta ihminen alkaisi valistusviestien perusteella pohtia omaa toimintaansa, hänen pitäisi ensin havaita viestit informaatiotulvasta, sekä omata vahvaa itsereflektiivisyyttä ja halua kyseenalaistaa vallitsevaa juomiskulttuuria (Maunu 2012, 45–46). Vanhempien toteuttamaan alkoholikasvatukseen vaikuttamisessa on paljon haasteita, koska sekä alkoholinkäytössä että vanhemmuudessa on kyse hyvin monitahoisista ilmiöistä. Tutkimustulosten, vanhempien, nuorten, työntekijöiden sekä poliitikkojen, ja oikeastaan kaikkien

sosiaalisten toimijoiden arkipäivän vuorovaikutuksessaan kohtaamien käytäntöjen välillä on selkeästi ristiriitoja (Rod 2012, 176).

Myös moraaliset periaatteet ovat monimuotoistuneet. Moraalisen auktoriteetin puuttuminen vaikeuttaa poliitikkojen, terveyden edistäjien ja tutkijoiden pyrkimyksiä saada ihmiset muokkaamaan elämäntätöjään terveyden ja hyvinvoinnin vaatimuksiin. Asiantuntijuuden käsitteet ovat saaneet uusia merkityksiä, jolloin tutkijoiden ja muiden ihmisten mielipiteiden toisistaan erottaminen on hankalaa. Asiantuntemuksen kriisi jossain määrin myös horjuttaa totuttua yhteiskuntaelämää. (ks. Alasuutari 2007, 48; Giddens 1990, 38; Sulkunen 2009, 2, 13.) Moraaliset periaatteet ovat läsnä alkoholiongelman kaltaisten sosiaalisten ongelmien tarkastelemisessa. Kun määritellään sosiaalisia ongelmia, määritellään samalla kysymyksiä syyllisyydestä, vastuusta, rakenteista, suhteista, olosuhteista sekä yksilön ominaisuuksista ja käyttäytymisestä. Usein on riskinä, että instituutioissa sosiaalisista ongelmista tuleekin yksilöllisiä ongelmia ja interventiot kohdistetaan vain ongelmalliseen yksilöön eikä riittävästi yhteiskunnan rakenteisiin. Erityisesti populaarisissa puhetavoissa alkoholi ja siihen liittyvät ongelmat ymmärretään enemmänkin yksilöllisen eikä yhteiskunnan vastuun kehyksissä. (ks. Hellman 2010; Jokinen 2012, 250; Losake 2007, 32, 59–60, 143–144, Sulkunen 2009.) Kuitenkin Sääskilahden (2006) tarkastelemien, vuosina 1755–2001 julkaistujen alkoholivalistustekstien yhteenvedon mukaan yksilöön viittaamista on esiintynyt alkoholivalistusteksteissä alusta asti. Esimerkiksi teksteissä yleensä viitataan lukijaan, ei kirjoittajaan. Lukijan toimintaa ohjailtaan implisiittisesti tarjoten hänelle tietoa, jolla oletetaan voiva muokata hänen alkoholiasenteitaan kielteisemmiksi. Argumentoinnissa on käytetty syy-seuraus -argumentteja ja alkoholivalistustekstejä on kohdennettu iän ja sukupuolen mukaan, ja terveys- ja perheteemoja on korostettu. Perusmetaforana käytetään sitä, että alkoholi on hallitsija. Teksteissä kuitenkin muistutetaan, etteivät kaikki esitetyt väitteet pidä paikkaansa kaikissa tapauksissa, vaikka pätevätkin useimpiin yksilöihin. (Sääskilähti 2006, 234.) Tätä alkoholivalistuksen historiallista taustaa vasten viimeaikainen keskusteluihin pyrkivä ehkäisevä päihdetyö näyttäytyy osana jatkumoa, jossa on vähitellen siirrytty yksinkertaisista ja ehdottomista asiantuntijaviesteistä kohti erilaisia alkoholinkäytön tapoja huomioivia valistustekstejä ja samalla myös useammista näkökulmista alkoholikulttuuria tarkastelevia tutkimusasetelmia.

2.4 Alkoholikasvatuksen ja juomatapojen kansanmallit

Puhetavoissa välitetään paljon kulttuurisia merkityksiä. Esimerkiksi kertoessaan alkoholinkäyttöön liittyviä, ihmisten omiin ratkaisuihin perustuvia malleja, ihmiset välittävät toisilleen myös sellaisia merkityksiä jotka poikkeavat asiantuntija-suosituksista. Tällaisella maallikkoajattelulla ja siihen liittyvillä kasvatuksen ja juomatapojen kansanmalleilla saattaa olla laajemmasta kulttuurista tai alakulttuurista kumpuavia taustoja. Myös kasvatuksen päämäärät pohjautuvat usein kulttuurisiin päämääriin (ks. Nivala 2007) ja osa vanhempien kasvatuskeinoista noudattaa arkisesta nonformaalista ympäristöstä nousevaa logiikkaa, ei niinkään esimerkiksi tutkimustietoa (ks. Rod 2012). Termi maallikkoajattelu viittaa osittain tiedostamattomiin ja usein epäsystemaattisiin ajattelurakenteisiin, joita käytetään ja uusinnetaan arkisissa keskusteluissa, mediassa ja instituutioiden epävirallisissa kulttuureissa, ja jotka syntyvät elämäkokemuksesta, muiden kuuntelemisesta sekä joukkotiedotuksen seuraamisesta (Hoikkala 1993, 138–140).

Asiantuntijapuheessa esiintyvää maallikkoajattelua suodatetaan tieteellisten ja hallinnollisten ilmaisukonventioiden kautta ja myös tieteellistä tietoa jaetaan usein median välityksellä (Törrönen 2000, 20). Lisäksi arkipäivän vanhempien puhetavoissa hyödynnetään esimerkiksi lapsi- ja perhepsykologista tietoa (ks. Alasuutari 2003, 165–166). Kuulijalta vaaditaan siis tarkkaavaisuutta tieteellisen tai asiantuntijatiedon, sekä erilaisten maallikkokeskustelujen erottamisessa toisistaan.

Varoittelu on yksi maallikkokeskustelujen historiallinen muoto. Esimerkiksi alkoholin vaaroista varoittavan raittiusliikkeen kannatus oli varsin laajaa 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Alkoholikielisyys kukoisti vuosina 1919–1932, jolloin Suomessa oli voimassa varsinainen kieltolaki. Kieltolain kumoamisen jälkeenkin lääkärit, opettajat, papit, lehdistö ja kansalaisjärjestöt osallistuivat valtiovallan tukena yhteiskunnalliseen valvontaan. Kansalaiset valvoivat myös toistensa alkoholinkäyttöä ja suomalaisten alkoholinkäyttö pysyi edelleen erittäin vähäisenä. Myös kansanperinteestä löytyy lukuisia sananlaskuja tai lauluja, joissa valistetaan alkoholinkäytön vaaroista. (Apo 2001, 139, 196, 200–209; 214–215.) Usein maallikoiden puhetavoissa halutaan myös erotella ”meidän ja muiden” arvoja toisistaan, jolloin esimerkiksi sosiaalisista ongelmista puhuttaessa otetaan etäisyyttä epämiellyttäviin tai vieraaksi koettuihin henkilöihin, ryhmiin tai käyttäytymiseen (Törrönen 2000). Maallikkonäkökulmiin liittyy siis paljon kulttuurisia ja historiallisia konteksteja. Alkoholin on katsottu liittyvän myös suomalaisten kulttuuriin tunteisiin (ks. Apo 1999).

Yleisestikin kasvatuksesta puhuessaan osa vanhemmista arvioi, että nuoren pitää oppia itse kokeilemalla, ja siksi virheiden tekemistä pidetään tarpeellisena (Hoikkala 1993). Kokemuksen kautta oppimisen ajatus elää vahvana alkoholinkäyttöön liittyvissä kansanmalleissa. Esimerkiksi alkoholinkäytössä virheiden tekeminen, kuten alkoholimyrkytys, voidaan nähdä keinona, joka johtaa kohti kasvatuksellista päämäärää. Myös hallitun juomisen määrään ja turvallisen, sosiaalisen juomatilanteen harjoitteluun on syntynyt erilaisia kansanmalleja. Esimerkiksi Tanskassa vanhemmat pyrkivät opettamaan alaikäisiä juomaan turvallisesti ja sosiaalisesti järjestämällä juhlia suurillekin nuorisoporukoille siten, että jokainen tuo juomat mukanaan ja jättää ne narikkaan, josta aikuiset annostelevat ne heille, koska pyrkimyksenä on välttää riskialtista humalatilaa. (Elmeland & Kolind 2012; Elmeland 1996; Gronkjaer, Curtis, Crespigny & Delmar 2011; Rod 2012, 173.) Maallikkoajattelussa nuorten juomatilanteisiin liitetään usein myös sosiaaliset suhteet, ja osa vanhemmista hankkii nuorille alkoholia auttaakseen omaa nuorta saamaan kavereita (Jones ym. 2015). Vanhempien ratkaisuihin vaikuttavat myös sosiaaliset paineet lieventää nuorelle asettamiaan rajoja, koska muut vanhemmat ovat sallivampia (Elmeland & Kolind 2012; Järvinen & Østergaard 2009, 398). Kuitenkin moni vanhempi ajattelee, että turvallisinta on, jos nuori kokeilee alkoholia nimenomaan kotona, vanhempien tietäen (Berends ym. 2016).

Nykyisin verkkokeskusteluissa jaetaan usein kasvatuksellisia vinkkejä ja mielipiteitä. Samalla rakennetaan ja levitetään maallikkoajattelua ja kasvatuksen kansanmalleja. Vanhempien alkoholinkäyttö ja nuorten alkoholikasvatus tuovat kumpikin keskusteluissa esille puhujan arvot, suhtautumisen muiden antamiin ohjeisiin sekä provosoivat ehdottamaan vaihtoehtoisia ratkaisutapoja. Matti Piispa (2013a) kokosi alkoholin kohtuukäyttöä lasten seurassa puolustavista nimettömistä nettikommenteista logiikan, joka perustelee vanhempien antaman hyvän esimerkin merkitystä seuraavasti: *”Aikuisten hallittu, kohtuullinen ja vastuullinen alkoholinkäyttö – esimerkiksi saunolet, pari lasia viiniä aterialla, illanvietoissa joskus enemmänkin – ei suinkaan vahingoita lapsia vaan päinvastoin voi antaa heille luontevan ja huonoilta juomatavoilta suojaavan mallin subtautumisessa alkoholiin; sen sijaan vanhempien absolutismi ja kiellot tai käytön salailu lapsilta voivat tehdä alkoholista ’kielletyn hedelmän’ ja johtaa humalakäyttöön kaveripiirissä tai aikuisena.”* Kommenteissa korostettiin myös vastuullisuutta, eli varsinaista humalajuomista lasten seurassa ei hyväksytty suurimmassa osassa kommentteista. (Piispa 2013a, 29; Piispa 2013b, 327.) Logiikka kuvaa aikuisten lasten seurassa tapahtuvaa alkoholinkäyttöä koskevaa keskustelua yleisellä tasolla, kun aihetta kommentoidaan nimettömästi. Verkkokeskustelut voivat heijastella myös ihmisten asenteita. Myös käytännön tasolla vastaava, kohtuukäytön esimerkkivaikutukseen

luottava logiikka saattaa olla yleinen, sillä vähintään kerran viikossa juovista äideistä 77 ja isistä 64 prosenttia uskoo antavansa hyvän esimerkin lapsilleen. Lisäksi vanhemmat, jotka juovat useimmin alkoholia lasten seurassa, antavat muita useammin 15–17-vuotiaan nauttia lasillisen perhepiirissä, mutta he kuitenkin keskustelevat muita harvemmin alkoholinkäytön riskeistä lapsensa kanssa. (Raitasalo & Holmila 2014, 201–202.) Toisaalta kaikki vanhemmat eivät yhdistä alkoholinkäyttöään ja näyttämäänsä esimerkkiä siihen, kuinka heidän nuorensa käyttää alkoholia. Läheiset suhteet ja vanhempien alkoholinkäytön seuraaminen saattaa jopa vahvistaa alkoholinkäytön mallioppimista. Vanhemman voi olla riskialtista kertoa nuorelle avoimesti omasta nuoruusaikaisesta alkoholinkäytöstään. (Nätkin 2016, 161.)

Alkoholikulttuuriin on syntynyt erilaisia juomatapojen kulttuurisia malleja, jotka heijastuvat myös puhetapoihin. Esimerkiksi puhetavoissa vanhemmille kohdistettavien velvoitteiden taustalla on alkoholikulttuuriin liittyviä oletuksia ja juomiselle annettuja kulttuurisia merkityksiä, joita on tärkeää ymmärtää vanhempien kasvatusratkaisuista puhuttaessa. Vanhempien omia alkoholinkäyttötapoja selittää muun muassa ns. juomatavan kulttuurinen malli, joka kehystää juomista itseilmaisun, ulkopuolisen säätelyn ja toiminnan sosiaalisen ymmärrettävyyden käsitteillä. Partasen (1992) mukaan juomatavat tarjoavat välineitä ilmaista itseä sosiaalisesti ymmärrettävällä tavalla. On huomioitava, että alkoholi on päihde, johon liittyy sekä virallista että epävirallista säätelyä siten, että muu ympäristö ymmärtää toiminnan olevan sosiaalisesti mielekästä. Toimijoiden juomista ei ohjaa joka tilanteessa sama kulttuurinen malli, identiteetti tai rooli, kuten suomalaisuus, luokan jäsenyys tai sukupuoli, vaan heillä on usein myös vaihtoehtoisia ja ristiriitaisia kulttuurisia identiteettejä ja rooleja. Toisaalta esimerkiksi yhteisyyden kokemusta saatetaan hakea eri tavoin toimimalla. Esimerkiksi kohtuullisesti ja harvoin juova ilmaisee itseään eri tavoin kuin tarkoituksellisesti eräänlaiseen sankarilliseen humalaan asti juova henkilö, vaikka kumpikin hakisi yhteisyyden kokemusta. (Partanen 1992, 381–382; Tigerstedt & Törrönen 2005, 40–46.) Aikuisten juomatavoista pienjuominen tapahtuu arjessa. Humalajuomisella sekä varsinaisella kannäämällä pyritään kauemmas arjesta. (Maunu 2016.) Eräänlaiseksi kansanmalliksi voi kutsua myös juomiseen kohdistuvaa epävirallista kontrollia. Ihmiset kokevat toisten alkoholinkäyttöön puuttumisen vaikeaksi ja he ottavat sen usein puheeksi vasta kun juominen ylittää yksilön, yhteiskunnan tai molempien sille asettamat normit. Virallisen kontrollin vähetessä vastuu läheisten alkoholinkäytöstä jää yhä useammin lähipiirille ja se usein heijastuu myös lasten asemaan perheissä. (Raitasalo 2008, 7, 50–52; Warpenius ym. 2013.) Toisaalta myös aikuisiin voi joskus kohdistua ympäristöstä tilannekohtaisia paineita juoda enemmän (ks. Mäkelä & Maunu 2016).

Nuorten kohdalla alkoholi on kulttuurissamme perinteisesti merkinnyt nimenomaan etäisyyden ottamista vanhemmista. (Tigerstedt & Härkönen 2016, 124.) Viimeaikaisen tutkimuksen mukaan nuoret kuitenkin korostavat oman ajattelun merkitystä juomatilanteissa ja pitävät vanhempien rangaistusten pelkoa tai kiinni jäämisen häpeää yhtenä riskinä mm. omien tunneimpulssien, humalaisten päähänpistojen ja kavereiden aiheuttaman sosiaalisen paineen rinnalla (ks Lehto ym. 2013). Osa nuorista kuitenkin tekee alkoholikokeilujen aloittamisessa neuvottelu-yhteistyötä vanhempiensa kanssa (ks. Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Simonen ym. 2015,2016.) Vanhemmat saattavat perustella nuorensa alkoholinkäytön aloittamisen sallimista esimerkiksi lakisääteisillä ikärajoilla, perinteisellä rippikouluilla tai modernilla lapsen itsehallinnalla ja riippumattomuudella, jossa säännöt vähitellen väljentyvät (ks. Henriksen 2012; Järvinen & Østergaard 2009, 384–387; Raitasalo & Holmila 2014, 197–200). Kasvatuskeinona alkoholin maistattaminen kotona sisältää kansanmallin logiikassa monia tavoitteita: sillä pyritään ehkäisemään riskialttiita alkoholikokeiluja kodin ulkopuolella ja vähentämään alkoholin muuttumista ”kielletyn hedelmän” tapaan houkuttelevaksi (Piispa 2013a; 2013b). Vaikka tutkimusnäytön mukaan alkoholin tarjoaminen kotona ei vähennä nuorten alkoholikokeiluja muualla, osa vanhemmista pitää alkoholin kotona tarjoamista myös keinona vähentää muualta saatuja vaikutteita esimerkiksi koska he uskovat nuorten saavan alkoholia joka tapauksessa jostakin (ks. esim. Australiassa Berends ym. 2016, Gilligan ym. 2012 ja Jones ym. 2015,7 sekä Yhdysvalloissa Jackson ym. 2015, 212–213 ja McMorris ym. 2011).

Myös mediakulttuuri luo ja välittää alkoholikasvatukseen liittyviä kansanmalleja perinteisesti esimerkiksi lauluissa ja elokuvissa, sekä nykyisin myös kenen tahansa Internetiin tuottamassa materiaalissa. Informaation määrän ja tietolähteiden monipuolistumisen vuoksi myös lasten ja nuorten alkoholikasvatuksen kannalta sekä vanhemman että nuoren olisi hyvä ymmärtää alkoholiin liittyviä puhetapoja ja niiden konteksteja. Mediassa alkoholinkäyttöön liittyvät puhetavat tuottavat esimerkiksi erilaisia kuluttajapositioneja (ks. Törrönen & Simonen 2014, 409–410), osoittavat alkoholin merkityksen erilaisissa kulttuuriin liittyvissä tilanteissa kuten urheilun voitonjuhliissa (Eskola & Saaranen 2001), tai kun naistenlehdissä esitetään malleja alkoholijuomien esillepanoon, samalla välitetään sivistyneen alkoholinkäytön mallia osana elämäntapaa (Törrönen & Simonen 2014). Myös kokemuksellisiin tarinoihin olisi hyvä osata suhtautua kriittisesti (ks. Hall 1999, 101–102), sillä tarinallisuus tuo journalismiin fiktiivisyyttä ja ihmisten asemointia (Mäkelä ym. 2018), joka olisi mediankuluttajan hyvä ymmärtää.

3 VANHEMMAT ALKOHOLIKASVATTAJINA

3.1 Vanhemmuus ja perheen rakentuminen

“Mä toivoisin heille tota hyviä ihmissuhteita ja et meillä säilyis hyvät perhevälit... ja että he kykenisivät rakentamaan hyvän suhteen kumppaniinsa.... Ja se, että osuis sellasia, joissa he vois olla omia itsejään. Ja et... lähellä olis ihmisiä, joiden kanssa ois hyvä elää. Et he löytävät sen oman tavan, et elämä ois mielekkäämpää.” Äiti, H18.

Edellisessä sitaatissa äiti vastaa kysymykseen “mitä toivoisit nuortesi tulevaisuudelle?” Hän kertoo toivovansa, että kukin heistä kykenisi rakentamaan ihmissuhteita, joissa voi olla oma itsensä, omalla tavallaan, ja että myös suhteet vanhempiin säilyisivät hyvinä. Haastattelulle äidille perheessä on oleellista se, että ympärillä on ihmisiä, joiden kanssa on hyvä elää. Hän ei mainitse esimerkiksi avioliittoa tai muuta tiettyä perhemallia, vaikka sekin on yksi tapa tarkastella perheettä.

Vanhemmuutta voidaan tarkastella esimerkiksi perherakenteena, käsityksinä tai kokemuksina hyvästä vanhemmuudesta, hoivana, tai diskursiivisena käytäntönä tarkastellen vanhemmuuden ilmenemistä puhetavoissa ja merkityksenannoissa (Jokinen 2005, 123). Alasuutari (2003) toteaa, että vanhemmuus ei ole vain geneettistä. Vanhempana toimiva itse antaa vanhemmuudelle jonkinlaisen mielen ja merkityksen. Vanhemmuuteen kuuluu geneettisen, biologisen ja psykologisen lisäksi aikaan ja paikkaan sidoksissa oleva sosiaalinen prosessi, joka on yhteydessä kulttuuriin arvoihin ja yhteiskunnan rakenteeseen. (ks. Alasuutari 2003, 14.) Tässä luvussa esitetään muutamia näkökulmia vanhemmuuden ja perheen määrittelyyn.

Perherakenteen näkökulma palautuu lapsen ja vanhemman välisen suhteen määrittelyyn. Castren ja Högbäck (2014) havaitsivat, että eksklusiivisen ydinperheen kontekstissa yhdistyvät vanhemmuus geneettisenä siteenä, sosiaalisena hoivana ja yhdessä asumisena sekä laissa määriteltyinä oikeuksina ja velvollisuuksina. Sen sijaan adoptio- ja eroperheissä nämä ulottuvuudet ovat eriytyneet toisistaan. Inklusiivisissa perherakenteissa suhteet ovat monipuolisempia. Lapsi saattaa olla linkki aiemman ja nykyisen perhemallin välillä. Toisaalta esimerkiksi adoption, sukusolujen luovutuksen ja varhaisten erojen yleistymisen myötä lasten perheet voivat olla jo alun perin

monenlaisia suhdeverkostoja. Kun aiemmin esimerkiksi uusperheessä oman vanhemman uusi puoliso ikään kuin korvasi toisen vanhemman, nykyisin lapset usein säilyttävät yhteyden molempiin vanhempiinsa ja näiden uudet kumppanit saattavat toimia eräänlaisina lisävanhempina. Toisaalta esimerkiksi luovutettujen solujen avulla tai sijaissyntyttäjän avulla syntyneet lapset saattavat kasvaa sosiaalisten vanhempiensa kanssa, mutta silti haluta tietää geneettisistä lähtökohdistaan tai tutustua biologisiin vanhempiinsa. Esimerkiksi erojen kautta tapahtuvat muutokset eivät ole kivuttomia, vaan vaativat vanhemmilta paljon yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Perhesuhteisiin tulee ”merkityksellisiä kolmansia”, jolloin vanhemmuuskaan ei toteudu vain lapsen ja aikuisen välillä. (Castren ja Högbäck 2014, 101–115.)

Historiassa myös perhekäsitys on vaihdellut. Esimerkiksi Parsons (1902–1979) käsitti isän, äidin ja lasten ydinperheen universaaliksi ja tarkasteli perhettä omana toimintajärjestelmänään, jolla oli erilaisia tehtäviä hoidettavanaan. Lisäksi ydinperhe tuotti erilaisia asemia, kuten lapsen ja vanhemman asemat (sukupuolviroolit) sekä sukupuoliroolit, joiden Parsons katsoi siirtyvän sosialisatiossa ja muodostavan ydinperheen toimintajärjestelmän perusrakenteen. (Jallinoja 2014, 20–22). Ydinperhe on kuitenkin yleistynyt vasta noin 200 vuotta sitten (Castren 2009). Vielä 1200–1800-lukujen Euroopassa perheet eivät olleet yksiselitteisiä, sillä niihin saattoi kuulua useampia sukupolvia, tai kun kuolleisuus oli suurta, perheessä saattoi olla useasta peräkkäisestä parisuhteesta syntyneitä lapsia (Lynch 2003). Vaikka ydinperheideaali rakentui 1800-luvulla porvaristossa, se vakiintui 1920–1930-luvuilla kaikille suomalaisille tarjotuksi elämäntavan malliksi. Suomalaisen tutkimuksen valossa ydinperheeseen liittyi julkisen ja yksityisen erottaminen toisistaan, vanhempien avioliitto ja heteroseksuaalinen parisuhde, biologinen vanhemuus, äidin antama hoiva, naisen ja kodin suhde, isien ja äitien työn- ja vastuunjakoon liittyvät odotukset, lasten ja vanhempien hierarkkinen suhde ja myös lapsuuden käsittäminen elämänvaiheena. (Nätkin 2003, 17–18). Maailmansotien jälkeisinä vuosikymmeninä käsitettiin perheyhteisyydestä huolehtiminen äitien ja lasten asiaksi (Jokinen 2009, 204).

Perhekäsitys voi painottua individualistisesti tai familiaristisesti, eli yksilöllisesti tai perhekeskeisesti. 1960-luvulta alkoi individualisoitumikehitys, joka liittyi tasa-arvokehitykseen ja naisten yksilöllisten oikeuksien kohentamiseen (Jallinoja 1998, 64). Tämä näkyi niin perheen perustamisiensa siirtymisessä myöhemmäksi, naisten osallistumisessa työelämäänsä kuin myös avioerojen vähittäisessä yleistymisessä.

Viime vuosikymmeninä perheet ovat jälleen monimuotoistuneet. Enää ei ole olemassa tiettyä ”korrektia” tapaa elää perhe-elämää, kuten aiemmin on ajateltu, esimerkiksi avioliitto ja mielellään kaksi lasta (Oinonen 2008, 163). Vanhempien avio- ja avoeroilla on suuri merkitys lasten elämässä. Vanhempien erotessa lapset joutuvat

jäsentämään uudelleen käsitystään perheestään ja luomaan suhteet elämänpiirinsä aikuisiin. Ritala-Koskisen (2003) mukaan biologisia vanhempia pidetään kulttuurissamme lähtökohtaisesti ”oikeina vanhempina”, sekä oikeuksien että velvollisuuksien osalta. Uusperhetilanteessa perheen määrittely on kuitenkin hankalampaa. Avioerot ja niitä seuraavat parisuhteet edellyttävät yksilöllistä neuvottelua sukupolvisuhteista. Myös lapset muodostavat suhteita ja säätelevät etäisyyttä sekä vanhempiinsa että näiden uusiin kumppaneihin. Käytännössä lapset määrittelevät itse, keitä heidän perheeseensä kuuluu, ja perhemäärittely voi olla joko pysyvä tai muuttuva. (Ritala-Koskinen 2003, 122, 124, 130.)

Julkiset ja henkilökohtaiset käsitykset hyvästä vanhemmuudesta määrittävät vanhemmuutta. 1960-luvulta alkaneen yksilön oikeuksia korostaneen vaiheen jälkeen viime vuosikymmeninä perheen merkitys on kasvanut. Jallinojan (2006) mukaan vuosituhanteen vaihteessa ilmeni ns. uusfamiliaristinen käänne, jossa perheen merkitystä korostettiin julkisissa keskusteluissa. Sen jälkeen samansuuntaisia muutoksia on tapahtunut myös perheiden asenteissa ja käytännöissä. Perinteiset perhearvot ja sukupuoliroolit eivät sen myötä palanneet, vaan perheestä puhuttaessa alkoivat korostua kuunteleminen, neuvotteleminen ja asioista sopiminen. (Jallinoja 2006, 16–18.). Pääsääntöisesti vanhemmat haluavat olla hyviä vanhempia. Asiantuntijoiden vanhemmille tarjoamat ohjeet suodattuvat usein arkisten keskustelujen kautta. Vanhemmuuteen liittyvässä arkipuheessa terve järki yhdistetään usein tavallisiin ihmisiin, jotka eivät tee asioita liian monimutkaiseksi. Sen sijaan teoritiedosta itselleen ohjeita etsivän henkilön saatetaan arvella menettävän otteensa ”normaaliin arkeen”. Tällaiseen ajattelutapaan kannustettiin myös 1940–1970-luvuilla suosituissa kasvatussoppaissa, kuten Benjamin Spockin (1946) teoksessa *Tervettä järkeä lastenhoitoon*, jossa painotetaan esimerkiksi äitien luonnollista vaistoa ja annetaan esimerkkejä väärin toimineista äideistä (Järvinen 2007, 198). Historianäkökulmasta on kiinnostavaa, että vastaavaa ajattelua ilmenee nykyisessäkin arkisessa vanhemmuuskeskustelussa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

Vanhemmat määrittelevät usein itse sitä, millaista on hyvä vanhemmuus (ks. Vuori 2003, 58–59). He saattavat käyttää määrittelyissä monia tasoja. Jokisen (2005) mukaan vanhemmat luokittelevat vanhemmuutta ensiksikin vertikaalisesti, yhteiskuntaluokittain, erotellen alempia yhteiskuntaluokkia. Toiseksi he erottelevat toisistaan ns. hukassa olevat vanhemmat ja marginaaliin joutumista välttelevät vanhemmat. Kolmanneksi he erottavat yksilöllisen tason, jossa vanhemmuutta arvioidaan henkilökohtaisena projektina, jota tulee reflektoida. (Jokinen 2005, 135–136). Vastuullisuus yhdistetään usein hyvään vanhemmuuteen. Tarkastellessaan haastattelemiensa vanhempien käsityksiä vastuullisen vanhemman velvoitteista Böök

ja Perälä-Littunen (2010) totesivat vanhempien jaottelevan vastuuta päivittäisiksi tehtäviksi, tavoitteelliseksi kasvatustoiminnaksi ja oman toiminnan suhteuttamiseksi lapsen ominaisuuksiin ja kehitystasoon. Päivittäisten tehtävien näkökulmasta vanhemmuus on esimerkiksi huolenpitoa ruoka-ajoista, nukkumisesta, vaatteista ja kouluasioista. Lisäksi vanhemmat puhuivat läsnäolon merkityksestä. Tavoitteellisen kasvatustoiminnan perusajatuksena puolestaan on lapsen “tuleminen joksikin”, kuten yhteiskuntakelpoiseksi, vastuulliseksi kansalaiseksi. Tavoitteet voivat olla myös tässä hetkessä, kuten se, että lapsella on turvallinen olo, tai että lapsi tuntee säännöt ja osaa käyttäytyä. Kehitystason huomioiminen tulee esille esimerkiksi ajatuksessa “lapsen tulee saada olla rauhassa lapsi”. Vastuupuheessa vanhemmat rakentavat perhettä, jossa kasvatusta näytetään projektina ja lapsi toimenpiteiden kohteena. (Böök ja Perälä-Littunen 2010, 41–49). Vanhempien näkemyksiä hyvästä vanhemmuudesta tutkinut Hoikkala (1993) totesi, että vanhempien itsemäärittelyissä on usein tärkeää kunnollisuuden ilmaiseminen ja esittäminen. Kasvatukseen katsotaan kuuluvan moraalisia ajatuksia vanhemmuuden velvoittavuudesta, mikä herättää helposti syyllisyyden tunteita. Sallivan ja vahvan ääripäät nousevat helposti esiin. Usein korostetaan, että rajoja asetetaan tarvittaessa, mutta pääosin nuorten annetaan kasvaa itse. Varsinaista kasvatukseen liittyvää tavoitepuhetta leimaa negatiivisuus. (Hoikkala 1993, 235–236.) Vanhempien käyttämä vanhemmuuspuhe ei synny irrallaan ympäröivästä keskustelukulttuurista ja puhetavoista. Joskus julkisissa keskusteluissa esiintynyt ideaalikäsitelmä muokkautuu puheessa normiksi, jonka mukaan vanhempi yrittää toimia ollakseen hyvä vanhempi (ks. Jallinoja 2006, 104).

3.2 Kasvatuksen tavoitteellisuus ja kasvatustietoisuus

"Tavoitteeni on että lapsi osaa itse päättää eikä tee valintoja kavereiden valintojen perusteella, näyttämisen halusta tms. Toiveeni on että nuori ei käyttäisi alkoholia lainkaan tai korkeintaan 1-2 annosta jossain tietyissä, erityisissä tilanteissa - myös aikuistuttuaan." Isä, L2.

"Kobtuukäyttäjää, mieluiten ei mikään tiukkapipo." Isä, L38.

"Ehdottomasti se että nuori ymmärtää missä menee "hyvän maun raja". Että ei ole sivistä olla "känniääliö".. tästä olemme keskustelleet paljon." Äiti, L15.

"Viisas subtautuminen alkoholiin, sen haittoihin ja perimän vaikutuksiin." Äiti, L5.

Edelliset lyhyet sitaatit tämän tutkimuksen aineistosta kuvaavat sitä, että vanhemmat voivat lähestyä toteuttamansa alkoholikasvatuksen tavoitteita monesta näkökulmasta. Lähtökohtaisesti alkoholikasvatus on osa perheen muuta sosialisointi- ja kasvatustehtävää. Vanhempien aktiivinen kontrollointi ja ohjaus sekä oma esimerkki ovat molemmat läsnä alkoholikasvatuksessa (ks. Raitasalo & Holmila 2014). Käsitteinä kasvatusta ja sosialisointia ei voi täysin rinnastaa, ja kummankin käsitteen mukaista toimintaa voi olla käynnissä yhtä aikaa (Peltonen 1997, 25–26). Vanhemman lapselleen antama tuki perustuu erityisesti moraaliseen sidokseen, eli siihen, että vanhemmalla on vastuu lapsensa hyvinvoinnista (Bauman 1996, 89, 114). On myös esitetty, että vanhempiin kohdistuu kolme huolehtimisen velvoitetta: lapsen kasvu, kulttuuristuminen ja menestymismahdollisuudet eli yhteiskuntaan osallistumisvalmiudet (Värri 2004, 112–118). Vanhempien omana kasvatuspääränä voi olla esimerkiksi lapsen kasvaminen pärjääväksi aikuiseksi, vaikka vastuu usein näyttäytyykin konkreettisina päivittäisinä tehtävinä (Böök & Perälä-Littunen 2010).

Kasvatukseen liittyy vaatimus itsenäiseen toimintaan, ja kasvatettavan edellytetään kehittävän omia toimintakompetenssejaan ja arvioivan toimintansa perusteita ja seurauksia. Kasvatuksella on arvottava, normatiivinen ja teoriapitoinen ulottuvuus ja siinä on asetettava konkreettinen, vaikka epämääräinenkin raja täysivaltaisten ihmisten ja vielä kasvatuksen alaisten välille. (ks. Peltonen 1997, 25–26; Pikkarainen 1997, 120–121.)

Kasvatustietoisuudeksi kutsutaan kasvattajan tietoisuutta periaatteista, joilla hän pyrkii ohjaamaan lasta ja kasvatustoimintaansa (Hirsjärvi & Laurinen 2004, 27). Vanhemman oma tausta, kokemukset ja tunteet vaikuttavat kasvatukseen, vaikka vanhempi sanallisesti ilmaisisi toimivansa toisin. Esimerkiksi kun vanhemmat toimivat ohjaavan ja rakentavan kasvatuserityyppien mukaisesti, asiantuntijatiiedosta on heille tukea. Osa vanhemmista käyttää asiantuntijatiiedoa mekaanisesti. Refleksiivinen ajattelu auttaa analysoimaan kriittisesti kasvatukseen liittyvää tietoa, jolloin myös vanhempien toiminta vastaa julkilausuttua käsitystä (Poikolainen 2002, 26, 55–62.) Kasvatuksessa sanat ja teot saattavat siis usein olla ristiriidassa (ks. Karjalainen & Siljander 1997, 66). Yhdysvalloissa toteutetun tutkimuksen mukaan vanhempien sanat ja sanattomat viestit, kuten oma esimerkki, eivät aina vahvista toistensa viestiä alkoholikasvatuksessaan. Nuorten käsitys vanhempien alkoholinkäyttötavoista vaikuttaa siihen, kuinka nuoret ottavat vanhemmiltaan vastaan ohjeita kohtuulliseen alkoholinkäyttöön. (Kam 2017). Siksi vanhempien on hyvä myös reflektoida puheidensa ja antamansa esimerkin yhtenevyyttä. Yleisestikin kasvatustietoisuutta tarvitaan, jotta vanhemmat eivät toimisi hetken mielijohteesta tai ajattelemta lapsen etua (Pulkinen 1984, 254).

Sosialisaatio käsittää kaikki prosessit, joissa yksilöstä tulee subjekti, jolla on riittävät toimintavalmiudet kyseisessä sosiaalisessa yhteisössä. Karkeasti määriteltynä kasvatustietoisuus on se osa sosialisaatiota, johon osallistuvat kasvatustietoisuudet, kuten perhe tai koulu. Kasvatustietoisuus ymmärretään tietoisena, tavoitteellisena ja normatiivisesti orientoituneena toimintana, jonka avulla pyritään toimintavalmiuksien hankkimisen lisäksi toteuttamaan tiettyjä sivistysihanteita. (Siljander 1997,9–10.) Sosialisaatio-prosessissa kokonaisuudessaan omaksutaan myös sellaisia ennako-oletuksia, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa ja tapaa antaa asioille merkityksiä. Lapsena, itselleen läheisten ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa samaistutaan lähellä olevien ihmisten, erityisesti omien vanhempien, ajatteluun. Kodin ulkopuolella omaksutaan muita vaikutteita, kuten yhteisön käyttämiä normeja, kieltä ja toimintatapoja. (Berger & Luckmann 2011, 147–184.)

Kasvatustietoisuuden päämäärille tai tavoitteellisuudelle on monia määritelmiä riippuen teoreettisesta lähestymistavasta. Esimerkiksi merkityksen ongelmaa kasvatustietoisuudessa semioottisesta näkökulmasta tutkinut Pikkarainen (2004, 213) määrittelee kasvatustietoisuuden tavoitteen seuraavasti: ”Kasvatustietoisuus on toimintaa, joka tuottaa inhimilliseen toimintaan kykenevän subjektin.” Kasvatustietoisuus tulee tukea kasvatettavan toiminnan vapautta, sen lisäksi että vaikuttaa kasvatettavaan kontekstiin, kulttuuriin ja toimintaympäristön edellyttämällä tavalla. (Pikkarainen 2004, 119–220, ks. myös Greimas 1980.) Kasvatettavan toimijuutta yhteisössä ja yhteiskunnassa korostetaan

myös dialogisessa kasvatuksessa, jossa ohjataan kasvatettavaa hyvän elämän suuntaan, määrittelemättä kuitenkaan hänen puolestaan sitä, mitä hyvä elämä on (ks. esim. Freire 2005; Värri 2004, 24–25).

Arjessa kasvatuksen tavoitteellisuudesta puhuminen on hieman ongelmallista ainakin neljästä syystä. Ensiksikin vanhemmilla ei välttämättä ole tarkoin mietittyjä kasvatustavoitteita. Kasvatus mielletään usein arjen elämiseksi lapsen kanssa, hyvien edellytysten tarjoamiseksi ja rajojen asettamiseksi vasta tarvittaessa (Hoikkala 1993). Yleensä vanhemmilla on kuitenkin ajatuksia siitä, kuinka he toivoisivat lastensa elävän, tai miten turvata heidän kasvuaan. Toiseksi kasvatuksen tavoitteellisuutta horjuttaa se, ettet lapsi ole ”tabula rasa” eli ”tyhjä taulu”, vaan jokaisella lapsella on oma tahtonsa, omat taipumuksensa ja mielenkiinnon kohteensa. Näin vanhempien kasvatustoiminnan tavoitteellisuus jää irralliseksi, ellei sitä reflektoida lapseen, hänen kehitystasoonsa ja persoonallisuuteensa. Kasvatus toteutuu vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Kolmanneksi vanhempien kasvatustietoisuus on harvoin ristiriidatonta. Vanhemmilla on usein kasvatuksellisia ihanteita, joita he eivät kuitenkaan kykene toteuttamaan (ks. esim. Poikolainen 2002). Neljänneksi elämä ei välttämättä noudata vanhempien ennako-oletuksia. Omat voimavarat eivät aina olekaan juuri sellaiset kuin on itse odottanut. Sekä vanhempien että ammattilaisten havaintojen mukaan yhteisen ajan riittämättömyys, yllättävät elämäntapahtumat, kuten parisuhdekriisi, avioero, taloudelliset vaikeudet, vakavat sairastumiset tai tukiverkoston puuttuminen voivat vaikuttaa siihen, kuinka vanhempi jaksaa arjessaan toimia (ks. esim. Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014; Perälä, Halme & Kanste 2014).

Kun vanhemmilta kysytään, mitä heidän mielestään on lasten kasvatus, vastaaminen ei välttämättä ole helppoa. Poikolaisen (2002) kasvatustietoisuutta käsittelevässä tutkimuksessa vanhempien käsitykset kasvatuksesta viittaavat autoritaariseen, ailahtelevaan tai rakentavaan kasvatukseen. Näistä kahteen ensimmäiseen liitettiin säännöt, kuri ja välinpitämättömyys. Osa vanhemmista puolestaan kokee, että vanhemmuus on lähinnä lasten kanssa elämistä. Lapsille halutaan tarjota turvallinen koti ja mahdollisuus olla lapsi ilman velvollisuuksia. Joskus kasvatusten menetelmänä on opastaminen yritysten ja erehdysten kautta, eikä vanhempi erittele tietoisia kasvatustekniikoita tai menettelytapoja. Rakentavaan kasvatukseen taas yhdistetään ohjaavuus ja ongelmanratkaisukeinojen opettelu, lapsen tarpeista huolehtiminen sekä vanhemman omien arvojen ja elämäntapahtumien välittäminen lapselle. Lapsen hyväksyminen, kannustaminen, mielipiteiden kuunteleminen ja huomioiminen, sekä rajojen asettaminen nähdään tärkeänä osana kasvatusta. Jos lapsen toimintaa joudutaan rajoittamaan, se tehdään perustellen. Kasvatus voidaan

myös nähdä pitkäjänteisenä ohjaamisena kohti lapsen omaa päämäärää, ja valmiuksia toimia myös muiden ihmisten kanssa. (Poikolainen 2002, 49–56.)

Alkoholikasvatuksen keinot tuovat osaltaan näkyviksi myös kasvatuksen tavoitteita. Keskeinen alkoholikasvatuksen keino on nuoren kanssa alkoholista keskusteleminen (ks. Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Sirola 2004; Valentine 2014). Suuri osa suomalaista vanhemmista on keskustellut nuorten kanssa alkoholin riskeistä alaikäisille (Raitasalo & Holmila 2014). Myös kontrollin avulla vanhemmat pyrkivät varmistamaan, että nuorelle ei satu alkoholin vuoksi mitään vaarallista (Pirskanen ym. 2016a, 2016b). Nämä kaksi vanhempien kasvatukseen, keskusteleminen ja kontrolli ovat osoittautuneet useissa tutkimuksissa tehokkaiksi, ja vanhempien asettamat selkeät rajat vähentävät nuorten alkoholinkäyttöä. Kontrolli tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vanhempi tietää, missä nuori liikkuu, ja että vanhempi kontrolloi nuoren juomien saatavuutta. Nuoren ja vanhemman välinen lämmin suhde yhdistettynä selkeisiin rajoihin on yhteydessä nuoren muita vähempään alkoholinkäyttöön. (ks. esim. Jackson ym. 2015; Järvinen & Østergaard 2009; Mathijssen ym. 2014; Raitasalo & Simonen 2011; Ryan ym. 2010; Valentine 2014.) Kasvatuskäytännöissä perheet elävät usein tilanteen ehdoilla. Monissa eurooppalaisissa tutkimuksissa on huomattu, että vanhempien käytännöt ovat usein ristiriidassa virallisten suositusten kanssa, kun on kyse omista lapsista, kasvatuksellisista tavoitteista ja säätelystä. Vanhemmat eivät arjessa välttämättä tule noudattaneiksi edes omia kasvatuseriaatteitaan, koska tilanteet ja olosuhteet vaihtuvat nopeasti ja vanhemmat joutuvat tekemään myös ratkaisuja ilman miettimisaikaa (ks. Elmeland & Kolind 2012, 178–181; Herring & al. 2010, 21–23; Järvinen & Østergaard 2009, 384–387; Rod 2012, 163–177). Vanhemmat pitävät helposti yksinkertaisena totuutena tai toimivana kasvatuskäytäntönä jotakin heille markkinoitua kasvatuksellista diskurssia, ja ryhtyvät peilaamaan omaa vanhemmuuttaan suhteessa diskurssin oletuksiin, jolloin erilaiset muunnelmat ja vaihtoehdot voivat jäädä pohtimatta (ks. Elmeland & Kolind 2012, 178–181; Jokinen 2005, 123–126; Suoranta 2000, 17; Vuori 2001, 81). Myönteistä eri diskurssien tarjoamissa vaihtoehdoissa on se, että esimerkiksi omasta lapsuudenperheestä opittujen tapojen rinnalle nousee mediasta ja muiden ihmisten puheesta paljon vaihtoehtoja.

3.3 Vanhemmuustyylit, neuvottelut ja luottamus

”En halua luoda alkoholin käytöstä minkäänlaista suurta huomiota tai kielletyn bedelmän roolia. Toivon, että voisin antaa lapsilleni tietoa alkoholin käytöstä riittävästi ja tarpeeksi avoimen ilmapiirin, jotta asiasta voidaan keskustella.” Äiti, L50.

Edellinen sitaatti kuvaa viime aikoina yleistyneen, neuvottelevan ja keskusteleavan kasvatuksen merkitystä vanhemmille. Tässä luvussa kuvataan neuvotteluja ja luottamusta kasvatuksessa. Niiden tausta nousee myös vanhemmuustyilien tutkimuksesta. Vanhemmuustyyli tarkoittaa vanhemman tilannekohtaista pysyvämpää tapaa toimia vanhempana. Suositeltava lapsikeskeinen ja sitoutunut autoritatiivinen kasvatustarjoaa sekä rajoja että lämpöä. Perinteinen autoritaarinen kasvatustarjoaa puolestaan on aikuiskeskeistä ja rajoittavaa ja siihen liittyy emotionaalinen viileys. Salliva vanhempi puolestaan tarjoaa lämpöä, mutta ei aseta selkeitä rajoja. Välinpitämätön vanhempi ei tarjoa lapselle rajoja eikä lämpöä. (Baumrind 1989; Maccoby & Martin 1983). Suomalaisessa Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimuksessa todettiin, että perinteinen autoritaarinen kasvatustarjoaa on väistymässä. Aikuisen tarpeista ja mielialoista ohjautuva, aikuislähtöinen kasvatustarjoaa tuottaa lapselle riskejä, koska lapsen näkökulmaa ei oteta riittävästi huomioon, vuorovaikutus on vähäistä ja se sisältää mielivaltaa ja välinpitämättömyyttä. (Pulkkinen 2002.) Suomalaisessa vanhemmuudessa on nähtävissä pidempi kaari, jossa autoritaarinen vanhemmuus on jo 1960-luvulta asti väistynyt neuvottelevamman ja lapsilähtöisemmän kasvatustarjoan tieltä (ks. esim. Hoikkala 1993, Pulkkinen 1984; 2002). Nykyisten tutkimusten mukaan vanhemmuustyyli ei synny yksisuuntaisesti, vaan nuori myös vaikuttaa siihen itse toiminnallaan (Kerr, Stattin & Özdemir 2012). Nuori ja vanhempi rakentavat vuorovaikutusta ja siihen vaikuttavat kummankin intressit ymmärtää toisiaan, rakentaa luottamusta, tehdä kompromisseja tai ottaa itselle tilaa (ks. Simonen ym. 2015). Aiempien tutkimusten perusteella vanhemmuustyylillä on merkitystä myös nuorten alkoholinkäyttötottumusten omaksumiselle. Lämpimän ja rajoja asettavan autoritatiivisen vanhemmuustyylin nähdään suojaavan nuorta varhaiselta alkoholinkäytöltä. Liian salliva, välinpitämätön tai autoritaarinen kasvatustarjoaa saattavat lisätä riskiä lapsen runsaaseen alkoholinkäyttöön. (Donaldson ym. 2016; Hummel & al 2012; Johnson & Johnson 2009; Simonen ym. 2015, Rusby 2018.) Hollantilaisen tutkimuksen (Koning ym. 2014) mukaan selkeät rajat yhdistettynä hyvään vuorovaikutussuhteeseen vanhemman ja nuoren välillä ehkäisevät nuoren

runsasta juomista. Myös nuoren vahva itsekontrolli on yhteydessä vähempään juomiseen, kun nuoren ja vanhemman välinen suhde on hyvä. Sen sijaan nuoren vahva itsekontrolli ei ole yhteydessä nuoren juomiseen, jos nuoren ja vanhemman välinen suhde on huono. (Koning ym. 2014.) Sata lasissa -tutkimuksen (ks. Holmila ym. 2016) mukaan vanhemmista oli tärkeää, että nuorilla oli turvallisuutta luovia sääntöjä, jotka oli saatettu laatia yhdessä. Säännöissä oli kuitenkin joustovaraa. Vanhemmat myös pyrkivät osoittamaan myönteisiä tunteita ja nuoresta välittämistä. (ks. myös Pirskanen ym. 2016b, 19–20.)

Neuvotteluilla on keskeinen merkitys monissa perheiden käytänteissä, valtasuhteissa ja toiminnoissa (Jokinen 2014, 167–170) ja ne ovat yleisiä myöhäis-moderneissa yhteiskunnissa (ks. esim. Beck 1999). Perheen demokratisoituminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vanhempi kuuntelee nuorta ja neuvottelee hänen kanssaan, vaikka vanhempi pitäisikin päätösvallan itsellään (Nätkin 2016, 160; Pirskanen ym. 2016b). Neuvotteleva kasvatus sisältää jatkuvaa tasapainottelua valvonnan ja vapauksien sekä vanhempien auktoriteetin ja nuoren itsemääräämisoikeuden välillä. Neuvotteluilla saadaan aikaan esimerkiksi sopimuksia ja sääntöjä, joita tosin saatetaan arvioida myöhemmin uudelleen, uusien neuvottelujen myötä. (Ks. Jokinen 2014, 179, 186–187; Järvinen & Østergaard 2009, 380–387; Morgan 2011, 128–133; Strauss 1978, x–i, 2–5.) Suhtautuminen lapseen neuvottelukumppanina saattaa joskus aiheuttaa hankaluuksia arjessa, jos selkeät toimintatavat ja rajat hämärtyvät (Järvinen & Kolbe 2002).

Neuvotteluissa vanhemmat joutuvat ottamaan kantaa hyväksyttävään ja ei-hyväksyttävään toimintaan ja valikoivat samalla vallitsevan kulttuurin erilaisia merkityssisältöjä, joita esittävät nuorelle (ks. Antikainen 1992, 11, 25). Dialogisesti toimivat kasvattajat luovat yhdessä nuoren kanssa tulkintaa ympäröivästä maailmasta (Värri 2004) ja siksi dialogiseen kasvatukseen tarvitaan rakkautta, toivoa, uskoa, nöyryyttä, riskinottoa ja luottamusta (Hämäläinen & Kurki 1997, 208). Neuvottelut myös rakentavat identiteettiä ja esimerkiksi neuvottelut velvollisuuksista rakentavat neuvottelijoista kuvaa moraalisisina toimijoina (Finch & Mason 1993) kuten luotettavana nuorena tai välittävänä vanhempana.

Keskusteluyhteydestä nuoren ja vanhemman välillä kysytään mm. Kouluterveyskyselyssä (2017), johon osallistuneista 8–9 -luokkalaisista lähes 40% kertoo omaavansa hyvän keskusteluyhteyden vanhempiinsa ja keskusteluvaikeuksista kertoo noin 8% vastaajista. Noin 70% nuorista kokee, että heillä on vanhempiensa kanssa riittävästi yhteistä aikaa. (Kouluterveyskysely 2017). Lapsuudenkodin avoin ja keskusteleva ilmapiiri onkin yhteydessä myös nuoren sosiaaliseen luottamukseen, ja vastaavasti vanhempien ja nuorten yhdessä viettämä aika on yhteydessä nuorten

hyvinvointiin (Myllyniemi 2012, 74–79). Amerikkalaisen tutkimuksen perusteella esimerkiksi nuoret, joiden vanhemmat edes joskus keskustelivat heidän kanssaan alkoholista, pitivät harvemmin juomista ”coolina” kuin nuoret, joiden kanssa vanhemmat eivät koskaan keskustelleet alkoholista. Lisäksi nuoret, joiden tekemisiä vanhemmat valvoivat, pitivät humalahakuista juomista useammin vaarallisena, kuin nuoret, joiden tekemisiä vanhemmat eivät valvoneet. (Brittner ym. 2018.)

Vanhemmat tarvitsevat kasvatuksessa erilaisia säätelykeinoja. Luottamuksellisuus ja lämmin suhde lapseen ovat vanhempien sisäisiä, tunnesiteeseen pohjautuvia säätelykeinoja (Kerr & Stattin 2000). Ulkoisena säätelykeinona käytetään kontrollointia, kuten kotiintuloaikoja (Rönkä & Sallinen 2008, 50–52). Ruotsalaisen vanhemmuustyylien tutkimuksen mukaan vanhemmat tietävät nuoren elämästä sen, mitä nuori itse kertoo, mitä he kysyvät nuorelta, tämän kavereilta ja heidän vanhemmiltaan, tai mitä vanhempi tietää kontrolloimalla nuorta (Kerr & Stattin 2000, 367). Lämpimän ja luottamuksellisen tunnesiteen vuoksi nuoret kertovat usein tekemisistään aloitteellisesti vanhemmille, pyrkien toimimaan vastuullisesti ja vanhempien luottamuksen arvoisesti (ks. Rönkä & Sallinen 2008, 52). Luottamuksessa on kyse myös kohteliaista pyynnöistä, toisen toimijuuden tunnustamisesta ja omasta vapaasta tahdosta toimia toisen toiveen mukaisesti, hienotunteisesti. Ihmisten välillä luottamusta tarvitaan erityisesti silloin, kun toisesta ei voi saada tietoa tai hänen käyttäytymistään ei osata ennustaa. (Seligman 2001, 41–49.) Luottamus ylläpitää solidaarisuutta osapuolten kesken, ja jos luottamus petetään, tilannetta joudutaan käsittelemään luottamuksen palauttamiseksi (ks. Coleman 1990). Esimerkiksi luvattomasta juomisesta kiinni jääminen voi tietää nuorelle rangaistuksia tai häpeää vanhempien silmissä (Lehto ym. 2013, 665). Epäluottamus loitontaa ihmisiä toisistaan, kun taas ihmisen tuntema luottamus ilmenee esimerkiksi optimistisena ajatuksena, että toinen on hyväntahtoinen ja luottamuksen arvoinen. (Kotkavirta 2001, 55–57.) Vanhemmat luottavat nuoriin, kun kokevat voivansa olettaa, että nuoret kertovat asioistaan (ks. Kerr & Stattin 1999).

Kasvatuksessa luottamus nähdään joskus kontrollin vastakohtana ja joskus sen täydentäjänä. Kontrollin vastakohtana luottamus nähdään esimerkiksi Lehdon ym. (2013) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin nuorten käsityksiä juomatilanteista. Nuoret haluavat osoittaa kykenevänsä itsenäiseen harkintaan ja tilanteen säätelyyn. Vanhempien tahto näyttää nuoren toimijuudelle juomistilanteessa, jos nuori alkaa toimia vanhempien odotusten mukaan, käyttämättä omaa tahtoaan. (Lehto ym. 2013, 664–668.) Luottamus voidaan nähdä myös kontrollin täydentäjänä siitä näkökulmasta, että vanhempi valvoo nuoren tekemisiä, mutta niinä hetkinä, joihin vanhemman kontrolli ei ulotu, ollaan luottamuksen varassa (ks. Simonen ym.

2015). Perheyhteisöjen tutkimuksessa luottamuksen näkökulmaa on sovellettu esimerkiksi erittelemällä tekijöitä, jotka lisäävät vanhempien luottamusta nuoreen (Kerr & al 1999) ja tarkastelemalla luottamuksellisia perhesuhteita nuoren päihteidenkäytön suojaavana tekijänä (Dyfur & al 2012).

Kasvatustyylien taustalla on myös vallankäyttöä. Valtaa voi käsitellä suhteena ja molempia osapuolia subjekteina kotikasvatuksessa (ks. Nuutinen 1994, 52, Gjerstad 2009, 29–34). Toisaalta valtaa käytetään esimerkiksi rahan avulla (ks. Repo 2003), väkivallan tai tunteiden manipuloinnin avulla (ks. Forsberg 2003), ehdottomilla kielloilla tai oman tahdon toteuttamisella muiden vastustuksesta huolimatta (ks. Layder 2004, 59–64; Weber 1978, 926) tai muun sosiaalisen kontrollin muodossa esimerkiksi paheksumalla (Laitinen 2015).

Vanhemmat eivät välttämättä tietoisesti päätä käyttäytyä autoritaarisesti. Vanhemmalla saattaa olla rakentavaan vuorovaikutukseen kasvatusihanteita, joita hän ei kuitenkaan osaa toteuttaa käytännössä, vaan pakottaa muut tottelemaan (Isokorpi 2008, 95–96, 134–145). Vanhemman kasvatustietoisuudessa voi olla puutteita (ks. esim. Poikolainen 2002). Vanhemman voi myös olla vaikea muodostaa omaa mielipidettä, koska muut vanhemmat tai nuoret itse saattavat kohdistaa häneen ristiriitaisia paineita ja odotuksia (Järvinen & Østergaard 2009.)

3.4 Vanhempien esimerkki ja alkoholiin liittyvät perhekäytännöt

”Minä olen pyrkinyt näyttämään hyvää esimerkkiä, mutta kyllä mulla yksi lipsahdus tässä sattui justinsa meidän viime pikkujoulujen aikana. Mut mä käänsin senkin sillälailalla että mä sit sanoin niinku pennuille ku ne vähän ihmetteli ku äiti oli huonovointinen että, että tavallaan että aikuisilleki sitte sattuu näitä virheitä ja ylilyöntejä. Että se on vaikee asia se alkoholi ja ettei se oo niin itsestäänselvää että kun juot tämän verran niin se on ok että se, siinä voi sattua niinkun lipsahduksia. Mut et kyllä me niinku isännän kanssa on...koitettu näyttää semmosia esimerkkejä että niinku ruuan kanssa ja saunaolut ja semmoset normijutut ja sitte tavallaan jos on vähän tällöisiä juhlatyyppisiä juttuja ollu niin vältetty sitten esiintymistä lapsille erityisen huonokuntosina....” Äiti, H21.

Edellinen sitaatti kuvaa vanhemman pyrkimystä antaa nuorelleen hyvän esimerkin alkoholinkäytöstä, ja kamppailua ihanteen ja arkitodellisuuden välillä. Vanhemmat antavat omalla alkoholinkäytöllään lapselle tai nuorelle erilaisia alkoholinkäytön malleja (Raitasalo & Holmila 2014; Johnson & Johnson 2009). Alkoholinkäyttöön liittyvän esimerkin välittymisen mekanismeja ei tunneta täysin, mutta läheiset suhteet vanhempiin voivat jopa vahvistaa alkoholinkäytön mallioppimista (Nätkin 2016, 161). Lapset näkevät vanhempiensa käyttävän alkoholia erilaisissa tilanteissa, ja samalla he tottuvat alkoholiin liittyvään kuvastoon ja esineistöön, kuten pullotelineisiin, baarikaappeihin, jäähdyttimiin, jäämurskaimiin, juomakohtaisiin lasikokoelmiin ja lasten leikkicocktaillaseihin (ks. Tigerstedt & Härkönen 2016, 122). Samalla logiikalla vanhempien ongelmasta alkoholinkäyttöä näkevät lapset tottuvat myös pullo- ja tölkkiröykkiöihin ja humalaisten rikkomiin esineisiin. Lasten näkemät vuorovaikutustilanteet ja niihin liittyvä esineistö voivat vaihdella sen mukaan, millaisissa yhteyksissä vanhemmat alkoholia käyttävät ja kuinka paljon. Perhekäytännöillä tarkoitetaan perheenjäseniin vaikuttavaa tavallista, päivittäistä toimintaa, esimerkiksi arkea ja juhlaa, rutiineja, sukupuolittuneita käytäntöjä, tunteita, säännönmukaisuuksia ja neuvotteluja. Perhekäytäntöjen tutkimuksessa ovat läsnä perheenjäsenten omat käsitykset ja tutkijan tulkinnot, eikä perheen suhdejärjestelmää voi määritellä ulkopuolelta. Sosiaalinen vuorovaikutus on tärkeää identiteettien rakentumisessa ja oppimisessa, ja siksi perheessä ihmisten väliset suhteet neuvotteluineen ovat keskeinen osa perhekäytäntöjen muotoutumista. Perhekäytännöillä on myös historia, jonka vuoksi ne ovat muotoutuneet sellaisiksi

kuin ovat. (ks. Morgan 2011, 2–9, 128–133; Jokinen 2014, 169, 184–186, 191.) Perhe-elämää muovaavat myös erilaiset elämänmuutokset, kuten esimerkiksi kehittyvä alkoholiongelma, avioero, uusperheen muodostaminen, pitkäaikaissairaus, työttömyys tai perheenjäsenten erilaiset elämänarvot. Lapset ja nuoret eivät elä koko lapsuuttaan muuttumattomassa perheessä tai aina edes samojen aikuisten kanssa (ks. esim. Ritala-Koskinen 2003; Jallinoja ym. 2009), ja perhekäytännötkin muovautuvat myös elämäntilanteen mukaan ja perheessä mukana olevien ihmisten rakentamana.

Vuosina 2014–2016 toteutetussa Sata lasissa -tutkimuksessa (Holmila ym. 2016) selvitettiin sekä nuorten että vanhempien näkökulmista kotien yleisiä kasvatuskäytäntöjä ja alkoholikasvatuksen käytäntöjä osana perhekulttuuria, arkena ja juhlassa. Moni vanhemmista halusi tietoisesti antaa nuorille mallin eihumalahakuisesta alkoholinkäytöstä, jotta hekin oppisivat käyttämään alkoholia esimerkiksi ruokajuomana. Osa vanhemmista ei halunnut lastensa näkevän heidän käyttävän alkoholia. Kuitenkin moni kertoi, että oli joskus toiminut vastoin ihanteitaan, esimerkiksi näyttäytynyt lapselleen humalassa. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat korostivat alkoholikasvatuksessa neuvottelevuutta ja avointa keskustelua yleisenä kasvatusihanteenaan, samoin rakkauttaan lapsiaan kohtaan. (Pirkanen ym. 2016a, 3–4, 17–22.) Samassa tutkimuksessa nuoret toivoivat vanhempien käyttävän auktoriteettiasemaansa vastuullisesti ja olevan päihtymättä (Simonen ym. 2015). Myös A-klinikkasäätiön tutkimuksessa nuoret kertoivat hyväksyvänsä vanhemmiltaan kohtuullisen alkoholinkäytön, mutta heidän mielestään vanhemmat ovat mukavimmillaan selvin päin (Takala & Ilva 2012).

Lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön sosiaalistumisen kannalta on ongelmallista, jos vanhemmat antavat jatkuvasti esimerkiksi mallin alkoholilla rentoutumisesta rankan päivän jälkeen, viihdyttävien tarinoiden kertominen humalaisista, sekä kotona lasten läsnä ollessa humaltuminen. Vertailtaessa aikuisten lapsuusmuistoja aikuisten juomisesta, välimerellisessä juomakulttuurissa kasvaneet muistavat lapsuudestaan aikuisten juomatilanteet jokapäiväisinä, kohtuullisina ja tunnelmapäiriltään neutraaleina tai myönteisinä. Myös viininvalmistusprosessiin liittyy heillä muistoja. Ruotsalaisissa tarinoissa lasten seurassa juominen liittyy hauskoihin juhlatilanteisiin ja kohtuulliseen juomiseen kotona. Suomalaisissa tarinoissa toistuu humalajuominen kotona ja juhlissa sekä toisaalta kohtuullinen juominen kotona. Näihin tilanteisiin liitetään myös pelon tunteita. Humalajuomiseen liitetään arjesta irtautumisen merkityksiä, jolloin lasten kokemuksista tulee voimakkaita, monimerkityksellisiä ja mieleenjääviä. Sekä myönteiset että kielteiset tunteet ovat voimakkaita. Kohtuullisesta ruokajuomisesta kerrottuihin kokemuksiin ei retrospektiivisissä tarinoissa liitetä ongelman merkityksiä. (Törrönen & Rolando 2017.)

Lapsiperheiden vanhempien alkoholinkäyttö vaihtelee käytännön absolutismista tai hyvin vähäisestä käytöstä humalahakuisuuteen, ja lasten nähden juomisesta tilanteisiin, joissa vanhemmat juovat jossain muualla kuin lasten nähden. Humalahakuisen juomisen kulttuurinen tausta on liittynyt suomalaiseen kollektiiviseen identiteettiin, antaen miehille vapautta työelämän ja kodin ulkopuolella (Alasuutari ym. 1983; Mäkelä 1999, 88). Aiemmin normit ovat olleet erilaisia naisille ja miehille, mutta viime aikoina naisten alkoholinkäyttötavat ovat liberalisoituneet. Nykyisin on yleistä, että vanhemmat käyttävät alkoholia kotona yhdessä esimerkiksi ruokailun, saunomisen, illanvieron tai ystävien vierailujen yhteydessä. (Simonen 2013, 45, 81; Pirskanen ym. 2016a, 17; Tigerstedt & Härkönen 2016, 122.) Toisaalta miesten, erityisesti isien, alkoholinkäyttöön liittyvistä diskursseista erottuu uusi tarinamalli, jossa painottuu kunnioittava, läheinen, osallistuva isyys ja miehisuus sekä uudenlainen sosiaalisuus, tunnelma ja yhteisten tuttavien tapaaminen puolison kanssa. Vanhemmuuden vastuu on mukana illanvieron kuvauksissa, mutta esimerkiksi seuraavan aamun kohtaamisia lasten kanssa humalajuomisen jälkeen ei käsitellä. Isyyden käytäntöjä ja alkoholinkäyttöä käsitellään ikään kuin erillisinä asioina, kun alkoholinkäyttöä seurauksineen ei käsitellä isän ja perheen välisissä kohtaamisissa. (Salo 2017.)

Perheenjäsenen alkoholinkäytön tuottama haitat läheisille sekä laajemmin yhteiskunnalle ovat yksi alkoholitutkimuksen keskeisistä näkökulmista. Ihminen voi pitää omaa juomistaan harmittomana, mutta hänen seurassaan olevat ihmiset voivat silti kokea sen häiritseväksi. (ks. Warpenius, Holmila & Tigerstedt 2013.) Lapsiperheissä tapahtuvaa alkoholinkäyttöä on tutkittu Suomessa erityisesti perheissä, joissa alaikäisen lapsen vanhempien alkoholinkäyttö ei pysy kohtuudessa ja joissa lapset kärsivät siitä (ks. esim. Holmila ym. 2008; Itäpuisto 2005; Kataja 2012; Nätkin 2006, 2009; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Pirskanen 2011; Takala & Roine 2013; Törmä 2011; Warpenius & al. 2013). Lapsille omat vanhemmat ovat rakkaita ja usein he ymmärtävät vasta ajan kuluessa, että vanhemman ikävä käyttäytyminen, kuten väkivalta, välinpitämättömyys, ristiriitainen toiminta, pettymykset ja taloudelliset ongelmat, liittyy nimenomaan alkoholiongelmaan. Usein lapset eivät kerro vanhempien juomisesta ulkopuolisille, koska kokevat ympäristön leimaavan ja hylkäävän heidät vanhempien alkoholiongelman vuoksi. He myös kokevat vanhempiensa juomiseen liittyviä negatiivisia tunteita, kuten häpeää, inhoa ja pelkoa. Lisäksi vanhempien liikaan alkoholinkäyttöön yhdistyvät usein lasten huono itsetunto ja epäluottamus tulevaisuutta kohtaan. (ks. esim. Itäpuisto 2005, 3, 67–82, 97; Lasinen lapsuus & Taloustutkimus 2016; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Takala & Roine 2013, 27.) Arkeen voi liittyä riitelyä, nimittelyä, yörauhan puutetta, perheen

rutiinien kärsimistä, henkistä painostamista ja fyysistä kovakouraisuutta (ks. Lasinen lapsuus & Taloustutkimus 2016).

Monet alkoholistien lapset haluavat erottautua vanhempiensa juomatavoista. Esimerkiksi monet alkoholisoituneiden isien pojat haluavat toimia vanhempina vastuullisemmin kuin isänsä ja korostavat olevansa erilaisia kuin isänsä mm. sukupolvieron, isän sairaalloisen alkoholinkäytön tai sosiaaliluokan vuoksi. (Pirskanen 2011, 176.) Toisaalta humalahakuinen juominen siirtyy usein sukupolvelta toiselle ja se opitaan jo nuorena (Härkönen 2013; Myllyniemi 2012). Monet alkoholistien lapsista hoivaavat vanhempiansa, kun eivät itse saa vanhemmaltaan turvaa (Itäpuisto 2005). Alkoholiongelmaisen vanhemman perheessä alkoholi saattaa vieraannuttaa perheenjäseniä toisistaan, aiheuttaa läheisriippuvuutta tai monenlaisia perheyhteisyyttä rikkovia haittoja (Nätkin 2009). Alkoholiongelmaisten vanhempien ja lasten välisen suhteen onkin todettu olevan todennäköisemmin huono kuin ei-alkoholiongelmaisten vanhempien ja lasten suhde (Velleman & Templeton 2007). Suomalaisessa tutkimuksessa leikki-ikäisten lasten isistä yli kolmannes voitiin luokitella alkoholin riskikuluttajiksi. Runsas alkoholinkäyttö, isyyteen liittyvä stressi ja ongelmat parisuhteessa vaikuttivat yhdessä negatiivisesti lapsen ja isän yhdessäoloon ja myös vähensivät yhdessäoloa. (Halme 2009, 12.) Suojaavina tekijöinä perheissä, joissa joku käyttää runsaasti alkoholia, pidetään esimerkiksi sitä, että kotona on lämpöä perheenjäsenten kesken, on joku aikuinen, joka pitää yllä myönteistä ilmapöytä antaen aikaa ja huomiota, ja lapsella on kodin ulkopuolella turvallisia aikuiskontakteja (ks. esim. Lasinen lapsuus & Taloustutkimus 2016).

3.5 Nuorten alkoholinkäyttö ja vanhempien kontrolli

”8. luokan kevään koulunpäättäjäisistä nuoremme saapui sovittun aikataulun mukaan, mutta oli kotiin tullessaan selvästi humalassa (ensimmäistä kertaa ainakin niin, että vanhemmat näkivät). Totesin, että olet tainnut juoda jotain vähän enemmän, pyysin menemään nukkumaan ja sanoin, että jutellaan asiasta seuraavana päivänä. Mieheni (isän) kanssa sitten juttelimme nuoremme kanssa asiasta kotona. Kysyimme, paljonko hän oli juonut ja myös minkä takia. Nuoremme kertoi näkemyksensä asiaan (kun kaveritkin, se on mukavaa jne.). Me vanhemmat kerroimme, ettemme hyväksy alaikäisen alkoholin käyttöä, mutta ymmärrämme toki, että kokeiluja on. Kerroimme myös vaaratekijöistä eli humalassa voi joutua tappeluun, voi itse aiheuttaa jonkun vahingon, voi sammua jonnekin, voidaan ryöstää jne. Painotimme sitä, että kaverista täytyy aina huolehtia, eikä ketään saa jättää yksin - kotiin voi aina soittaa mihin aikaan tahansa, vaikka olisi humalassa ja jotain ikävää tapahtunut. Ja kotiin saa tulla aina, vaikka olisi humalassakin. Sanoimme nuorellemme, että toivomme, että näitä juomisia ei olisi ollenkaan tai ainakin hyvin harvoin. Kerroimme myös, että esim. nuoren aivot kehittyvät ainakin parikymppiseksi asti ja alkoholi voi aiheuttaa vahinkoja, jos kovin usein ja paljon nuorena juo.” Äiti, L52

Edellisessä sitaatissa nuoren äiti kertoo nuorensa ensimmäisestä juomakokeilusta, joka tuli vanhemmille yllätyksenä. Nuorten humalajuominen on monille vanhemmille huolenaihe ja siihen suhtaudutaan usein tiukasti, vaikka perheessä muuten toimittaisiin neuvottelevasti (Pirskanen ym. 2016a, 142–146). Puheessa nuoruusvaiheeseen liittyviä alkoholikokeiluja saatetaan kuvata luoden huolensekaisia kauhukuvia (Nätkin 2016, 156–157). On myös paljon näyttöä siitä, että alkoholin käytön hyvin nuorena aloittaminen ennustaa terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja lyhyellä ja pitkällä aikavälillä (ks. esim. Gilligan 2012; Hingson, Heeren & Winter 2006; Jayne ym. 2012, 198; Pulkkinen 2006; Valentine 2010).

Suomalaisten nuorten juomisesta on koottu säännöllisesti tilastollista tietoa Nuorten terveystapatutkimuksella vuodesta 1977 ja Kouluterveyskyselyllä vuodesta 1996. Eurooppalaisen ESPAD -tutkimuksen mukaan kahdenkymmenen viimeisen vuoden aikana alaikäisten juominen on vähentynyt, humalajuomisen aloitusikä on myöhentynyt ja raittiiden nuorten osuus on noussut 10 prosentista 26 prosenttiin. (Raitasalo ym. 2015.) Kouluterveyskyselyyn vuonna 2017 osallistuneista 8–9 -luokkalaisista yli 60% kertoi olevansa raittiita. Pari kertaa kuukaudessa alkoholia heistä

kertoi käyttävänsä n. 9% ja kerran kuukaudessa n. 7%. Tosi humalassa heistä kertoi olleensa viikoittain 2,7% ja kerran tai pari kuukaudessa 7,5%. Yli 70% ei ole koskaan ollut tosi humalassa. Kouluterveyskysely mittaa myös asenteita. Nuorista yli 50 % hyväksyy ikäistensä juomisen vähäisessä määrin ja n. 24 % hyväksyy ikäistensä juomisen humalaan asti. Seurannan mukaan esimerkiksi tosi humalaan itsensä kuukausittain juoneiden nuorten osuus on vähentynyt vuoden 2006 17,5, prosentista vuoden 2017 10,2 prosenttiin. Vuonna 2006 alkoholia kertoi käyttäneensä viikoittain 8,8 % ja vuonna 2017 enää 5 %. (Kouluterveyskysely 2017.) Signaalina tulevaisuuden mahdollisesta kehityksestä Nuorten Terveystapatutkimuksen 2017 tulosten perusteella kuitenkin näyttää siltä, että nuorten juomisen väheneminen olisi pysähtynyt. Raittiiden nuorten osuus ei kasvanut vuosien 2015 ja 2017 välillä, mutta alkoholin-käyttö oli edelleen harvinaisempaa kuin neljä vuotta aiemmin. (Kinnunen ym. 2017.)

Vanhempien toimintaa on tarkasteltu tutkimuksissa monin tavoin nuorten alkoholinkäytön yhteydessä. Suomessa vanhempien toteuttamaa alkoholikasvatusta ja asenteita on seurattu lähinnä Lapsiperhekselyjen (2006; 2012) yhteydessä (ks. Lammi-Taskula & Karvonen 2014). Nuorisobarometrissa 2012 tarkasteltiin sekä nuorten että heidän vanhempiansa näkemyksiä alkoholista ja todettiin, että raittiissa kodissa kasvaneiden vanhempien omatkin perheet ovat muita todennäköisemmin raittiita (40 %, muut 10 %) (Myllyniemi 2012, 67–70). Raitasalon ja Simosen (2011) mukaan vanhempien vaikutus nuorten vähentyneeseen alkoholinkäyttöön ei ole yksiselitteinen. Eurooppalaisen koululaistutkimus (ESPAD) ei esimerkiksi näyttänyt toteen oletusta siitä, että vanhempien tiukentunut kontrolli olisi selittänyt nuorten juomisen vähentymistä. Vanhempien tietoisuudessa siitä, missä nuori viettää perjantai-iltansa, ei tutkimusjakson (1995–2007) aikana ollut tapahtunut merkittävää muutosta. Raittiiden nuorten vanhemmat olivat kuitenkin tietoisempia lapsensa illanviettopaikasta kuin ei-raittiiden nuorten. (Raitasalo & Simonen 2011, 21.)

Vanhempien alkoholikasvatukseen liittyvät asenteet ja käytännöt saattavat muuttua nuoren kasvaessa. Esimerkiksi Lapsiperheiden hyvinvointi -tutkimuksessa (2014) 15–17-vuotiaiden vanhemmista noin neljännes salli nuoren nauttivan joskus lasillisen perhepiirissä, mutta suhtautuivat kielteisesti 12–14-vuotiaiden juomiseen. Äideistä 6 prosenttia ja isistä 11 prosenttia antoi nuoren päättää itse alkoholinkäytöstään. (Raitasalo & Holmila 2014, 197–200.) ESPAD -tutkimuksen mukaan vanhemmat ostavat yhä harvemmin alkoholia nuorille, mutta alkoholin tarjoaminen kotona on yleistynyt. Myös Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan vanhempien alkoholin tarjoaminen on yleistynyt niin, että vuonna 1989 vanhemmat olivat tarjonneet viidennekselle 14-vuotiaista ja vuonna 2017 jo kolmannekselle. (Raitasalo ym. 2015; Kinnunen ym. 2017, 55–56.) Nuorten kokemista alkoholi-

haitoista vanhempien heikko sosiaalinen tuki on voimakkaasti yhteydessä sosiaalisiin haittoihin ja laittomuuksiin. Sen sijaan perheen taloudellinen tilanne ei ollut yhteydessä haittojen kokemiseen. Perhetekijöistä ydinperheessä eläminen näyttää suojaavan nuorta erityisesti alkoholinkäyttötilanteisiin liittyviltä laittomuuksilta. (Samposalo 2013, 51.) Kansainvälisissä tutkimuksissa on saatu ristiriitaista tuloksia siitä, miten vanhempien koulutustaso selittää heidän sallivuuttaan. Esimerkiksi kun vuonna 2017 julkaistussa norjalaisessa tutkimuksessa vanhempien matala koulutustaso selittää 13–16-vuotiaiden nuorten runsaampaa juomista (Pape ym. 2017), samana vuonna Pennsylvanian yliopistossa ilmestyneessä seuranta-tutkimuksessa työssäkävien ja koulutettujen todettiin suhtautuvan muita sallivammin 14-vuotiaiden nuorten juomiseen, mutta esimerkiksi lasten sukupuolen, yksinhuoltajuuden tai vanhempien omien alkoholinkäyttötottumusten ei todettu olevan yhteydessä alaikäisten alkoholinkäytön sallimiseen (Maggs ym. 2017). Tutkimustulokset erilaisten perhetaustojen vaikutuksesta nuorten juomiseen eivät siis ole yksiselitteisiä, vaan niihin liittyy myös monenlaisia yksilöön, laajempaan yhteisöön ja yhteiskuntaan liittyviä tekijöitä.

Vanhempien käytäntöihin vaikuttaa sekin, että murrosiän kehitysvaiheeseen ajatellaan kuuluvan irtautuminen vanhemmista. Siihen voi liittyä myös riitoja, erimielisyyksiä ja väärinymmärryksiä. Ristiriitaisesti nuori saattaa haluta sekä liikkumatilaa että vanhemman läheisyyttä ja avointa keskustelua vanhempansa kanssa. Tämä voi haastaa vanhempia muuttamaan suhtautumistaan nuoreen. (Rönkä ym. 2002, 63–64.) Murrosiän edetessä vanhemmat yleensä sallivat nuorille lisää vapauksia. Esimerkiksi jos 7. ja 8. luokalla kotiintuloaika on arkisin klo 21–22 välillä ja viikonloppuisin klo 22–02 välillä, se on usein 9. luokalla arkisin klo 22–23. Yhdeksäsluokkalaisista jo 41 % sai kulkea ilman kotiintuloaikoja. (Rönkä & Sallinen 2008, 51.) Jossain vaiheessa murrosikäisten nuorten ja vanhempien keskeisiin irtautumisen hetkiin kuuluu lapsen jättäminen luottamuksen varaan, vanhemman kontrollin ulkopuolelle (ks. Simonen ym. 2015; 2017).

Alkoholin merkitystä kodista irtautumisessa tai perheyhteyden säilyttämisessä on käsitelty useissa tutkimuksissa. Alkoholikokeiluja on usein käsitelty nimenomaan vanhemmista irtautumisen näkökulmasta (ks. Nätkin 2016, 157–159). Toisaalta esimerkiksi alkoholin kotona tarjoamisella nuoria pyritään pitämään perheyhteydessä. Vanhempien ajatuksena saattaa olla, että alaikäinen voi nauttia alkoholia, kunhan se tapahtuu kotona yhdessä perheen kanssa. Lukuisat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että huomattava osa nuorista, joille on kotona tarjottu alkoholia, myös juo itsensä humalaan muualla, tai kokee varhaisaikuisuudessaan alkoholihaittoja tai riippuvuuksia. (ks. esim. Australiassa Gilligan ym. 2012; Kinner

ym. 2018 ja Mattick ym. 2018.) Toisaalta on myös tutkimustuloksia, joiden mukaan nuoret, jotka saavat alkoholia vanhemmiltaan, kokevat vähemmän alkoholiin liittyviä haittoja kuin ne nuoret, jotka saavat alkoholia kavereiltaan (Wilson ym. 2018). Syyseuraussuhteet eivät ole yksiselitteisiä. Tutkimusasetelmissa on eroja, joten eri tutkimusten tulosten vertaaminen vaatii tarkkuutta. Aiempien tutkimusten mukaan vanhempien käsityksissä alaikäisten alkoholinkäytöstä, vanhempien ja nuorten kertomuksissa alkoholin tarjoamisesta alaikäisille on usein epäjohtonmukaisuuksia. Yleensä nuoret kertovat vanhempiensa tarjoavan heille enemmän alkoholia kuin mitä vanhemmat kertovat tarjonneensa (ks. Yhdysvalloissa Donovan & Molina 2008, 2011; Australiassa Jones ym. 2015 ja Berends 2016). Vaikuttaa siis siltä, että näissä tapauksissa vanhemmat ovat tarjonneet alkoholia enemmän kuin ovat ajatelleet tarjoavansa, tai nuoret liioittelevat saamansa alkoholin määrää.

Vaikka vanhemmat tarkoittavat hyvää välittämällä alkoholia nuoren käyttöön, he saattavat tarkoittamattaan lisätä riskejä. Hollantilaisessa tutkimuksessa (van den Eijnden 2011) alkoholin saaminen kotoa selitti nuoren alkoholinkäyttöön liittyviä haittoja kahden vuoden seurannassa. Sen sijaan selkeät säännöt vähentävät nuoren kokemia alkoholihaittoja, ja vanhemmat myös usein tiukentavat sääntöjä, jos huomaavat nuoren alkoholinkäytöstä koituvan haittoja. (van den Eijnden 2011 ym.) Myös vuosituhaten vaihteessa tehdyn suomalaistutkimuksen mukaan 15-vuotiaiden alkoholinkäyttö oli yhteydessä moniin huoliin, joita vanhemmilla on lapsensa kasvatuksesta. Vanhemmat tyypillisesti aliarvioivat lastensa alkoholin käytön määrää. Vaikka he ovat täysin tai osittain sitä mieltä, että nykyään suhtaudutaan nuorten alkoholin käyttöön liian sallivasti, ja pitivät asuinalueensa vanhempien suurempaa puuttumista nuorten juomiseen tarpeellisena, he olivat oman lapsensa juomisen suhteen suhteellisen luottavaisia ja myös sallivia. (Holmila & Helasti 2001, 171–172.)

4 MENETELMÄT

4.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten hyvää vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta eri positioista käsin. Artikkeleissa tarkasteltiin 1) asiantuntijoiden, 2) verkkokeskustelijoiden ja 3) vanhempien tapoja puhua kodin alkoholikasvatuksesta. Päättökysymystä, ”Miten hyvää vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta”, käsiteltiin neljässä artikkelissa, artikkelikohtaisten tutkimuskysymysten avulla (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Päättökysymys ja artikkelikohtaiset tutkimuskysymykset.

Tutkimuskysymykset		Artikkeli	
Miten hyvää vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta eri positioista käsin?	Muiden puhutavat	1) Millaisia velvoitteita vanhemmille osoitetaan alkoholivaltistusohjelman asiantuntijateksteissä?	I
		2) Millaisia velvoitteita vanhemmille osoitetaan alkoholivaltistusohjelman Fb-keskusteluissa? (mitä vastakkainasetteluja em. velvoitteet tuottavat ja millaisia hyvän vanhemman subjektpositioita niillä vanhemmille rakennetaan?)	I
		3) Miten vierailevan kouluttajan toteuttama alkoholi-aiheinen vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi?	II
		4) Miten vanhemmat keskustelevat alkoholikasvatuksesta julkisesti vanhempainillassa?	II
	Vanhempien puhutavat	5) Mitä päämääriä ja keinoja vanhemmilla on alkoholikasvatuksessa? Mistä vanhemmat ovat yhtä mieltä ja eri mieltä? Mitä ovat keskeiset vastakkainasettelut?	III III
		6) Miten em. asioista kerrottaessa rakennetaan hyvää vanhemmuutta?	
		7) Millaisiin positioihin vanhemmat asettavat itsensä kertoessaan keskustelutilanteista [nuoren kanssa]?	IV
		8) Miten vanhemmat rakentavat hyvää vanhemmuutta antamiensa positioiden sisällä?	IV

Vanhempien tuottamaa vanhemmuuspuhetta tarkasteltiin partikulaarisella tasolla ja muiden tuottamaa kontekstoivalla tasolla (ks. Silverman 2000, 42–43.). Aineistoissa oli mukana näytteitä kodeissa, lähiyhteisössä (vanhempainilta) sekä sosiaalisessa mediassa käydyistä keskusteluista, sekä vanhempien omaa puhetta ja tekstiä haastatteluista ja verkkokyselyn avovastauksista. Analyysissa selvitettiin, miten vanhemmat itse toimintansa hahmottavat ja millaisia velvoitteita asiantuntijat ja verkkokeskustelijat vanhemmille osoittavat.

4.2 Aineistot

Tutkimusaineistot kerättiin ajalla 1.10.2012–31.12.2013, eli reilun vuoden ajalta. Aineistot edustivat näytteenäkökulmaa (ks. Alasuutari 2011, 115, Eskola & Suoranta 1998, 18) kuhunkin tutkittavana olevaan ilmiöön, kuten asiantuntijapuheenvuoroihin ja niiden herättämiin alkoholiaiheisiin verkkokeskusteluihin, alkoholiaiheisiin vanhempainiltoihin sekä vanhempien näkemyksiin alkoholikasvatuksesta. Taulukossa 2 esitetään, miten artikkeleissa tarkastellaan vanhempien toteuttamaan alkoholikasvatukseen liittyvää puhetta eri aineistojen avulla.

Taulukko 2. Artikkeleissa käytetyt aineistot ja fokus puhe- ja keskustelujen tarkastelussa

	Fokus puheen tarkastelussa	Aineistot	Artikkeli
Miten vanhemmuutta rakennetaan puhuttuun kotiin alkoholikasvatuksesta?	Vanhempien tuottama vanhemmuuspuhe: 1) Jäsennykset keskustelutilanteista nuorten kanssa ja lähtökohtapositiot 2) Jäsennykset kotiin alkoholikasvatuksen päämääristä, esteistä ja keinoista	1) Lomakkeen avokysymysten vastaukset. Vuosina 1994–2000 syntyneiden (13–18-vuotiaiden) nuorten vanhempien kirjalliset vastaukset sähköisen lomakkeen avokysymyksiin (N=53). Lomakkeen linkkiä jaettiin vuoden 2013 aikana Alkon avoimilla nettisivuilla Lasten seurassa -blogissa ja Facebook-ryhmässä (n. 7000 jäsentä) sekä Suomen Vanhempainliiton uutiskirjeessä (jakelu n. 1400 henkilöä). 2) Vanhempien haastattelut. (N=28), joiden teemat mukailivat edellä kuvattuja lomakkeen avokysymyksiä. Analyysissä käytettiin erityisesti vastauksia kysymykseen ”Kertoisitko jostakin tilanteesta, jossa olet keskustellut nuoren kanssa alkoholista.” 3) Vanhempien kirjallinen palaute 12 vanhempainillassa.	III IV IV II
	Muiden tuottama vanhemmuuspuhe: 1) Asiantuntijoiden ja verkko-keskustelijoiden julkisesti osoittamat suositukset ja velvoitteet vanhemmille (Lasten seurassa -asiantuntijablogit ja Facebook-ryhmän keskustelut). 2) Vanhempainiltojen kouluttajien kuvaukset vanhempien puheesta kotiin alkoholikasvatuksesta vanhempainilloissa (julkinen tilanne)	4) Lasten seurassa -ohjelman asiantuntijatekstit (67 blogitekstiä, videota ja gallupia ajalta 1.10.12–31.12.2013) 5) Lasten seurassa -ohjelman Facebook-ryhmän jäsenten keskustelut (555 kommenttia), 376 naisten, 175 miesten ja 4 yhteisön kommenttia). Fb-ryhmässä oli aineistonkeruun aikaan yli 6000 jäsentä, joista kaikki eivät olleet itse vanhempia, vaan eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä. 6) Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltojen kouluttajien haastattelut (7 haastateltavaa) 7) Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltojen kouluttajien kirjallinen palaute (46 illasta. MLL 41, Suomen Vanhempainliitto 5). Vanhempainiltojen asiasisällön tarkastelussa lähdeaineistona on käytetty kouluttajahaastattelujen lisäksi MLL:n vanhempainillan kouluttajamateriaalia ja kalvosarjaa (Tallgren & Helenius 2013).	I I II II

Aineistonkeruussa tehtiin yhteistyötä Alkon Lasten seurassa -ohjelman, Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) ja Suomen Vanhempainliiton kanssa. Haastattelut toteutettiin vuonna 2013 kahdella Tampereen yliopiston kasvatustieteen tutkimusmenetelmä-kurssilla, joiden opiskelijat haastattelivat kukin yhtä itse valitsemaansa henkilöä, jolla on ainakin yksi vuosina 1994–2000 syntynyt lapsi. Haastatteluun osallistuneet olivat siis ns. lumipallo-otannalla (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 88) valikoituneita Suomessa asuvia vanhempia. Verkkolomaketta välitettiin Alkon Lasten seurassa -sivuston ja Suomen Vanhempainliiton uutiskirjeen kautta vuonna 2013, eli osallistumismahdollisuus oli vastauskutsun havainneilla.

Tutkimukseen osallistui 81 vanhempaa, joista haastateltiin 28 (23 äitiä ja 5 isää) ja verkkolomakkeen kautta vastasi 53 (49 äitiä ja 4 isää). Vastaajista hieman yli puolet kertoi asuvansa yhdessä lapsensa sekä tämän toisen vanhemman kanssa. Loput

kertoivat olevansa yksinhuoltajia tai heillä oli yhteishuoltajuus tai uusperhe. Kaikkien vanhempien tarkka perherakenne ei käynyt ilmi. Useimmilla vastaajilla oli 1–2 lasta, mutta muutamassa perheessä oli 3–6 lasta. Aineiston laadullisen luonteen ja pienen koon vuoksi vastaajien sosioekonomista asemaa, koulutustaustaa tai muita vastaavia seikkoja ei käsitelty selittävinä taustatekijöinä. Haastatellut vanhemmat olivat myös eri puolilta Suomea, joten heidän näkemyksensä eivät muodosta otosta esimerkiksi tietyn paikkakunnan vanhemmista. Vanhempainiltojen kouluttajat (7), toimivat Lasten seurassa -ohjelman yhteydessä. He asuivat eri puolilla Suomea ja heillä oli vaihtelevasti kokemusta alkoholikasvatuksesta ennen Lasten seurassa -ohjelmaa. Kaikki olivat kasvatustieteen ammattilaisia, joilla oli kokemusta työskentelystä nuorten ja vanhempien parissa. Verkkokeskustelijoiden kommentteja Lasten seurassa -ohjelman Facebook-ryhmässä oli tarkastelujaksolla 555, joista 376 oli naisten ja 175 miesten kirjoittamia, sekä 4 yhteisön kirjoittamia. Kirjoittajan sukupuoli päätettiin profiilissa ilmoitetun nimen ja profiilikuvan perusteella, joten edellä esitetty sukupuolijakautuma on karkea. Asiantuntijat olivat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, A-klinikkasäätiön, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Suomen Vanhempainliiton ja ALKO:n asiantuntijoita tai heidän kutsumiaan kirjoittajia.

Aineistoon liittyviä rajoituksia käsitellään tarkemmin pohdintaluvussa, mutta tässä yhteydessä on hyvä mainita se, että tutkimukseen osallistuneista vanhemmista huomattavan suuri osa oli naisia. Saattaa olla, että yhdeksän tutkimukseen mukaan lähtenyt isä edustivat omien kasvatuskäytäntöjensä reflektoinnista kiinnostuneita, sanavalmiita vanhempia. Isillä oli keskenään hyvinkin erilaisia näkemyksiä alkoholikasvatuksesta. Asenteiltaan mukaan on valikoitunut sekä sallivia että tiukkoja rajoja kannattavia isiä ja äitejä. Asiantuntija- ja verkkokeskusteluaineistot kerättiin saman Lasten seurassa -ohjelman yhteydessä. Johtopäätöksiä voi siis tehdä lähinnä tähän ohjelmaan liittyvästä keskustelusta, sillä ohjelman määrittelemät tavoitteet olivat suunnanneet asiantuntijatekstejä ja asiantuntijoiden vaikuttamisviestit puolestaan verkkokeskustelua.

4.3 Toteutetut analyysit ja monimenetelmäisyys

Tehtyjä analyyseja ja analyysimenetelmien teoreettista taustaa esitellään tarkemmin kunkin artikkelin yhteydessä. Etenin tutkimuksessa pääsääntöisesti induktiivisen päättelyn myötä, yksittäisistä havainnoista kohti yleisempiä väitteitä. Tämä edellytti omien ennako-oletusten pohtimista ja tunnistamista sekä pyrkimystä havaita systemaattisesti aineistossa vahvimmin toistuvat teemat.

Teemoittelulla pyrin aineiston pilkkomiseen ja ryhmittelyyn erilaisten aiheiden perusteella, ja laadullisen sisällönanalyysin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93; Eskola 2010, 193) apuna käytin Atlas.ti -ohjelmaa. Koodasin aineiston ja laskin koodien yleisyyttä. Analyysivaiheessa kokosin ohjelman hakutoimintojen avulla samaan koodiin liittämäni asiat yhteen, tulostin ne ohjelmasta erillisiin tiedostoihin ja ryhmittelin niitä ylä- ja alateemoiksi kunkin artikkelin tutkimuskysymysten mukaisesti. Käytännössä siis etsin laadullisen sisällönanalyysin avulla aineistoista sisältöteemoja, joista muodostin karkeampia yläteemoja. Yläteemojen sisällä tarkastelin vastakkainasetteluja (ks. esim. Alasuutari 2011, 223–224) ja hyvän vanhemmuuden rakentumista velvoittavuuden osoituksilla. Koska merkitykset syntyvät asioiden suhteesta toisiinsa (ks. Moilanen & Räihä 2015), ja koska merkityksen muodostumiseen tarvitaan vähintään kaksi kohdetta, jotka liittyvät jotenkin toisiinsa (Greimas 1980, 28), esitin muutamia keskeisiä vastakkainasetteluja myös semioottisen neliön avulla, jolla voidaan eritellä puhetapojen ristiriitaisuutta ja täydentävyyttä (ks. Greimas 1980,1987; Greimas & Courtés 1982, 308–311).

Aineistot analysoitiin pääosin lausuman tasolla, jolloin keskeistä on se, mistä puhutaan (Hall 1999, 23; Törrönen 2010, 186). Vanhempien haastatteluista ja teksteistä tarkastelin mm. sitä, miten he positioivat itseään (Törrönen 2010, Harré & Lagenhove 2001) ja miten he rakensivat hyvää vanhemmuutta näiden positioiden sisällä. Ennen lopullisia analyyseja testasin aineistoihin useampiakin analyysimenetelmiä, erityisesti aktanttimalliin (Greimas 1987) perustuen. Aluksi tarkoitukseni oli toteuttaa vahvemmin semiotiikkaa hyödyntävä tutkimus, ja siksi koodasin esimerkiksi kaikki pragmaattisiin modaliteetteihin eli haluamiseen, täytymiseen, osaamiseen ja kykenemiseen liittyvät maininnat (ks. Greimas 1987; Sulkunen & Törrönen 1997, 84–86; Veijola 1997, 142). Totesin jo alkuvaiheessa, että aineistossa käsitellään selkeästi eniten velvoitteita. Muihin pragmaattisiin modaliteetteihin viitattiin enemmänkin velvoitteen kautta. Harva esimerkiksi kyseenalaisti vanhempien halua olla hyviä kasvattajia, ja vain muutama puhui vanhemman osaamiseen tai kykenemiseen liittyvistä vaikeuksista. Ne kytkeytyivät

puhetavoissa velvoitteisiin, eli siihen, miten vanhemman pitäisi puhujan näkökulmasta toimia. Siksi keskityin velvoittavuuden ilmaisujen tarkasteluun.

Laadullista sisällönanalyysia on kritisoitu sattumanvaraisuudesta, ja sen soveltamisessa edellytetään suunnitelmallisuutta (ks. Eskola 2010; Salo 2015). Tarkastelin tekemiäni analyysieja kriittisesti ja kävimme niitä läpi ohjaajani kanssa. Analyysieja toteuttaessa pyrin tekstien johdonmukaiseen tarkasteluun tutkimuksellisten käsitteiden mm. (positio, subjektipositio, vastakohtat, ristiriidat, päämäärät, esteet) avulla. Tutkijan toiminnan kannalta analyysimenetelmillä oli tässä tutkimuksessa kolme tehtävää: pakottaa tutkija ottamaan huomioon koko aineisto variaatioineen, turvata tutkijan objektiivisuutta ja auttaa esittämään aineiston merkitykselliset piirteet muodossa, josta on mahdollista tehdä tulkintoja analyttisesti. Maunu (2011) kuvaa tällaisten seikkojen edistävän luotettavien ja yleistämiskelpoisten vastausten antamista valittuihin tutkimuskysymyksiin (ks. Maunu 2011, 46–50). Tekstin analysoiminen on toisaalta palaamista kielellisen rakennelman juurille, toisaalta itse tekstin ulkopuolelle, kontekstuaalisiin elementteihin, kuten missä kontekstissa tekstistä tehdään analyysin kohde (Lehtonen 2000, 122, 131, 147). Kontekstin käsite on laaja, käsittäen esimerkiksi tekstin sisäisen kontekstin. Intertekstuaalisuus tarkoittaa tekstin suhteita aiempiin teksteihin. Tilannekontekstissa käsitellään vuorovaikutuksen osapuolten puheenaihetta, rooleja ja kielellisiä muotoja. Kulttuurikontekstissa puolestaan tarkastellaan ideologista ja institutionaalista taustaa, joka ohjaa sekä tekstin tuottamista että tulkintaa. (Halliday 1985, 5–49.) Tässä tutkimuksessa kontekstinäkökulmasta on huomioitava, että osa aineistoista on luonnollisia aineistoja (asiantuntijablogit ja verkkokeskustelut), jotka olivat olemassa tutkimuksesta riippumatta. Niihin liittyi useita tekstikonteksteja, kuten Lasten seurassa -ohjelman periaatteet sekä Facebookin toimintaperiaatteet ja keskustelukulttuuri. Osa aineistoista taas koottiin tätä väitöstutkimusta varten. Niiden kontekstina olivat tutkijan esittämät kysymykset. Aineistoissa puhujat viittasivat kulttuurisiin konteksteihin, mihin palataan tulos- ja pohdintaluvuissa.

Useampien menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa perustellaan esimerkiksi sillä, että tutkimustehtävään ei olla hakemassa yhtä oikeaa vastausta vaan erilaisia ja toisiaan täydentäviä näkökulmia (Alvesson & Kärreman 2011) tai sillä, että tutkimuksessa on tarkoitus yhdistää käsitteellistä ja empiristä tarkastelua (Woolley 2009). Tässä tutkimuksessa useammilla toisiaan täydentävillä aineistoilla ja analyysimenetelmillä tehtiin näkyviksi niitä variaatioita, joita vanhempien toteuttama alkoholikasvatus puheessa ja tekstissä saavat.

Tässä tutkimuksessa monimenetelmäisyys ei tarkoittanut laadullisten ja kvantitatiivisten menetelmien yhdistämistä, vaan erilaisten laadullisten menetelmien

käyttämistä (ks. Tashakkori & Teddlie 1998). Monimenetelmäisyyden tarkoituksena oli syventää kuvaa siitä, millaisia positioita vanhemmille osoitetaan, kun puhutaan kodin alkoholikasvatuksesta. Siksi taustaa vanhempien näkemyksille tarkasteltiin analysoimalla myös asiantuntijoiden ja verkkokeskustelijoiden tekstejä. Tutkimuksen tiedonintressi oli pääosin hermeneuttinen, koska kyse on kulttuuristen merkitysten tulkitsemisesta, mutta toisaalta emansipatorinen, koska se pyrki kulttuuriseen itsereflektioon ja vapautumiseen itsestään selvinä pidetyistä oletuksista (ks. Habermas 1976, 132–137, Huttunen 2012, 209–210). Tulkinallinen lähestymistapa edustaa maltillista näkemystä, sillä myös siinä painotetaan ajatusta maailman realistisesta olemassaolosta (ontologinen realismi), mutta tiedon maailmasta katsotaan olevan ihmisten konstruoimaa (epistemologinen realismi). (Berger & Luckmann 1998; Burr 1995, 5–6; Holstein & Gubrium 2005, 484). Yleisesti tulkinta tarkoittaa vastaamista kysymyksiin ”mitä z tarkoittaa?”, tai ”mikä on z:n merkitys?”. Tulkin avulla ymmärrämme z:n, jolloin kohteen merkitys ei ole sama asia kuin sen totuudellisuus. (Niiniluoto 2012, 162). Tulkitsevassa tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten arkitietoisuutta ja tulkintahorisontteja, ihmisten viitatessa faktoihin, normeihin ja omiin näkemyksiinsä. Tällainen, ns. elämismaailman tarkastelu kuvaa muun muassa sitä, miten puheessa uusinnetaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Tietynlainen systeemimaailma säätelee yhteiskuntaa päätöksentekoon liittyvillä käskyillä, pyrkien tehokkuuteen, mutta silti esimerkiksi moraali postkonventionaalisessa yhteiskunnassa perustuu puhetaivoissa rationaalisesti saavutettuun yhteisymmärrykseen. (Huttunen 2012, 215–216.) Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena oli elämismaailmaan sijoittuva näkökulma puhetaivoineen, ja systeemimaailmaan sijoittuvien normien tarkoitus on osaltaan kontekstoida puhetaivoja aikaan ja kulttuuriin. Merkitykset syntyvät asioiden suhteesta toisiinsa (ks. Moilanen & Räihä 2015). Siksi käytin aineiston keskeisten vastakkainasettelujen esittämiseen myös semioottista neliötä, jolla voidaan eritellä myös puhetaivoissa ilmenevää ristiriitaisuutta ja täydentävyyttä (ks. Greimas 1987; Greimas & Courtés 1982, 309). Semiotiikka ja hermeneutiikka eroavat toisistaan siten, että semiotiikassa tarkastellaan tekstin rakenteita ja loogisia ominaisuuksia ja hermeneutiikassa käsitellään myös tekstin ulkopuolisia tietoja esimerkiksi kirjoittajasta ja hänen pyrkimyksistään (Greimas & Courtés 1982, 142). Tässä tutkimuksessa tekstiä kontekstoidaan muutamiiin tekstin ulkopuolisiin asioihin kuten asiantuntijoiden pyrkimyksiin osana Lasten seurassa -ohjelman tavoitteita. Kuitenkin pääpaino on lausuman tasossa, puheen logiikassa ja sisäisissä rakenteissa.

4.4 Kontekstoiva ja partikulaarinen tarkastelu

Tutkimusaineistoa voi jakaa kontekstoivaan ja partikulaariseen tarkasteluun (Silverman 2000, 42–43) eli yleisempään ja yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa vanhempien omia, yksityiskohtaisempia näkemyksiä (artikkelit 3 ja 4) kontekstoitiin muiden ihmisten näkemyksiin (artikkelit 1 ja 2). Kun tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta ja artikkeleissa tarkasteltiin asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhempien puhujapositiosta nousevia tapoja puhua kodin alkoholikasvatuksesta, erottelin toisistaan vanhemman positiosta ja muiden positiosta esitetyn puheen vanhemmuudesta. Myös artikkelien teoreettinen perusta muodostui näistä lähtökohdista. Keskittymällä toisaalta jaettuihin ja toisaalta subjektiivisiin merkityksenantoihin, pyrin tässä tutkimuksessa ymmärtämään, millaisia kulttuurisia oletuksia vanhemmuuteen kohdistuu ja miten vanhemmat itse näitä oletuksia käsittelivät. On hyvä muistaa, että sama ihminen saattaa olla esimerkiksi asiantuntija ja vanhempi. Puheen sisältöön ja kohdentumiseen vaikuttaa kuitenkin se, mistä positiosta hän puhuu: sama henkilö saattaa painottaa eri asioita puhuessaan äidin positiosta kuin asiantuntijapositiosta.

Kontekstoivana tarkasteluna asiantuntijoiden ja verkkokeskustelijoiden positiossa olevien vanhemmuuspuhetta analysoitiin ulkopuolelta tapahtuvana vanhemmuuden positiointina. Heidän puheessaan osoittamansa velvoitteet tuottivat vastakkainasetteluja, jotka rakentavat mielikuvia (moraalisesti) hyvästä ja vähemmän hyvästä vanhemmuudesta. Partikulaarisena tarkasteluna analysoitiin vanhempien positiossa olevien ihmisten puhetta tietoisena itsepositiointina (Harré & Lagenhove 2001). Heidän vanhemmuuspuheestaan tarkasteltiin erityisesti kasvatuksen päämäärärationaalista määrittelyä. Vanhempia pyydettiin positioimaan itseään ja vanhemmuuttaan suhteessa asioihin, joita pitävät kasvatuspäämäärinään ja joiden he katsovat velvoittavan heitä, auttavan tai vaikeuttavan heidän pääsemistään tavoitteeseensa. Heitä pyydettiin myös pohtimaan, millaisia hyötyjä he arvelisivat tavoitteidensa saavuttamisesta olevan. Se, miten vanhemmat käsittävät oman positionsa nuoren alkoholikasvattajana, on heidän itsenäisesti jäsennettävissään. Toisaalta heidän näkemystensä taustalla ovat kulttuuriset odotukset, joihin he saattavat asemoitua osoittaen saman- tai erimielisyyttä (ks. Törrönen 2010). Esimerkiksi he saattavat tietoisesti jatkaa kasvatuksessaan jotakin kotoaan tai ystäviltään oppimaansa tapaa, tai erottautua siitä.

5 TULOKSET

5.1 Vanhemmuuspuhe eri positiosta käsin

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhemman positiosta esitettyä vanhemmuuspuhetta. Lyhyiden artikkeliesittelyiden jälkeen, taulukossa 3, on kooste artikkelien teoreettisesta jäsennyksestä, metodeista ja tuloksista. Luvuissa 5.2.–5.4. esitellään tulokset positiioittain, ja luvussa 5.5. yhteenveto tutkimuksessa esiintyneistä vastakkainasetteluista ja konteksteista. Kokonaisuun artikkeleihin voi tutustua liiteosiossa. Alkuperäiset artikkelit:

I Helenius, Jenni. 2017. Alkoholinkäyttö lasten seurassa. Vanhemmille osoitettuja velvoitteita asiantuntijablogeissa ja Facebook-keskustelussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017): 1, 55–65. Artikkelissa tarkasteltiin ja verrattiin toisiinsa asiantuntijoiden ja verkkokeskustelijoiden puhetapoja.

II Helenius, Jenni. 2013. Alkoholiaiheinen vanhempainilta – Sosiaalipedagoginen interventio? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 14 (2013), 91–117. Artikkelissa tarkasteltiin asiantuntijoiden (kouluttajien) puhetapoja ja heidän kertomanaan vanhempien vanhempainilloissa käsittelemiä teemoja ja puheenvuoroja.

III Helenius, Jenni & Eskola, Jari. 2017. Tavoitteena kohtuukäyttö. Vanhempien jäsennyksiä alaikäisten alkoholikasvatuksesta 2010-luvulla. *Kasvatus & Aika* 11 (2017): 2, 23–38. Artikkelissa tarkasteltiin vanhempien puhetapoja, heidän kuvaillessaan alkoholikasvatuksen päämääriä, keinoja, esteitä ja auttajia.

IV Helenius, Jenni. 2015. Aloitteellinen, reagoija ja rajoittaja. Vanhempien positiot kertomuksissa alkoholiaiheisista keskusteluista nuoren kanssa. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 16 (2015), 93–120. Artikkelissa tarkasteltiin vanhempien puhetapoja.

Taulukossa 3 esitetään yhteenvetomuodossa kunkin artikkelin tutkimuskysymykset, teoreettinen jäsennyks, metodit, tulokset ja niiden perusteella tehdyt johtopäätökset.

Taulukko 3. Yhteenveto tutkimuksen toteutuksesta.

	1. Alkoholin käyttö lasten seurassa.	2. Alkoholiaiheinen vanhempainilta.	3. Tavoitteena kohtuukäyttö.	4. Aloitteellinen, reagoija ja rajoittaja.
Tutkimus- kysymykset	Millaisia velvoitteita vanhemmille osotetaan alkoholivälisäsuojelmaan? 1) asiantuntijateksteissä ja 2) Fb-keskusteluissa? Mitä vastakkainasetteluja velvoitteet tuottavat? Millaisia hyvän vanhemman positiota niillä rakennetaan?	3) Miten vierailevan kouluttajan toteuttama alkoholiaiheinen vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi? 4) Miten vanhemmat keskustelevat alkoholikasvatuksesta julkisesti vanhempainillassa?	5) Mitä päämääriä ja keinoja vanhemmillä on alkoholikasvatuksessa? Mistä vanhemmat ovat yhtä mieltä ja eri mieltä? Mitä ovat keskeiset vastakkainasettelut? 6) Miten em. asioista kerrottaessa rakennetaan hyvää vanhemmuutta?	7) Miten vanhemmat positioivat itseään kertoessaan nuorten kanssa käymistään alkoholiaiheista keskustelusta? 8) Miten he rakentavat hyvää vanhemmuutta antamiensa positioiden sisällä?
Aineistot	Asiantuntijalogit (N=69), Fb-kommentit (N=555: naisten 376, miesten 175, yhteison 4).	Kouluttajien haastattelut (N=7), kouluttajapalaute (N=46), vanhempien palaute 12 illasta, kouluttajamateriaali.	13–18 -vuotiaiden nuorten vanhempien vastaukset verkkolomakkeen avokysymyksiin (N=53).	13–18 -vuotiaiden nuorten vanhempien vastaukset verkkolomakkeen avokysymyksiin (N=53) ja haastattelut (N=28).
Tieteellinen jäsenyys ja menetelmät	Vastakkainasettelulla rakennetaan ns. hyvän vanhemman positiota ja osotetaan velvoitteita. Laadullinen sisällönanalyysi: 1) sisällyteemat, joista pelkistettiin yläteemat 2) velvoitteet ja vastakkainasettelut	Sosiaalipedagogisen intervention vaiheet. Aineistolohdoton laadullinen sisällönanalyysi: mistä ja miten vanhemmat keskustelevat kouluttajien mukaan? Vanhempien palautteen analysointi. Lausuman tasolla keskeistä on se, "mistä puhutaan".	Päämäärärationaalisuus kasvatuksessa. Kasvatuksen keinoille ja ympäristölle annetut merkitykset suhteessa päämäärään. Laadullinen sisällönanalyysi (päämäärä, keinot, auttajat, esteet) sekä vastakkainasettelut, eri- ja samanmielisytyöt	Tilannekohtainen positiointi vanhempien kertomuksissa. Laadullinen sisällönanalyysi: 1) Keskustelun aloite, 2) Vanhempien päämäärät keskusteluissa 3) Teemat, joihin viitattavalla eri positioiden sisällä tuotetaan hyvää vanhemmuutta.
Tulokset	Asiantuntijat asettivat vastakkain lapsen ja vanhemman kokemuksen. Velvoitteet vanhemmalle: 1) arvioida alkoholinkäyttötilanteita lasten näkökulmasta 2) reflektoida näkemyksiään juomisesta lapsen seurassa, 3) ymmärtää, että haittoja alkoholinkäytöstä voivat kokea muutkin kuin alkoholisten lapset ja että 4) haitat ilmenevät monin tavoin. Verkkokeskustelussa asetettiin vastakkain juomisen määrä (paljon-vähän) ja näkyminen (näkyvillä-piilossa). Vanhemmille osotetuista positiosta 1) suojelija juo vähän, kun lapsi ei näe, 2) siedättäjä vähän lapsen nähden, 3) salaaja juo paljon kun lapsi ei näe ja 4) riskille altistaja juo paljon lapsen nähden.	Vanhempainillan vuorovaikutteisuus ja keskusteleminen vanhempien erilaisista arkisista ratkaisuista viittaa sosiaalipedagogiseen interventioon. Vanhempien puheenvuorot: fakta- ja tilastotietoa, subjektiivista kokemusta ja vertaistukea. Alaikäiselle tarjoamista perustellaan 1) kohtuukäytön oppimisella, 2) esimerkin näyttämällä, 3) turvallisella tilanteella, 4) vanhempien harkinnalla ja 5) vähäisellä määrällä. Kodin ulkopuolinen vapaa-aika: vastakohtapareina luottamus ja epäluottamus sekä kontrolli ja sallivuus. Kouluttajat suosittelivat vanhemmille nuoren kuuntelemista, luottamuksen rakentamista ja arkisista asioista sopimista.	Kaikkien vanhempien mukaan 1) on tärkeää kertoa nuorelle alkoholin riskeistä, 2) päämäärä on, että nuori oppii käyttämään alkoholia kohtuudella. Puolella vanhemmista päämääränä on, ettei nuori edes kokeile alkoholia alaikäisenä. Jännite: kokeilujen estäminen vai ensikokelut kotona. Moni kannatti keskitietä ehdottomuuden ja sallivuuden välillä, muutama ääripäitä. (Esim. alkoholiongelmia perheessään kokenut vanhempi saattaa asettaa tiukat rajat. Sallivimmat tutustuttavat aktiivisesti nuorta eri juomien maisteluun.) Alkoholikasvatukseen velvoittaviksi nimettiin enemmän sisäisiä tekijöitä (mm. rakkaus ja vastuuntunto) kuin ulkoisia tekijöitä (mm. laki).	Vanhemmat kertoivat kolmenlaisista lähtökohtaposiitista: 1) aloitteellinen keskustelunavaaja (terveys- ja ikärajavalitsija, tilanteenhallintataitojen valmentaja, alkoholikulttuurin perehdyttävä) 2) nuoren keskustelunavaukseen reagoiva (ei ota alkoholia puheeksi ennen kuin nuori itse avaa keskustelun tai kiinnostuu siitä. Vanhempi osallistuu nuoren avaamaan keskusteluun ja tukee nuorta, jos hän hämmennyty aikuisten tai kavereidensa juomisesta.) 3) rajoittava, kun nuori jää kiinni alkoholikokeiluista tai tulee humalassa kotiin, tai kun keskustelussa on mukana viranomainen.
Johtopäätökset	Asiantuntijat suosittelivat varovaisuutta alkoholinkäytössä lasten seurassa ja painottavat aikuisen vastuuta lapsen hyvinvoinnista. Verkkokeskustelussa suojelijan ja hyvän vanhemmuuden ulkopuolelle rajatun riskikeskustelijoista ovat lähellä asiantuntijoiden puhetapaa, jossa varovaisuus korostuu. Siedättäjän positiota tarjoavista verkkokeskustelijoista moni hyväksyy "pienjuomisen" lasten seurassa ja puhuu kohtuukäytöstä. Salaajan positiota kertoo huolesta, että humalajuomista salaamalla ylläpidetään tabuja.	Palautteen perusteella osallistujat pitivät vanhempainiltaa tarpeellisenä. Kouluttajien mukaan moni osallistuu keskusteluun, osa etäännyttää sitä yleiselle tasolle. Puhue alkoholin tarjoamisesta alaikäiselle vaikuttaa sosiaaliselta normilta vanhempainilloissa. Osa kuitenkin kertoo, ettei tarjoa alkoholia nuorille. Vanhemmat kertoivat pyrkivänsä vaikuttamaan nuorten juomiseen keskustelulla, luottamuksella ja kontrollilla.	Vanhemmat voivat pyrkiä samaan kasvatuspäämäärään (kohtuukäyttö) erilaisilla tai vastakkaisilla keinoilla. Vanhemmat erottautuvat kasvatukseen, jota eivät hyväksy. Alkoholikasvatukseen liittyvät erimielisyydet nuoren toisen vanhemman kanssa voivat asentoitua pieniksi (muut nidat pahempia), tai joskus kynnyskysymyksiksi. Vanhemmat saavat tukea samanmielisiltä ihmisiltä kun taas erilaiset periaatteet vaikeuttavat kasvatusta.	Vanhemmat kertovat neuvottelevuudesta keskusteluissa nuoren kanssa. Aloitteellisissa positiissa vanhemmat ovat valistajia ja perehdyttäjiä. Reagoivissa positiissa korostuu vuorovaikutus, yhteisymmärrys ja nuoren toimijuus, rajoittavissa vanhemman auktoriteetti. Sama vanhempi voi olla eri tilanteissa eri positiissa.

Taulukko 3 on koottu tutkimuksen tulokset sekä niitä edeltävät metodologiset rajaukset. Hyvää vanhemmuutta tuotetaan eri positiosta käsin osittain samansuuntaisesti, osittain eri tavoin. Asiantuntijapuheenvuoroissa lapsen ja nuoren suojeleminen sekä vanhemman oma tiedostavuus painottuivat hyvän vanhemmuuden kriteereinä. Muista positiosta esitetyissä näkemyksissä esiintyi enemmän keskitien etsimistä ja asenteiden hajontaa. Verkkokeskustelijan positiosta vanhemmille tarjottiin moniäänisiä ihanteita: eri ihmisten mielestä vanhempien pitäisi ottaa esimerkiksi aikuisten alkoholinkäytöltä suojelijan tai siihen siedättäjän positiota. Vanhemmat kertoivat pääsääntöisesti noudattavansa keskustelemaan,

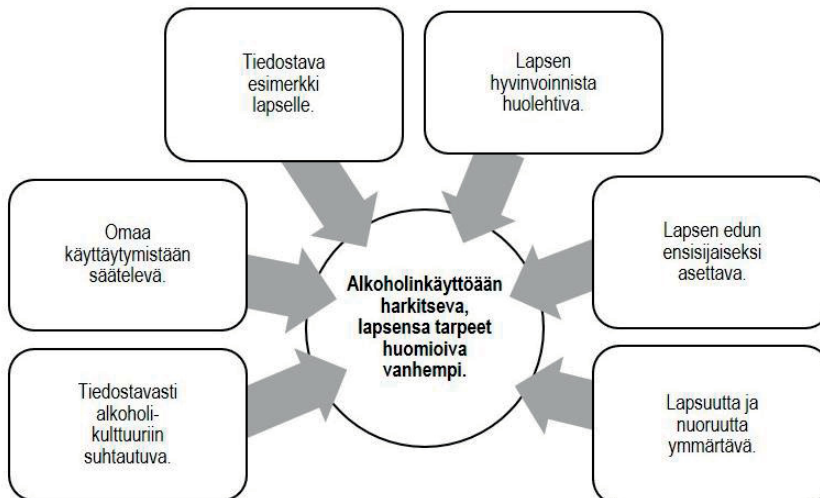
keskitietä etsivää kasvatusta, jota kuvaillessaan he erottautuvat toisaalta sallivuudesta ja toisaalta ehdottomuudesta. Osa kuitenkin asemoi itsensä tiukoiksi vanhemmiksi.

Tutkimuksen keskeinen tulos oli, että asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhempien intresseissä oli kasvattaa nuorista alkoholin kohtuukäyttäjiä, mutta näkemykset keinoista olivat vaihtelevia. Kaikkien aineistojen perusteella suurin jännite liittyy alkoholin tarjoamiseen alaikäisille: osa vanhemmista ja verkkokeskustelijoista kertoi arvelevansa, että tarjoamalla alkoholia nuorelle kotona, voitaisiin välttää nuoren riskialttiita alkoholikokeiluja kodin ulkopuolella. He halusivat tarjota alaikäiselle omakohtaisen kokemuksen ”sivistyneestä tai sosiaalisesta juomisesta”. Osa taas pohti, että näin toimiessaan vanhempi itse tuottaa nuoren ensimmäiset alkoholikokeilut. Asiantuntijat painottivat lakisääteisten ikärajojen perusteluja vedoten mm. terveydellisiin syihin ja huolenpitoon kasvavasta lapsesta. Siten tämä tutkimus vahvistaa mm. Rodin (2012) ja Jonesin ym. (2015) tuloksia siitä, että vanhemmat eivät välttämättä noudata alaikäisten suojeluun ja terveydellisiin seikkoihin pohjautuvia asiantuntijasuosituksia, vaan osa priorisoi oman kokemuksensa pohjalta alkoholin sosiaalisia merkityksiä kaverisuhteiden edistämiseksi, ja ostaa siksi nuorille alkoholia. Myös osa verkkokeskustelijoista viittasi siihen, että lasta ”ei tulisi kasvattaa pumpulissa”, koska ”hän tulee törmäämään alkoholinkäyttöön joka tapauksessa”.

Tässä tutkimuksessa asiantuntijadiskurssin piirteitä esiintyi myös verkkokeskustelijoiden ja vanhempien puheessa. Kun verkkokeskustelijat normittivat sitä, miten vanhemman ”täytyy, pitäisi, tai kannattaisi” toimia, perusteluina käytettiin monipuolisesti lakia, ikärajoja, arkijärkeä, kokemusta jne. Myös osa vanhemmista vakuutti haastatteluissaan ja kirjoituksissaan noudattavansa ikärajoja ja priorisoivansa lasten turvallisuutta, (aivan kuten asiantuntijapositionissa ja myös suuri osa verkkokeskustelijan positionissa kirjoittavista velvoittivat vanhempia toimimaan). Toisaalta tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat myös monissa aiemmissä tutkimuksissa esiintyneitä tuloksia siitä, että tässä ajassa ammattilaisia ei nähdä moraalisisina auktoriteetteina, jotka voisivat puuttua ihmisten tekemisiin kiistattomien eettisten tai poliittisten sääntöjen avulla (ks. Sulkunen 2009, 101). Osa vanhemmista ja verkkokeskustelijoista suhtautui asiantuntijaohjeisiin kriittisesti. Vanhemmat painottivat puhetavoissaan enemmän omaa harkintaansa kuin asiantuntijaohjeita, ja nimesivät erityisesti sisäisiä tekijöitä kasvatukseen velvoittaviksi. Lisäksi verkkokeskusteluissa nousi esille voimakasta kritiikkiä esimerkiksi yhteiskunnan normeja ja holhoamista kohtaan, vaikka keskustelu oli Lasten seurassa -ohjelman peruslähtökohdista asti valmiiksi positioitu lapsen näkökulman huomioimiseen ja lapsen suojelemiseen yksilötasolla, aikuisten ja lasten yhdessäolotilanteissa.

5.2 Asiantuntijapositio: vanhemmuuspuheen piirteet

Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että jos asiantuntijat yrittävät liian tarkkaan sulkea epävarmoja ja normatiivisia faktoja, he samalla heikentävät omaa viestiään tai alkavat perustella tieteellä omaa versiotaan hyvästä elämästä (Rod 2012, 177). Asiantuntijaviestintä voi kuitenkin huomioida sekä arkea että tutkimustuloksia. Myös artikkelin 1 aineistona olleissa asiantuntijablogeissa esiintyi sekä tutkimustuloksia että arkisia huomioita vanhemmuudesta, lapsuudesta, nuoruudesta ja aikuisten alkoholin-käytöstä lasten seurassa. Blogeista analysoitiin tässä tutkimuksessa vanhempien toimintaan liittyviä vastakohtapareja, joista kärjistäen sanottuna toinen ääripää rakentui puheessa hyväksi vanhemmuudeksi ja toisen ääripään katsottiin tuottavan lapselle riskejä. Keskeisimmät vastakohtaparit olivat seuraavat: lapsen kokemuksen huomioi-minen tai huomiotta jättäminen, tiedostava tai kritiikitön suhtautuminen alkoholi-kulttuuriin, oman käyttäytymisen sääteleminen tai toimiminen hallitsemattomasti mielitekojensa tai muiden ihmisten odotusten mukaan, tietoisien tai tiedostamatto-man esimerkin antaminen, lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen tai huolehtimatta jättäminen, lapsen tai muiden edun ensisijaiseksi asettaminen sekä lapsuuden ja nuoruuden ymmärtäminen tai ymmärtämättömyys. Vastakohtista rakentuu positio, jota asiantuntijateksteissä tarjotaan suositeltavalle vanhemmuudelle (kuvio 3).

Kuvio 3. Hyvän vanhemmuuden rakentuminen asiantuntijatekstien puhetavoissa.

Kuten kuviossa 3 osoitetaan, asiantuntijateksteistä tiivistettävissä oleva vanhempia velvoittava viesti oli se, että lapsen turvallisuudentunne rakentuu häntä huomioivan vanhemman toiminnasta ja vastuullisen vanhemman velvollisuus on arvioida alkoholinkäyttöään lasten kannalta. Asiantuntijat nostivat esille vanhemman ja lapsen erilaiset kokemukset vanhemman juomisen kohtuullisuudesta. Huoli siitä, ymmärretäänkö lapsen kokemusta, kategorisoituu asiantuntijoiden teksteissä vanhemman velvoitteiksi 1) arvioida alkoholinkäyttötilanteita lapsen näkökulmasta, 2) reflektoida omia näkemyksiään alkoholinkäytön kohtuullisesta määrästä lapsen seurassa, 3) ymmärtää, että muidenkin kuin alkoholistien lapset saattavat kokea haittoja aikuisen alkoholinkäytön vuoksi ja 4) huomioida sen, että monet lapset kokevat vanhemman runsaan alkoholinkäytön seuraukset arjessaan ja kehityksessään monin tavoin. Muutamassa tekstissä viitattiin myös nuorten vanhemmuuteen: esimerkkinä toimimiseen, nuorten juomisen kontrolloimiseen, kieltäytymiseen alkoholin ostamisesta nuorelle, keskusteluyhteyden säilyttämiseen ja läsnä olemiseen.

Artikkelia 2 varten haastatellut vanhempainiltojen kouluttajat pitivät tärkeänä sitä, että vanhempia ei pelkästään valistettaisi perinteisesti luennoimalla, vaan keskustelemalla alkoholikasvatuksesta yhdessä. Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa pyrittiin tarjoamaan vanhemmille toimijan roolia ja valmiita kysymyksiä (Tallgren & Helenius 2013). Vanhempainiltojen kouluttajat kertoivat kuulleensa perheiden arki-lähtöisistä ratkaisuista, joissa alkoholia tarjotaan tai ollaan tarjoamatta, ostetaan alaikäisille kodin ulkopuolelle mukaan otettavaksi tai kieltäydytään ostamasta. Kouluttajien mukaan vanhemmat puhuivat vanhempainilloissa paljon luottamuksesta ja perheensisäisistä neuvotteluista, jotka liittyvät alkoholinkäyttöön. Kouluttajat itse suuntasivat vanhemmille velvoitteita pysyä ajan tasalla nuoren asioissa keskustelemalla heidän kanssaan ja seuraamalla heidän tekemisiään. Kouluttajat kertoivat itse haluavansa rohkaista vanhempia nuoren kuuntelemiseen, luottamuksen rakentamiseen ja arkisista asioista sopimiseen. Nämä teemat nousevat myös dialogisen kasvatussuhteen ihanteesta (Freire 2005, 85–86, 97–101; Kurki 2002, 62; Värri 2004). Alkoholiaiheisissa vanhempainilloissa on usein riskinä moralisointi tai ristiriitaisten viestien välittäminen (ks. Rod 2012). Haastatellut kouluttajat olivat tehneet vastaavia havaintoja, ja pitivät avoimia ja monipuolisia keskusteluja tärkeinä. Tulokset osoittivat, että vanhempainiltojen keskustelevuus mahdollistaa alkoholikasvatuksen pohtimisen sekä arki-lähtöisesti että tieteellistä tietoa hyödyntäen, kunhan illan kouluttaja on siihen kunnolla valmistautunut. Sosiaalipedagogisen työtteen lähtökohtana onkin se, että sosiaalipedagogisen intervention toteuttamisessa ja ihmisten aktivoimisessa sosiaalipedagogisen toimijan oma orientaatio on keskeinen tekijä intervention onnistumisessa (Ranne 2002, 113–115).

5.3 Verkkokeskustelijan positio: vanhemmuuspuheen piirteet

Artikkelissa 1 tarkasteltiin myös sitä, millaisia velvoitteita vanhemmille osoitetaan Lasten seurassa -alkoholivalistusohjelman Facebook-ryhmän keskusteluissa, mitä vastakkainasetteluja velvoitteet tuottavat ja millaisia hyvän vanhemman subjekti-positioita niillä vanhemmille rakennetaan. Tarkastellussa verkkokeskustelussa yksityishenkilön positioista käytyyn keskusteluun kuului yhteensä 555 kommenttia. Fb-keskustelut liittyivät edellisessä luvussa mainittuihin asiantuntijablogeihin ja videoihin. Kommenteista osa vahvisti asiantuntijoiden vanhemmille tarjoamia hyvän vanhemman positioita. Vastadiskurssina nousi esiin maallikkopuhetta ja siihen liittyviä ns. kansanmalleja, joissa asetettiin vastakkain aikuisten ja lasten oikeudet, korostaen aikuisen oikeutta alkoholinkäyttöön. Verkkokeskusteluissa velvoitteita sisältävät vastakkainasettelut liittyivät erityisesti kahteen yläteemaan, joita olivat alkoholin kohtuullinen tai ei-kohtuullinen käyttö sekä lapsen nähden tai heiltä piilossa juominen. Alkoholinkäytön määrään ja näkyvyyteen lasten seurassa liittyvien vastakkainasettelujen ja velvoittavuuden kautta hyvän vanhemman subjekti-positio näytti asettuvan eri Fb-keskustelijoiden puhetavoissa laajalle skaalalle vastakkainasettelujen ääripäihin ja niiden väliin. Keskustelussa käytiin rajanvetoa siinä, kuinka paljon lapsen seurassa voi käyttää alkoholia. Eri keskustelijat perustelivat omilla kokemuksillaan näkemyksiään alkoholinkäytön haitallisuudesta tai haitattomuudesta lasten seurassa.

Suojelijan positiota vanhemmalle rakentavassa puhetavassa edellytettiin, että vanhemmat eivät käyttäisi lainkaan alkoholia, tai joisivat kohtuudella ja mieluiten vain silloin kun lapsi ei ole paikalla. Lisäksi vanhempaa velvoitettiin ajattelemaan ensisijaisesti lapsia, sitten itseään. Alkoholittomuuden velvoitetta perusteltiin myös esimerkin vaikutuksella. Osa Fb-keskustelijoista näki tässä ristiriidan: jos vanhempi juo kohtuudella, miksi sitä pitäisi piilotella lapsilta?

Siedättäjän positiota vanhemmalle rakentavassa puhetavassa lapsen näkyvillä juominen oikeutettiin sillä, että lapsi tulee kuitenkin joskus näkemään aikuisten alkoholinkäyttöä ja häntä pitäisi totuttaa siihen. Keskustelijat velvoittivat antamaan hyvän esimerkin kohtuullisesta juomisesta esimerkiksi niin, ettei lapsi yhdistäisi alkoholinkäyttöä murheiden hukuttamiseen, aggressiivisuuteen tai pelottaviin tilanteisiin, vaan enemmänkin esimerkiksi ”arjen pieneen hienosteluun” tai ruokajuomiseen.

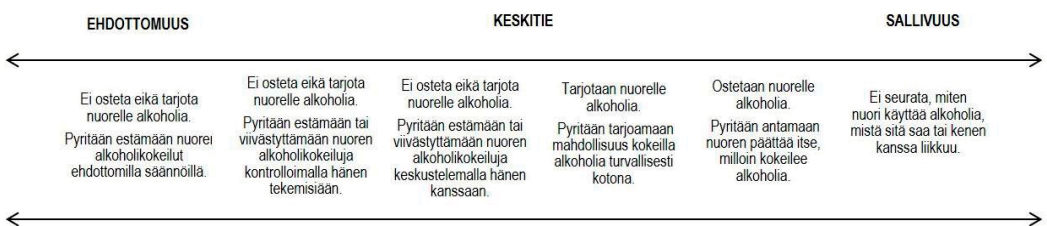
Salaajan positiota vanhemmalle rakentavassa puhettavassa se, että lapset eivät näe, oikeutti vanhempien runsaankin juomisen. Vanhempaa velvoitettiin ymmärtämään, että runsaasti juodessa lapsille ei saa tuottaa pettymyksiä, sillä lapsi voi olla huolissaan tai vanhemman huonovointisuudesta tai jää vaille huomiota krapulapäivänä. Vanhempaa velvoitettiin myös jättämään lapsi selvän aikuisen vastuulle, eri paikkaan kuin missä vanhempi käyttää alkoholia. Osa siedättämistä kannattavista keskustelijoista näki ristiriidan juomisen salaamisessa lapsilta, koska arvioivat salaamisen ylläpitävän tabua.

Riskille altistajan positiota vanhemmalle rakentavassa puhettavassa pidettiin humalajuomista lasten nähden merkittävänä riskinä lapselle, kuten altistamisena tilannekohtaisille tapaturma- ja väkivaltariskeille ja pitkällä tähtäimellä ajatellen myös huonolle esimerkiksi. Moni keskustelijoista oli itse kokenut humalaisen aikuisen häiriökäyttäytymistä, kuten alkoholin juottamista lapsille, uhkailemista tai väkivaltaisuutta. Fb-keskusteluissa osa keskustelijoista alleviivasi humalassa lasten seurassa olevien vanhempien syyllisyyttä ja vastuuttomuutta, osa taas kertoi haluavansa välttää vanhempien syyllistämistä. Keskustelussa lasten nähden itsensä humalaan juovalle vanhemmalle osoitettiin heikkoa toimijuutta, jossa alkoholinkäyttöpäätös tulee ulkopuolelta, esimerkiksi ”jokin riivaa”, tai ”saa juomaan”, eivätkä vanhemmat siksi kykene humalassa olemaan lapselle turvallisia. Velvoitteena oli myös, että vähintään mukana pitäisi olla yksi selvä aikuinen. Muutamilla keskustelijoilla oli kuitenkin vanhempansa humalatilasta myönteisiä muistoja (esim. humalaisena iloisempi isä tai hauskat aikuisten juhlat), ja heidän mielestään lasten ylisuojelemista pitäisi välttää.

Muita keskeisiä vastakkainasetteluja olivat: pitäisikö lapsia suojella aikuisten alkoholinkäytöltä vai totuttaa siihen, syyllistetäänkö alkoholia lasten seurassa nauttivia vanhempia liikaa vai pitäisikö heitä enemmän muistuttaa vastuustaan, lapsen tarpeet tai aikuisen tarpeet, lapsen tai täysi-ikäisen oikeudet, vastuullinen tai vastuuton aikuinen, yhteiskunnan taholta vanhempiin kohdistuva syyllistäminen ja holhoaminen tai yksilön valinnanvapaus, pitäisikö viranomaisten puuttua vanhempien alkoholinkäyttöön vai ei, pitäisikö alkoholin kuulua arkeen ja juhlaan vai ei, sekä suomalainen tai eurooppalainen alkoholinkäyttö.

5.4 Vanhemman positio: vanhemmuuspuheen piirteet

Vanhempien oma vanhemmuuspuhe toi esille vanhempien näkemyksiä siitä, mitä kotien alkoholikasvatus on ollut 2010 -luvun Suomessa. Hyvän vanhemmuuden kielellistä rakentamista vanhempien haastattelu- ja tekstiaineistoissa tarkasteltiin neljästä näkökulmasta: millaisia päämääriä vanhemmilla on alkoholikasvatukselle, mitä jännitteitä liittyy kasvatukseen, sekä kuinka vanhemmat keskustelevat alkoholista nuoren kanssa ja muiden vanhempien kanssa vanhempainilloissa? Jokaisen tutkimukseen 3 osallistuneen vanhemman mainitsema päämäärä oli se, että nuori oppisi käyttämään alkoholia kohtuullisesti. Hieman yli puolet vanhemmista kertoi pyrkivänsä myös siihen, että nuori ei käyttäisi lainkaan alkoholia alaikäisenä. Alatavoitteina oli, että nuori ymmärtäisi alkoholinkäyttöön liittyvät riskit, oppisi tekemään alkoholinkäyttöön liittyvät päätökset riippumatta kavereiensa mielipiteistä tai kulttuurisista paineista ja että nuoren ja vanhemman välillä vallitsisi luottamus. Vanhemmat näyttävät olevan samanmielisiä myös siitä, että nuorille tulee kertoa alkoholinkäyttöön liittyvistä terveydellisistä ja tilannekohtaisista riskeistä. Vanhempien nimeämät kasvatuspäämäärät olivat melko yhteneviä, mutta kasvatukseen tuli esiin useita jännitteitä ja ristiriitoja. Vanhempien usein mainitsemissa alkoholikasvatuksen keinoista olivat nuoren kanssa avoimesti keskusteleminen, alkoholiin liittyvistä riskeistä ja ikärajoista kertominen, kontrolli (missä ja kenen kanssa nuori liikkuu), säännöistä sopiminen, vanhempien antama esimerkki ja tilanteenhallintataitojen opettaminen. Keskeiset jännitteet liittyivät alkoholin tarjoamiseen ja ostamiseen alaikäiselle, sekä erottautumiseen sallivuudesta tai ehdottomuudesta. Kuviossa 4 esitetään jatkumona konstruktio niistä keinoista ja päämääristä, jotka vanhemmat kertoessaan asettivat ehdottomuuden ja sallivuuden välille.

Kuvio 4. Ehdottomuus, sallivuuus ja keskittie vanhempien puhetaivoissa.

Kuvio 4 on artikkelista 3, jonka aineistossa vanhemmat halusivat puheen tasolla pääsääntöisesti erottautua sekä tiukoista rajoista että liiasta sallivuudesta. Kasvatuskeinojen arvottamista määrittivät eräänlainen keskitien etsiminen sekä neuvotteleva kasvatus: keskitiehen liitettiin keskusteleminen nuoren kanssa.

Artikkelissa 4 tarkasteltiin lähemmin sitä, miten ja mistä vanhemmat keskustelivat, kun kertoivat puhuneensa alkoholisvat nuoren kanssa. Vanhempien kertomuksissa keskustelutilanteista vanhemmille annettiin kolmenlaisia lähtökohtapositioneja: 1) aloitteellisen keskustelunavaajan positio, 2) nuoren keskustelunavaukseen reagoijan positio ja 3) nuoren toimintaa keskustelemalla rajoittajan positio. Analysoin subjektin toiminnan päämäärärationaalisuutta eri positioiden sisällä, tarkastellen subjektin päämäärää, keinoja ja esteitä (ks. Alasuutari 2011, 138). Vanhemmat kertoivat avaavansa aloitteellisesti keskusteluja, joissa pyrkivät selittämään alkoholikulttuuria tai valmentamaan nuorta kohtaamaan alkoholikulttuuriin. Nimesin vanhempien positioiksi näissä keskusteluissa seuraavat: 1) terveys- ja ikärajavalistaja, 2) tilanteenhallintataitoihin valmentaja tai 3) alkoholikulttuuriin perehdyttäjä. Vanhemman päämääränä näytti olevan nuoren valmentaminen ymmärtämään alkoholikulttuuria, nuoren tilanteenhallintataitojen varmistaminen sekä terveys- ja tilannekohtaisten riskien ennaltaehkäiseminen. Keinona oli tarjota keskustelemalla tietoa siitä, miten nuoren pitää toimia vaaratilanteissa. Esteenä oli porukassa tapahtuva humalajuominen ja ennakoitavana riskinä, että nuori ei tiedä, miten toimia. Reagoivassa positiossa vanhemman kerrottiin 4) suojaavan nuorta olemalla ottamatta alkoholia puheeksi, 5) odottavan, että nuori itse ottaisi alkoholin puheeksi ja osallistuvan nuoren avaamaan keskusteluun, tai 6) tukevan nuorta, kun hän hämmentyy kaverin tai perheenjäsenen alkoholinkäytön vuoksi. Yleensä nuori avasi keskustelun ja on samalla keskustelun varsinainen toimija. Vanhemman päämääräksi jäi tukea nuorta ja pohtia yhdessä, mistä esimerkiksi häntä vaivaavissa tilanteissa oli ollut kyse ja miten niihin kannattaisi suhtautua. Reagoivissa positioissa vanhempi odotti nuoren aloitetta keskusteluun. Myös ne, jotka eivät olleet vielä keskustelleet nuoren kanssa, asettuivat reagoivaan positioon, koska korostivat olevansa valmiita keskustelemaan nuoren kanssa alkoholista heti tarvittaessa. Rajoittajan positioon vanhempi asettui puheessaan erityisesti, kun 7) nuori oli käyttänyt alkoholia vanhemman tietämättä tai kun 8) nuori ja vanhempi osallistuivat rajoittamiskeskusteluun viranomaisen kutsusta. Kyse oli siis erityisesti puuttumisesta nuoren alkoholinkäyttöön. Keskustelun päämääränä oli se, että nuori ei enää käyttäisi alkoholia alaikäisenä tai että hän ainakin ymmärtäisi alaikäisten juomiseen liittyvät riskit. Keskustelua käytettiin keinona antaa nuorelle palautetta hänen tekemästään alkoholikokeilusta. Esteenä päämäärän saavuttamiselle oli esimerkiksi se, että

juominen oli ollut nuoren mielestä mukavaa, tai että kaveritkin joivat. Jos keskustelun oli käynnistänyt viranomainen, vanhemman päämääränä oli paitsi itse rajoittaa nuoren kokeiluja myös reagoida siihen, että viranomainen oli puuttunut nuoren alkoholinkäyttöön.

Hyvää vanhemmuutta rakennettiin usein liittämällä vanhempien aloitteellisuuteen vastuullisuus ja velvoite kertoa alkoholin riskeistä. Toisaalta osa viinikulttuureja arvostavista vanhemmista puhui ”alkoholin kiehtovasta maailmasta” ja halusi tuoda nuoren siitä osalliseksi. Nuoren keskustelualoitteeseen reagoinnissa hyvä vanhemmuus puolestaan liittyi rentouteen, vuorovaikutteisuuteen ja ehdottomuuden välttämiseen. Sen sijaan, kun hyvää vanhemmuutta rakennettiin rajoittamispositiosta käsin, korostuivat vahva, rajat asettava vanhemmuus sekä kontrolli. Sama vanhempi saattaa toimia eri tilanteissa aloitteellisessa, reagoivassa tai rajoittavassa positiossa. Muutama vanhemmista lykkäsi alkoholista keskustelemista nuoren kanssa tuonemmaksi, kunnes nuori itse ilmaisisi olevansa asiasta kiinnostunut. Näiden vanhempien nuoret olivat vastaushetkellä 13–14-vuotiaita. Vanhemmat kuitenkin kertoivat olevansa valmiita keskustelemaan nuorten kanssa alkoholista, jos asia tulee ajankohtaiseksi. Keskustelemattomuuden päämääränä oli se, että vanhempi ei vahingossa herättäisi nuoren mielenkiintoa alkoholia kohtaan. Pirskasen (2016a; 2016b) mukaan suomalaiset vanhemmat pitävät nuorten kanssa alkoholista keskustelemista melko luontevana asiana ja osana muuta neuvottelevaa perhekulttuuria (Pirskanen ym. 2016a; 2016b). Siksi onkin kiinnostavaa, että muutama vanhempi kertoi, ettei itse aloitteellisesti avaa keskusteluja alkoholista, vaan odottaa nuoren keskustelunavausta.

Hyvää vanhemmuutta rakennettiin myös vanhempainiltakeskusteluissa keskusteltaessa muiden vanhempien kanssa. Kouluttajien mukaan vanhemmat toivat vanhempainiltakeskusteluissa esiin toimijuuttaan kolmentyyppisillä puheenvuoroilla: 1) Fakta- ja tilastotietoon liittyvät puheenvuorot, eli oma suhtautuminen yleiseen faktatietoon tai tilannearviointi siitä, miten nuoret yleensä toimivat. 2) Subjektiviseen kokemukseen liittyvät puheenvuorot, joissa kerrottiin omia ratkaisuesimerkkejä, omia nuoruuskokemuksia ja ajatuksia siitä, miten ajat ovat muuttuneet. 3) Vertaistuelliset puheenvuorot, joita olivat kannustaminen ja kommentit muiden vanhempien ratkaisuesimerkkeihin. Kouluttajat kertoivat vanhempainiltojen keskustelunaiheiden hieman vaihtelevan sen mukaan, mistä paikalla olevat vanhemmat olivat kiinnostuneita. Alkoholin tarjoaminen alaikäiselle ja luottamuksen merkitys kuitenkin puhuttivat jokaisessa illassa. Alkoholin ostamista nuorille tunnustettiin harvoin. Kotona tarjoamiselle vanhemmilla oli paljon enemmän perusteluita, jotka liittyivät kohtuukäytön oppimiseen, esimerkin näyttämiseen,

turvalliseen tilanteeseen, vanhempien harkinnan mukaan oikeaan ajoitukseen, tai tarjoamisen merkitystä kuvailtiin vain maistamiseksi.

Luottamuksesta puhuttiin vanhempainilloissa erityisesti pohtien tilanteita, joissa vanhempi ei ole valvomassa nuorta. Kouluttajien mukaan vanhempainilta-keskusteluissa tuli esiin neljä erilaista vanhempien suhtautumistapaa, jotka jäsentyivät luottamuksen, epäluottamuksen, kontrollin, sekä sallimisen tai luovuttamisen teemojen ympärille. Samoissakin tilaisuuksissa nousi esiin ristiriitaisia suhtautumistapoja, ja usein pohdittiin tiukan kontrollin tai sokean luottamuksen tuottamia riskejä. Vanhemmat puhuivat yleisimmin kontrollin ja luottamuksen yhdistelmästä, eräänlaisesta varmistelusta, johon sisältyy ajatus siitä, että hyvä vanhemmuus ei voi olla kyttäämistä. Lisäksi lapsen pitää voida kertoa asioistaan vanhemmilleen.

Vanhempien antaman kirjallisen palautteen mukaan pääosa vanhemmista piti vanhempainiltaa ja sen vuorovaikutteisuutta hyödyllisenä. Palautteen antajilla oli kolmenlaisia selityksiä siihen, miksi kaikki vanhemmat eivät osallistu: kutsu ei mennyt perille, osallistumattomat vanhemmat eivät mieltäneet, että asia koskee heitä, tai vanhemmat olivat välinpitämättömiä lastensa tekemisistä. Vanhempien palautteessa painotettiin, että nuorten alkoholikasvatuksesta keskusteleminen koskee kaikkia vanhempia ja olisi toivottavaa, että useammat olisivat paikalla. Palautteen myötä vanhemmat rakensivat hyvää vanhemmuutta osoittamalla, että hyvä vanhempi ymmärtää, että alkoholinkäyttöön liittyvä pohdinta koskee myös häntä ja hänen nuortaan ja että osallistumalla vanhempainiltaan vanhempi osoittaa muille olevansa kiinnostunut lastensa tekemisistä.

5.5 Vastakkainasettelut ja kontekstit vanhemmuuspuheessa

Tutkimuksessa käsitellyjä aineistoja yhdistää vastakohtaisuuksien erottelu. Hallin (1999) mukaan kulttuureissa asioille annetaan merkityksiä jakamalla niitä erilaisiin positioihin, myös kirjoittamattomien sääntöjen mukaan. Kielessä ilmaistavat eronteot ovat välttämättömiä, mutta myös vaarallisia, ellei muisteta, että vastakohtaparien (esimerkiksi musta–valkoinen, yö–päivä, maskuliininen–feminiininen) välillä on monimuotoinen todellisuus. (Hall 1999, 154–156.) Puheessa vanhemmuudesta määritellään normaalia poikkeavan kautta ja erottaudutaan negatiivisina tai epänormaaleina pidettävistä asioista (Vuori 2003, 58–59). Myös tässä tutkimuksessa hyvän vanhemmuuden rakentaminen puheessa sijoittui usein ääripäiden välille. Erittelin aineistoista systemaattisesti vastakohtaparit, joita käytettiin vanhemmuudesta puhuttaessa. Yhdistin yksityiskohtaiset havainnot muutamaaan laajempaan luokkaan ja jaottelin ne kahteen ryhmään. Toisessa hyvää vanhemmuutta rakennettiin pääsääntöisesti samaan ääripäähän viitaten ja toisessa laajasti vastakohtien välillä. Samat vastakohtaparit toistuivat pääsääntöisesti aineistosta toiseen. Puheessa esiintyviä vastakohtapareja esitellään taulukossa 4.

Taulukko 4. Vanhemmuuteen liittyvät vastakkainasettelut aineistoissa.

<p>Hyvä vanhemmuus yhdistyy puhetavoissa samaan ääripäähän:</p> <p>Perheessä keskustellaan – ei keskustella</p> <ul style="list-style-type: none"> - alaikäisten alkoholinkäytön riskeistä - nuoren ajatuksista alkoholista - vanhemman alkoholinkäyttöavoista <p>Vanhempi toimii – ei toimi harkitusti</p> <ul style="list-style-type: none"> - säätelee – ei säätele käyttäytymistään - oman järjen – muiden mielipiteiden mukaan <p>Vanhempi huolehtii lapsesta hyvin – huonosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - välittäminen – välinpitämättömyys - vastuullisuus – vastuuttomuus - hyvinvoinnista huolehtiminen – huolehtimattomuus - huomioi – ei huomioi lapsen kokemuksen tilanteista - ymmärtää – ei ymmärrä lapsuutta ja nuoruutta <p>Vanhempi käyttää alkoholia kohtuudella – liikaa</p> <ul style="list-style-type: none"> - eurooppalaisittain – suomalaisittain - antaen lapselle ei-haitallisen - haitallisen esimerkin - vanhemman juominen ei ole – on lasta pelottavaa 	<p>Hyvä vanhemmuus jakautuu puhetavoissa ääripäihin ja niiden välille:</p> <p>Alkoholi otetaan – ei oteta itse puheeksi</p> <ul style="list-style-type: none"> - valistetaan aiheesta – odotetaan nuoren aloitetta <p>Tiukat rajat – sallivuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuorten tekemisiä kontrolloidaan – ei kontrolloida - nuoren alkoholikokeilujen estäminen – salliminen - vanhemman päätösvalta – neuvottelevuus <p>Itse määritellyt – lakisääteiset ikärajat, alkoholin</p> <ul style="list-style-type: none"> - tarjoaminen – tarjoamattomuus alaikäiselle - ostaminen – ostamattomuus alaikäiselle <p>Alkoholin näkyvyys – näkymättömyys perhekäytäntönä</p> <ul style="list-style-type: none"> - alkoholia on – ei ole kotona näkyvillä - vanhempi käyttää – ei käytä alkoholia lasten nähden <p>Lapsen näkökulma ensisijainen – yksi muiden joukossa</p> <ul style="list-style-type: none"> - lapsen – aikuisten tarpeiden etusijalle asettaminen - lapsen – aikuisten oikeuksien korostaminen - nuoren – vanhemman harkinnan korostaminen
--	---

Taulukon 4 vasemmanpuoleisessa sarakkeessa esitetään ne vastakohtaparit, joissa eri aineistojen puhujat arvottivat hyvää vanhemmuutta kohdistuen sen pääosin yhteen ääripäähän, ja oikeanpuoleisessa sarakkeessa ne vastakohtaparit, joissa hyvää vanhemmuutta rakennetaan laajalle skaalalle ääripäiden välille. Vasemmanpuoleisessa sarakkeessa kuvailtu yhtenäinen tapa rakentaa hyvää vanhemmuutta viittaa avoimeen vuorovaikutukseen, vanhemman harkintakykyyn, lapsesta huolehtimiseen ja vanhemman omaan kohtuulliseen alkoholinkäyttöön. Vaikka eri puhujien käsitykset esimerkiksi siitä, mitä on vastuullisuus tai vastuuttomuus voivat sisältää paljon eri merkityksiä sen mukaan, mitä kukin pitää vastuullisena toimintana, niin sanana vastuullisuus yhdistetään johdonmukaisesti hyvään vanhemmuuteen kuten myös muut taulukon 4 vasemmassa sarakkaassa esitettyjen vastakohtaparien ensin mainitut ääripäät.

Oikeanpuoleisessa sarakkeessa esitettyjä vastakohtapareja esiintyy myös kaikissa aineistoissa. Niitä käyttäessään puhujat rakentavat hyvää vanhemmuutta viittaamalla eri ääripäihin ja laajalle skaalalle niiden välille. Puhujilla on erilaiset näkemykset esimerkiksi siitä, kannattaako vanhemman toimia aloitteellisesti alkoholikasvatuksessa vai reagoida vasta sitten, jos nuori kiinnostuu alkoholista. Vastaavasti eri puhujat saattavat pitää hyvänä vanhemmuutena tiukkoja rajoja tai sallivuutta. Suhtautuminen lakisääteisiin ikärajoihin jakaa myös mielipiteitä, sillä osa puhujista korostaa niiden noudattamista ja osa vanhempien oman harkinnan merkitystä osana hyvää vanhemmuutta. Myös alkoholin ja sen käytön näkyminen perheikäntönä jakoi mielipiteitä. Osa puhujista rakensi hyvää vanhemmuutta siihen, että lasten ei tarvitsisi katsella kotona alkoholia tai juomista, osa taas korosti sitä, että vanhempien kohtuullinen alkoholinkäyttö ja alkoholin näkyminen kotona purkaisi tabuja ja tekisi alkoholista lapselle luontevamman asian, jota ei tarvitsisi pelätä. Puhetavoissa korostettiin useimmiten lapsen näkökulman ensisijaisuutta, mutta osa verkkokeskustelijoista korosti täysi-ikäisen oikeutta alkoholinkäyttöön riippumatta lapsista. He ikäänkuin siirsivät painopistettä lapsikeskeisestä ajattelusta aikuisten tarpeiden huomioimiseen, jolle lasten piti heistä antaa tilaa. Vanhempien omassa puheessa vastakkainasetteluja tuli esiin erityisesti ”me ja muut”-asetelmien kautta siten, että vanhempi asettui kauas esimerkiksi mielestään vastuuttomasti toimivista vanhemmista. Osa vanhemmista osoitti ymmärrystä: vanhemmuus ei ole helppoa ja ratkaisuja täytyy välillä tehdä tilanteen ehdoilla. Vanhempi saattoi positoida hyvän vanhemmuuden selkeästi toiseen ääripäähän, vaikka olisi antanut ymmärtää, että ei itse siihen kyennyt. Esimerkiksi reflektoiden omaa alkoholinkäyttöään pohtien sitä, onko itse joskus tullut antaneeksi lapselleen kyseenalaisen esimerkin.

Puhujien näkemykset hyvästä vanhemmuudesta eivät synny irrallaan tilannekohtaisista oletuksista ja omista kokemuksista. Hyvää vanhemmuutta ja vanhempien positioita rakennetaan puheessa myös kontekstoimalla ja kuvailemalla kasvatuksellisia tilanteita. Eri aineistoissa esiintyi ajatus siitä, että lapsen tai nuoren käyttäytyminen suuntaa vanhemman toimintaa. Lisäksi vanhempia tarkasteltiin puhetavoissa esimerkkeinä, aktiivisina ohjaajina ja kontrolloijina sekä reagoijina. Eri aineistoissa puhe vanhemmuudesta ja alkoholikasvatuksesta sijoittui jo lähtökohtaisesti kolmeen kontekstiin: kotiin, lähiyhteisöihin sekä yhteiskuntaan ja laajempaan alkoholikulttuuriin. Taulukossa 5 eritellään näitä konteksteja vanhemmuuteen liittyvässä puheessa.

Taulukko 5. Puhe vanhemmuudesta eri konteksteissa ja eri näkökulmista.

	Kodin alkoholikulttuuri/ mikrotaso	Lähiyhteisöjen alkoholikulttuuri/ eksotaso	Laajempi kulttuuri/ meso- ja makrotaso
Vanhemman käyttäytyminen / esimerkki	Oma alkoholinkäyttö tai käyttämättömyys ja niiden perusteleminen lapselle.	Oma osallistuminen lähiyhteisöjen arkeen ja juhlaan, joihin alkoholi liittyy.	Oma orientoituminen laajempaan kulttuuriin ja alkoholikulttuuriin. Mitä vanhempi pitää tärkeänä?
Lapsen aktiivinen ohjaaminen / kontrollointi	Vaikuttaminen omien lasten alkoholinkäyttöön tai käyttämättömyyteen (esim. neuvot, kiellot, kontrollointi).	Lapsen tai nuoren osallistumisen ohjaaminen lähiyhteisöjen arkeen ja juhlaan, joihin alkoholi liittyy. Miten vanhempi neuvoo lasta toimimaan tilanteissa? Kuinka on itse lapsen saatavilla?	Lapsen tai nuoren orientoitumisen ohjaaminen laajempaan kulttuuriin ja alkoholikulttuuriin. Mitä vanhempi haluaisi lapsen tai nuoren pitävän tärkeänä?
Lapsen oma käyttäytyminen / luottamus	Mitä lapsi osoittaa ajattelevansa vanhemman alkoholinkäytöstä? Miltä se hänestä näyttää tuntuvan? Onko lapsi itse kiinnostunut alkoholista vai ei? Avaako hän keskustelua alkoholista?	Miten nuori suhtautuu, kun lähiyhteisössä tarjotaan alkoholia? Toimiiko kodin vai tilanteen normien mukaan? Yrittääkö hankkia kodin ulkopuolella alkoholia vai ei? Pyytääkö nuori alkoholia esim. sukujuhlissa vai ei?	Lapsen tai nuoren oma tapa orientoitua laajempaan kulttuuriin ja alkoholikulttuuriin: mitä vaikutteita omaksuu, mitä kokeiluja tekee, mitä pohtii, kenen kanssa ym. Mitä lapsi tai nuori pitää tärkeänä?

Kuten taulukosta 5 käy ilmi hyvän vanhemman positiota kontekstoitettiin kodin lisäksi myös lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan. Esimerkiksi vanhemman kuvattiin antavan kotona esimerkin juomatavoista ja sukujuhlissa esimerkin siitä, kuinka osallistua juhlaan tai miten suhtautua suvun erilaisiin juomatapoihin. Hänen myös kuvailtiin antavan puheellaan ja käyttäytymisellään esimerkin suhtautumisesta yleisempään alkoholikulttuuriin. Taulukon 5 yläriville on nimetty vanhempien toteuttamaan alkoholikasvatukseen liittyvässä puheessa esiin tulevia eri tasoja, jotka mukailevat myös bioekologisen mallin (Bronfenbrenner 1981;1986) systeemisiiä tasoja. Kun puhuttiin vanhemmuudesta ja kotien alkoholikasvatuksesta, puhe liikkui välillä mikrotasolla, eli yksilöllisellä tai perhekulttuurin tasolla, välillä se sivusi ekso-

ja mesotasoja eli lähiyhteisöjä tai myös makrotasoa, eli laajempaa kulttuurista tai yhteiskunnallista näkökulmaa. Vaikka kasvatuksen ytimenä oli lapsen ja vanhemman välinen suhde, puheessa siihen kohdistui myös monenlaisia kulttuurisia vaikutteita.

Vanhemman oma käyttäytyminen ja esimerkkinä toimiminen herätti kaikissa tarkastelluissa aineistoissa runsaasti vastakohtia ja ristiriitoja, joita kuvailtiin taulukossa 4. Se, että ulkopuoliset verkkokeskustelijat osoittivat vanhemmille ristiriitaisia positioita (suojelija, siedättäjä, salaaja ja riskille altistaja), kertoi vanhemmuuteen liitettävistä vastuullisuuden merkityksistä: osa keskustelijoista haluaa vanhemman erityisesti suojaavan lapsia aikuisten alkoholinkäytöstä aiheutuvilta riskeiltä ja osa painottaa, että lapsia pitää totuttaa siihen, jotta he eivät pelkäisi sitä. Osa verkkokeskustelijoista totuttaisi lapsia myös siihen, että alkoholi kuuluu aikuisten elämään. Monissa aiemmissakin tutkimuksissa oletus alkoholin väistämättömästä kuulumisesta elämään tulee esille (Elmeland 1996; Gronkjaer, Curtis, Crespigny & Delmar 2011; Rod 2012, 173). Toisaalta tässä tutkimuksessa nousi esiin myös verkkokeskustelijoiden voimakas lasten suojelemista painottava puhetapa humalajuomisesta puhuttaessa. Humalajuomisessa nähtiin riskin, uhan ja hallitsemattomien tilanteiden merkityksiä. Tälle näkemykselle onkin perusteita, sillä monen aiemman tutkimuksen mukaan suomalaiset lapset kokevat monenlaisia haittoja vanhempiensa ongelmallisen alkoholinkäytön vuoksi. (ks. esim. Itäpuisto 2005; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Pirskanen 2011, Roine 2011) Toisaalta verkkokeskustelussa pohdittiin myös humalajuomiseen liittyvän salaamisen ylläpitävän tabua. Tästä näkökulmasta vaikuttaisi siltä, että keskustelijat pitivät avoimuutta tärkeänä vanhemmuudessa. Vanhempi toimii esimerkkinä paitsi kotona, myös lähiyhteisöjen, kuten suvun juhlissa, joissa on alkoholia tarjolla, sekä siinä, miten vanhempi puhuu ihmisten alkoholinkäytöstä tai suomalaisesta alkoholikulttuurista lapsilleen. Lapsi tai nuori ei kuitenkaan välttämättä hyväksy sellaisenaan vanhemman antamaa esimerkkiä, kuten käy ilmi seuraavasta aineistositaatista.

”Kaverin 40-vuotisjuhlissa alkoholia tarjoiltiin ja huomasin hänen seuraavan ihmisten ”humaltumista” tarkasti. Hän sanoi, joit ainakin litran viiniä. Join omasta mielestäni useamman lasin mutta käytökseni ei ollut kaubean humalaisen käytöstä (kohtuus). Sanoin: tuntuiko sinusta, että join liian paljon viiniä? Monta lasia, hän sanoi...” Äiti, L46.

Lapsen aktiivinen ohjaaminen ja kontrolloiminen näkyivät esimerkiksi siinä, miten vanhempi kertoi pyrkivänsä tietoisesti vaikuttamaan lastensa alkoholiasenteisiin ja alkoholinkäyttöön. Artikkelissa 4 kaikkien vanhempien päämäärä oli, että nuori oppisi käyttämään alkoholia kohtuudella. Keinot vaihtelivat alkoholikokeilujen kieltämisestä alkoholin maistattamiseen kotona. Vanhemmat saattoivat puhuessaan asettaa itsensä kokeilujen viivästyttäjän tai turvallisten kokeilujen tuotta-

jan positioon. Aiempien tutkimusten mukaan osa vanhemmista ei koe esimerkiksi rajoittajan roolia omakseen, vaan mieluummin antaa lapsen kasvaa itse ja asettaa rajoja vain tarvittaessa (Hoikkala 1993). Suomalaisten kotien alkoholikasvatus on neuvottelevaa ja avointa, mutta nuorten humalajuomiseen vanhemmat suhtautuivat tiukasti (Pirskanen ym. 2016b, 27). Vanhemmat saattavat tietoisesti säädellä nuorten osallistumista juhliin tai pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan nuoren asenteisiin alkoholikulttuuria kohtaan. Nuorille kerrotaan alkoholin alaikäisille tuottamista terveysriskeistä ja humalajuomisen tilannekohtaisista riskeistä. Lisäksi kontrolloidaan, missä nuori viettää vapaa-aikaa ja kenen kanssa. Lähiyhteisötaso tuli tässä tutkimuksessa esille myös perhe- ja sukujuhlissa: osa vanhemmista tarjosi juomia myös nuorelle, mutta kuitenkin suurin osa kertoi huolehtivansa siitä, että alaikäiset eivät saa alkoholia myöskään perhe- tai sukujuhlissa. Seuraava sitaatti osoittaa, että keskusteluja voidaan käydä monenlaisissa tilanteissa ja eri ihmisten aloitteesta.

”Juhlien yhteydessä on valaistu lapsia siitä miksi aikuiset voivat nauttia alkoholia ja lapset eivät, kuinka paljon on kohtuus ja miten alkoholia nautitaan sivistyneesti. Murrosiän läbestyessä aihe on vanhempien toimesta otettu esiin kun on ollut aika varoittaa alkoholin roolista nuorten elämässä. Lapset itse ovat ottaneet aiheen puheeksi esimerkiksi, kun teemaa on käsitelty koulussa. Keskustelu on aloitettu molempien osapuolien omasta aloitteesta, toisinaan tarpeesta, toisinaan muuten vain.” Äiti, L51.

Lapsen tai nuoren oma käyttäytyminen näyttäisi vanhempien kertomana monin tavoin muovaavan kodin alkoholikasvatusta. Tässä tutkimuksessa tuli vahvasti esille se, että vanhemmat pohtivat kasvatusta suhteessa lapseen, hänen aloitteisiinsa ja reaktioihinsa. He kertoivat tekevänsä ratkaisuja usein nopeasti, yllättävissäkin tilanteissa. Moni kertoi siitä, kuinka nuori yllättäen osoitti kiinnostuneensa alkoholista ja vanhempi oli siinä yhteydessä joutunut ratkaisemaan, ostaako nuorelle alkoholia vai ei. Tilanteet olivat erilaisia. Vanhemmat kertoivat esimerkiksi nuoresta, joka oli yllättäen pyytänyt alkoholia juhlissa, nuoresta, jolle sitä oli tyrkytetty, vaikka hän oli kieltäytynyt, ja nuoresta, jolle tarjottiin itsestään selvästi. Vanhemmat saattoivat näistä tilanteista kertoessaan ottaa aloitteellisen position tai tukea nuorta reagoiden esimerkiksi siihen, että joku muu tyrkytti nuorelle alkoholia. Myös asiantuntija-aineistossa korostui se näkemys, että vanhempien tulee havainnoida lapsen reaktioita niissä tilanteissa, joissa aikuiset käyttävät alkoholia lasten seurassa, ja tarvittaessa suojella lasta, jos hän näyttää kärsivän tilanteesta.

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että vanhemmat saattavat muuttaa suhtautumistaan tiukemmaksi tai sallivammaksi, koska he säätelevät reagointiaan nuoren hyvinvoinnin tai toiminnan mukaan (ks. esim. Duineveld ym. 2017; Rönkä ym. 2002, 63.) Joskus oman suhtautumisen muuttaminen sallivammaksi auttaa heitä

kestämään ristiriitaa sen välillä, millaista käyttäytymistä he nuorelta odottavat, ja mitä todellisuudessa tapahtuu (Glatz ym. 2012). Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kyllä pohtivat ja tiedostivat myös yhteiskunnan ja lähiyhteisöjen alkoholikulttuurin vaikutuksia, mutta he korostivat suhdetta nuoren ja vanhemman välillä. Kertomuksissaan alkoholiaiheisista keskusteluista nuoren kanssa he asettuivat aloitteelliseen, reagoivaan tai rajoittavaan positioon, eli muovasivat käyttäytymistään tilanteen ehdoilla. Tulos mukaillee aiempia tutkimuksia: alkoholiin liittyviä kasvatuksellisia ratkaisuja tehdään arjen tilanteiden ja olosuhteiden edellyttämällä tavoilla ja vanhempien senhetkisellä priorisoinnilla (Elmeland & Kolind 2012, 178–181; Herring & al. 2010; Rod 2012, 163–177). Puhe alkoholikasvatuksesta siis sisältää monenlaisia konteksteja ja tilannekohtaisia variaatioita, joissa ovat läsnä nuoren ja vanhemman vuorovaikutuksen lisäksi esimerkiksi kaverit, sukulaiset ja muut lähiyhteisöt.

6 POHDINTA JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

6.1 Keskustelut, kohtuullisuus, keskitie ja kontekstisidonnaisuus

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta eri positioista käsin. Artikkeleissa tarkasteltiin asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhempien tapoja puhua kodin alkoholikasvatuksesta. Jos olisi tarpeen yhdellä virkkeellä kuvata, miten alkoholikasvatuksesta puhuttaessa rakentuu yhtenäinen käsitys hyvästä vanhemmuudesta kaikista edellä mainituista positioista kerrottuna, se olisi tämän tutkimuksen perusteella kutakuinkin seuraava: *”vanhempi, jonka päämääränä on, että hänen lapsensa oppii käyttämään alkoholia aikuisena kohtuudella, ja joka käyttää itsekin alkoholia kohtuudella, antaa hyvän esimerkin sekä keskustelee lapsensa kanssa alkoholista ja muista arkeen, kasvatukseen ja nuoren vapaa-aikaan liittyvistä asioista.”* Puheenaihe kuitenkin herätti niin moniarvoisia puhetapoja ja niihin sisältyviä positiointeja, että yksi tiivistelmä ei kuvaa niitä riittävästi. Lisäksi virke sisältää useita monitulkintaisia elementtejä. Esimerkiksi vaikka kohtuukäyttö näyttäytyy tutkimuksessa toistuvasti normin asemassa, käsitykset kohtuukäytöstä ovat vaihtelevia: paljonko juodaan, missä tilanteessa alkoholia käytetään, keitä on paikalla ja millainen rooli alkoholilla on. Myös käsitykset hyvästä esimerkistä ja vanhempien vastuusta rajojen asettamisessa vaihtelevat. Yleislinjasta erottautuva puhetapa korosti kokeilemalla oppimisen merkitystä ja nuorten irtiottojen tarvetta.

Keskeiset johtopäätökset kotien alkoholikasvatukseen liittyvistä puhetavoista olivat tämän väitöstutkimuksen perusteella seuraavat:

1. Vanhempiin kohdistuu ristiriitaisia odotuksia.
2. Neuvottelevuutta ja omaa harkintaa korostetaan.
3. Keskitietä etsitään erilaisten odotusten ja tilanteiden mukaan tasapainoillen.
4. Alkoholin kohtuukäyttö esiintyy puhetavoissa normin asemassa.

Seuraavassa tarkastellaan johtopäätöksiä suhteessa aiempiin tutkimuksiin.

6.1.1 Ristiriitaiset odotukset

Tämä tutkimus osoitti, että vanhempien toimintaan kohdistuu puhetavoissa ristiriitaisia odotuksia. Esimerkiksi asiantuntijoiden suositellessa varovaisuutta alkoholinkäytössä lasten seurassa, verkkokeskustelijat saattoivatkin rohkaista vanhempia siedättämään lapsia aikuisten alkoholinkäyttöön. Tai kun asiantuntijat muistuttivat alkoholin alaikäiselle tarjoamisen lisäävän riskejä, verkkokeskustelijat tai muut vanhemmat kertoivat uskovansa kotona tarjoamisen auttavan alkoholin kohtuukäytön oppimisessa. Se, että asiantuntijat suosittelivat varovaisuutta alkoholinkäytössä lasten seurassa, vastuullisen esimerkin antamista ja painottivat aikuisen vastuuta lapsen hyvinvoinnista, on yleisellä tasolla linjassa monien aiempien tutkimusten kanssa, jotka käsittelevät asiantuntijoiden näkemyksiä (ks. esim. Ryan ym. 2011) tai ongelmallista alkoholinkäyttöä perheissä (ks. esim. Itäpuisto 2005; Kataja 2012; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Pirskanen 2011; Takala & Roine 2013; Törmä 2011; Warpenius & al. 2013.) Asiantuntijoiden varoittavalla puhetavalla on pitkä perinne ja se perustuu tutkimustietoon lasten kokemista haitoista vanhempien alkoholinkäytön vuoksi.

Tässä tutkimuksessa puhetapojen yksi keskeinen jännite liittyi lapsen suojelemiseen ja siedättämiseen, eli eräänlaiseen turvallisen alkoholikokemuksen tarjoamiseen. Verkkokeskustelussa esiintyi ristiriitaisia odotuksia siitä, pitäisikö vanhempien suojella lasta aikuisten alkoholinkäytöltä, vai totuttaako ja siedättääkö häntä siihen. Vanhempien haastatteluissa ja kirjoituksissa tuli esiin vastaava ristiriita nuorten alkoholinkäyttöön perehdyttämisessä: pitäisikö nuorta suojella estämällä alkoholikokeilut vai tarjoamalla alkoholia vanhempien valvovan silmän alla.

Vanhempien välisiä ristiriitaisia näkemyksiä on huomattu kansainvälisissä tutkimuksissa. Esimerkiksi tanskalaisten tutkimusten perusteella vanhemmista voi tuntua, että heidän pitäisi lieventää nuorelle asettamia rajoja, koska muiden nuorten vanhemmat ovat sallivampia (Elmeland & Kolind 2012; Järvinen & Østergaard 2009, 398). Australialaisen terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen tutkimuksessa, jolla kartoitettiin vanhempien perusteluja alkoholin tarjoamiselle alaikäiselle, Jones ym. (2015) totesivat, että tarvittaisiin lisää tietoa siitä, miten vanhemmat suhtautuvat muiden vanhempien alkoholikasvatuskäytäntöihin. Tämä tutkimus osoitti, että vanhemmat itse tuottavat vastakkainasettelujen kautta selityksiä sille, miksi jotkut vanhemmat onnistuvat nuorten alkoholikasvatuksessa ja toiset eivät. Osoitin analysoimalla vanhempien teksteistä ja haastatteluista me ja muut -asetelmia (ks. esim. Hall 1999), että usein vanhemmat kertoivat oman perheensä tilanteen olevan hallinnassa, mutta he arvelivat monilla muilla olevan vaikeuksia

nuorten alkoholikasvatuksessa. Tässä tutkimuksessa osa vanhemmista paheksui mielestään väärin toimineita vanhempia, ja osa korosti, että vaikka vanhemmat olisivat tehneet parhaansa, nuoret loppujen lopuksi tekevät itse päätöksensä, ja siksi seurauksista ei pitäisi syyttää pelkästään vanhempia. Tässä tutkimuksessa vanhempien väliset alkoholikasvatukselliset erimielisyydet saattoivat asemoitua pieniksi esimerkiksi siksi, että muut vanhempien väliset riidat koettiin haitallisemmiksi. Toisaalta joskus erimielisyydet muuttuivat kynnyksymyksiksi, jos esimerkiksi toinen vanhempi antoi alaikäiselle alkoholia, vaikka toinen ei hyväksynyt sitä. Yleisesti vanhemmat kertoivat saavansa tukea samanmielisiltä aikuisilta ja kokivat voimakkaasti erilaisten periaatteiden vaikeuttavan alkoholikasvatusta. Kokemus saattaa olla yhteydessä epäviralliseen sosiaaliseen kontrolliin, joka voi ilmetä esimerkiksi paheksuntana tai yhteisön ulkopuolelle sulkemisena (ks. Laitinen 2015).

Usein vanhemmat kuitenkin toimivat siten, kuin ajattelevat olevan sosiaalisesti hyväksytyä omassa yhteisössä. Esimerkiksi lasten seurassa tapahtuvaan alkoholinkäyttöön liittyvän keskustelun moniäänisyys syntyi tässä tutkimuksessa osin ajatuksesta alkoholin kuulumisesta kulttuuriin. Yksilön juomatapaa säätelee se, että muu ympäristö ymmärtää toiminnan olevan sosiaalisesti mielekäästä (Tigerstedt & Törrönen 2005, 40). On pääteltävissä, että jos ympäristö osoittaa juomisen olevan sosiaalisesti mielekäästä myös lasten seurassa, sitä tapahtuu. On esitetty, että aikuisten juomatavoista ovat erotettavissa pienjuominen, humalajuominen ja kannäminen, joista pienjuominen on lähimpänä arkea ja kannäminen pyrkii kauimmas siitä (Maunu 2016). Artikkelin 1 verkkokeskustelijoista suuri osa näytti hyväksyvän lasten seurassa tapahtuvan arkisen pienjuomisen lasten seurassa, mutta harvempi hyväksyi varsinaista kannämistä. Sen sijaan asiantuntijat ja heidän kanssaan samanmieliset verkkokeskustelijat velvoittivat vanhempia pohtimaan myös pienjuomista lapsen näkökulmasta. Vanhempien haastattelujen ja tekstien perusteella puolestaan vanhempiin kohdistuu puhettavissa ristiriitaisia paineita erityisesti silloin, kun juomatilanteissa on mukana muitakin kuin perheenjäseniä. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi erilaiset sukujuhlat, mökkilomat tai festivaalit tai tuttavien vierailut kotona tai perheen vierailut muiden kodeissa. Silloin kohtaavat useammat perhekulttuurit, joiden tavat tulevat usein esille vasta kyseisessä tilanteessa (ellei etukäteen sovita, kuinka alkoholin suhteen toimitaan).

6.1.2 Neuvottelevuus ja oma harkinta

Tässä tutkimuksessa hyvälle kodin alkoholikasvatukselle annettiin keskusteleavan vuorovaikutuksen merkityksiä nuoren ja vanhemman välillä. Myös monien aiempien tutkimusten mukaan vanhemmat pitivät alkoholista nuoren kanssa keskustelemista tärkeänä (ks. suomalaisista tutkimuksista esim. Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Raitasalo & Holmila 2014; Sirola 2004; Yhdysvalloissa Bryant 2013 ja Australiassa Yap ym. 2015). Sawyerin ym. (2018) mukaan useimpien vanhempien mielestä alkoholista keskusteleminen lasten kanssa oli myös luontevaa. Avointen keskustelujen ajateltiin vähentävän alkoholin mystifioimista. Keskustelut olivat usein lyhyitä, epämuodollisia ja käynnistyivät monenlaisissa tilanteissa. Nuorten kasvaessa keskusteluista tuli yksityiskohtaisempia ja ne liittyivät turvallisuuteen. Joskus vanhemmat aliarvioivat nuorten halun keskustella alkoholista tarkemmin. He tarvitsivat tukea siihen, miten aloittaa keskustelu ja mistä puhua nuorelle. Epämuodollinen keskustelu on parempi kuin istutaan ja keskustellaan” -tyyppinen keskustelu. (Sawyer ym. 2018.) Myös tässä tutkimuksessa vanhemmat kuvasivat epämuodollisia keskustelutilanteita nuorten kanssa, paitsi jos vanhempi joutui puuttumaan nuoren luvattomaan alkoholikokeiluun tai jos paikalla oli myös viranomainen.

Viime aikoina demokraattinen kasvatus on yleistynyt myös kotien alkoholikasvatuksessa (Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Nätkin 2016), mikä saattaa näkyä myös siinä, että alkoholinkäyttöön liittyvät säännöt usein väljenevät perheissä vähitellen, esimerkiksi nuoren ja vanhemman neuvottelujen myötä (ks. Järvinen & Østergaard 2009, 384–387; Raitasalo & Holmila 2014, 197–200). Vastaavasti tämän tutkimuksen artikkelissa 3 nuoren ja vanhemman välinen suhde ja neuvottelut, sekä vanhemman oma harkinta nousevat vanhempien kertomuksissa keskeiseen rooliin. Lisäksi alkoholista keskustelemisen aloittaminen nivotaan vanhempien harkintaan.

Useimmat vanhemmat varoittelevat lapsiaan aloitteellisesti alkoholin vaaroista, mutta osa 13–14 -vuotiaiden vanhemmista ei ollut ottanut koko asiaa puheeksi ennen kuin lapsi itse ottaa. Heidän tarkoituksenaan oli olla herättämättä lapsen mielenkiintoa ennen kuin se muuten heräisi. Paradoksaalista on se, että vanhemmat eivät aina voi tietää, onko lapsi kuitenkin jo keskustellut aiheesta esimerkiksi kavereiden kanssa tai netissä, tai onko hän nähnyt jossakin mietityttämään jäänyttä alkoholinkäyttöä, tai aikooko hän kokeilla sitä vanhemmilta salaa.

Yleisesti asiantuntijat pitävät nuoren kanssa alkoholista keskustelemista tärkeänä. Siitä muistutetaan myös vanhemmille suunnatuissa alkoholikasvatusmateriaaleissa (Sääskilahti 2006, 85). Pääsääntöisesti tässä tutkimuksessa kaikista positioista tarkastelluissa puhetavoissa pidettiin tärkeänä nuorten kanssa alkoholista

keskustelemista erilaisissa tilanteissa. Tutkimuksesta ei kuitenkaan selviä, onko keskusteluista hyötyä nuorten toimintaan vaikuttamisessa. Yhdysvalloissa keskustelija tutkineiden Brittnerin ym. (2018) mukaan nuorten alkoholisenteille sillä on merkitystä, keskustelevatko vanhemmat heidän kanssaan alkoholista. Nuoret, joiden vanhemmat edes joskus keskustelivat heidän kanssaan alkoholista, pitivät harvemmin juomista ”coolina”, kuin nuoret, joiden kanssa vanhemmat eivät keskustele alkoholista. Lisäksi ne nuoret, joiden tekemisiä vanhemmat valvoivat, pitivät ryyppäämistä tai humalahakuista juomista useammin vaarallisena, kuin ne nuoret, joiden tekemisiä vanhemmat eivät valvo. (Brittner ym. 2018.) Tämän tutkimuksen tulokset täydensivät aiempaa tutkimusta sillä näkökulmalla, että keskusteluissa vanhemmat ottavat ja heille tarjotaan monenlaisia positioita. Moni vanhemmista piti tärkeänä alkoholikulttuurin ja alkoholinkäyttötilanteiden selittämistä nuorelle. Vanhemmat kertoivat siitä, että näkemys samasta juomistilanteesta saattoi olla nuorella ja vanhemmalla erilainen. Myös aiemman tutkimuksen mukaan nuoret ja vanhemmat käsittävät alkoholinkäyttötilanteiden sopivuuden tai haitallisuuden samansuuntaisesti, mutta nuorilla oli hieman tiukempi suhtautuminen humalajuomiseen kuin aikuisilla (Simonen ym. 2017).

Tässä tutkimuksessa vanhemmat korostivat kasvatuskäytännöistään kertoessaan enemmän omaa harkintaansa kuin esimerkiksi asiantuntijoiden ohjeita. Vanhemmat myös nimesivät alkoholikasvatukseen velvoittaviksi tekijöiksi enemmän sisäisiä tekijöitä (esim. rakkaus lapseen, vastuuntunto) kuin ulkoisia tekijöitä (laki, asiantuntijoiden ohjeet tai muiden vanhempien mielipiteet). Tulos on samansuuntainen kuin esimerkiksi Henriksenin (2012) Norjassa ja Rodin (2012) Tanskassa toteutettujen tutkimusten tulokset vanhempien tavoista soveltaa ikärajoja omien prioriteettiansa mukaan sekä Gilliganin ym. (2014) tulokset, jossa henkilökohtaisilla normeilla oli suuri merkitys siinä, tarjotaanko alaikäiselle alkoholia kotona tai miten suhtaudutaan hänen juomiseensa kodin ulkopuolella. Myös Furedi (1997) on todennut vanhempien suhtautuvan yleisestikin kriittisesti asiantuntijatietoon ja arvostavan vastuullista ja harkitsevaa käytöstä sekä itsehillintää (Furedi 1997, 147–150.)

Tässä tutkimuksessa vanhemmat myös erottautuivat puhetavoillaan sellaisista kasvatuskäytännöistä, joita he eivät hyväksy. Usein kyse oli ääripäistä erottautumisesta. Ratkaisuna pidettiin omaa harkintaa. Artikkeleissa 3 ja 4 vanhemmat itse antoivat melko hallitun kuvan omasta vanhemmuudestaan: he kertoivat toimivansa haluamallaan tavalla ja vain muutama mainitsi ulkoisen painostuksen. Myöskään aiempien tutkimusten perusteella vanhemmat eivät ole täysin samaa mieltä asiantuntijoiden antamista suuntaviivoista alkoholikasvatukselle (ks. esim. Australiassa Jones 2015,7; Tanskassa Järvinen & Østergaard 2009 sekä Rod

2012). Australialaisten vanhempien mielipiteitä asiantuntijasuosituksista tutkineen Yapin (2015) mukaan vanhemmat pitävät useimmiten tärkeänä alkoholista nuoren kanssa keskustelemista. Hieman harvempi on samaa mieltä asiantuntijoiden kanssa siitä, millainen lapsen ja vanhemman välinen suhde tukee alkoholikasvatusta tai miten vanhempien tulisi suhtautua alaikäisten juhliin. Vain hyvin harva oli samaa mieltä asiantuntijoiden kuvauksesta kodin sääntöjen tekemisestä lapsen kanssa ja niiden sopeuttamisesta lapsen kypsyystasoon ja vastuullisuuteen. Useimmat ymmärsivät vanhempien vastuullisen esimerkin tarpeellisuuden, mutta kolmannes arvioi, ettei siitä ole hyötyä, ellei samalla myös tarjoa alkoholia alaikäiselle kotona, opettaen kohtuukäyttöä. (Yap ym. 2015.) Viimeksi mainittu logikka toistuu useissa tutkimuksissa. Alaikäisille tarjoamista ei suositella, mutta käsitys sen hyödystä säilyy sitkeästi maallikkokäsityksissä ja arkikeskusteluissa.

Vanhempien oman harkinnan käyttäminen näkyy myös esimerkiksi alkoholiin liittyvien ikärajojen noudattamisessa. Tässä tutkimuksessa säännöt näyttivät monessa perheessä väljenevän nuoren kasvaessa. Vanhemmilla oli itse määriteltyjä syitä tarjota alkoholia esimerkiksi rippijuhlan, vanhojentanssien tai koulun päättäjäisten kunniaksi. Myös aiemman tutkimuksen perusteella vanhemman salliman alkoholin-käytön aloitusikää perustellaan esimerkiksi lakisääteisillä ikärajoilla, perinteisellä rippikouluikäällä tai modernilla ajatuksella lapsen itsehallinnasta, riippumattomuudesta ja yksilöllisestä kypsymisestä (Henriksen 2012). Omaa harkintaa korostavissa puhetavoissa se, millaisen alkoholikasvatuksen lapsi tai nuori kotona saa, riippui paljon vanhempien kasvatuskäytännöistä sekä perheen tavoista elää arkea ja juhlaa. Tämä tutkimus tukee Pirskasen ym. (2017) ja Tigerstedtin ym. (2016) havaintoja siitä, että lapsi ja nuori tutustuvat kodissaan perhekulttuurinsa mukaisesti alkoholinkäyttötapoihin, -välineisiin, -sanoihin ja -kuvastoon.

Tässä tutkimuksessa vastuullinen harkintakyky yhdistettiin usein hyvään vanhemmuuteen. Tällä saattaa olla yhteyttä siihen, että verkkokeskustelijat ja vanhemmat ovat kuulleet perinteiseen tutkimukseen pohjautuvia, hyvää vanhemmuutta kuvaavia periaatteita. Esimerkiksi perinteiseen vastuullisen vanhemmuuden ihanteeseen liitetään sisältäpäin ohjautuvuus (Riesman 1961), sekä vanhemman lämmin ja rajoja tarjoava suhtautuminen lapseensa (Baumrind 1966; Maccoby 1983). Perinteet ovat murtuneet ja vanhemmuuteen liittyvä tieto monipuolistunut. Samalla kun valinnanvapaus on kasvanut, on herännyt kiistoja sopivasta vanhemmuudesta, ja perinteisten, ulkopuolelta määritettyjen arvojen sijaan arvostetaan vastuullista ja harkitsevaa käytöstä sekä itsehillintää (Furedi 1997, 147–150.)

6.1.3 Keskitien etsiminen ja tilannekohtaisuus

Kertoessaan kodin alkoholikasvatuksesta vanhemmat kertoivat etsivänsä alkoholikasvatuksessa keskitietä tiukkojen sääntöjen ja sallivuuden välillä. Monet vanhemmista kuvasivat muiden ihmisten toimintaa tiukaksi tai sallivaksi, ja osoittivat erottautuvansa siitä. Ääripäitä tarvitaan kulttuurisesti hyväksyttävissä olevan toiminnan tarkasteluun, vaikka ne eivät kerrokaan koko todellisuutta (Hall 1999). Tässä tutkimuksessa muutama vanhempi korosti edustavansa tiukkaa linjaa, ja olevansa mieluummin ”se tyhmä äiti”, kuin esimerkiksi Hoikkalan (1993) kuvailema kaverivanhempi. Vanhemmat halusivat paria poikkeusta lukuun ottamatta erottautua erityisesti sallivuudesta, mutta useimmat myös tiukoista rajoista. On mahdollista, että tähän liittyy etäisyyden ottamista julkisissa puhetavoissa esiintyvien ”hukassa olevan vanhemman” ja ”kielletyn hedelmän” puhetapohin.

Kasvatuksessa etsittiin eräänlaista keskitietä. Tämä herättää kysymyksen, mitä vanhemmat halusivat viestiä positioimalla itsensä tiukaksi, sallivaksi tai keskitietä etsiväksi vanhemmaksi? Aiemman tutkimuksen perusteella vanhemmat perustelevat alkoholin tarjoamattomuutta esimerkiksi lapsen turvallisuudella, lakisääteisillä ikärajoilla ja kodin säännöillä, jos he haluavat esiintyä vastuullisina kasvattajina ja sosiaalisina kontrolloijina, eli asettavat toiminnalleen jossain määrin myös ulkoisia perusteluja, jotka liittyvät lakiin ja tutkimustietoon. Toisaalta, jos vanhemmat kertovat sallivuudestaan, he saattavat korostaa, että heillä on vain rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa alaikäisten tekemisiin kodin ulkopuolella, koska he pitävät nuorten juomista yleisenä ja arvioivat juomisen tuottavan kaverien hyväksyntää (Berends ym. 2016; Jones ym. 2015.) Vanhemmat saattavat haluta puheessaan ilmaista myös esimerkiksi rentoutta (ks. Hoikkala 1993). Tässä tutkimuksessa keskitien etsiminen oli yleistä, mutta eri vanhempien keskitieksi luokitelluissa ratkaisuisissa oli laaja skaala sallivuuden ja tiukkojen rajojen välillä. Vaikuttaa myös siltä, että sama vanhempi voi myös toimia yhdessä tilanteessa tiukasti ja toisessa sallivasti, oman harkintansa mukaan. Myös aiempien tutkimusten perusteella tilannekohtaiset pikaratkaisut ovat yleisiä (Elmeland & Kolind 2012, 178–181; Herring & al. 2010; Rod 2012, 163–177).

6.1.4 Alkoholin kohtuukäyttö normin asemassa

Tutkimuksen eri aineistoissa alkoholin kohtuukäyttö positioitui eräänlaiseksi sosiaalisesti normiksi, johon liittyviä merkityksiä puheessa toisaalta uusinnettiin ja toisaalta haastettiin. Vanhemmat kertoivat päämääränään olevan, että nuori oppisi käyttämään alkoholia kohtuudella, mutta käsitykset hyvistä ja vältettävistä keinoista vaihtelivat. Nuorten alkoholinkäyttöön liitettiin pitkän tähtäimen terveystieteiden ja tilannekohtaisten riskien sekä kaverisuhteiden näkökulmat. Kohtuukäytön oppiminen asemoitui alkoholikasvatuksen tavoitteeksi.

Eri ihmiset puhuivat alkoholin kohtuukäytöstä yleensä joko vanhempien tai lasten näkökulmaa korostaen. Aikuisten kohtuukäyttöön liitettiin esimerkkinä toimimisen, tilannekohtaisen turvallisuuden tai niiden puutteen merkityksiä. Useimmat verkkokeskustelijat painottivat, että aikuiset saisivat käyttää alkoholia lasten seurassa vain kohtuullisesti. Vanhemmat kertoivat keskustelewansa nuorten kanssa kohtuu- ja riskikäytön eroista. Vanhempainilloissa pohdittiin sitä, miten ehkäistä vanhemmilta salaa tehtyjä, riskialttiina pidettyjä kokeiluja. Keskustelu sivusi nuorten ja vanhempien välistä suhdetta, luottamusta ja kontrollia. Alkoholin kohtuukäyttöä priorisoiva puhetapa oli tunnistettavissa sekä asiantuntija-, verkkokeskustelu-, että vanhempien aineistoissa. Jokaisessa esiintyi toki myös muita puhetapoja.

Kohtuukäytön merkityksellisyys alkoholikasvatuksessa näkyy myös kansainvälisissä tutkimuksissa. Tämän tutkimuksen tulokset mukailevat esimerkiksi Scheffelsin ym. (2016) Norjassa toteutetun tutkimuksen tuloksia nuorten ja vanhempien alkoholikasvatukseen liittyvistä asenteista, joissa esimerkiksi vanhempien kohtuullista alkoholinkäyttöä lasten läsnä ollessa pidetään usein hyväksyttävänä, mutta runsaampaan humalajuomiseen lasten seurassa suhtaudutaan kriittisemmin. Myös tilannekohtaisilla tekijöillä, kuten ilmapiirillä, katsotaan olevan merkitystä. Vanhempien vastuuta ja esimerkin antamista pidettiin keskeisenä alkoholinkäyttöön sosiaalistumisessa. (Scheffels ym. 2016.) Myös tässä tutkimuksessa puhutavoissa noisivat esiin tilannekohtaiset tekijät alkoholinkäytön kohtuullisuudesta puhuttaessa.

Raittiutta priorisoi verkkokeskusteluissa vain muutama osallistuja, kohtuukäytön osoittautuessa yleisemmäksi sosiaalisesti normiksi, joka useimmiten erotettiin humalahakuisesta juomisesta, erityisesti Maunun (2016) tarkoittamasta kannäamisestä. Myös muissa aiemmissä alkoholinkäyttöön liittyvissä tutkimuksissa on käsitelty harkittua ja hallitsematonta käyttäytymistä. Humalahakuisuutta on kuvattu esimerkiksi 1980-luvulla maalaismaiseksi, 1990-luvulla epämoderniksi, ja 2000-luvulla epäeurooppalaiseksi (Tigerstedt & Törrönen 2005, 38). Tässä tutkimuksessa kohtuukäytön käsitteen yhteydessä erotellaan mm. lasten kannalta pelottavia ja ei-

pelottavia aikuisten juomistilanteita sekä haitallisen ja ei-haitallisen esimerkin tarjoamista lapselle. Merkitystasolla erottautuminen tietyistä asioista kertoo myös siitä, millaista käyttäytymistä arvostetaan ja millaista ei. Aiemman tutkimuksen mukaan kohtuulliseen juomiseen yhdistetään usein sosiaalisuus ja muiden huomioiminen (ks. esim. Lehto ym. 2013; Warpenius ym. 2013; Törrönen 2010; Maunu 2016) sekä se, että juominen olisi itse valittua ja tapahtuisi tasavertaisesti yhdessä muiden kanssa, ilman sivistymättömiä impulsseja tai muiden painostusta (Sulkunen 1992, 98–108). Tämän tutkimuksen verkkokeskusteluaineistossa alkoholin kohtuukäyttö useimmiten erotettiin humalajuomisesta ja usein myös lasten nähden juomisesta, mutta osa keskustelijoista piti myös satunnaista humalaista juhlimista lasten seurassa kohtuullisena, jos paikalla on joku selvä aikuinen. Kotiin ja perheeseen liittyvän alkoholin kohtuukäytön käsitteen merkitykset asettuivat siis verkkokeskustelussa laajalle skaalalle. Vastaavasti nuorten alkoholinkäyttöön liittyvät pohdinnat verkkokeskustelijoilla ja vanhemmilla käsittelivät jompaakumpaa kahdesta kysymyksestä: saisiko nuori lainkaan käyttää alkoholia vai ei, tai osaako hän juoda hallitusti vai ei. Ensimmäisessä kysymyksenasettelussa nuorten juominen nähtiin jo sellaisenaan riskinä, jälkimmäisessä humalajuomisen nähdään tuottavan riskejä. Vanhempien ja verkkokeskustelijoiden puheessa kohtuukäytön normit ja määrittelyt siis varioivat monin tavoin, mutta asiantuntija-aineistossa tuotiin esille melko yhtenäisiä periaatteita.

Jokainen tähän tutkimukseen osallistunut vanhempi mainitsi alkoholikasvatuspäämääräkseen nuoren kasvattamisen kohtuukäyttäjäksi. Vanhempien tavoite on ymmärrettävä esimerkiksi alkoholihaittojen näkökulmasta. Runsaan alkoholinkäytön riskien, kuten myrkytysten, tapaturmien, riippuvuuksien, kroonisten sairauksien, akuuttien sekä kroonisten sosiaalisten ongelmien (Babor ym. 2010, 770) välttäminen motivoi vanhempia alkoholikasvatukseen. Raittius ei näy vastaavasti päämääränä, tosin puolet tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista toivoi lastensa pysyvän raittina täysi-ikäisyyteen asti. Kohtuukäyttöön kasvattamisen tavoitteellisuus näkyy myös mm. tanskalaisissa tutkimuksissa, joissa harva vanhempi haluaisi lastensa pidättäytyvän alkoholista kun he kasvavat, koska juomisen katsotaan kuuluvan tanskalaisten aikuisten sosiaaliseen elämään (Elmeland 1996; Gronkjaer, Curtis, Crespigny & Delmar 2011).

6.2 Tutkimuksen anti ehkäisevälle päihdetyölle

Tämän tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena oli myös pohtia, miten kielellisten merkitysten tarkastelu olisi hyödynnettävissä suunniteltaessa vanhemmille suunnattua ehkäisevää päihdetyötä. Väitöskirjan muodostavien artikkelien taustalla olivat teoreettiset näkemykset, joiden mukaan kieli ja siinä annettavat merkitykset rakentavat ja uusintavat todellisuutta sekä ovat kasvatuksen ja sosialisoinnin keskeinen väline. Artikkelit liittyvät virittävään valistukseen, sosiaalipedagogiseen ehkäisevään päihdetyöhön ja vanhempien omien näkemysten tarkasteluun.

Keskeiset johtopäätökset asioista, joita vanhempiin kohdistuvassa ehkäisevässä päihdetyössä kannattaa tämän tutkimuksen perusteella huomioida, olivat seuraavat:

1. Vanhemmille kannattaa tarjota keskustelumahdollisuuksia alkoholista ja alkoholikasvatuksesta (mm. sosiaalipedagogiset interventiot).
2. Kotien alkoholikasvatus herättää keskustelua myös laajemmassa väestössä, mikä näkyy verkkokeskustelujen vilkkaudessa.
3. Tutkimustiedon ja arkikokemuksen vuorovaikutus on haastavaa, mutta tarpeellista.

Näitä aiheita tarkastellaan seuraavissa alaluvuissa.

6.2.1 Vanhempien väliset keskustelut

Kuten johdannossa todettiin, kotien alkoholikasvatus on paitsi lapsen ja vanhemman välinen, myös lähiyhteisöihin ja laajemmin kulttuuriin kytköksissä oleva asia. Kun puhetta kotien alkoholikasvatuksesta käsitellään kulttuurisia merkityksiä sisältävänä ja hyvää vanhemmuutta rakentavana ilmiönä, huomio kiinnittyy ehkäisevän päihdetyön kentältä erityisesti kouluyhteistyöhön, sosiaalipedagogisiin interventioihin ja virittävään valistukseen. Ne kaikki voidaan nähdä yleisenä ehkäisyä, jota suunnataan laajoille ihmisryhmille. Ehkäisevässä päihdetyössä vaikutetaan ihmisten tietoihin, asenteisiin ja oikeuksiin, pyrkien vahvistamaan suojaavia tekijöitä ja lieventämään riskitekijöitä päihteiden ja niiden käyttötapojen osalta. (Soikkeli & Warsell 2013, 24). Vanhempia tavoitetaan mm.

vanhempainiltojen, terveystarkastusten sekä esitteiden ja sosiaalisen median kampanjoiden avulla. Erilaisista ehkäisevän päihdetyön muodoista juuri virittävät valistus ja sosiaalipedagoginen ehkäisevä päihdetyö valikoituivat tämän tutkimuksen näkökulmiksi kahdesta syystä. Molemmissa on kyse ihmisten herättämisestä ajattelemaan omaa käyttäytymistään ja virikkeiden tarjoamisesta heidän omiin pyrkimyksiinsä muuttaa elämäänsä hyvinvointia tukevampaan suuntaan. Lisäksi molemmat näkökulmat liittyivät Alkon Lasten seurassa ohjelmaan, jonka interventioista (asiantuntijablogit, Facebook-keskustelut ja vanhempainillat) tutkimuksen aineistoa kerättiin.

Ehkäisevän päihdetyön laatusuosituksissa todetaan, että kohderyhmän kuuleminen on oleellinen osa ehkäisevän päihdetyön toteutusta myös kunnassa (Soikkeli & Warsell 2013, 29–31). Lisäksi laadukkaassa ehkäisevässä päihdetyössä korostetaan osallisuutta, toimijuutta ja keskustelumahdollisuuksia (ks. mm. Kiilakoski 2010, 159; Maunu 2012, 159–167; Tapio 2014). Keskustelumahdollisuus tuo monenlaisia asenteita ja kulttuurisidonnaisia normeja näkyviin. Tämän tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää suunniteltaessa vanhempien kuulemista heille suunnatuissa interventioissa. Esimerkiksi artikkelin 2 kuvausta alkoholiaiheisesta vanhempainillasta voi hyödyntää pohjatietona kehitettäessä uusia keskusteluihin pohjautuvia vanhempainiltoja. Artikkelin osoitti, että alkoholiaiheisessa vanhempainillassa pohtivat ja reflektoivat keskustelut eivät syntyneet itsestään. Tarvittiin keskustelujen virittämistä ja niille ohjaaja, joka jakoi puheenvuoroja tasapuolisesti, innosti keskusteluun ja nosti esille tärkeitä keskustelunaiheita. Varsinainen sosiaalipedagoginen interventio kuitenkin vaatii paljon valmisteluja ja osaamista: ammattilaisen pitäisi tuntea kohderyhmänsä sosiaalista todellisuutta, jotta voi tunnistaa muutostarpeita, suunnitella ja toteuttaa intervention ja arvioida sen (ks. Hämäläinen & Kurki 1997, 50). Tämäkin tutkimus osoitti, että ilman keskusteluja vanhempainilloista jäisi pois paljon vanhempien arkitietoa, josta keskusteleminen on heille tarpeellista. Mustavalkoisten tai stereotyyppisten vanhemmuuskeskustelujen sijaan tarvitaan erilaisten välimuotojen ja epävarmuuksien esiin tuomista, jotta vanhempien olisi helpompi tarvittaessa myös pyytää apua kokematta leimautuvansa huonoksi vanhemmaksi (ks. Jokinen 2002, 81–82).

Erilaisilla asiakirjoilla ohjataan vanhempien ja viranomaisten yhteistyötä arjen asioissa. Esimerkiksi kodin ja koulun yhteistyö näkyy normiohjauksen asiakirjoissa niin, että huoltajien tulee liittyä annettuun koulu yhteisöön tai myöntyä sen vaatimuksiin. Väljä arvokuvaus jättää valistuspuheen alistaiseksi koulun suorille käskyille ja määräyksille. (Orell & Pihlaja 2018.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa tarjotaan vanhemmille osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi koulun

toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen, yhteiseen arvopohdintaan ja vanhempien verkostoitumiseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 35.) Perinteisesti vanhempainilloissa on kuitenkin perinteisesti ollut kyse yhdensuuntaisesta viestinnästä ja valistamisesta, jossa vanhemmilla ei ole ollut aidosti tilaisuutta osallistua keskusteluun (ks. esim. Metso 2004, Siniharju 2003). Myöskään vanhempainiltojen suunnitelma ei aina ole toiminut käytännössä. Alkoholiaiheisten vanhempainiltojen ongelmana on toisinaan ollut epärealistinen tavoitteenasettelu, kuten päihdeettömyyssopimusten tekeminen tai kauas arjesta jäävä tilastotiedon välittäminen, sekä joskus myös moralismi ja ristiriitaiset viestit (ks. Rod 2012). 2000-luvun ehkäisevää päihdetyötä on Suomessa hallinnut kantaa ottamattomuuden etiikka. Perinteinen haitta- ja ainekeskeinen valistustyö puolestaan on ottanut kantaa, määritellen eräänlaisia oikean ja väärän rajoja. Myös tieteellinen tieto saa joskus päihdekasvatuksessa moralisoivia merkityksiä, jos esimerkiksi lääketieteellisellä tiedolla perustellaan moraalisia vaaroja, osoittaen juomisen lähtökohtaista typeryyttä. (Maunu 2012, 32–33.) Ohittamalla arjen ristiriitaisuudet ehkäisevän päihdetyön tekijät heikentävät omaa viestiään (Rod, 2012; Sulkunen 2009, 37). Virittävä valistaja puolestaan tarkastelee viestintää moniaineksisena, ketjuuntuvana prosessina, jota ei pysty ennakoimaan tai hallitsemaan. Valistajan viestillä on tarkoitus vaikuttaa keskustelujen kulkuun, koska keskustelu kokonaisuudessaan vaikuttaa kulttuurin muutokseen, ei pelkästään valistajan oma viesti sellaisenaan. (Soikkeli ym. 2011, 48.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelluissa vanhempainilloissa keskusteltiin perheiden arjesta ja alkoholista arkipöytäisestä näkökulmasta. Ehkäisevään päihdetyöhön arjessa tapahtuvien asioiden kuvaaminen kuuluukin enemmän kuin aineen (alkoholin) ominaisuuksien kuvaaminen (Maunu 2012, 161–162). Vanhempainiltojen kouluttajien haastattelut ja vanhempien kirjalliset palautteet osoittavat, että monet vanhemmat ovat valmiita sopivissa olosuhteissa (esimerkiksi pieni ryhmä, turvallinen ilmapiiri ja ohjaajan aktivoivat kysymykset) keskustelemaan kodin alkoholikasvatukseen liittyvistä asioista. On kuitenkin vaikeaa arvioida, kuinka paljon vanhempainilto-keskustelut vaikuttavat siihen, miten vanhemmat toimivat arjessaan. Soikkelin (2011) mukaan Suomessa koulujen päihdekasvatusta pyritään rakentamaan yhteisön huomioiden, lähtien turvallisesta oppimisympäristöstä ja yhteistyöstä kotien kanssa, rakentaen koululaiselle moniammatillista turvaverkkoa. Koulun päihdeopetus voidaan toteuttaa itse, pitkäjänteisessä yhteistyössä ulkopuolisen toimijan kanssa tai käyttäen ulkopuolisia kertaluontoisia luentoja tai tapahtumia. Suomessa päihdekasvatusta toteutetaan enemmän koulujen omin voimin kuin Euroopassa, jossa

käytetään enemmän ulkopuolisia päihdekasvatusohjelmia. Suomessa näitä tosin myös usein yhdistetään toisiinsa. (Soikkeli 2011, 23–26.)

Vanhempainiltojen kouluttajat kuvailivat vanhempainilloista kertoessaan vanhempia sekä aktiivisen keskustelijan että hiljaisen osallistujan positioissa. Kaikki eivät olleet valmiita jakamaan ajatuksiaan julkisessa tilanteessa. Lisäksi vanhempainilloissa puhuttiin usein niistä vanhemmista, joiden ”pitäisi olla paikalla, mutta eivät ole”. Tällainen puhe oli ulossulkevaa: paikalla olemme me, joita nuorten asiat kiinnostavat ja jotka toimimme vastuullisesti, mutta muut, jotka eivät ole tulleet paikalle, eivät välttämättä ole kiinnostuneita nuortensa asioista. Artikkelin 2 osoitti, että myös vanhempainilloissa vastakkainasettelut ja ristiriidat nousevat esille ja niiden välille rakennetaan vanhemman positiota ja hyväksyttävää toimintaa arjessa.

6.2.2 Kaikille avoimet verkkokeskustelut

Virittävä valistus oli yhtenä teoreettisena taustana Lasten seurassa -ohjelmassa, johon artikkelien 1 ja 2 aineistot liittyivät. Virittävän valistuksen tarkoituksena on vaikuttaa julkisten ja yksityisten keskustelujen ilmapäiriin ja normistoon, sekä herätellä ihmisiä pohtimaan alkoholin roolia ja vaikutuksia yhteiskunnassa ja omassa elämässään (Piispa 1999, 9, 59–61; Salasuo 2011, 18; Soikkeli 2011, 48; Soikkeli 2012). Artikkelissa 1 havainnollistui, että verkkokeskusteluissa lasten suojelua korostava puhetapa toisti asiantuntijoiden suosituksia, vanhempien vastuunottamisen merkitystä ja tutkimustietoa, ja esimerkiksi siedättämistä korostava puhetapa puolestaan haastoi niitä. Voi siis todeta, että tässä merkityksessä virittävä valistus on herättänyt keskustelua.

Artikkelissa 1 analysoitu verkkokeskustelu osoitti, että vanhempien alkoholinkäyttö herättää puheenaiheena tunteita ja ääripäihin sijoittuvaa keskustelua myös silloin, kun keskustelu on suunnattu laajemmalle yleisölle. Keskustelun moninaisuutta kuvasi se, että vastakohtiksi nostettiin esimerkiksi lasten oikeuksia vastaan täysi-ikäisen oikeudet juoda, sekä se, saiko vanhempia syyllistää vai pitäisikö heitä syyllistää nykyistä enemmän, jos nuori joutuu vaikeuksiin alkoholin vuoksi. Merkitykset syntyvät asioiden suhteesta toisiinsa, ja erityisesti ääripäiden erottelemisesta (ks. Hall 1999; Moilanen & Räihä 2015). Kuitenkin artikkelien tuottamien variaatioiden perusteella pelkkä ääripäihin viittaaminen jättäisi huomiotta monia arjen tilannekohtaisia sovelluksia, jotka näyttäisivät asettuvan laajalle skaalalle puhetapojen ääripäiden tai vastakkainasettelujen välille.

Virittävä valistus siis välittää tutkimustietoa julkisiin keskusteluihin. Toisaalta sosiaalisen median keskustelut ovat virittävän valistuksen tekijöille ja tutkijoille tärkeä tiedonlähde siitä asenneilmapiiristä, joka vallitsee, ja millaiset päihteisiin liittyvät aiheet ihmisiä kulloinkin kuohuttavat ja mietityttävät. Yleisesti tiedetään, että monet ihmiset tuottavat ajatuksiaan esimerkiksi sosiaaliseen mediaan saadakseen niihin muilta palautetta. Sosiaalisten median keskusteluryhmien avoin keskustelumahdollisuus tuo erilaisia kokemuksia esille. Tässä tutkimuksessa tarkastellussa keskustelussa asiantuntijatekstejä käytettiin näiden keskustelujen herättäjiksi, ja mukaan oli saatu monipuolinen asiantuntijakirjoittajien joukko.

Virittävän valistuksen vaikutusten arviointi on vaikeaa, sillä julkisiin keskusteluihin vaikuttaminen ei helposti tule näkyväksi lyhyellä aikavälillä, esimerkiksi päihdevalistusiskujen välittöminä vaikutuksina kohderyhmien päihteidenkäyttöön (ks. esim. Babor 2010; Piispa 2013a, 2013b). Toisaalta arvioinnilla ei tavoiteta päihdeviestinnän ja -valistuksen kasautuvia vaikutuksia. Pitkällä aikavälillä virittävä valistus voi muuttaa ilmapiiriä ja siksi ehkäisevän päihdetyön toimijoiden on tärkeää osallistua yleiseen keskusteluun päihteistä ja tuoda siihen tutkimusperustaista tietoa ja ajateltavaa. (Soikkeli ym. 2011; Soikkeli & Warsell 2013, 37–38.)

Bioekonomisen mallin (Bronfenbrenner 1981; 1986) näkökulmasta myös käytännön tasolla koko yhteisön toiminnalla on merkitystä alaikäisten alkoholikasvatuksessa. Kodin sääntöjen lisäksi lasta ja nuorta ympäröi laajempi alkoholikulttuuri: makrotasolla mm. alkoholipolitiikka, eksotasolla tutut ihmiset kuten sukulaisten ja ystävien perheet, mesotasolla esimerkiksi asuinalue ja sen kauppojen ikärjäläisyys. Mikrotasolla vanhempi voi toimia lapsensa ohjaajana ja eräänlaisena peilauspintana tulkittaessa sitä, miten lapsi muodostaa omaa suhtautumistaan alkoholinkäyttöön ja alkoholikulttuurin kirjoittamattomiin sääntöihin. Ehkäisevän päihdetyön laatusuosituksissa (2012) erotellaan erilaisia kulttuurisia tasoja, kuten yhteiskunnan, paikallisyhteisön, lähisuhteiden ja yksilön tasot (Soikkeli & Warsell 2013, 24–26). Tässä tutkimuksessa toistensa vastustajiksi nousevat puhettavat (esimerkiksi humalahakuisuuden paheksuminen ja normittamisen paheksuminen) mukailevat muuallakin havaittua ristiriitaa, joka tulee esille myös toiminnan tasolla. Esimerkiksi elinkeinoelämä tukee ehkäisevää päihdetyötä tehokkaalla ikärjäläisyysvonnalla, mutta samalla mainostaa alkoholia (ks. Nätkin 2016, 169; Warpenius ym. 2016). Yhteisön toiminnalla on merkitystä vanhemmuudelle. Aiemmissa alkoholikasvatusta käsittelevissä tutkimuksissa pohditaan, että vanhemmat voivat kokea jäävänsä yksin, ilman yhteisön tai yhteiskunnan tukea, jos korostetaan vahvasti vanhempien yksilöllistä vastuuta alaikäisten alkoholikasvatuksesta (ks. esim. Pirskanen ym. 2016a; 2016b; Sulkunen

2009; Törrönen 2005). Käytännössä kuitenkin perheiden arki tapahtuu osana oman paikkakunnan lähiyhteisöjä. Lisäksi sitä säätelevät yhteiskunnalliset järjestelmät, joista voi olla apua esimerkiksi alkoholihaittojen vähentämisessä. Tutkimus alkoholipolitiikan vaikuttavuudesta ja sovellettavuudesta eri kulttuureissa osoittaa, että tehokkaimpia alkoholihaittojen vähentämiskeinoja ovat alkoholin hinnan ja veroasteen säätely sekä saatavuuden rajoittaminen (Babor & al 2010, 215–216; Karlsson ym. 2016; Warpenius & Karlsson 2016). Institutionaalisten rakenteiden tuki kasvuympäristössä tarkoittaa esimerkiksi ikärajakontrollia, yhteisötasoista toimintaa, nuorten elämänhallinnan vahvistamista ja perhetyötä, joilla pyritään tasoittamaan perheiden hyvinvointi- ja terveyseroja. Siksi tarvitaan myös sellaisia päihde-ehkäisyn muotoja, jotka tavoittavat erilaisia perhekulttuureja. (Warpenius ym. 2016, 135–146.)

6.2.3 Tutkimus- ja kokemustiedon vuorovaikutus

Sosialisaation ja alkoholikulttuurin moniarvoisuus ja -merkityksisyys tekee vanhemmille kohdennettavasta ehkäisevästä päihdetyöstä haastavaa. Kärjistetysti sanoen tämän tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että puhetapojen tasolla ei löydy yhtenäistä käsitystä hyvistä ja oikeista alkoholinkäyttötavoista. Tämä tutkimus myös vahvasti havaintoja siitä, että sosiaalisessa mediassa kokemus-, mielipide- ja tutkimustietoa voi olla vaikea erottaa toisistaan. Kaikki keskustelijat eivät pitäneet tieteellisiä perusteluja painavampina kuin mielipiteisiin nojaavia perusteluja. Moni kertoi kokemuksiaan, oletuksiaan ja asenteitaan ja osoitti niiden myötä positioita vanhemmille, velvoittaen heitä toimimaan tietyllä tavalla. Vanhempi tarvitsee kriittisyyttä erottaakseen toisistaan oletukset ja tutkitun tiedon. Lakia ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) tukevan Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman (2015) yksi painopistealueista on, että päihteidenkäytön haitoista viestitään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden ja yhteisöjen valintojen sekä sosiaali- ja terveystalitiikan tueksi. Vaikuttaa siltä, että alkoholikasvatukseen liittyvän tutkimustiedon popularisointia selkeästi tarvitaan.

Mielenkiintoista on, että vuosien 1755–2001 aikana tehtyä alkoholivalistusta tutkinut Sääskilahti (2006) totesi, että alkoholivalistuksen institutionalisoituminen on edennyt lineaarisesti. Aluksi alkoholivalistustekstejä ovat kirjoittaneet yksilöt, jotka eivät kuuluneet raittiusjärjestöihin. 1850-luvulta alkaen materiaaleja kirjoittivat yksilöt raittiusliikkeen edustajina. 2000-luvun alkupuolen tekstit ovat instituutioiden tuotoksia, joissa kirjoittajat mainitaan pienellä tekstillä esitteiden marginaalissa.

(Sääskilahti 2006, 85.) Asiatekstien anonymiys lisää niiden etäisyyttä lukijasta (Heikkinen 1999). Tavallaan tämän tutkimuksen aineistona olleet asiantuntijablogit rikkovat aiempaa lineaarisuutta. Kirjoittajat esiintyvät omalla nimellään, useimmat myös valokuvallaan. Siten myös verkkokeskustelijoiden palaute suuntautuu käytännössä henkilöille, eikä pelkästään kirjoittajien edustamille organisaatioille.

Artikkelin 1 aineiston asiantuntijatekstit edustivat asiantuntijapuhutapaa, joka rohkaisee ja velvoittaa vanhempia tekemään kasvatuksellisia ratkaisuja tutkimustiedon perusteella (ks. myös Rod 2012, 170–171). Aiempien tutkimusten mukaan yleisesti vanhemmuutta ja lapsuutta koskeva asiantuntijuus on institutionaalistunut ja erikoistunut, ja samalla on luotu tiedollista ja näkemyksellistä pohjaa vanhempien tehtävistä, velvoitteista, ongelmista ja niiden ratkaisemisesta. Asiantuntijadiskurssit ovat sosiaalisesti jaettu todellisuutta, jota jaetaan mediassa ja usein ne osataan niin hyvin, että arjessa niitä ei enää tunnisteta opituiksi, vaan niistä tulee laajempia kulttuurisia tulkintamalleja. (ks. esim. Alasuutari 2003, 165–166; Vuori 2001, 81.)

Historiallisesti alkoholivalistusteksteissä on vielä nykyistä voimakkaammin välitetty käsityksiä vastakohtaparien kautta. Esimerkiksi vuoteen 1968 asti teksteissä esiintyi joko- tai -ajattelua siten, että alkoholinkäyttäjä nähtiin yhteiskunnallisesti kelvottomana ja itsekeskeisen epäisänmaallisena. Alkoholinkäyttäjät esitettiin huonoina vanhempina. (Sääskilahti 2006, 247.) Tätäkin historiallista taustaa vasten tutkimustiedon huolellinen kansantajuistaminen on tärkeää, jotta enää ei sorruttaisi esimerkiksi moralisointiin tai viestien liikaan yksinkertaistamiseen. Tutkimustuloksetkaan eivät aina anna suoria ja yksiselitteisiä vastauksia siihen, kuinka alkoholikasvatuksessa tulisi toimia, ja siksi asiantuntijoiden on tärkeää puhua myös epävarmuustekijöistä sen sijaan, että tarjoaisivat patenttiratkaisuj tai omaa versiotaan hyvästä elämästä (Moreira 2011, 1335; Rod 2012, 177). Myös tässä tutkimuksessa verkkokeskustelijat kertoivat asiantuntijablogeja kommentoidessaan erilaisten arkitilanteiden tuottamia kokemuksiaan. Asiantuntijoiden näkemyksiä ikään kuin suodatettiin ja arvioitiin omien kokemusten kautta. Myös aiemmissa tutkimuksissa on huomattu asiantuntijapuheen herättävän vastadiskursseja. Esimerkiksi Hellmanin & Kataisen (2016) mukaan alkoholiin liittyvissä julkisissa keskusteluissa asiantuntijoiden puuttumista käsitellään usein esimerkiksi holhousvaltion, hyysäämisen tai kukkahattutätien termein. Naisvihamielisyyttä korostaa miehisen vapauden kuvaaminen, jota alkoholinkäyttö keskusteluissa symboloi. (Hellman & Katainen 2016.) Tässä tutkimuksessa esiintyivät samat käsitteet hieman varioiden. Holhousyhteiskunnan ja kukkahattutätien lisäksi mainittiin muun muassa tiukka-pipot sekä kalsarit kiristää -sedät. Vaikutti siltä, että tällaisilla halventavilla sana-

valinnoilla pyrittiin horjuttamaan asiantuntijoiden institutionaalista positiota keskustelussa, tai osoittamaan omaa nokkeluutta muille verkkokeskustelijoille.

Asiantuntijoiden huoli aikuisten alkoholinkäytöstä lasten seurassa pohjautui tässä tutkimuksessa myös lasten kokonaisyhyvinvoinnista huolehtimiseen. Vaikka asiantuntijateksteissä ei korostettu esimerkiksi aiempien tutkimusten perusteella vallalla olevaa hukassa olevan vanhemmuuden diskurssia (ks. esim. Hoikkala 1993; Jokinen 2005), vaikutti siltä, että osa asiantuntijoista oli huolissaan vanhempien kyvystä suojata lastaan aikuisten haitalliselta alkoholinkäytöltä. Asiantuntijat yhdistivät hyvään vanhemmuuteen myös monia muita kasvatuksellisia hyveitä kuin suoraan alkoholikasvatukseen liittyviä. Tilannekohtaisina huolina asiantuntijateksteissä viitattiin mm. jouluun, vappuun ja illanviettoihin, joissa on paikalla useita aikuisia. Taustalta on luettavissa se näkemys, että vanhempaan saattaa näissä tilanteissa kohdistua tilannekohtaista ja alkoholikulttuuriin perustuvaa painetta toimia muiden aikuisten toivomalla tavalla. Silloin tilanteen kohtuullisuuden arvioiminen tietoisesti lapsen näkökulmasta on tärkeää, ja toisaalta se voi olla vaikeaa. Aiemman tutkimuksen perusteella eräänlainen toisista ihmisistä ohjautuva vanhemmuus on ammattilaisten puheissa syrjäyttänyt sekä perinteisiin tukeutuvaa vanhemmuutta että sisältä ohjautuvaa, itsekontrolliin perustuvaa vanhemmuutta. Tästä näkökulmasta vanhempia tulisi voimaannuttaa kohti asiantuntijuutta, vastuullisuutta ja itseohjautuvuutta. (Sihvonen 2017.) Ammattilaisten näkemysten taustalla voidaan nähdä harkitsevuuden, itsehillinnän ja vastuullisen käytöksen muodostumisen uudenlaisiksi moraalिसäännöiksi perinteisten arvojen tilalle (Furedi 1997, 14–150; Furedi 2002; Sulkunen 2009, 32.) Vanhemmat kuitenkin tarvitsevat tukea sopivien ja kohtuullisten rajojen asettamiseen paitsi alkoholinkäytön suhteen, myös kasvatuksessa yleisemmällä tasolla. (Yap ym. 2015.)

6.3 Tutkimuksen arviointi

Rajatessani tämän tutkimuksen näkökulmaa pohdin, tutkiako sitä, miten vanhemmat toimivat, vai sitä, miten alkoholikasvatuksesta puhutaan. Pohdin myös, kertovatko vanhemmat ideaalikäsityksistään vai arkirealistisista käsityksistään siitä, kuinka toimivat käytännössä? Pohdinta onkin aiheellista. Vanhemmuustutkimuksessa on, erityisesti kasvatustietoisuuden käsitteen yhteydessä, todettu, että vanhempien kasvatukselliset ihanteet ja käytännöt poikkeavat usein toisistaan. Tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta kuitenkin oleellisinta oli se, miten he kuvailevat alkoholikasvatusta ja millaisiin suhteisiin heidän kertomansa päämäärät, keinot, esteet ja auttajat asettuvat. Pääsääntöisesti vaikutti siltä, että vanhemmat kokivat itsensä kanssa samanmielisistä aikuisista olevan apua ja voimakkaasti erimieliset puolestaan saattoivat heistä vaikeuttaa alkoholikasvatusta. Onkin kiinnostavaa, että esimerkiksi alkoholiaiheisten vanhempainiltojen keskusteluissa kuitenkin rohkeasti kerrottiin erilaisia ja ristiriitaisia näkökulmia (artikkeli 2). Seuraavissa alaluvuissa pohditaan tutkimusprosessin etenemistä, eettisiä ja metodologisia ratkaisuja sekä tulkintojen tekemistä ja tulosten yleistettävyyttä.

6.3.1 Tutkimusprosessin tarkastelua

Tämän tutkimuksen suunnittelu käynnistyi vuonna 2012. Aluksi tarkoituksena oli tarkastella pelkästään vanhempien näkemyksiä kotien alkoholikasvatuksesta. Lasten seurassa -ohjelman ollessa käynnissä tarjoutui kuitenkin tilaisuus tarkastella myös vanhemmille suunnattujen interventioiden tekstiaineistoja ja haastatella vanhempainiltojen kouluttajia. Aineisto rajautui käsittelemään kolmea ehkäisevän päihdetyön interventiota (blogit, Facebook-keskustelut sekä vanhempainilta) sekä vastaavista aiheista toteutettuja vanhempien haastatteluja ja avovastauksia kyselyyn.

Kun päädyin toteuttamaan väitöskirjan artikkelimuodossa, jaoin aineistoja eri artikkeleihin ja muokkasin niille tutkimustehtävät. Tutkimustehtäviä pohdin mm. Flickin (2007) ohjeistuksen mukaisesti, laajasta aihealajuksesta kohti tarkempia kysymyksiä ja tutkimuksellista näkökulmaa, tarkastellen aihetta teoreettisen, metodologisen ja aiheen mukaisen kirjallisuuden avulla. Käytännössä tutkimuskysymykset tarkentuivat useaan otteeseen prosessin aikana. Jokainen artikkeli muovautui refereearviointiprosessissa erilaiseksi kuin alkuperäinen artikkeliehdotus. Artikkelit kehittyivät vertaisarvioinnissa, mutta palaute ja sen perusteella tehdyt uudet analyysit veivät niitä kauemmas alkuperäisistä

tutkimuskysymyksistä. Ensimmäisissä käsikirjoituksissa hyödynnettiin johdonmukaisesti Greimasin semiotikkaa ja subjektiposition käsitettä, mutta palautteen perusteella analyyseja yksinkertaistettiin. Artikkelikohtaisen palautteen myötä subjektiposition käsite korvautui osassa artikkeleista position käsitteellä. Samalla väitöskirjan kokonaisuus jäsentyi yleisemmälle tasolle, hyvän vanhemmuuden rakentamisen tematiikkaan, johon sekä position että subjektiposition käsitteet olivat sovitettavissa. Pystyin säilyttämään Greimasin semioottiseen neliöön (ks. Greimas & Courtés 1982, 309) perustuvasta ristiriitujen ja vastakohtien analyysistani vastakohtien erottelun, josta muodostui keskeisin eri artikkelien lopullisia analyyseja yhdistävä osa-alue.

Aineistonkeruusuunnitelma muuttui useita kertoja. Aluksi kokeilin kerätä aineistoa vanhempainilloista fokusryhmissä väitelauseilla, joista vanhemmat keskustelisivat ja keskustelu dokumentoitaisiin nauhoittamalla tai muistiinpanoilla (ns. argumenttianalyysi, ks. Vesala & Peura 2007). Testivanhempainilloissa (4) vanhemmat eivät kuitenkaan lähteneet aktiivisesti keskustelemaan väitteistä. Siihen on monta mahdollista syytä. Ehkä väitelauseet epäonnistuivat, ehkä vanhemmat halusivat keskustella ilman paineita tutkimukseen osallistumisesta, ehkä he eivät halunneet jakaa ajatuksiaan tutkijalle, tai ehkä ryhmät olivat liian suuria. Harkitsin väitteiden muokkaamista, mutta loput vanhempainillat oli sovittu tiiviille aikavälille, joten aineistoa olisi saanut vain parista illasta. Käytin kuitenkin vanhempainilloista koottua luonnollista aineistoa (osallistujien ja kouluttajien palautteet) ja päädyin kokoamaan vanhempainiltakeskusteluista tietoa kouluttajien haastattelujen avulla.

Vanhempien omien näkemysten ja puhetaipojen tarkastelemiseksi päädyin yksilölliseen aineistonkeruuseen, eli vanhempien suoraan haastatteluun sekä tekstien keräämiseen verkkolomakkeen avokysymysten avulla. Haastattelut toteutettiin kahdella kasvatustieteen opiskelijoiden tutkimusmenetelmäkurssilla, joilla olin mukana opettamassa. Jokainen opiskelija toteutti yhden haastattelun ohjeistukseni mukaisesti. Kukin hankki yhden, kriteerien mukaisen haastateltavan, jolloin syntyi ns. lumipallo-otannalla (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 88) valikoitunut aineisto. Haastattelujen toteutustapa oli kolmesta syystä mielekäs. Ensiksikin haastatteluaineistot saatiin koottua nopeasti. Toiseksi saatiin mukaan vanhempia eri puolilta Suomea. Kolmanneksi samalla oli mahdollisuus havainnollistaa opiskelijoille tutkimuksen tekemisen vaiheita. Kurssipalautteen perusteella opiskelijoista oli mielenkiintoista jakaa kokemuksia haastattelutilanteista, tutustua analyysikatkelmiini ja kokeilla itsekin erilaisia analyysimenetelmiä aineistonäytteisiin.

Verkkolomakkeen linkkiä jaettiin Alkon ja Suomen Vanhempainliiton viestintäkanavissa. Vastaajamäärä jäi odotettua pienemmäksi, sillä loppuvuodesta kävi ilmi,

että MLL ei jakaisikaan verkkolomaketta omissa viestintäkanavissaan, koska järjestön viestintäperiaatteiden mukaisesti jaettiin vain järjestön omia tutkimuksia. Yhteistyön käynnistäminen esimerkiksi aikakauslehtien kanssa olisi vaatinut uuden työvaiheen, joten selvitin ensin, millaiseen analyysiin koossa oleva aineisto olisi riittävä. Totesin, että 53 vastausta muodostivat keskeisiltä alkoholikasvatusperiaateiltaan riittävän varioivan laadullisen aineiston, joka noudatteli myös 28 haastattelussa esiintyneitä teemoja. Aineiston riittävyys on aina myös eettinen kysymys, joka ratkaistaan mm. tutkimuksen luonteen, yleistämistarkoitusten ja käytettävissä olevan ajan perusteella (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 82). Aineistoon tutustuttuani, verrattuani sitä haastatteluihin ja todettuani sen monipuoliseksi, päätin olla aloittamatta uutta aineistonkeruuvaihetta.

Tutkimuksen valmistuminen kesti loppujen lopuksi noin kuusi vuotta kokopäivätyön ja muiden vastuiden ohessa, parin kuukauden opintovapaata lukuun ottamatta. Työskentelyn katkonaisuus saattaa näkyä lievänä toistona. Artikkelit toimivat selkeinä osatavoitteina, mutta toisaalta refereepalautteet veivät prosessia teoreettisesti useaan suuntaan, mikä johti laajaan ja moninaiseen lähdekirjallisuuteen perehtymiseen sekä useisiin erilaisiin analyysikokeiluihin ennen lopullisia analyyssejä.

6.3.2 Eettiset kysymykset ja ratkaisut

Eettisten kysymysten tarkastelu oli oleellinen osa tutkimusprosessia. Perheissä tapahtuvaa alkoholinkäyttöä voi pitää arkaluontoisena aiheena ja tutkimukselle haettiin Tampereen yliopiston Ihmistieteiden tutkimuseettisen neuvottelukunnan lausunto (7.6.2013). Lausunnossa todettiin, ettei tutkimuksessa ollut eettisiä ongelmia. Tutkijalta pyydettiin kuitenkin selonteko siitä, miten haastattelija menettelee, jos havaitsee ongelmallisia tilanteita, kuten jos vanhemmat kertoisivat ostavansa lapsilleen alkoholia. Vastauksessani totesin, että tutkimuseettisesti ”haastattelijan tehtävä on kuunnella, mitä haastateltava kertoo, ei erityisesti puuttua tilanteeseen. Alkoholin välittämiseen liittyvät ikäraajat tulevat haastattelutilanteessa selvästi esille. Yksilöeettisesti tutkija voi haastattelun ulkopuolella kertoa, mistä vanhempi voi saada apua, jos vanhempi erikseen sitä kysyy. Näin tämänkin tutkimuksen haastattelijat on ohjeistettu toimimaan.” Lausunnossa edellytettiin muutamia tiedonhankintaan liittyviä täsmennyksiä. Perustelin vanhempien haastattelujen pientä määrää näytenäkökulmalla, ja tutkittavien anonyymiyttä sillä, että tutkimusta ei ollut tarkoitus uusia. Neuvottelukunta hyväksyi vastauksen.

Tutkimukselle haettiin tutkimuslupa myös Alkolta, Suomen Vanhempainliitolta ja Mannerheimin Lastensuojeluliitolta. Luvat käsittivät oikeuden tutkia Lasten seurassa -Facebook-ryhmää ja vanhempainiltoja. Lisäksi sovittiin verkkolomakkeen linkin välittämisestä yhteistyökumppaneiden sosiaalisen median kanavissa.

Eettistä pohdintaa liittyi myös verkossa olevien aineistojen käyttämiseen, ja siinä nojaututtiin ennakkotapaukseen. Facebook-aineiston käyttöön liittyvän Julkisen sanan neuvoston päätöksen mukaan julkisissa Facebook-ryhmissä omalla nimellä julkaistut kommentit ovat lainattavissa olevaa lähdeaineistoa (JSN 19.12.2012). Eettisistä syistä käytin kommentteista nimettömiä katkelmia. Facebook-keskustelun kommentteista tulkinnat oli tehtävä niukan informaation varassa. Tarkastelin niitä suhteessa kontekstiin: minkä sisältöiseen blogiin kommentti liittyi ja mitä muut olivat kommentoineet ennen tätä kommenttia. Yhteisöpalvelut luovat uuden tulkinnallisen kehityksen jaetun ymmärtämisen rakentamiselle (Lehtinen 2014, 4). Muutenkin verkossa tapahtuvan vuorovaikutuksen tutkiminen edellyttää kyseisen keskusteluympäristön kontekstin ja viestintäkulttuurin ymmärtämistä (ks. Hakala & Vesa 2013; Laaksonen & Matikainen 2013). Analyysi tehtiin ymmärtäen, että Facebook-kommenttien muotoutuminen juuri tällaiseksi liittyy yksilön näkemysten lisäksi sen ajan Facebook-keskustelukulttuuriin, ja lisäksi kyseisen Lasten seurassa -ryhmän keskustelukulttuuriin. Sosiaalisessa mediassa kommentoiminen voidaan nähdä myös eräänlaisena identiteettityönä, eli mielipiteitä esitetään sellaisissa asiayhteyksissä ja sellaisilla foorumeilla, joilla halutaan tulla nähdyksi. (ks. Östman 2015). Kaikki foorumit tuskin kuitenkaan ovat pelkästään näyttäytymisen paikkoja, sillä aiheen kiinnostavuus voi motivoida myös satunnaiseen kommentoimiseen.

Eettisiä ratkaisuja liittyi myös haastatteluun osallistuville tiedottamiseen. Haastattelijan mukana olleessa saatekirjeessä kerrottiin tutkimuksen aihe ja haastattelujen käyttötarkoitus ja jo ensimmäisissä yhteydenotoissa painotettiin osallistumisen vapaaehtoisuutta. Haastatteluihin osallistuneille vanhemmille ja kouluttajille annettiin tutkijan yhteystiedot siltä varalta, että heillä olisi jälkepäin kysyttävää tai täydennettävää. Eettisiä ratkaisuja tehtiin myös kirjoittamisvaiheessa, jolloin on huomioitava käytetyn lähdemateriaalin kattavuus, täsmällinen viittaaminen aiempiin tutkimuksiin ja käytettyjen ilmaisujen täsmällisyys ja ymmärrettävyys (ks. Clarkeburn & Mustajoki 2007.) Kuitenkin lähteissä, jotka eivät ole teoreettisesti keskeisimpiä, luettavuuden periaate ohitti lähteen yksityiskohtaisen käsittelyn. Tutkimus nivoutuu useisiin teoriaperinteisiin, ja lähteitä on väistämättä runsaasti, vaikka pyrin rajaamaan niitä perustellusti. Tutkimus keskittyy puhetapoihin. Laadulliset aineistot eivät kerro sitä, miten vanhemmat toimivat, tai miten alkoholikasvatusperiaatteissa näkyvät esimerkiksi vastaajien koulutustausta tai

työmarkkina-asema. Ne kertovat keskusteluilmapiiristä vanhemmuuden ympärillä sekä siitä, millaisia merkityksiä aineistojen puhujat tai kirjoittajat antavat hyvälle vanhemmuudelle alkoholikasvatuksen konteksteissa.

6.3.3 Metodologiset ratkaisut

Metodologiset ratkaisut sijoittavat tutkimuksen konteksteihinsa ja jatkumoksi aiempiin tutkimuksiin. Tämä tutkimus edustaa konstruktionistista perhetutkimusta ja tutkimuskysymykset on asetettu huomioiden tämä näkökulma. Niillä tarkastellaan hyvän vanhemmuuden rakentumista kielessä. Sosiaaliseen konstruktionismiin suuntautuvan kritiikin mukaan tutkimuksen tulisi suuntautua enemmän reaali-todellisuuteen, jotta tavoitettaisiin esimerkiksi vallan, eriarvoisuuden, materiaalisuuden ja ruumiillisuuden suuria kokonaisuuksia (ks. Forsberg 2014, 137). Tämä tutkimus kuitenkin myötäili ja jatkoi sosiaalisen konstruktionismin perinnettä ja kuvasi sitä, miten hyvää vanhemmuutta rakennetaan, kun puhutaan kotien alkoholikasvatuksesta. Monien aiempien tutkimusten perusteella kulttuurista näkökulmaa kaivataan lisää täydentämään esimerkiksi tilastojen piirtämää kuvaa alkoholiasenteiden ja alkoholinkäytön muutoksista. Perhekulttuurit ovat osa kulttuuria, ja silti perheiden itse valitsemissa. Siksi oli mielekästä tarkastella niitä nimenomaan konstruktionistisesta näkökulmasta.

Metodologisena ratkaisuna laadullista sisällönanalyysiä on kritisoitu esimerkiksi huolimattomasta tai sattumanvaraisesta soveltamisesta. Sisällönanalyysin keskeinen idea on tiivistää ja luokitella tekstimassoja. Käytännössä kyse on yleensä koodaamisesta ja teemoittelusta tai kategorisoinnista. Sisällönanalyysiä voi toteuttaa tietoisemmin ja kohdennetummin ajattelemalla aineistoa teorian kanssa. Analyysiä voi suunnitella jo valmiiksi niin, että teemoittelun yhteydessä tai jälkeen sitä syvennetään teoreettisesti muilla menetelmillä. (Salo 2015, 166–182.) Tässäkin tutkimuksessa sisällönanalyysiä toteutettiin lähinnä aineiston koodauksen ja teemoittelun osalta. Syvempää analyysiä tehtiin teemojen sisällä käyttäen muita analyysimenetelmiä, esimerkiksi etsimällä sosiosemioottisesta näkökulmasta teemoihin sisältyviä vastakkainasetteluja (ks. esim. Alasuutari 2011, 223–224) sekä puhetavoissa ilmenevää ristiriitaisuutta ja täydentävyyttä (ks. Greimas 1987). Lisäksi vanhempien haastatteluista ja teksteistä tarkasteltiin sisällönanalyysin tueksi mm. sitä, miten he positioivat itseään (Törrönen 2010, Harré & Lagenhove 2001) ja miten rakentavat hyvää vanhemmuutta näiden positioiden sisällä. Aineistoja analysoitiin tarkastellen sitä, mistä puhutaan, eli lausuman tasoa (Hall 1999, 23; Törrönen 2010,

186). Arvioin, että useamman analyysimenetelmien käyttö lisäsi tutkimuksen luotettavuutta ja erityisesti vastakohtaparien havaitseminen auttoi tunnistamaan tekstin sisäisiä merkityksiä. Pelkkä sisällönanalyysi ei olisi tässä tutkimuksessa avannut merkityksiä riittävästi, vaan tulokset olisivat jääneet teemoittelun tasolle. Useampaa käsitettä analyysin tukena käyttämällä löydettiin systemaattisesti tekstin rakenteista niitä merkityksiä, joita puhujat antavat hyvälle vanhemmuudelle alkoholikasvatuksen konteksteissa.

6.3.4 Aineistojen ja tutkimukseen osallistujien valikoituminen

Tällä tutkimuksella ei tavoiteltu kattavaa kuvaa siitä, miten suomalaiset puhuvat vanhemmuudesta alkoholikasvatukseen liittyvissä konteksteissa. Aineistot ja niissä esiintyvät puhujat on tärkeää sijoittaa osiksi kontekstejaan. Esimerkiksi artikkelissa 1 käytetty asiantuntija-aineisto rajautui yhden blogin eri kirjoittajista tietyllä ajanjaksolla. Tekstit nivoutuivat Lasten seurassa -ohjelman tavoitteisiin ja niitä yhdisti jo lähtökohtaisesti vastuullisen vanhemmuuden kuvaaminen alkoholinkäyttöön liittyen. Asiantuntijat ovat koulutukseltaan ja työelämäpositioltaan heterogeeninen ryhmä. Heissä oli ainakin kasvatustieteen, sosiaalityön, sosiaalipsykologian, sosiologian, terveys- ja oikeustieteiden edustajia. Osa heistä oli THL:n tutkijoita, osa muita tutkijoita, osa työskenteli järjestöissä, osa Alkossa. Haastatellut kouluttajat olivat niitä, jotka toteuttivat vanhempainiltoja osana Lasten seurassa -ohjelmaa. Haastatteluun pyydettiin kaikkia kymmentä vanhempainiltoja toteuttanutta kouluttajaa, mutta kahta heistä ei tavoitettu ja yhden haastattelu peruuntui. Kymmenestä kouluttajasta haastateltiin siis seitsemää.

Verkkokeskusteluun osallistujat ovat valikoituneet keskusteluympäristöstä, jossa kotien alkoholikäyttöön liittyvät teemat ovat läsnä. Jo Facebook-ryhmän nimi ja otsikko kertovat keskustelun yleisen aihepiirin. Analysoidut kommentit ovat keskustelualueelta, jonne osallistujat ovat tulleet tämän aihepiirin ja otsikon tietäen. Voisi siis päätellä, että aihe kiinnostaa heitä lähtökohtaisesti ainakin jollain tasolla, koska ovat osallistuneet keskusteluun ryhmässä. Lasten seurassa -ohjelman Facebook-ryhmässä oli aineistonkeruun aikaan yli 6000 jäsentä, joista kaikki eivät olleet itse vanhempia. Verkkokeskustelun 555 kommentista 376 oli naisten ja 175 miesten, sekä 4 yhteisön kirjoittamia. Päätelin kirjoittajan sukupuolen nimen ja profiilikuvan perusteella, joten jaottelu on suuntaa-antava.

Vanhempien valikoituminen haastateltaviksi opiskelijoiden kutsumina ns. lumipallo-otannalla rajaa pois sen, että heitä olisi lähtökohtaisesti valikoitu tiettyjen

kriteerien, kuten omien alkoholinkäyttötottumusten mukaan. Eettisesti ajatellen olisi ollut hankalaa perustella mukaan kutsuminen näin henkilökohtaisten kriteerien perusteella. Mukaan kutsuttaessa ainoa kriteeri oli, että haastateltavalla oli vähintään yksi 13–19 -vuotias lapsi. Ikähaitariksi valittiin tämä, koska toivottiin myös juuri täysi-ikäistyneiden vanhempien kertomuksia siitä, mitä kodin alkoholikasvatuksessa tapahtuu lapsen täysi-ikäistyessä. Muutamassa haastattelussa näitä kerrottiinkin. Vanhempien omia näkemyksiä kartoittaneisiin artikkeleihin 3 ja 4 osallistui enimmäkseen naisia. Michiä oli vain yhdeksän, mutta hekin ovat tuoneet tutkimukseen useita eri näkemyksiä alkoholikasvatuksesta. Vaikka vanhempien omia alkoholinkäyttötapoja ei etukäteen selvitetty kuten esimerkiksi Pirskasen ym. (2016a) tutkimuksessa, mukaan oli valikoitunut sekä alkoholia kohtuullisesti että mielestään liian paljon käyttäviä. Myös kasvatusperiaatteiltaan vastaajat osoittautuivat heterogeeniseksi joukoksi, sillä mukana oli sekä sallivia että tiukkoja rajoja kannattavia isiä ja äitejä. Tämä oli myönteistä, ajatellen tutkimuksen moniäänisyyttä. Verkkolomakkeelle kirjoittaneet vanhemmat olivat todennäköisesti kiinnostuneita reflektoimaan omia ajatuksiaan alkoholikasvatuksesta, koska vastaaminen oli työlästä. Heistä suurin osa ohjautui Lasten seurassa -ohjelman kautta, jota aiemman tutkimuksen mukaan seuraa alkoholinkäyttöasenteiltaan heterogeeninen joukko (ks. Piispa 2013a; 2013b). Suomen Vanhempainliiton viestintäkanavien kautta ohjautui muutama vanhempi.

6.3.5 Tulkintojen tekeminen ja tulosten yleistettävyys

Lehtosen (2000) mukaan jokainen teksti avaa merkitysten mahdollisuuksia, ei välttämättä yhtä ainoaa merkitystä, ja siksi siitä tehtävät tulkinnat ovat oleellisia. Myös kulttuuri suuntaa merkityksiä. Kukin tekstin lukija voi tarttua vain rajattuihin luentamahdollisuuksiin. Tulkinnassa lukijat yrittävät täyttää tekstissä olevat aukot pyrkien luomaan itselleen suhteellisen koherentin merkityksen, niiden hypoteesien ja käsitteellisten kehysten avulla, jotka itse kullakin on käytettävissä. Myös kontekstit vaikuttavat tulkintoihin. (ks. Lehtonen 2000, 115, 159–160, 249–250.) Niinpä tutkimuksen tekeminen edellyttää refleksiivisyyttä ja omien päätelmien kriittistä arviointia. Analysejä ja tulkintoja tehdessäni tiedostin nämä reunaehdot ja pyrin tunnistamaan omia ennako-oletuksiani. Tätä toteutin mm. pitämällä tutkimuspäiväkirjaa omista tulkinnoistani ja pyrin tekstien johdonmukaiseen tarkasteluun tutkimuksellisten käsitteiden mm. (positio, subjektipositio, vastakohtat, ristiriidat, päämäärät, esteet) avulla. Lisäksi pyrin tutkimuksen edetessä huomioimaan

huolellisesti ohjaajieni, artikkelien refereearvioijien ja esitarkastajien kehittämisehdotukset. Ohjaajani myös kommentoivat eri analyysiversioitani.

Eksplisiittisesti ilmaistuna tutkimustulokset ovat luotettavia omissa konteksteissaan: osana niitä toimintaympäristöjä, joissa aineistot on koottu. Tutkijana en tietenkään voinut aukottomasti tavoittaa merkityksiä, joita puhujat liittävät kertomuksiinsa ja kommentteihinsa. Olen tehnyt tulkintoja tekstien sisäisistä rakenteista: positioista, vastakohtaisuuksista ja ristiriitaisuuksista. Yleisesti on huomioitava, että kertomukset ovat kerrontahetkeen ja kertojan perspektiiviin sopivia sen hetken luomuksia (Gergen 1988, 102). Se tarkoittaa sitä, että ainoita oikeita kuvauksia esimerkiksi tapahtumien kulusta ei ole, vaan kertojat valikoivat esiin nostamiaan seikkoja ja tulkitsevat itse niiden välisiä yhteyksiä (Hänninen 2000, 173–176). Tämän tutkimuksen tuloksissakaan kyse ei ollut yleistyksestä kaikkien suomalaisten vanhempien näkemyksiin, vaan kotien alkoholikasvatukseen liittyvän puheen moninaisuudesta on nostettu tarkasteluun muutamia näytteitä ja niiden sisältämiä merkityksiä ja mielikuvia. Tutkimus ei pyrkinyt yhdenlaisen alkoholikasvattajan position osoittamiseen, vaan tuomaan esille vanhemmuuteen liittyviä moniäänisiä näkemyksiä ja pohtimaan sitä, miten erilaiset odotukset ja oletukset heijastuvat vanhempien omassa puheessa kodin alkoholikasvatuksesta. Näillä rajauksilla tutkimus on vastannut luotettavasti tutkimustehtäväänsä, tarkastellen vanhemmuutta ympäröivää keskusteluilmapiiriä sekä sitä, millaisia merkityksiä puhujat tai kirjoittavat antavat vanhempien toiminnalle alkoholikasvatuksen konteksteissa. Tulosten ja tulkintojen yhtenevyyttä muihin kodin alkoholikasvatukseen liittyviin keskustelu- tai tekstiaineistoihin on arvioitava tapauskohtaisesti.

6.4 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Tämä tutkimus toi esiin muutamia uusia näkökulmia siitä, kuinka perheissä toteutettavasta alkoholikasvatuksesta puhutaan. Aihetta kannattaa tutkia edelleen, sillä kyse näyttää olevan hyvin monitahoisesta asiasta. Puhetapojen tutkimuksessa kiinnostavaa on esimerkiksi se, mitä pidetään itsestään selvänä, mitä aiheita puhetapoihin sisällytetään, mihin erimielisyydet liittyvät, mitkä oletukset toistuvat ja miten ne ovat suhteessa toisiinsa (ks. Fairclough 2003; Hall 1999, 98–100; Lehtonen 2000, 67–70, Alasuutari 2011, 222). Olisi kiinnostavaa jatkossa vertailla vanhemmuuteen liittyviä puhetapoja erilaisissa mediaympäristöissä. Lisäksi olisi hyvä selvittää tarkemmin esimerkiksi sitä, mitä vanhemmat itse ajattelevat vanhemmuuteen puheessa kohdistuvista velvoitteista ja odotuksista, sekä erilaisista uudenlaisista kasvatustavoista, joilla otetaan kantaa esimerkiksi nuoren ja vanhemman välisiin suhteisiin.

Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta olisi tärkeää ymmärtää nykyistä laajemmin, millaisiin malleihin ja niiden sisäisiin logiikoihin vanhempien toiminta erilaisissa alkoholikasvatustilanteissa perustuu. Olisi mielenkiintoista tarkastella lähemmin vanhempien tilannekohtaisia pohdintoja alkoholikasvatuksesta suhteessa alkoholikulttuurin eri systeemiin tasoihin (ks. taulukko 5).

Erilaisten perhekulttuurien ja monimuotoisten perheiden alkoholikasvatuksen lähempi tarkastelu olisi myös mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Vanhempien omat alkoholikäyttötottumukset ovat erilaisia, samoin heidän kasvatustavoitteensa ja sosiaalistamiskäytäntönsä. Tässä tutkimuksessa oli kiinnostavaa esimerkiksi se, että vanhempien keskinäiset erimielisyydet alkoholikasvatusperiaatteissa voitiin nähdä hyvin vakavina ristiriitoina tai vain pienenä osana vanhempien muutenkin haastavaa keskinäistä vuorovaikutusta. Aiempien tutkimusten tapaan (mm. Pirskanen ym. 2016a, 2016b) näyttäisi siis siltä, että alkoholikasvatus on osa kodin muuta kasvatustoimintaa. Jatkossa olisi hyvä selvittää tarkemmin myös sitä, kuinka nuorten vanhemmat (saman nuoren kaikki vanhemmat) sopivat keskenään alkoholikasvatuksen periaatteista ja sitä, miten eri nuorten vanhemmat sovittelevat tilanteita, joissa kaverusten perheissä on erilaiset säännöt. Olisi myös kiinnostavaa selvittää, kuinka nuoret ovat mukana oman perheen sisäisistä, vanhempien välisistä, sekä oman ja kaverien perheiden välisistä säännöistä keskusteltaessa. Lisäksi olisi hyvä tarkastella strukturoiduilla kysymyksenasetteluilla niitä asioita, joiden vanhemmat kertoivat auttavan ja vaikeuttavan nuoren alkoholikasvatusta.

7 LOPUKSI

Keskeiset johtopäätökset kotien alkoholikasvatukseen liittyvistä puhetavoista olivat siis tämän väitöstutkimuksen perusteella seuraavat:

1. Vanhempiin kohdistuu ristiriitaisia odotuksia.
2. Neuvottelevuutta ja omaa harkintaa korostetaan.
3. Keskitietä etsitään erilaisten odotusten ja tilanteiden mukaan tasapainoillen.
4. Alkoholien kohtuukäyttö esiintyy puhetavoissa normin asemassa.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten vanhemmuutta rakennetaan puhuttaessa kodin alkoholikasvatuksesta eri positioista käsin. Artikkeleissa tarkasteltiin asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhempien tapoja puhua kodin alkoholikasvatuksesta. Tulokset ja niiden pohjalta tehdyt johtopäätökset osoittivat, että vanhemmuutta rakennettiin puhetavoissa osittain yhtenäisesti kaikista tarkastelluista positioista käsin, ja silti eri positioista käsin osittain eri tavoin painottaen. Yhteistä hyvän vanhemmuuden rakentamisessa olivat alkoholien kohtuukäytön, aikuisen vastuullisuuden, hyvän esimerkin antamisen, alkoholista lapsen kanssa keskustelemisen ja myös muista arkeen, kasvatukseen ja nuorten vapaa-aikaan liittyvistä asioista neuvottelemisen pitäminen tärkeänä. Eri positioista esitetyn vanhemmuuspuheen piirteiden eroja on kuvattu tarkemmin tulosluvussa.

Tutkimuksen yhtenä keskeisenä lähtökohtana oli, että puhetavat rakentavat sosiaalista todellisuutta, välittävät normeja ja odotuksia vanhemmuudelle. Vaikka vanhemmuuteen kohdistuu viranomaissääätelyä, asiantuntijoiden ohjeita ja kansanmalleja, tarkastelluissa puhetavoissa rakennettiin hyvää vanhemmuutta korostaen vanhemman henkilökohtaista arviointikykyä ja ymmärrystä. Vanhemmat itse esimerkiksi nimesivät alkoholikasvatukseen velvoittaviksi tekijöiksi enemmän sisäisiä tekijöitä kuin ulkoisia normeja. Myös aiemmassa tutkimuksessa on havaittu vanhempien omilla henkilökohtaisilla normeilla olevan suurempi merkitys heidän ratkaisuihinsa esimerkiksi alkoholien tarjoamisen ja nuorelle ostamisen suhteen, kuin virallisilla normeilla, kuten ikärajoilla (ks. Gilligan ym. 2014, Henriksen 2012, Rod 2012). Kansainvälisesti artikkeleissa on todettu, että tarvitaan lisää sellaista tutkimusta, jonka avulla voidaan kontekstoida sekä vanhempien alkoholien

tarjoamiseen liittyvää päätöksentekoa että sitä, miten vanhemmat suhtautuvat muiden vanhempien alkoholikasvatuskäytäntöihin: mitä he arvelevat muiden vanhempien uskovan, millaisista sosiaalisista ilmiöistä on kysymys vanhempien välisissä näkemuseroissa, ja miten näitä löydöksiä voisi muuttaa ohjeiksi vanhemmille (ks. Gilligan ym. 2012; Jones ym. 2015). Viime aikoina on ilmestynyt useita tähän aihepiiriin liittyviä tutkimuksia ja niihin viitattiin tämän tutkimuksen 2.- ja 3.-luvussa (ks. esim. Berends ym. 2016; Brittner ym. 2018; Donaldson ym. 2016; Ford ym. 2018; Glatz ym. 2016; Maggs ym. 2017; Nätkin 2016; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Pape ym. 2017; Pirskanen ym. 2016a, 2016b; Rusby 2018; Salo 2017; Sawyer ym. 2018; Simonen ym. 2015; Tigerstedt & Härkönen 2016; Törrönen & Rolando 2017; Warpenius ym. 2016; Yap 2015), ja tämä tutkimus liittyy samaan aihepiiriin.

Tutkimus vahvisti sitä näkemystä, että alkoholikasvatusta määrittävät perhekulttuurit ovat moninaisia. Perheisiin kohdistuvan ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä on tärkeää ymmärtää perheiden moninaisuus ja yksilölliset tavat. Konstruktionistisen perhetutkimuksen näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista yrittää määritellä perhettä ja sen kulttuuria etukäteen. Perheisiin liittyvän monimerkityksisyyden ja kiistanalaisuuden tutkiminen sinänsä on mielenkiintoista, sillä perhe ilmenee ja saa sosiaalisen muotonsa myös diskursiivisissa prosesseissa. (Forsberg 2014, 127–128; Gubrium & Holstein 1990, 8–15.) Tämäkin tutkimus toi esiin eri perheiden erilaisia alkoholikasvatustapoja, ja toisaalta muutamia yhteneviä piirteitä, kuten pyrkimyksen keskittien sallivuuden ja ehdottomuuden välillä, sekä pyrkimyksen kasvattaa nuorista alkoholin kohtuukäyttäjiä.

Tutkimuksessa kuvailtiin asiantuntijoiden, verkkokeskustelijoiden ja vanhempien näkökulmia. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että myös nuoren ja vanhempien näkökulmat voivat olla erilaisia. Esimerkiksi käsitykset luottamuksesta, toimijuudesta ja alkoholinkäytön riskeistä voivat olla nuorilla ja vanhemmilla erilaisia (ks. esim. Lehto ym. 2013; Pirskanen ym. 2016a; Simonen ym. 2015). Yhdysvalloissa nuorten ja vanhempien näkemyksiä nuorten alkoholinkäytöstä vertaillut Pasch (2010) totesi, että saman perheen nuori ja vanhempi saattavat painottaa eri asioita siinä, mikä heidän mielestään vaikuttaa nuoren alkoholinkäyttöön. Kun esimerkiksi vanhempien mielestä vanhempien valvonnalla on merkitystä, nuorten mielestä alkoholiaiheiset keskustelut ovat tärkeämpiä. Näkökulma siis vaikuttaa tuloksiin. Pasch korostaa, että eri tutkimuksia vertaillaessa on tärkeää huomioida, tarkastellaanko niissä nuoren vai vanhemman näkemyksiä alkoholikasvatuksesta. (Pasch ym. 2010.) Vastaavasti on tärkeää erottaa esimerkiksi vanhemmuuteen liittyvää mediapuhetta tarkastellessa, esiintyykö puhuja vanhemmuutta arvottaessaan esimerkiksi vanhemman tai asiantuntijan positiossa, vai ottaako yleisen tason kommentoijan position. Eri tutkimusten

perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että useimmiten alkoholikasvatuksesta puhuessaan kukin painottaa omaa toimijuuttaan ja omaa kokemustaan, vaikka välillä viittaisikin yleiselle tasolla ja esimerkiksi tutkimustietoon. Siksi eri positioista esitettyjen puhetaipojen tarkastelu ja vertailu on kiinnostavaa myös jatkossa.

Puhe, tekstit ja kertomukset ovat paitsi henkilö- myös aika- ja kontekstisidonnaisia. Aineistosta pelkistetyt, vanhemmille osoitettavat positiot ovat puhujan näkökulmasta tilannesidonnaisia, tietyssä hetkessä ja elämänvaiheessa ajankohtaisia ajatuksia. Seuraava arkikokemus saattaa muuttaa puhujan näkemyksiä toimivasta kasvatuksesta. Stuart Hall (1999, 14) kuvailee tällaista ilmiötä seuraavasti: *”Tabdon sanoa jotakin, jotakin... juuri nyt. Se ei ole ikuisesti, totaalisesti, universaalisesti totta. Sillä ei ole mitään ikuisia takeita. Mutta juuri nyt tarkoitan tätä, juuri nyt olen tämä. Tietyissä pisteissä, tietyssä diskurssissa voimme kutsua näitä loppuun saattamattomia sulkeumia ”minäksi”, ”yhteiskunnaksi”, ”politiikaksi” jne. Piste. Ok. Sellaista lopullista pistettä ei tietenkään todellisuudessa (kuten sitä kutsutaan) ole olemassakaan.”* Kertoivatpa tämän tutkimuksen aineistossa mukana olleet vanhemmat, verkkokeskustelijat ja asian-tuntijat ideaalikäsitteistään tai realistisista käsityksistään, kerronnassa esiintyvät merkitykset varioivat kuvastaen monenlaisia perhekulttuureja ja elämäntapoja.

Toki on mahdollista, että vanhempien ihanteet ja moraalikäsitteet osittain heijastuisivat myös heidän arkitoimintaansa. Esimerkiksi muutama vanhempi kuvaili aktiivista alkoholinkäyttöä, jossa käytetään alkoholia sosiaalisten tilanteiden edellyttämällä tavalla. Vanhemmat mainitsivat esimerkiksi viinien, kuohuviinien ja rommikaakon käyttötarkoituksia ja -tilanteita, ja he halusivat näitä tapoja nuorelle välittämällä kasvattaa häntä mielestään sivistyneeseen ja kiehtovaan alkoholinkäyttöön. Toisaalta moni muu korosti alkoholilla olevan arjessaan vain pieni rooli, tai ei mitään roolia. He puhuivat alkoholista yleisemmällä tasolla, pohtien laajempia vanhemmuuskäytäntöjään ja moraalisiakin seikkoja. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista moni kertoi myös tilanteista, joissa alkoholista on ollut huolta omassa perheessä, kuten esimerkiksi nuoren yllättävistä alkoholikokeiluista tai perheen aikuisten alkoholiongelmissa.

Tämä tutkimus tuotti näkökulmia alkoholikasvatuksesta Suomessa vuonna 2013 käydyistä keskusteluista, osana alkoholikasvatusinterventioita ja vanhemmilta itseltään kysymällä. Asenneilmapiiriä uusinnetaan ja rakennetaan puheessa monin tavoin ajan kuluessa ja kulttuurin uudistuessa ja monimuotoistuessa. Olisikin kiinnostavaa tarkastella asiantuntija- ja verkkokeskusteluja esimerkiksi vuonna 2023 ja kysyä silloin teini-ikäisten nuorten vanhempien kokemuksia omasta positioistaan.

8 LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2006. Kulttuuriset kehykset kasvatusvuorovaikutuksessa. Teoksessa M. Alasuutari, M. Hännikäinen, M. Ikonen, K. Karila, M. Korhonen, R. Korkeamäki, E. Kronqvist, A. Nummenmaa, H. Rasku-Puttonen. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. & Siitari, J. 1983. Miehisen vapauden valtakunta. Tutkimus lähiöravintolan tikkakulttuurista. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja B 37. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Alasuutari, P. 2007. Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Suom. Tampereen yliopiston kääntäjäryhmä Kaisa Koskisen johdolla. Helsinki: Gaudeamus, 2007.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alvesson & Kärreman 2011. Qualitative Research and Theory Development. Mystery as Method. London: Sage Publications. <http://dx.doi.org/10.4135/9781446287859>
- Antikainen, A. 1992. Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Apo, S. 1999. Alkoholi ja kulttuuriset tunteet. Teoksessa S. Näre (toim.) Tunteiden sosiologiaa 2, historiaa ja säätelyä. Tietolipas 157. Helsinki: SKS, 101–144.
- Apo, S. 2001. Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 759. Helsinki: SKS.
- Babor, T., Caetano, R., Caswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., Grube, J., Grunewald, P., Hill, L., Holder, H., Homel, R. & Österberg, E. 2010. Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and Public Policy. London: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2010.02945.x>
- Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. Suom. J. Vainonen, toim. P. Ahponen & T. Cantell. Tampere: Vastapaino.
- Baumrind, Diana. 1966. Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development* 37 (4), 887–907. doi:10.2307/1126611
- Baumrind, Diana 1988: Raising competent children. Teoksessa Damon William (toim.) *Child development today and tomorrow*. San Fransisco: Jossey, 349–78.
- Beck, U. 1997. Democratization of the Family. *Childhood* 4 (2), 151–168. <https://doi.org/10.1177%2F0907568297004002002>
- Beck, U. 1999. Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia. (Was ist Globalisierung?, 1997). Suom. T. Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.
- Berends, L., Jones, S.C., & Andrews, K. 2016. Adolescent drinking, social identity, and parenting for safety: Perspectives from Australian adolescents and parents. *Health & Place* 38 (3), 22–29. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2015.12.006>
- Berger, P. & Luckmann T. 2011. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

- Brittner, M.R., Pugh, B., Soren, K., Richter, L. & Stockwell, M. 2018. Frequency of Parent-Adolescent Alcohol-Specific Communication and Adolescent Perceptions of Alcohol. *Clinical Pediatrics* 53 (11), 1332-1339. <https://doi.org/10.1177/0009922818779220>
- Bryant, C.A, McDermott, R., Zapata, L.B., Forthofer, M., McCormack Brown, K., Cheney R., Eaton, D.E., Calkins, S.A., Hogeboom, D.L. 2013. Using mixed methods to examine parental influence on youth alcohol use. *American Journal of Health Education*, 37 (6), 322–336. <https://doi.org/10.1080/19325037.2006.10598923>
- Bronfenbrenner, U. 1979. *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. 1981. *Sosialisatitotkimus*. Toim. K Luscher. Suom. P. Ikonen. Alkuteos: *Ökologische Sozialisationsforschung*. Espoo: Weilin & Göös.
- Bronfenbrenner, U. 1986. Ecology of the family as a context for human developmet: Research perspectives. *Development Psychology* 22 (6), 723–742.
- Burr, V. 2003. *Social constructionism*. London: Routledge.
- Böök, M.2001. *Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa*. Jyväskylä, Finland: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 182.
- Böök, M. & Perälä-Littunen S. 2010. Vastuullisen vanhemman velvoitteet. *Kasvatus* 41 (1), 41–52.
- Castren, A. 2009. Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa R. Jallinoja 2009 (toim.). *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus. 106–127.
- Castren, A. & Högbacka, R. 2014. Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. *Sosiologia* 51 (2), 106-122.
- Coleman, J. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Davies, B. & Harré, R. 2001. Positioning. The Discursive production of Selves. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S.J. Yates (toim.), *Discourse Theory and Practice*. London: Sage, 261–271.
- Donaldson, C.C., Handren, L.M., & Crano, W. D. 2016. The Enduring Impact of Parents’ Monitoring, Warmth, Expectancies, and Alcohol Use on Their Children’s Future Binge Drinking and Arrests: a Longitudinal Analysis. *Prev Sci* 17 (5), 606–614. DOI 10.1007/s11121-016-0656-1.
- Donovan J. & Molina B. 2008. Children's introduction to alcohol use: sips and tastes. *Alcohol Clin Exp Res* 32 (1), 108–119. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1111/j.1530-0277.2007.00565.x>
- Donovan J. & Molina B. 2011. Childhood risk factors for early-onset drinking. *J Stud Alcohol Drugs* 72 (5), 741–751. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.15288/jsad.2011.72.741>
- Duineveld J., Parker P., Ryan R., Ciarrochi J. & Salmela-Aro, K. 2017. The link between perceived maternal and paternal autonomy support and adolescent well-being across three major educational transitions. *Developmental Psychology* 53 (10), 1978-1994. <http://dx.doi.org/10.1037/dev0000364>
- Durkheim, E. 1974. *Sociology and Philosophy*. New York: Free Press. Englanniksi kääntänyt F-D. Pocock.
- Dufyr, M., Parcel, T. & McKune, B. 2012. Does capital at home matter more than capital at School? The case of adolescent alcohol and marijuana use. *Journal of Drug Issues* 43 (1), 85-102. <http://dx.doi.org/10.1177/0022042612462220>

- van den Eijnden, R., Mheen, Dv., Vet, R., Vermulst, A. 2011. Alcohol-specific parenting and adolescents' alcohol-related problems: the interacting role of alcohol availability at home and parental rules. *J Stud Alcohol Drugs* 72 (3), 408–17.
<https://doi.org/10.15288/jsad.2011.72.408>
- Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma – Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. 2015:19.
- Elmeland, K. & Kolind, T. 2012. ”Why Don't They Just Do What We Tell Them?” Different Alcohol Prevention discourses in Denmark. *Sage. Young* 20 (2), 177–197.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177%2F110330881202000204>
- Ennett, S. & Jackson, C. & Bowling, M. & Dickinson, D. 2013. Parental socialization and children's susceptibility to alcohol use initiation. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 74 (5), 694–702. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.15288/jsad.2013.74.694>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Saaranen, A. 2001. Työmies on palkkansa ansainnut - ja jääkiekkoilija juhlaansa? *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (34), 351–359.
- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Faircloth, C., Hoffmann, D.M. & Layne, L.L. 2013. *Parenting in global perspective: Negotiating ideologies of kinship, self and politics*. London: Routledge.
- Faircloth, C. & Murray, M. 2014. Parenting: kinship, expertise, and anxiety. *Journal of Family Issues* 36 (9), 1115–1129.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177%2F0192513X14533546>
- Falk, P. & Sulkunen, P. 1981. Kulttuuri, alkoholi ja alkoholikulttuuri. *Alkoholipolitikka* 46, 314–320.
- Finch, J. & Mason, J. 1993. *Negotiating Family Responsibilities*. London & New York: Routledge.
- Finlex. Uutiset. Uusi alkoholilaki tuli kokonaisuudessaan voimaan 1. maaliskuuta 2018. <https://www.finlex.fi/fi/uutiset/358> (viitattu 16.9.2018)
- Flick, U. 2007. *Designing Qualitative Research. The Sage Qualitative Research Kit*. London: Sage.
- Forsberg, H. 2003. Hajottavat ja koossapitävät tunteet. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.): *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jalanjäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 86–102.
- Forsberg, H. 2014. Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.). *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 123–138.
- Ford, C..A., Mirman, J.H., García-España, J.F., Friedrich, E., Fisher, T.M. 2018. Influence of Primary Care-Based Parent-Targeted Intervention on Parent-Teen Communication about Sexual and Alcohol Behaviors: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Adolescent Health* 62 (2), Supplement, S33–S34.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.11.067>

- Freire, P. 2005. *Sorrettujen pedagogiikka*. Suom. Joel Kuortti. Toimittanut Tuukka Tomperi. Tampere: Vastapaino.
- Fukuyama, F. 1995. *Trust: Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press.
- Furedi, F. 1997. *Culture of fear. Risk-taking and the morality of low expectation*. London: Continuum.
- Furedi, F. 2002. *Paranoid parenting. Why ignoring the experts may be best for your child*. London: Penguin Books.
- Gergen, M. 1988. *Narrative structures in social explanation*. Teoksessa C. Antaki (toim.) *Analysing everyday explanation. A casebook of methods*. London: Sage.
- Giddens, A. 1990. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.
- Gilligan, C., & Kypri, K. 2012. Parent attitudes, family dynamics and adolescent drinking: Qualitative study of the Australian Parenting Guidelines for Adolescent Alcohol Use. *BMC Public Health*, (12), 491. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-491>
- Gilligan, C., Kypri, K., Lubman, D. 2012. Changing parental behaviour to reduce risky drinking among adolescents: current evidence and future directions. *Alcohol* 47 (3), 349–354. <https://doi.org/10.1093/alcalc/ags022>
- Gilligan, C., Kypri, K., Johnson, N., Lynagh, M., & Love, S. 2012. Parental supply of alcohol and adolescent risky drinking. *Drug and Alcohol Review* 31, 754–762. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1111/j.1465-3362.2012.00418.x>
- Gilligan, C., Thompson, K., Bourke, J., Kypri, K., Stockwell, T. 2014. “Everybody Else Is Doing It”—Norm Perceptions Among Parents of Adolescents. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 75 (6), 908–918. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.15288/jsad.2014.75.908>
- Gillis, J. 1996. *A World of Their Own Making. Myth, Ritual, and the Quest for Family Values*. Cambridge & Massachusetts: Harvard University Press.
- Glatz, T., Stattin H. & Kerr M. 2012. A Test of Cognitive Dissonance Theory to Explain Parents' Reactions to Youths' Alcohol Intoxication. *Family Relations* 61 (4), 629–641. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00723.x>
- Glatz, T. & Koning, I.M. 2016. The Outcomes of an Alcohol Prevention Program on Parents' Rule Setting and Self-efficacy: a Bidirectional Model. *Prev Sci*. 17 (3), 377–385. <https://doi.org/10.1007/s11121-015-0625-0>.
- Greenaway, S., 2010. *Formative evaluation: Community Action to Reduce the Social Supply of Alcohol to Minors in Mangere*. Auckland, NZ: Centre for Social and Health Outcomes Research and Evaluation & Te Ropu Whariki.
- Gjerstad, E. 2009. *Valta kotikasvatuksessa. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 225*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Greimas, A.J. 1980. *Strukturalistista semantiikkaa*. Suom. Eero Tarasti. Helsinki: Gaudeamus.
- Greimas A.J. & Courtés J. 1982. *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Greimas, A. J. 1987. *On Meaning. Selected Writings in Semiotic Theory*. Englanniksi kääntänyt Paul J. Perron and Frank H. Collins. The University of Minnesota. London: Frances Pinter.
- Grønkjær, M, Curtis, T, Crespigny, C.D. & Delmar, C. 2011. Acceptance and expectance: Cultural norms for alcohol use in Denmark. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being* 6 (4). <https://doi.org/10.3402/qhw.v6i4.8461>

- Grunwald, K., & Thiersch, H. 2009. The concept of the 'lifeworld orientation' for social work and social care. *Journal of Social Work Practice*, 23 (2), 131–146. <https://doi-org/10.1080/02650530902923643>
- Gubrium, J. & Holstein, J. 1990. *What is Family?* London & Toronto: Mayfield.
- Habermas, J. 1976. ”Tieto ja intressi.” Teoksessa *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet osa I*, toim. Raimo Tuomela & Ilkka Patoluoto. Suom. Paavo Löppönen. Helsinki: Gaudeamus, 118–181.
- Hakala, S. & Vesa, J. 2013. Verkkokeskustelut ja sisällön erittely. Teoksessa S. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 216–244.
- Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Suom. ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Halliday, M.A.K. 1993. Part A. – Language, context and text. Teoksessa Halliday M.A.K. & Hasan, R. 1993. *Language, context and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Oxford: Oxford University Press, 4–52.
- Halme, N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis* 870. Helsinki: Yliopistopaino.
- Halme, N. Vuorisalmi, M. & Perälä, M. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4 / 2014*. Tampere: Juvenes Print.
- Harré, R. & van Langenhove, L. 1999. *The Dynamics of Social Episodes*. Teoksessa R. Harré & L. van Langenhove (toim.) *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxford: Blackwell, 1–13.
- Heikkinen, V. 1999. Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. *SKST* 728. Helsinki: SKS.
- Hellman, M. 2010. From myth of marginality to portrayals of an addictive society: Reporting on addictions in the Finnish press (1968–2006). *Addiction Research & Theory* 18 (2), 224–242. <https://doi.org/10.3109/16066350902836382>
- Hellman, M. 2012. Riippuvuutta ja kompetenssia koskevat käsitykset suomalaisessa mediadiskurssissa. Teoksessa T. Tammi & P. Raento (toim.). 2012. *Addiktioyhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 73–89.
- Hellman, M., Karlsson, T. 2012. In fear of a reversal back to the spirits drinking era – the 2004 decrease of Finnish alcohol taxes in public discourse. In: *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 29 (1), 57–78. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.2478%2Fv10199-012-0005-z>
- Hellman, M. & Katainen, A. 2015. The Autonomous Finnish Man Against the Nanny State in the Age of Online Outrage: The State and the Citizen in the “Whiskygate” Alcohol Policy Debate. *Sociologia* 52 (4), 334–349.
- Helkama, K. 1998a. Sosialisatio ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa K. Helkama, R. Myllyniemi & K. Liebkind. 1998. *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita, 81–117.
- Helkama, K. 1998b. Toiminta ja päätöksenteko. Teoksessa K. Helkama, R. Myllyniemi & K. Liebkind, K. 1998. *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita, 147–163.
- Henriksen, Ø. 2012. ”They must be 18 years old... really. “ Alcohol debut discourses at parent meetings within alcohol prevention programmes in school. *Nordic Studies of Alcohol and Drugs*. Vol 29 (5), 453–466. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.2478%2Fv10199-012-0040-9>

- Herring, R. & Thom, B. & Beccaria, F. & Kolind, T. & Moskalewicz, J. 2010. Alcohol harm reduction in Europe. Teoksessa T. Rhodes & D. Hedrich (toim.). Harm reduction: Evidence, Impacts and Challenges. Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 275–301.
- Hingson, RW. Heeren, T. & Winter, MR. 2006. Age at drinking onset and alcohol dependence: age at onset, duration, and severity. *Arch Pediatr Adolesc Med.* 160 (7), 739–46. doi:10.1001/archpedi.160.7.739
- Hirsjärvi, S. 2011. Perhetutkimus – haaste kasvatustieteelle. *Kasvatus* 42 (2), 183–185.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Holmila, M. ja Helasti, K. 2001. Sallia vai kieltää? Vanhempien käyttämät keinot 15-vuotiaitten päihdekasvatuksessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2), 169–172.
- Holmila M., Bardy M. & Kouvonon P. Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. 2008. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (4), 421–432.
- Holmila, M., Raitasalo, K. & Tigerstedt, C. 2016. (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 25. Helsinki: Juvenes Print.
- Holstein J. & Gubrium, J. 1999. What is family? Further thoughts on a social constructionist approach. *Marriage & Family Review* 28 (3), 3–15.
https://doi-org.helios.uta.fi/10.1300/J002v28n03_02
- Holstein, J. & Gubrium, J. 2008 (toim.). *Handbook of Constructionist Research*. New York, London. The Guildford Press.
- Hummel, A., Shelton, K. & Heron, J., Moore, L., van den Bree, M. 2012. A systematic review of the relationships between family functioning, pubertal timing and adolescent substance use. *Addiction* 108 (3), 487–496.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1111/add.12055>
- Hurme, H. 2001. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa P. Lyytinen, M., Korhonen & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan*. Porvoo: WSOY. 139–156.
- Hurme, H. Bioekologinen malli. 2014. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 60–80.
- Huttunen, R. 2012. Gadamerin dialoginen ymmärrys versus Habermasin ideologikriittinen ymmärrys. Teoksessa V. Viljanen, H. Siipi & M. Sintonen. 2012. *Ymmärrys*. Reports from the Department of Philosophy Vol. 23. University of Turku, 225–236.
(<http://users.utu.fi/valvil/Ymmarrys.pdf>)
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. *Sosiaalipedagogiikka*. Porvoo: WSOY.
- Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. *Acta Universitatis Tamperensis*: 696.
- Härkönen, J. 2013. Not a wet generation but a wet nation - The dynamics of change and stasis in the Finnish drinking culture from 1968–2008. Tampere: National Health Institute for Health and Welfare.
- Isokorpi, T. 2008. Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut. Juva: PS-kustannus.
- Itäpuisto, M. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. *Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet* 124. Kuopio: Kopijyvä.
- Jallinoja, R. 1994. Arvojen ambivalenssit. Teoksessa J.O. Andersson, A. Hautamäki, R. Jallinoja, I. Niiniluoto & H. Uusitalo. *Hyvinvointivaltio ristiaallokossa*. Arvot ja tosiasiat. Helsinki: WSOY, 17–58.

- Jallinoja, R. 2006. Perheen vastaisku: familiaristista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, R. 2009. (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, R. 2014. Teoria universaalista perheestä. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 18–34.
- Jackson, K. M., Barnett, N.P., Colby, S. M. & Rogers, M. L. 2015. The Prospective Association Between Sipping Alcohol by the Sixth Grade Later Substance Use. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 76 (2), 212-221. doi/pdf/10.15288/jsad.2015.76.212
- Jayne, M., Valentine, G., Gould, M. 2012. Family life and alcohol consumption: The transmission on ‘public’ and ‘private’ drinking cultures. *Drugs: education, prevention and policy*. 19 (3), 192–200.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.3109/09687637.2011.640720>
- Johnson, P. & Johnson, H. 2009. Reaffirming the power of parental influence on adolescent smoking and drinking decisions. *Adolescent & Family Health* 1 (1), 37–43.
- Jokinen, E. 2002. Äitiys, isyys ja julkiset fantasiat. Teoksessa L. Kolbe & K. Järvinen, (toim.) Onks ketään kotona? Tammi. Helsinki, 75–94.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, A. 2012. Kategoriat, instituutiot ja sosiaalisen järjestyksen tuottaminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. 2012. Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, K. 2014. Perhekäytäntöjen sosiologia. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 167–191.
- Jones, S., Magee, C. & Andrews, K. 2015. 'I think other parents might': Using a projective technique to explore parental supply of alcohol. *Drug and Alcohol Review* 34 (5), 531–539. doi: 10.1111/dar.12258
- JSN: Julkisen sanan neuvosto. Vapauttava 4888/SL/12, 2012. <http://www.jsn.fi/paatokset/4888-sl-12/?year=2012>. (luettu 28.9.2014)
- Juhila, K. 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. 1999. Diskussianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Junttila, N. 2010. Social competence and loneliness during the school years – Issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission. *Annales Universitatis Turkuensis, sarja B, osa 325*.
- Juvonen, T. 2014. Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. *Nuorisotutkimus* 32 (3) 3–16.
- Järvinen, M. & Østergaard, J. 2009. *Governing Adolescent Drinking*. Sage. Youth Society 40 (3) 377–402. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177%2F0044118X08318118>
- Järvinen, K. & Kolbe, L. 2002. Johdanto: murros mahdollisuutena. Teoksessa L. Kolbe & K. Järvinen, (toim.) Onks ketään kotona? Tammi. Helsinki, 7–31.
- Kam, J. A., Basinger, E.D., Abendschein, B. 2017. Do Adolescent Perceptions of Parents' Alcohol Consumption Undermine or Enhance What Parents Say About Alcohol? The Interaction Between Verbal and Nonverbal Messages. *Communication Research* 44 (3), 319–347. doi: 10.1177/0093650214565922.
- Karjalainen, A. & Siljander, P. 1997. Pedagogisen tietoisuuden paradoksi. Teoksessa P. Siljander (toim.) Kasvatus ja sosialisatio. Helsinki: Gaudeamus, 66–76.
- Karlsson, T., Kytö, S., Montonen, M., Mäkelä, P., Tigerstedt, T., Warpenius, K., Österberg, E. 2016. Tutkimuksesta tiiviisti 3/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Karlsson, T. 2018. Alkoholipoliittiset mielipiteet 2018. Tilastoraportti 7/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136126/Alkoholipoliittiset_mielipiteet%207-2018.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Kataja, K. 2012. Lapsuuden rajoilla. Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 78. Turku: Uniprint.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena: Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimus 72/2012.
- Kempainen, J. 2001. Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 186. Jyväskylän yliopisto.
- Kerr, M. & Stattin, H. & Trost, K. 1999. To know you is to trust you: parents trust is rooted in child disclosure of information. *Journal of Adolescence* 22 (6), 737–752.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1006/jado.1999.0266>
- Kerr, M., Stattin, H. 2000. What Parents Know, How They Know It, and Several Forms of Adolescent Adjustment: Further Support for a Reinterpretation of Monitoring. *Developmental Psychology* 36, (3), 366–380. doi: 10.1037//0012-1649.36.3.366
- Kerr, M., Stattin, H., Özdemir, M. 2012. Perceived Parenting Style and Adolescent Adjustment: Revisiting Directions of Effects and the Role of Parental Knowledge. *Developmental Psychology* 48 (6), 1540–1553. <https://doi.org/10.1037/a0027720>
- Küilakoski, T. 2010. Korkatut pullot, pirun kusi ja alkoholistien maksat. Luonnostelmia osallistavaan päihdekasvatukseen. Teoksessa M.Kylmäkoski, S. Pylkkänen & R.Viitanen (toim.): Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 23, 141–161.
- Kinner S.A., Borschmann R. 2018. "Parental supply and alcohol-related harm in adolescence: emerging but incomplete evidence". *Lancet Pub Health* 3 (2), PE53-E54. doi: 10.1016/S2468-2667(18)30006-9.
- Kinnunen, J., Pere, L., Raisamo, S., Katainen, A., Ollila, H. & Rimpelä, A. 2017. Nuorten terveystapatutkimus 2017: Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö sekä rahapelaaminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2017/28.
- Kivimäki, R. 2003. Perhe tuli työelämään. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 186–201.
- Koning, I. & Eijnden, R. V. & Vollebergh, W. 2014. Alcohol-Specific parenting, adolescents' self-control, and alcohol use: a moderated mediation model. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 75 (1), 16–23.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.15288/jsad.2014.75.16>
- Korhonen, M. 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa M. Alasuutari, M. Hännikäinen, M. Ikonen, K. Karila, M. Korhonen, R. Korkeamäki, E. Kronqvist, A. Nummenmaa, H. Rasku-Puttonen. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 51–69.
- Kotkavirta, J. 2001. Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Teoksessa K. Ilmonen (toim.). 2001. Sosiaalinen pääoma ja luottamus. *SoPhi* 42. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Kopijyvä, 55–68

- Kovalainen, A. & Österberg, J. 2001. Sosiaalinen pääoma, luottamus ja julkisen sektorin restrukturaatio. Teoksessa K. Ilmonen (toim.). 2001. Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi 42. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Kopijyvä, 69–92.
- Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi.
- Laaksonen, S. & Matikainen, J. 2013. Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa S. Laaksonen, & J. Matikainen & M. Tikka (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 193–215.
- Lahikainen, A. 2005. Kontekstualisoitu perhe: miten perheessä tapahtuva sosialisatio muuttuu informaation aikakaudella? Teoksessa A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry, S. Lähteenoja (toim.). 2005. Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 345–362.
- Laitinen, A. 2015. Tieteen termipankki 27.06.2018: Oikeustiede: sosiaalinen kontrolli. [http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:sosiaalinen kontrolli.<viitattu 27.6.2018>](http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:sosiaalinen_kontrolli.<viitattu_27.6.2018>)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 4. §.
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja. Teema 21. Helsinki: THL.
- van Langenhove, L. & Harré, R. 1999. Introducing Positioning Theory. Teoksessa R. Harré & L. van Langenhove (toim.) Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action. Oxford: Blackwell, 14–31.
- Lasinen lapsuus & Taloustutkimus 2016. Aikuisten alkoholinkäyttö haittaa joka neljättä lasta. Esite. A-klinikkasäätiö.
- Lastensuojelulaki 2007/417, 2. §
- Latendresse, S.J.; Rose, R.J.; Viken, R.J.; Pulkkinen, L.; Kaprio, J. & Dick, D.M. 2008. Parenting Mechanisms in Links Between Parents' and Adolescents' Alcohol Use Behaviors. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 32 (2), 322–330. <https://dx.doi.org/10.1111%2Fj.1530-0277.2007.00583.x>
- Layder, D. 2004. Emotion in Social Life. The Lost Heart of Society. Thousand Oaks & New Delhi. London: Sage.
- Lehto, A., Katainen, A. & Maunu, A. 2012. Riskinä toisten tahto? Laadullinen analyysi yhdeksäsluokkalaisten alkoholiin liittyvistä riskiyymmärryksistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 656–669.
- Lehtonen, M. 2000. Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Litzen, V. 1981. Kulttuurihistoria on kokonaisvaltaisuutta korostava historia. Teoksessa K. Ilmonen (toim.) 1981. Mitä kulttuurihistoria on? Turun yliopiston historian laitos, julkaisuja no. 8. Turku.
- Losake, D. 2007. Thinking about Social Problems: An Introduction to Social Construction Perspectives. 2. painos. New Brunswick: Aldine Transaction.
- Lynch, K. 2003. Individuals, Families and Communities in Europe 1200-1800. The Urban Foundation of Western Society. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lämsä, A. 2013. Mistä kasvatuskumppanuudessa on kyse? Teoksessa A–L. Lämsä (toim.) 2013. Verkosto vahvaksi: Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus, 49–67.
- Lämsä, H. 2010. Keskeiset käsitteet: kulttuuri. Edu.fi-sivusto. Opetushallitus. https://www.edu.fi/kulttuuri-identiteetti_ja_kansainvalisyys/aikapolku/keskeiset_kasitteet

- Maccoby, E. & Martin, J. 1983. Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. Teoksessa P.H. Mussen & E.M. Hetherington (toim.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed.). New York: Wiley, 1–101.
- McMorris, B. J., Catalano, R. F., Kim, M. J., Toumbourou, J. W., & Hemphill, S. A. 2011. Influence of family factors and supervised alcohol use on adolescent alcohol use and harms: Similarities between youth in different alcohol policy contexts. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 72 (3) 418–428.
- Maggs, J.L., Staff, J.A. 2017. Parents Who Allow Early Adolescents to Drink. *Journal of Adolescent Health* 62 (2). 245–247.
- Maunu, A. 2011. Leiskaa steissillä, romanssi mökillä. Pääkaupunkiseudun ammattiopiskelijoiden ja lukiolaisten juomisen motiivit ja koetut juomisen haitat. Helsinki: Elämäntapaliitto.
- Maunu, A. 2012. Ryyppäämällä ryhmäksi? Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin. Pori: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry ja Antti Maunu, 2012.
- Maunu, A. 2013. Hauskuus ja tylsyys, turva ja vaara. Nuorten juomisen ja arjen ambivalenssit. *Yhteiskuntapolitiikka*. 78 (3), 272–286.
- Maunu, A. 2014. Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:6*. Helsingin yliopisto.
- Maunu, A. 2016. Humalan tällä puolen. ELO – Suomalaisen ruokakulttuurin edistämissäätiö. Helsinki: Kiriprintti.
- Mathijssen J., Janssen M., van Bon-Marten M., van Oers, H., de Boer, E., Henk F.& Garretsen, H. 2014. Alcohol segment-specific associations between the quality of the parent–child relationship and adolescent alcohol use. *BMC Public Health* 2014, (14):872. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-872>
- Mattick, R., Clare, P., Aiken, A., Wadolowski, M., Hutchinson, D., Najman, J., Slade, T., Bruno, R., McBride, N., Kypri, K., Vogl, L., Degenhardt. 2018. Association of parental supply of alcohol with adolescent drinking, alcohol-related harms, and alcohol use disorder symptoms: a prospective cohort study. *Lancet Pub Health*. 2018 (3), e64–71. doi: 10.1016/S2468-2667(17)30240-2.
- Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatusta – kohtaamisia ja rajankäyntejä. *Kasvatusalan tutkimuksia* 19. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2015. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 52–73.
- Morgan, D. 2011. *Rethinking Family Practices*. Houndmills, Basingstoke & Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Murtorinne-Lahtinen, M. 2011. Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä. *Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 427.
- Myllyniemi, S. (toim.) 2012. Monipolvinen hyvinvointi. *Nuorisobarometri 2012*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta. Helsinki: Hakapaino.
- Mäkelä, K. 1999. *Valtio, väkijuomat ja kulttuuri*. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Helsinki: Gaudeamus.

- Mäkelä, M., Björninen S., Karttunen L., Nurminen M., Raipola J., Rantanen T. 2018. Kertomuksen vaarat: kokemuspuhe, eksemplumin paluu ja aikalaiskriittinen narratologia. *Avain* 2018 (1), 90–93.
- Mäkelä, P. & Maunu, A. 2016. Come on, have a drink: The prevalence and cultural logic of social pressure to drink more. *Drugs Educ Prev Pol*, 2016; 23(4): 312–321. doi: 10.1080/09687637.2016.1179718.
- Niiniluoto, I. 2012. Merkitys ja ymmärtäminen. Teoksessa *Ymmärrys*, toimittaneet V. Viljanen, H. Siipi & M. Sintonen. 2012. Reports from the Department of Philosophy Vol. 23. University of Turku. 225–236 www-lähde: <http://users.utu.fi/valvil/Ymmarrys.pdf>
- Nivala, E. 2007. Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen, 2007. Nuorisokasvatuksen teoria. Perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 93–131.
- Nuutinen, P. 1994. Lapsesta subjektiksi. Tutkimus vallasta ja kasvatuksesta. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 18.
- Nätkin, R. (toim.) 2006. Pullo, pillerit ja perhe: vanhemmuus ja päihdeongelmat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nätkin, R. 2009. Alkoholiongelmainen perheessä – vieras ja sopimaton. Teoksessa R. Jallinoja (toim.). 2009. Vieras perheessä. Gaudeamus. Helsinki University Press. Helsinki: Juvenes Print, 63–82.
- Nätkin, R. 2016. Muuttuva suomalainen perhe-elämä ja alkoholin käyttötavat – kirjan yhteenvetoa. Teoksessa M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt. 2016. Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 25. Helsinki: Juvenes Print, 151–171.
- Oinonen, E. 2008. Families in Converging Europe. A Comparison of Forms, Structures and Ideals. New York: Palgrave Macmillan. doi: 10.1057/9780230583146
- Okker, A. 2017. Suomalaisten vanhemmuuspuhe ja koululaisten yksinäinen arki. Pro gradu. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden yksikkö.
- Pape, H., Norstöm, T. & Rossow, I. 2017. Adolescent drinking – touch of a social class? *Addiction* 112 (5). 792–800. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1111/add.13721>
- Parsons, T. 1969. Politics and Social Structure. New York: Free Press.
- Partanen, Juha. 1992. Heroinen juominen, myyttinen humala ja suomalainen viinapää. *Alkoholipolitiikka* 57 (6), 377–383.
- Pasch, K.E., Stigler, M.H., Perry, C.L., Komro, K.A. 2010. Parents’ and children’s self-report of parenting factors: How much do they agree and which is more strongly associated with early adolescent alcohol use. *Health Educ J.* 69 (1): 31–42. doi: 10.1177/0017896910363325
- Peltonen J. 1997. Sosialisatio ja kasvatustieteiden tutkimuksen näkökulmasta. Teoksessa Siljander P. (toim.) 1997. Kasvatustieteiden tutkimus ja sosialisatio. Tampere: Gaudeamus, 14–31.
- Perälä, M., Halme, N. & Kanste, M. 2014. Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävyydestä. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. THL, Teema 21.
- Perälä-Littunen, S. 2004. Cultural Images of a Good Mother and a Good Father in Three Generations. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 239
- Piispa, M. Alkoholi, huumeet ja media. 1999. Viisi tapaustutkimusta päihdevalistuksen mahdollisuuksista. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/99. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus.

- Piispa, M. 2013a. Miten valistus voi vaikuttaa? Tapaustutkimus Lasten seurassa -ohjelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3), 322–330.
- Piispa, M. 2013b. Alkoholi, vanhemmuus, vastuullisuus. Yhteenvedoartio Lasten seurassa -ohjelmasta 2009–2013. Työpäpöri 4/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.
- Pikkarainen, E. 1997. Semiotiikka kasvatuksen tutkimuksessa. Teoksessa Siljander P. (toim.) 1997. Kasvatus ja sosialisatio. Tampere: Gaudeamus, 118–142.
- Pikkarainen, E. 2004. Merkityksen ongelma kasvatustieteessä. Lähtökohtia pedagogisen toiminnan semioottiseen analyysiin. *Acta Universitatis Ouluensis Scientiae rerum Socialium* E 69. Oulu: Oulu University Press.
- Piko, B. F. & Balázs, M.Á. 2012. Authoritative parenting style and adolescent smoking and drinking. *Addictive Behaviors* 37 (3) 353–356.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1016/j.addbeh.2011.11.022>
- Pirskanen, H. 2011. Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuoivat isät miesten elämäntarinoissa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011. Helsinki: Väestöliitto.
- Pirskanen, H., Simonen, J., Kataja, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2016a. Vanhemmat ristiaallokossa. Perhekulttuuri ja ambivalentti alkoholikasvatus. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:(2), 138–149.
- Pirskanen, H., Kataja, K., Simonen, J., Holmila, M. & Tigerstedt C. 2016b. Vanhempien ihanteet ja käytännöt alkoholikasvattajina. Teoksessa: Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikat – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 25. Helsinki: Juvenes Print, 14–31.
- Pitkänen, T. 2006. Alcohol Drinking Behavior and Itse Developmental Antecedents. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 293. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Poikolainen, J. 2002. Kasvatustietoisuuden ulottuvuuksia. Vanhempien käsityksiä kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 182. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pulkkinen, L. 1984. Nuoret ja kotikasvatus. 2. painos. Helsinki: Otava.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pulkkinen, L. 2006. The Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development (JYLS). Teoksessa L. Pulkkinen, J. Kaprio & R. J. Rose (toim.): Socioemotional development and health from adolescence to adulthood. New York: Cambridge University Press, 29–55.
- Pulkkinen, L. 2011. Kasvatustiede ja kotikasvatus. *Kasvatus* 42 (2), 177–182.
- Pylkkänen S., Viitanen R., Vuohelainen E. (toim.), 2009. Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali. Helsinki: Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C. Oppimateriaaleja, 2009, Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Orell, M. & Pihlaja P., 2018. Kodin ja koulun yhteistyö normitettuna. *Kasvatus* 49 (2), 149–161.
- Orjasniemi, T. & Kurvinen, A. 2017. Häpeän päivät, pelon yöt - Lapsuuskokemuksia päihdeperheessä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 25 (2), 127-143. <https://journal.fi/janus/article/view/56828> <haettu 31.7.2018>

- Raitasalo, K. 2008. Informal social control of drinking. Finland in the light of international comparison. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 702. Stakes. National Research and Development Centre for Welfare and Health. Research Report 172.
- Raitasalo, K. & Simonen, J. 2011. Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (1), 17–29.
- Raitasalo, K. & Huhtanen, P. & Ahlström, S. 2012. Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995–2011. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1), 72–80.
- Raitasalo, K. & Holmila, M. 2014. Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasvatuskäytännöt. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), 196–285.
- Raitasalo, K., Huhtanen P. & Miekka, M. 2015. Nuorten päihteiden käyttö 1995–2015. ESPAD -tutkimusten tulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 19/2015.
- Ranne, K. 2002. Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä. *Sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiiantuntijahaastattelujen sekä dokumenttien valossa*. *Annales Universitas Turkuensis* 189.
- Repo, K. 2003. Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa Forsberg & Nätkin (toim.) 2003. *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus. 64–85.
- Riesman, D., Glazer, N. & Denney, R. 1961 [1950]. *The Lonely Crowd*. New Haven. London: Yale University Press.
- Ritala-Koskinen, A. 2003. (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 121–139.
- Rod, Morten Hulvej 2012. From evidence-based policy-making to evidence-based parenting? The ambiguous role of facts in Danish alcohol prevention. Teoksessa M. Hellman, G. Roos & J. von Wright (ed.). *A Welfare Policy Patchwork. Negotiating the Public Good in Times of Transition*. Nordic Centre for Welfare and Social Issues (NVC). Helsinki: Unigrafia, 163–180.
- Roine, M. 2011. Vanhemman juomisesta huolta kantavien tyttöjen ja ammattiauttajien kohtaamisia verkossa. *Nuorisotutkimus* 29 (4), 33–46.
- Roos, J. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. *Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia* 454. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rusby, J.C., Light, J.M., Crowley, R, Westling, E. 2018. Influence of parent–youth relationship, parental monitoring and parent substance use on adolescent substance use onset. *Journal of Family Psychology*. Vol. 32 (3), 310–320.
doi: 10.1037/fam0000350
- Ryan, S. M., Jorm, A. F., & Lubman, D. I. 2010. Parenting factors associated with reduced adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *The Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 44 (9), 774–783.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1080%2F00048674.2010.501759>
- Ryan, S.M., Jorm, A.F., Kelly, C., Hart, L., Morgan, A. ja Lubman, D.I. 2011. Parenting strategies for reducing adolescent alcohol use: a Delphi consensus study. *BMC Public Health*. 2011 (1), 11–13.
<https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-13>

- Rönkä A., Viheräkoski J., Litsilä R. & Poikkeus A. 2002. Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 51–70.
- Rönkä, A., & Sallinen, M. 2008. Murrosikäisen perhesuhteet: muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa E. Sevón, & M. Notko (toim.), *Perhesuhteet puntarissa* (43–67). *Palmeniasarja*, 43. *Palmenia*. Helsinki: University Press. 43–67.
- Salasuo, M. 2011. Vaikuttamisen keinot. Teoksessa M. Soikkeli, M. Salasuo, A. Puuronen & Piispa, Matti. 2011. *Se toimii sittenkin. Kuinka päihdevalituksesta saa selvää. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura*. Julkaisuja 116. Helsinki: Unigrafia, 11–22.
- Salo, A. 2017. Isien alkoholin käytön kulttuurisia jäsenyyksiä Isäasentoja- ja Isipappablues – teosten valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (6), 641–650.
- Salo, U. 2015. *Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet*. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta-Liisa Högbacka (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 164. Tampere: Juvenes Print, 166–190.
- Sawyer, A., Coleman, L., Cooke, R., Hodgson, L. ja Sherriff, N. 2018. Understanding conversations about alcohol between parents and their 15–17 year olds: a qualitative study. *BMC Public Health* 2018 (18), 631. Published online 2018 May 16. doi: 10.1186/s12889-018-5525-3.
- Scheff, T. 1997. *Emotions, the Social Bond and Human Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scheffels, J., Moan I. & Storsvoll E. 2016. Everything in moderation? A mixed methods study on perceptions of parents' drinking in the presence of children. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*. 33 (5-6), 551–566. doi: <https://doi.org/10.1515/nsad-2016-0045>
- Seligman, A. 1997. *The Problem of Trust*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Seligman, A. 2001. Luottamus ja yleinen vaihto. Teoksessa K. Ilmonen (toim.). 2001. *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. *SoPhi* 42. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Kopijyvä. 39–54.
- Sevón, E. 2009. *Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood*. Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 365.
- Sihvonen, E. 2016. *Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: lasten kasvatusta ja vastuullinen vanhemmuus*. *Kasvatus ja aika* 10 (5), 72–86).
- Siljander, P. 1997. *Kasvatus ja sosialisatio. Johdatus aiheeseen*. Teoksessa P. Siljander (toim.) 1997. *Kasvatus ja sosialisatio*. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy,
- Silverman, D. 2000. *Doing Qualitative Research. A Practical Handbook*. Lontoo: Sage Publications.
- Simonen, J. 2013. *Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. Terveystieteiden tutkimuskeskus*. Tutkimus 113. Helsinki: Juvenes Print..
- Simonen, J. & Kataja, K. & Pirskanen, H. & Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2015. *Luottamista ja harhauttamista. Vanhempien ja lasten alkoholin käyttöä koskeva vuorovaikutus nuorten kuvaamana*. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (4) 365– 376.

- Simonen, J., Kataja, K., Pirskanen, H., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2016. Nuorten näkemykset vanhempien ja lasten alkoholinkäyttöä koskevasta vuorovaikutuksesta. Teoksessa: Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 25. Helsinki: Juvenes Print, 32–47.
- Simonen, J., Törrönen, J., Tigerstedt, C., Scheffels, J. & Moan, I. 2017. Do teenagers' and parents' alcohol-related views meet? – Analysing focus group data from Finland and Norway. *Drugs: Education, Prevention and Policy* 26 (1), 88–96. doi:10.1080/09687637.2017.1337725
- Siniharju, M. 2003. Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla: Yhteistyön arvostus ja toteutuminen Helsingin kaupungin peruskoulujen alkuopetusluokilla 1983–1984 ja 1998–1999. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 242.
- Sirola, K. 2004. Porilaisten yhdeksäsluokkalaisten ja kasvattajien käsityksiä nuorten alkoholinkäytöstä ja alkoholinkäytön ehkäisystä. In *Sport Physical Education and Health* 98.
- Soikkeli, M. 2011. Joukkoviestinnän tutkimuksen näkökulma: miten ja mihin viesti vaikuttaa? Teoksessa M. Soikkeli, M. Salasuo, A. Puuronen & M. Piispa. 2011. Se toimii sittenkin. Kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 116. Helsinki: Unigrafia, 45–57.
- Soikkeli, M. & Warsell, L. (toim.) 2013. Laatutähteä kiertämässä – Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Kide 21. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013. <http://www.julkari.fi/handle/10024/104420> (luettu 3.4.2016.)
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Strauss, A. 1978. *Negotiations. Varieties, Contexts, Processes and Social Order*. San Fransisco & London: Jossey-Bass.
- Suoranta, J. 2000. Kasvatuksellisesti näkeväksi. Sivistyksellinen kasvatustajattelu tässä ajassa. TAJU. Tampere: Juvenes Print.
- Sulkunen, P. 1992. *The European New Middle Class. Individuality and Tribalism in Mass Society*. Aldershot: Avebury Academic Publishers.
- Sulkunen, P. & Törrönen, J. 1997. Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa P. Sulkunen & J. Törrönen J. (toim.) 1997. *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tampere: Gaudeamus, 72–96.
- Sulkunen, P. 2009. *The Saturated Society. Governing Risk and Lifestyle in Consumer Culture*. London: Sage.
- Suutari, M. 2002. Sosiaaliset verkostot ja syrjäytyminen nuoruudessa. Teoksessa Suutari M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 99–116.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4. §
- Sääskilähti, M. 2006. Vapise, kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana. *Acta Universitatis Ouluensis B* 70. Oulu University Press. ISBN 951-42-8005-9 (PDF) <http://herkules.oulu.fi/isbn9514280059/>
- Takala, J. & Ilva, M. 2012. Mikä suojaa nuorta aikuisten alkoholinkäytön aiheuttamilta haitoilta? *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2), 176–185.

- Takala, J. & Roine, M. 2013. Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Cristoffer (toim.) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 24–35.
- Tapio, Mari: Sosiaalipedagogista päihdekasvatusta? Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2014. Tampere: Suomen Sosiaalipedagoginen seura, 121–132.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. 1998. *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches* (46). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Thiersch, H. 1986. *Die Erfahrung der Wirklichkeit*. Weinheim/ München: Juventa.
- Tigerstedt, C. & Törrönen, J. 2005. Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sosiologia* 2005 (1), 35–49.
- Tigerstedt, C. & Härkönen, J. 2016. Juomisen kotiutuminen. Teoksessa M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt. 2016. *Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 25. Helsinki: Juvenes Print, 118–129.
- Trucco, E., Colder, C., Wieczorek, W., Lengua, L. and Hawk, L. 2014. Early adolescent alcohol use in context: How neighborhoods, parents, and peers impact youth. *Development and Psychopathology* 26 (2), 425–436. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/S0954579414000042
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. *Laadullinen sisällönanalyysi*. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuovinen, P. 2014. *Isien ja tyttären kertomuksia yksinhuoltajaperheestä*. Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 500.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (TENK). 2018. viitattu 18.3.2018. <http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-suomessa>
- Törrönen, J. 1999. Juomisen vapaus ja vastuu. Sosiosemiotittainen analyysi alkoholipoliittisesta liberalismista maallikkoajattelussa. Helsingin yliopisto: Sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 234, 1999.
- Törrönen, J. 2000. Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sosiologia* 37 (3), 243–255.
- Törrönen, J. 2010. Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 180–211.
- Törrönen, J. & Maunu, A. 2005. Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 266–282.
- Törrönen, J. & Simonen, J. 2014. Naistenlehdet symbolisen vallan käyttäjinä 1960-luvulta tähän päivään. Alkoholiaiheiset tekstit juomiseen liittyviä resursseja rakentamassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4), 400–412.
- Törrönen J. & Rolando S. 2017. Safe and unsafe drinking situations through children's eyes: Comparing recalled childhood emotions regarding family members' drinking from Italy and Scandinavia. *Childhood* 4 (2), 220-236.
- Valentine, G. & Jayne, M. & Gould, M. 2014. The proximity effect: the role of the affective space of family life in shaping children's knowledge about alcohol and its social and health implications. *Childhood* 21 (1), 103–118. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177%2F0907568213476898>

- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338 / 2011.
- Veijola, S. Modaalisia suhteita pelissä ja keskustelussa. Teoksessa P. Sulkunen & J. Törrönen (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Tampere: Gaudeamus, 129–152.
- Velleman, R. & Templeton, L. 2007. Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children. *Advances in Psychiatric Treatment* 13 (2), 79–89. <https://doi.org/10.1192/apt.bp.106.002386>
- Visser, L., de Winter, A. & Reijneveld, S. 2012. The parent-child relationship and adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *BMC Public Health* 12 (1), 886. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-886>
- Vuori, J. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset: Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.
- Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.
- Väisänen, R. 2015. Ehkäisevän päihdetyön kansalaiskasvatusdiskurssit – esimerkkinä 1960–1980 -lukujen sanomalehtikirjoitukset. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2015. Tampere: Suomen Sosiaalipedagoginen seura, 69–92.
- Värri, V. 2004. Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Juvenes Print.
- Wadolowski, M., Hutchinson, D., Raimondo, B., Aiken, A., Clare, P., Slade, T., Najman, J., Kypri, K., McBride, N. & Mattick, R. 2015. Early Adolescent Alcohol Use: Are Sipping and Drinking Distinct? *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. Vol 39 (9), 1805–1813. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1111/acer.12826>
- Warpenius, K., Sutton, C. 2000. The ideal of alcohol-free society. Teoksessa P. Sulkunen, C. Sutton, C. Tigerstedt & K. Warpenius (toim.). 2000. Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control. Helsinki: Nordic Studies on Alcohol and Drugs.
- Warpenius, K. & Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.) 2013. Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.
- Warpenius, K. & Karlsson, T. 2016. Alkoholihaittoja ehkäisevät toimet edistävät terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa – asiantuntijoiden tulevaisuuskuvia. Teoksessa M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt. 2016. Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 25. Helsinki: Juvenes Print, 130–150.
- YK: Lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> (luettu 11.12.2015)
- Weber, M. 1978. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, Nide 1. Toim. G. Roth & C. Wittich. Tarkistettu uusintapainos. University of California Press.
- Wilson, M., Langille, D., Ogilvie, R., Asbridge, M. 2018. When parents supply alcohol to their children: Exploring associations with drinking frequency, alcohol-related harms, and the role of parental monitoring. *Drug and Alcohol Dependence* 183 (1), 141–149. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2017.10.037>.

- Wood, E., Shakeshaft, A., Gilmour, S. 2006. A systematic review of school-based studies involving alcohol and the community. *Australian and New Zealand Journal of Public Health* 30 (6), 541–549.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1111/j.1467-842X.2006.tb00783.x>
- Woolley, C. 2009. Meeting the Mixed Methods Challenge of Integration in a Sociological Study of Structure and Agency. *Journal of Mixed Methods Research* 3 (1), 7–25.
<https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177%2F1558689808325774>
- Yap, M., Jorm, A., Lubman, D. 2015. What are parents doing to reduce adolescent alcohol misuse? Evaluating concordance with parenting guidelines for adolescent alcohol use. *BMC Public Health* (15), 114. doi 10.1186/s12889-015-1452-8
- Yesilova, K. 2009. *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- YK 1989. *Lapsen oikeuksien sopimus*.
- Østergaard, J. 2009. Learning to become an alcohol user: Adolescents taking risks and parents living in uncertainty. *Addiction, Research and Theory*, 17 (1), 30–53.
doi: 10.1080/16066350802161196
- Östman, S. 2015. "Millasen päivityksen tästä sais?": elämäjulkaisijuuden kulttuurinen omaksuminen. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen tutkimuskeskuksen julkaisuja* 119. Jyväskylän yliopisto 2015.

JULKAISUT

JULKAISU

I

Alkoholinkäyttö lasten seurassa. Vanhemmille osoitettuja velvoitteita asiantuntijablogeissa ja Facebook-keskustelussa

Jenni Helenius

Alkuperäinen julkaisukanava Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017): 1, 55–65.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201706137142>

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Alkoholinkäyttö lasten seurassa

Vanhemmille osoitettuja velvoitteita asiantuntijablogeissa ja Facebook-keskustelussa

JENNI HELENIUS

Kun puhutaan alkoholinkäytöstä lasten seurassa, vanhemmille osoitetaan usein erilaisia velvoitteita. Artikkelissa tarkastellaan, miten Lasten seurassa -ohjelman asiantuntijoiden kirjoittamissa blogeissa rakennetaan hyvää vanhemmuutta ja millaisilla kansanmalleilla Facebook-ryhmän keskustelijat vastaavat asiantuntijoiden näkemyksiin.

.....
English summary at the end of the article

Asiantuntija- ja kansanmallit osoittavat velvoitteita vanhemmille

Kun asiantuntijat avaavat sosiaalisessa mediassa keskustelun mielenkiintoisesta tai kulttuurisesti herkstä aiheesta, ihmiset usein liittyvät keskusteluun joko tukien asiantuntijoiden linjaa tai haastaen sitä. ”Minusta kirjoituksessa mainitut tilanteet, mm. sauna, telttaretki ja lentokone ovat juuri oikeita paikkoja nauttia alkoholia. Toki alkoholinkäyttö on asia, jota jokaisessa lapsiperheessä pitäisi pohtia, mutta kohtuus kuitenkin sille pohtimisellekin ja vanhempien alkoholinkäytön syyllistämislle...” Edellä oleva lainaus on alkoholinkäyttöä lasten seurassa käsittelevästä Facebook (Fb) -ryhmästä. Toinen keskustelija jatkaa syyllistämisen teemasta seuraavasti: ”Tuossa kun joku valitti sitä, että syyllistetään. Tuo syyllistäminen meidän yhteiskunnasta nykyisin puuttuukin. Jos lapset kärsivät vanhempien valinnoista, niin vanhempien tulisi kyllä kaiken järjen mukaan tunteakin syyllisyyttä. Nykyään se vaan on ihan hirveää, jos erehdytään

vanhempia jostakin moittimaan. Lapsi on täysin vanhempiensa armoilla ja jos vaikkapa alkoholin käytön vuoksi he tuntevat turvattomuutta, on peiliin katsomisen paikka. Yhteiskunnalle sitä syyllisyyttä ei voi ulkoistaa, vaikka nykyään se tuntuu olevan enemmänkin sääntö kuin poikkeus.”

Edelliset esimerkit havainnollistavat maallikoiden erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka vanhempien pitäisi huomioida lapset alkoholinkäyttötilanteissa ja miten lapset näissä tilanteissa pärjäävät. Hyvän vanhemmuuden kriteerit ovat kulttuurinsa tuotteita, ja niitä tuotetaan kielessä sekä asiantuntijamalleilla että kansanmalleilla. Alkoholikasvatukseen liittyviä asiantuntija- ja arkipuheita on vertailtu vain vähän, mutta ne käsittelevät samoja aiheita tieteellisestä tai arkiratkaisujen näkökulmasta (ks. Elmeland & Kolind 2012).

Vanhemmuuteen liittyvät asiantuntijamallit ovat yleensä kirjoitettuja, systemaattisia, tiedonperinteeseen perustuvia ja toisten asiantuntijoiden arvioimia ja tarkastamia (Hoikkala 1993, 138–140). Ehkäisevän päihdetyön asiantuntijat ja viranomaiset suosittelevat vanhemmille käytäntöjä, joiden on todettu vähentävän perheissä alkoholin vuoksi koettuja haittoja. Alkoholihaittojen vähentämiseen tähtäävä politiikka tukee per-

---

Kiitän ohjaajaani dosentti Jari Eskolaa Tampereen yliopistosta sekä professori Jukka Törröstä Tukholman yliopistosta käsikirjoitukseni ja analyysini kommentoinnista.

heille suunnattua ehkäisevää päihdetyötä (ks. Rod 2010; Warpenius & al. 2013), jossa lähtökohtana on, että päihteiden ongelmakäyttäjä voi olla ”kuka tahansa meistä” (Väisänen 2015, 87–88). Kaikkia vanhempia valistetaan muu muassa ns. neuvola-asetuksen (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta..., 338/2011) 14. §:n perusteella. Vanhempien alkoholinkäyttö otetaan puheeksi esimerkiksi neuvolassa ja vanhempainilloissa sekä kirjallisesti esitteiden, nettisivustojen ja sosiaalisen median avulla. Vanhemmille osoitetaan myös lakisääteisiä velvoitteita: huoltajat ovat ensisijaisessa vastuussa lapsen huollosta ja hyvinvoinnista (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, 4. §; Lastensuojelulaki 2007/417, 2. §), ja kasvatustehtävä seuraa tätä vastuuta. Lapsi määritellään toimijaksi ja erityisen suojelun kohteeksi Lapsen oikeuksien sopimuksessa (YK 1989). Viranomaisilla on myös velvollisuus selvittää alaikäisten lasten tilanne esimerkiksi silloin, jos vanhemmilla on päihde- ja mielenterveysongelmia (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4. §).

Lapsiperheissä tapahtuvaa alkoholinkäyttöä on tutkittu Suomessa erityisesti perheissä, joissa alaikäisen lapsen vanhempien alkoholinkäyttö ei pysy kohtuudessa ja joissa lapset kärsivät siitä (ks. esim. Itäpuisto 2005; Kataja 2012; Nätkin 2009; Pirskanen 2011; Warpenius & al. 2013). Samoin alkoholikasvatusmateriaaleissa on jo 1800-luvulta asti käsitelty kasvatusvastuun unohtumista perheissä, joissa vanhemmat käyttävät alkoholia. 1990-luvulta alkaen materiaaleissa on veloitettu vanhempia antamaan lapsille malli kohtuullisesta alkoholinkäytöstä, keskustelemaan heidän kanssaan alkoholista sekä muistamaan vastuunsa lapsistaan. (Sääskilahti 2006, 26, 87.)

Asiantuntijaviestintä ei ole yhdensuuntaista, vaan ehkäisevässä päihdetyössä tarvitaan keskusteluja ja vuorovaikutteisuutta henkilökohtaisella, yhteisöllisellä ja kulttuurisella tasolla (Tapio 2014; Warsell & Soikkeli 2013). Yksi ehkäisevän päihdetyön suuntauksista on virittävä valistus, joka pyrkii vaikuttamaan julkisen keskustelun ilmapiiriin ja normistoon herättämällä ihmisiä pohtimaan alkoholin roolia ja vaikutuksia sekä yhteiskunnassa että omassa elämässään. Virittävä valistaja osallistuu monenväliseen ja -suuntaiseen keskusteluun. (Piispa 1999, 9, 59–61; Soikkeli 2011, 48.) Valistusmateriaaleissa asiantuntijoiden esiintyminen omalla nimellään kaventaa sosiaalista etäisyyttä lukijoihin, kun taas anonyymi asiantuntijakirjoittaja tai työryhmä korostaisi tekstien institutionaali-

suutta ja etäisyyttä tavallisista ihmisistä (ks. Heikkinen 1999, 224; Sääskilahti 2006, 109).

Kasvatukseen liittyviä asiantuntijamalleja haastavat kansanmallit ovat yleensä epäsystemaattisia ja syntyvät elämäkokemuksesta, muiden kuuntelemisesta sekä joukkotiedotuksen seuraamisesta (Hoikkala 1993, 138–140). Tällaisia malleja esiintyy usein esimerkiksi mielipidepalstoilla ja nettikeskusteluissa. Esimerkiksi Matti Piispa (2013) kokosi alkoholin kohtuukäyttöä lasten seurassa puolustavista nimettömistä nettikommenteista logiikan, jonka mukaan ”[a]ikuisten hallittu, kohtuullinen ja vastuullinen alkoholinkäyttö – esimerkiksi saunaoluet, pari lasia viiniä aterialla, illanvietoissa joskus enemmänkin – ei suinkaan vahingoita lapsia vaan päinvastoin voi antaa heille luontevan ja huonoilta juomatavoilta suojaavan mallin suhtautumisessa alkoholiin; sen sijaan vanhempien absolutismi ja kiellot tai käytön salailu lapsilta voivat tehdä alkoholista ’kielletyn hedelmän’ ja johtaa humalakäyttöön kaveripiirissä tai aikuisena.” (Piispa 2013, 29.) Vastaava logiikka saattaa olla vanhempien joukossa yleinen, sillä vähintään kerran viikossa juovista äideistä 77 ja isistä 64 prosenttia uskoo antavansa hyvän esimerkin lapsilleen. Lisäksi vanhemmat, jotka juovat useimmin alkoholia lasten seurassa, antavat muita useammin 15–17-vuotiaan ”nauttia lasillisen perhepiirissä”, mutta keskustelevat muita harvemmin alkoholinkäytön riskeistä lapsensa kanssa. (Raitasalo & Holmila 2014, 201–202.) Erilaisia kansanmalleja alkoholinkäytölle tuottaa myös media, jossa esiintyvät puhettavat tuottavat aikuisille esimerkiksi erilaisia alkoholiin liittyviä kuluttajapositioneja (ks. Törrönen & Simonen 2014, 409–410) sekä erilaisia poliittisia ja moraalisia konteksteja (Piispa 1999, 9, 59–61; Salasuo 2011, 18), joihin vanhempi saattaa peilata omaa toimintaansa.

Sekä asiantuntija- että kansanmallit leviävät kirjoitetun tai puhutun kielen välityksellä. Puhetapoja kannattaa tutkia, koska ne rakentavat ja välittävät yhteiskunnallista todellisuutta toiston ja muuntelun myötä (ks. Berger & Luckmann 1998; Burr 1998, 2–5; Jokinen & al. 1993, 17–18). Ne myös muovaavat vanhemmuuteen liittyviä kollektiivisia representaatioita (ks. Forsberg 2014, 128) sekä arvoja, tietoja ja käsityksiä (ks. Lehtonen 2000, 249–250). Kasvatuksellisia diskursseja saatetaan alkaa pitää yksinkertaisina totuuksina tai normaaleina asioiden tiloina (ks. Vuori 2001, 81), ja vanhemmat saattavat käyttää niitä vanhemmuutensa peilinä (ks. Jokinen 2005, 123–126).

Puhetavat saattavat siis muovata myös käsityksiä siitä, onko aikuisten alkoholinkäyttö lasten seurassa sopivaa, ja jos on, millä ehdoilla. Puhe alkoholinkäytöstä lasten läsnä ollessa kertoo, millaista vanhemman toimintaa puhujat pitävät hyväksyttävänä. Kielessä vanhempiin kohdistuvat ”täytymisen” ilmaisut osoittavat heille moraalista velvollisuutta toimia tietyllä tavalla (ks. Veijola 1997, 142; Greimas 1990). Osana puhetapaansa ihmiset tulevat tarjonneeksi vanhemmille subjektipositiota eli osallistujarooleja, joilla veloitetaan toimimaan tietyllä tavalla ja rajataan jotakin hyväksyttävän toiminnan ulkopuolelle (ks. Alasuutari 2007, 178; Davies & Harré 2001, 261–271; Juvonen 2014; Törrönen 2000; 2010).

Vanhemmat eivät kuitenkaan välttämättä muuta käytäntöjään esimerkiksi tutkimusnäytön tai moraalisen taivuttelun perusteella (Rod 2012, 170–171). Yleensäkin oman juomisen pohtiminen valistusviestien perusteella edellyttäisi kiinnostusta päihdevalistusviestien havaitsemiseen informaatiotulvasta, vahvaa itsereflektiivisyyttä, halua kyseenalaistaa vallitsevaa juomiskulttuuria sekä motivaatiota omien herätteidensä jakamiseen muiden kanssa (Maunu 2012, 45–46). Vanhemmat tekevät kasvatusratkaisuja arjessaan tilanteiden, olosuhteiden ja prioriteettien mukaisesti (Elmeland & Kolind 2012, 178–181; Herring & al. 2010; Rod 2012, 163–177). Joskus ne ovat ristiriidassa asiantuntijasuosituksiin nähden. Esimerkiksi vaikka asiantuntijat varoittavat humalajuomisesta lasten seurassa, yli kolmannes aikuisista ajattelee, että lasten läsnä ollessa saa humaltua, jos joku on selvän päin ja huolehtii lapsista (Raitasalo 2010, 169–170). Herää kysymys, millaisista kansanmalleista asiantuntijasuositusten kanssa ristiriitaiset käytännöt nousevat. Kun nykyisin sosiaalinen media mahdollistaa asiantuntijoiden ja maallikoiden vuoropuhelun, sitä on tärkeää tutkia, jotta alaikäisten lasten vanhemmille osoitettujen asiantuntija- ja kansanmallien yhtenevyydet ja ristiriitaisuudet tulisivat näkyviksi.

Käsittelen tässä artikkelissa lasten seurassa tahtahtuvaan alkoholinkäyttöön liittyviä asiantuntijablogeja ja niitä seuranneita Facebook (Fb) -keskusteluja. Tarkastelen, millaisia veloitteita valitusohjelmaan osallistuneet asiantuntijat ja Fb-keskustelijat osoittavat vanhemmille ja millaisilla vastakkainasetteluilla he rakentavat hyvää vanhemmuutta.

Tutkimusasetelma, aineisto ja analyysi

Tutkimustehtävänä on selvittää, millaisia veloitteita vanhemmille osoitetaan alkoholivalitusohjelman asiantuntijateksteissä ja Fb-keskusteluissa, mitä vastakkainasetteluja veloitteet tuottavat ja millaisia hyvän vanhemman subjektipositiota niillä vanhemmille rakennetaan. Aineistona ovat Alkon Lasten seurassa -vastuullisuusohjelman nettisivustolla julkaistut asiantuntijatekstit (67 blogitekstiä, videoita ja gallupia ajalta 1.10.2012–31.12.2013) sekä Lasten seurassa -Fb-ryhmän keskustelut samalta ajanjaksolta (555 kommenttia: 376 naisten, 175 miesten ja 4 yhteisön kommenttia). Fb-ryhmässä oli aineistonkeruun aikaan yli 6 000 jäsentä, joista kaikki eivät olleet itse vanhempia, vaan eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä.

Aineiston muotoutumiseen ovat vaikuttaneet Lasten seurassa -ohjelman periaatteet: alkoholinkäyttöä tarkastellaan lasten silmin ja katse kohdistuu jokaiseen aikuiseen (ks. Lasten seurassa 2014) ja asiantuntijat on kutsuttu kirjoittamaan tästä teemasta. Aineistona on yhden keskusteluryhmän rajattu jakso, joka tarjoaa näytenäkökulman (ks. Alasuutari 2011, 115; Eskola & Suoranta 1998, 18) asiantuntijapuheenvuoroihin ja niiden herättämiin alkoholi aiheisiin nettikeskusteluihin yli vuoden ajalta. Yleistyksiä ei kuitenkaan voi tehdä suoraan aineistosta, vaan siitä tehdyistä tulkinnoista (ks. Hakala & Vesa 2013, 222). Fb-ryhmän jäsenten keskeiset osallistumismahdollisuudet ovat ”kommentoi”, ”jaa”, ”tykkää” ja ”kutsu ryhmän jäseneksi”. Sosiaalinen media mahdollistaa omaehtoisen osallistumisen esimerkiksi kommentoimalla tai pelkästään seuraamalla muiden tuottamaa mediasisältöä (Laaksonen & Matikainen 2013, 204–205). Eniten Fb-keskustelijoiden tykkäyksiä ja jakoja saivat juhannuksen, joulun ja vapun alla julkaistut blogit. Perinteisesti alkoholinkäyttöä sisältävien juhlien läheisyys siis aktivoi myös ihmisiä, jotka eivät itse kirjoittaneet kommentteja.

Analyysivaiheessa etsin laadullisen sisällönanalyysin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93; Eskola 2010, 193) avulla kummastakin aineistosta lasten seurassa juomiseen liittyviä sisältöteemoja, joista muodostin karkeampia yläteemoja. Yläteemojen sisällä analysoin, millaisia vastakkainasetteluja veloitteet tuottavat ja millaisia hyvän vanhemman subjektipositiota vastakkainasetteluilla vanhemmille rakennetaan. Veloitteiden ilmaisuna tarkastelin vanhempien toimintaan viittaavia

”täytymisen” ilmaisuja, kuten ”pitää”, ”ei pidä”, ”pitäisi”, ”ei pitäisi”, ”ei saa”, ”kuuluu”, ”täytyy”, ”täytyisi”, ”ei tarvitse”, ”olisi ymmärrettävä” jne. (ks. Sulkunen & Törrönen 1997, 84–86.) Merkitykset syntyvät asioiden suhteesta toisiinsa (ks. Moilanen & Räihä 2015). Siksi käytän aineiston keskeisten vastakkainasettelujen esittämiseen semioottista neliötä, jolla voidaan eritellä myös puhetoissa ilmenevää ristiriitaisuutta ja täydentävyyttä (ks. Greimas 1990).

Fb-aineiston käyttöön liittyvä Julkisen sanan neuvoston päätös vuodelta 2012 osoittaa, että julkisissa Fb-ryhmissä omalla nimellä julkaistut kommentit ovat lainattavissa olevaa lähdeaineistoa (JSN 19.12.2012), mutta eettisenä kompromissina käytän kommentteista nimettäviä katkelmia. Käyttämässäni blogitekstikatkelmissa on mainittu kirjoittajan nimi.

Tulokset

Kun halutaan tarkastella jonkin ominaisuuden (kuten tässä lapsen näkökulmasta kohtuullisena pidettävän alkoholinkäytön) merkitystä, täytyy myös selvittää sen vastakohta (ks. Pikkarainen 2004, 182), kuten mitä olisi lapsen kannalta eikohtuullinen alkoholinkäyttö. Vastakkainasetteluja etsivällä analyysilogiikalla aineiston puhetoista rakentuu vanhemman suositeltavia ja vältettäviä subjektipositioita. Käsittelen seuraavaksi asiantuntijatekstien tuottamia subjektipositioita, jotka ovat melko yhtenäisiä, ja sen jälkeen Fb-kommenttien tuottamia subjektipositioita, jotka ovat moniäänisempiä.

Asiantuntijateksteissä ilmenevä velvoittavuus

Asiantuntijatekstit (N = 67) olivat pääosin suunnattu suoraan vanhemmille, osin myös vanhempia kohtaaville ammattilaisille. Tekstit edustavat asiantuntijapuhetapaa, joka rohkaisee ja velvoittaa vanhempia tekemään ratkaisuja tutkimustiedon perusteella (ks. myös Rod 2012, 170–171), lapsen näkökulman huomioiden ja harkintaa käyttäen. Laadullisen sisällönanalyysin perusteella asiantuntijatekstien yläteemoja olivat

- vanhemmuus: yleinen kasvatus, alkoholikasvatus ja alkoholinkäytön sääntely perheessä
- haitat: lasten ja nuorten kokemat haitat vanhempien juomisesta
- päihdetyö: huolen puheeksi ottaminen ja perheellisten asiakkuus päihdepalveluissa

- yhteiskunta: alkoholikulttuuri ja lainsäädäntö
- nuoret: nuorten alkoholinkäytön ehkäiseminen
- toimijuus: lukijoiden suora puhuttelemine.

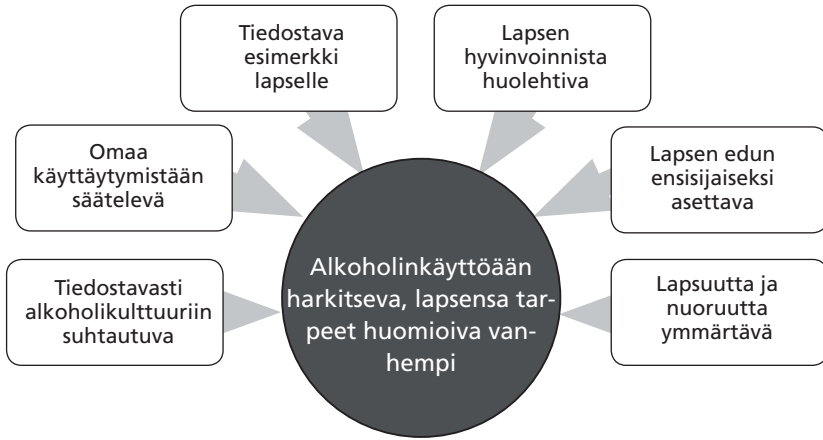
Asiantuntijapuheessa esiintyi vanhempien toimintaan liittyviä vastakohtapareja, joista kärjistäen sanottuna toinen ääripää nähdään *hyvän vanhemman subjektipositio* ja toinen ääripään katsotaan aiheuttavan lapselle riskejä. Yleisiä vastakohtapareja olivat

- lapsen kokemuksen huomioiva tai huomiotta jättävä vanhempi
- tiedostavasti tai kriittikittömästi alkoholikulttuuriin suhtautuva vanhempi
- omaa käyttäytymistään säätelevä vanhempi tai käyttäytymistään hallitsematon, mielitekojen- sa tai muiden odotusten mukaan toimiva vanhempi
- tietoisien tai tiedostamattoman esimerkin antava vanhempi
- lapsen hyvinvoinnista huolehtiva tai siitä huolehtimaton vanhempi
- lapsen tai jonkun muun edun ensisijaiseksi aset- tava vanhempi
- lapsuutta ja nuoruutta ymmärtävä tai ymmärtä- mätön vanhempi.

Kuviossa 1 esitetään näiden vastakohtaparien tuottaman velvoittavuuden perusteella rakentuva hyvän vanhemman subjektipositio.

Asiantuntijatekstien keskeinen vanhempia velvoittava viesti on se, että lapsen turvallisuuden- tunne rakentuu häntä huomioivan vanhemman toiminnasta ja vastuullisen vanhemman velvollisuus on arvioida alkoholinkäyttöään lasten kan- nalta: ”[M]yös runsaasti juovat vanhemmat tuomitsevat lasten seurassa juomisen, mutta juovat silti. (...) Niin sanottu ongelmatonkin juominen voi olla lapsen silmin nähtynä pelottavaa tai huolestuttavaa. Nämä pelot voivat haitata myös lapsen myöhempää kehitystä.” (Raitasalo 24.6.2013)

Asiantuntijatekstien puhetoissa vanhemmille tarjottavaa vastuullisen vanhemman subjektiposi- tioita havainnollistaakseni esitän kuviossa 2 vastakohtaparina vanhemman ja lapsen kokemukset vanhemman juomisen kohtuullisuudesta. Huoli lapsen kokemuksen ymmärtämisestä kategorisoi- tuu asiantuntijoiden teksteissä velvoitteiksi 1) arvioida alkoholinkäyttötilanteita lapsen näkökul- masta, 2) reflektoida omia näkemyksiään alko- holinkäytön kohtuullisesta määrästä lapsen seuras- sa, 3) ymmärtää, että muidenkin kuin alkoholisti- en lapset saattavat kokea haittoja aikuisen alko- ho-

Kuvio 1. Hyvän vanhemmuuden rakentuminen aineiston asiantuntijapuheessa.

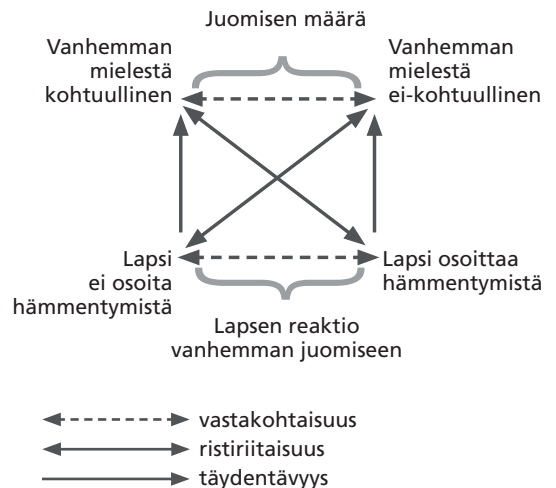
linkäytön vuoksi ja 4) huomioida sen, että monet lapset kokevat vanhemman runsaan alkoholinkäytön seuraukset arjessaan ja kehityksessään monin tavoin. Nimitän jatkossa asiantuntijoiden mainitsemia lapsen pelon, huolestumisen, turvattomuuden tai muita epämiellyttäviä tunnekokemuksia lapsen hämmentymiseksi.

Tilanteen arvioiminen lapsen näkökulmasta: Kohtuullinen juominen – ei lapsen osoittamaa hämmentymistä. Asiantuntijat velvoittavat huomioimaan, että lapsi näkee aikuisen juomisen eri tavalla kuin aikuinen: ”Omaa käyttäytymistä kannattaa pysähtyä ajattelemaan lapsen näkökulmasta. (...) Lapsi voi kokea aikuisen juomisen hyvinkin eri tavalla, kuin aikuinen itse ajattelee. Vaikka vanhemman mielestä alkoholinkäyttö on sivistynyttä, se voi silti tuntua lapsesta epämiellyttävältä.” (Iivonen 13.9.2012)

Valmius reflektoida omia käsityksiä kohtuullisesta juomisesta lapsen seurassa: Kohtuullinen juominen – lapsi osoittaa hämmentymistä. Asiantuntijat velvoittavat pohtimaan ristiriitaa: onko vanhemman juominen kohtuullista, jos se lapsen mielestä ei sitä ole? Tai toimitaanko sen mukaan kuin tiedetään lapsen kannalta parhaaksi? ”Kaikki tietävät, että humala ja pienen lapsen tarpeet sopivat huonosti yhteen. Kuitenkin (...) noin joka kymmenennessä juomistilanteessa, jossa lapsia on ollut läsnä, vastaajan veren alkoholipitoisuus ylitti yhden promillen. Paikalla oli siis ainakin yksi enemmän tai vähemmän humalainen aikuinen.” (Holmila 9.10.2012)

Lapsen kokemien haittojen huomaaminen: Ei-kohtuullinen juominen – lapsi osoittaa hämmentymistä.

mistä. Asiantuntijat velvoittavat ymmärtämään, että lapset saattavat kokea vakavia haittoja aikuisen runsaan alkoholinkäytön vuoksi tai sen johdannaisena: ”(...) neljännes suomalaisnuorista on vähintään joskus kokenut kotonaan haittoja läheisen aikuisen alkoholinkäytöstä. Asia ei koske vain alkoholistien lapsia, sillä myös satunnaisesti vanhempiensa päihtymistä kokeneet nuoret kertovat asian haitanneen heitä. Tavallisimmat haittakokemukset voidaan määritellä psykososiaalisiksi. Vanhempien riitaisuus on tavallisin lapsille aiheutuva

Kuvio 2. Aikuisen ja lapsen kokemuksen erottelemisesta muistuttaminen asiantuntijateksteissä.

haitta, mutta häpeä (49 % haittoja kokeneista), ahdistus (38 %) sekä vanhempia kohtaan koetun luottamuksen menettäminen (32 %) ovat myös valitettavan monien nuorten kokemus.” (Takala 14.1.2013)

Lapsen kokemien seurausten laajempi ymmärtäminen: Ei-kohtuullinen juominen – lapsi ei välttämättä osoita suoraan humalutilaan liittyvää hämmentymistä vaan saattaa oireilla muuten. Asiantuntijat velvoittavat vanhempia huomioimaan, että lapset kokevat vanhemman runsaan alkoholinkäytön seuraukset arjessaan ja kehityksessään monin tavoin, mutta eivät välttämättä kerro kokemuksistaan esimerkiksi koska eivät osaa, tai koska suojelevat vanhempiaan. Vanhempi ei aina huomaa tilanteen vakavuutta ja apuun saatetaan tarvita lastensuojelun ammattilainen. ”[V]anhempien ja sosiaalityöntekijöiden käsitykset alkoholinkäytön vakavuudesta olivat ristiriidassa keskenään, mikä tekee tyhjäksi myös kaikki auttamistoimet. Lapsen käsitykset vanhempiensa alkoholinkäytöstä voivat lisäksi poiketa edellisistä tulkinnoista. Asiakirjojen mukaan lapset saattavat pakoilla ikävää perhetilannetta, uskoutuvat jollekin perheen ulkopuoliselle aikuiselle, pelkäävät, häpeävät, valvovat ja vahtivat vanhempiaan, mutta toisaalta he voivat olla myös lojaaleja ja suojella vanhempiaan salaillen, peitellen ja vähätellen ongelmia.” (Kataja 18.10.2013)

Facebook-kommenteissa ilmenevä velvoittavuus Kansanmalleja ilmentävät Fb-ryhmän kommentit mukailevat asiantuntijatekstien teemoja. Ne kuitenkin vievät keskustelua enemmänkin arkidiskurssien suuntaan (ks. Elmeland & Kolind 2012) ja tuovat esiin moninaisia alkoholikulttuuriin liittyviä asenteita. Esimerkiksi asiantuntijatekstin käsitellessä alkoholinkäytön siirtymistä ravintoloista koteihin ja lasten olemista alkoholia käyttävien aikuisten seurassa, osa kommenteista mukaili asiantuntijan näkemystä: ”Tämä on niin totta (...) ei tarvii aina juoda alkoholia jos on juhlia (...) lasten ei tarvii sitä nähdä”, mutta myös vasta-argumentteja seurasi: ”Hei haloo, on olemassa keskitie ja asiaan voi suhtautua myös jonkinlaisella luontevuudella. Suomessa on todella rasittava alkoholikulttuuri ja -valistus.” Osa keskustelijoista siis vahvisti puhetavoillaan asiantuntijoiden argumentteja vanhempien vastuusta ja osa suhtautui niihin kriittisesti.

Yläteemoja, joihin Fb-keskustelujen veloitteita sisältävät vastakkainasettelut liittyivät, olivat 1)

alkoholin kohtuullinen tai ei-kohtuullinen käyttö sekä 2) lapsen nähden tai heiltä piilossa juominen. Muita vastakkainasetteluja olivat: pitäisikö lapsia suojella aikuisten alkoholinkäytöltä vai totuttaa siihen, syyllistetäänkö alkoholia lasten seurassa nauttivia vanhempia liikaa vai pitäisikö heitä enemmän muistuttaa vastuustaan, lapsen tarpeet tai aikuisen tarpeet, vastuullinen tai vastuuton aikuinen, holhoaminen tai vapaus, lapsen tai täysi-ikäisen oikeudet, pitäisikö viranomaisten puuttua vanhempien alkoholinkäyttöön vai ei, pitäisikö alkoholin kuulua arkeen ja juhlaan vai ei, sekä suomalainen tai eurooppalainen alkoholinkäyttö. Yläteemoihin 1 ja 2 sisältyvien vastakkainasettelujen ja velvoittavuuden kautta *hyvän vanhemman subjektipositio* näytti vaihtelevan eri Fb-keskustelijoiden puhetavoissa laajalle skaalalle vastakkainasettelujen ääripäihin ja niiden väliin. Kuvio 3 kuvaa sitä, miten Fb-keskustelujen puhetavoissa käsitellään vanhempien juomisen määrää ja juomista lapsen näkyvillä tai näkymättömissä. Keskusteluissa käydään rajanvetoa siinä, kuinka paljon lapsen seurassa voi käyttää alkoholia. Osan mielestä aikuisten juhlimisen seuraamisesta ei ole lapsille haittaa. Tätä perusteltiin usein omilla lapsuuskokemuksilla. Toiset keskustelijat puolestaan perustelivat omilla huonoilla kokemuksillaan sitä näkemystä, että lapsen seurassa ei pitäisi lainkaan juoda.

Kuviossa 3 havainnollistuu vastakkainasettelujen, ristiriitojen ja täydentävyyden kautta neljä erilaista puhetapaa, joihin sisältyvä velvoittavuus tuottaa vanhemmille neljä erilaista subjektipositiota: suojelijan, siedättäjän, salaaajan tai riskille altistajan positiot.

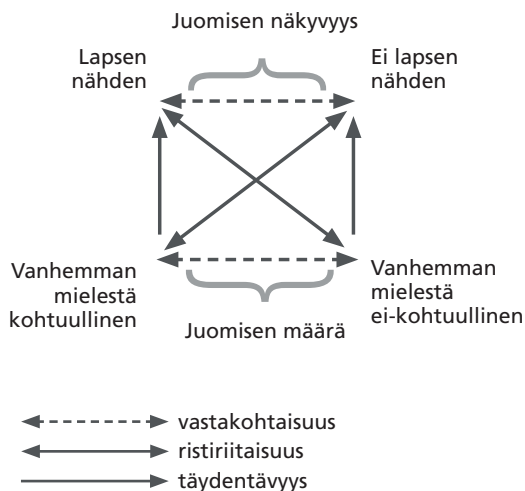
Suojelija: kohtuullista juomista, ei lapsen nähden. Suojelijan positiota rakentavassa puhetavassa edellytetään, että vanhemmat eivät käyttäisi lainkaan alkoholia tai joisivat kohtuudella ja vain silloin kun lapsi ei ole paikalla. ”Lasten seurassa on oltava aina selvin päin”. Vanhempien ”tulee miettiä, miltä aikuisten alkoholinkäyttö näyttää lapsen näkökulmasta, koska lapsi saattaa pelästyä pientäkin muutosta aikuisen käyttäytymisessä”. Alkoholittomuuden velvoitetta perusteltiin myös esimerkiksi vaikutuksella: ”Vanhempi on kaikessa lapselle esimerkki”. Vanhempaa velvoitetaan ajattelemaan ensisijaisesti lapsia, sitten itseään: ”Lasten luulisi olevan kaikki kaikessa” tai ”Vanhemman kuuluu jättää omat menot tuonnemmaksi, kun keran on lapsia hankkinut.” Osa Fb-keskustelijoista näkee tässä ristiriidan: jos vanhempi juo kohtuu-

della, miksi sitä pitäisi piilotella lapsilta?

Siedättäjä: kohtuullista juomista lapsen nähden. Siedättäjän positiota rakentavassa puhettavassa lapsen näkyvillä juominen oikeutetaan sillä, että lapsi tulee kuitenkin joskus näkemään alkoholin käyttöä. ”Lasta ei pidä kasvattaa pumpulissa” tai ”(...) koska hän törmää aikuisten alkoholinkäyttöön joka tapauksessa.” Tähän liittyy myös opettamisen ajatus: ”Kasvatuksellisesti asioita ei pitäisi peitellä, vaan lasten pitäisi nähdä elämää.” Keskukselijat velvoittavat antamaan hyvän esimerkin kohtuullisesta juomisesta esimerkiksi niin, ettei lapsi yhdistä alkoholin käyttöä ”murheiden hukuttamiseen”, ”aggressiivisuuteen” tai ”pelottaviin tilanteisiin”. Sen sijaan lapsen ”voi totuttaa” näkemään ”arjen pientä hienostelua”, ”lasin viiniä ruuan kanssa” tai ”saunaoluen”. Eräs kommentoija määrittelee vastakohtapariksi oikeaoppisuuden ja humalahakuisuuden: ”Mieluummin saavat sen oikeaoppisen pari kaljaa mallin alkoholinkäytölle vanhemmiltaan kuin (...) liittävät mielessään sen humalahakuisen juomisen olevan se ainoa oikea tapa nauttia juomia.”

Salaaja: ei-kohtuullista juomista, ei lapsen nähden. Salaajan positiota rakentavassa puhettavassa se, että lapset eivät näe, oikeuttaa vanhempien runsaan juomisen. Vanhempaa veloitetaan ymmärtämään, että runsaasti juodessa ”pitää jättää lapset selvän aikuisen vastuulle”, ja ettei vanhempi ”saisi tuottaa lapselle pettymyksiä oman alkoholin käyttönsä takia”, sillä lapsi voi olla huolissaan vanhemman huonovointisuudesta tai jäädä vaille huomiota krapulapäivänä. Osa siedättämistä kannattavista keskustelijoista näkee ristiriidan juomisen salaamisesta lapsilta: ”Alkoholista ei voi tehdä mitään tabua. Näkee ne sitä muuallakin kuin kotona.”

Riskille altistaja: ei-kohtuullista juomista lapsen nähden. Humalajuomista lasten läsnä ollessa pidetään koko keskustelussa pääsääntöisesti lasten altistamisena riskeille ja huonolle esimerkille. Moni keskustelijoista oli itse kokenut humalaisen aikuisen käyttäytymisestä haittoja, kuten alkoholin juottamista lapsille, uhkailemista tai väkivaltaista käyttäytymistä. Riskille altistavan vanhemman positiota rakentavassa puhettavassa vanhemmalle osoitetaan heikkoa toimijuutta, jossa alkoholin käyttö päätös tulee ulkopuolelta: ”jokin riivaa” tai ”saa juomaan.” Vanhempia veloitetaan ymmärtämään, että lapsen ei ”pitäisi ikinä joutua pelkäämään vanhempiaan siksi, että nämä ovat jonkun ’vieraan voiman’ alaisuudessa – eivätkä omia itse-

Kuvio 3. Alkoholin määrän ja lapsen näkyvillä juomisen suhteita Fb-keskustelijoiden puhetaivoissa.

jään”, mikä viittaa siihen, että humalassa vanhemmat eivät kykene olemaan turvallisia. Tähän liitetään velvoite, että vähintään mukana pitäisi olla yksi selvä aikuinen. Muutamilla keskustelijoilla oli kuitenkin oman vanhemman humalatilasta positiivisia kokemuksia (esim. humalaisena iloisempi isä tai hauskat aikuisten juhlat), ja siksi heidän mielestään pitäisi välttää lasten ylisuojelemista.

Pohdinta

Tämän artikkelin tavoitteena oli tarkastella asiantuntija- ja kansanmallin puhetaivoissa ilmenevää veloitavuutta ja sen myötä vanhemmille rakennettavia subjektipositioita. Analyysin päätulos oli, että asiantuntijateksteissä vanhemmille osoitetuista veloitteista rakentui melko yhtenäinen, vastuullisen vanhemman subjektipositio, jossa vanhempia veloitetaan pohtimaan omaa alkoholin käyttöään lastensa näkökulmasta, kontrolloimaan omaa käyttäytymistään, antamaan lapsilleen tietoisesta esimerkkinä ja muistamaan, että vanhempien alkoholin käyttö voi aiheuttaa lapsille haittoja sekä välittömästi että pidemmällä aikavälillä. Fb-keskustelijoiden kommentista osa vahvisti tai täydensi asiantuntijoiden vanhemmille rakentamia subjektipositioita, mutta keskustelu tuotti myös ns. kansanmalleja, joissa vastakkainasettelut laajenivat vanhempien toiminnasta myös esimerkiksi syyllistämisen ja holhoamisen sekä aikuisten ja lasten oikeuksien pohtimiseen. Maallikkopu-

he lasten seurassa tapahtuvasta juomisesta tuottaa vanhemmille subjektipositiivisia, joissa lasta joko suojellaan aikuisten alkoholinkäytöltä, siedätetään häntä siihen, salataan runsas alkoholinkäyttö tai tuotetaan riskejä humalajuomisella lapsen seurassa. Näyttää siltä, että asiantuntijat suosittelevat vanhemmille varovaisuutta lasten seurassa tapahtuvassa alkoholinkäytössä. Kansanmalleissa taas painottuu eräänlainen ”keskitie”, epämääräiseksi jäävä kohtuullinen alkoholinkäyttö keskusteluissa, joissa vanhempien syyllistämistä halutaan välttää ja jossa osa aikuisista pitää tarpeellisenä totuttaa lapsia aikuisten alkoholikäyttöön.

Lasten seurassa tapahtuvaan alkoholinkäyttöön liittyvän keskustelun moniäänisyys syntyy osin ajatuksesta alkoholin kuulumisesta kulttuuriin. Yksilön juomatapaa säätelee se, että muu ympäristö ymmärtää toiminnan olevan sosiaalisesti mielekäästä (Tigerstedt & Törrönen 2005, 40). Niin kauan kuin ympäristö osoittaa juomisen olevan sosiaalisesti mielekäästä myös lasten seurassa, sitä tulee tapahtumaan. Aikuisten juomatavoista ovat erotettavissa pienjuominen, humalajuominen ja kannäminen, joista pienjuominen on lähimpänä arkea ja kannäminen pyrkii kauimmas siitä (Maunu 2016). On tulkittavissa, että aineiston Fb-keskustelijoista suuri osa hyväksyy lasten seurassa tapahtuvan arkisen pienjuomisen lasten seurassa, mutta harvempi hyväksyy varsinaista kannämistä. Sen sijaan asiantuntijat ja heidän kanssaan samanmieliset Fb-keskustelijat velvoittavat vanhempia pohtimaan myös pienjuomista lapsen näkökulmasta.

Fb-keskustelijat erottelevat myös lasta ”pelottavia” ja ”ei-pelottavia” juomistilanteita sekä pidemmällä tähtäimellä ”haitallista” ja ”ei-haitallista” esimerkin antamista. ”Oikeanlaista” juomista on ennenkin perusteltu erottautumalla ”vääränlaisesta” juomisesta: esimerkiksi 1980-luvulla maalaismaisista ja kaupunkimaisista juomatavoista, 1990-luvulla traditionaalisesta humaltumisesta ja modernista maistelusta, ja 2000-luvulla suomalaisesta humaltumisesta ja eurooppalaisesta ruokajuomisesta (Tigerstedt & Törrönen 2005, 38). Merkitystasolla näissä on kyse hallitsemattoman ja hallitun alkoholinkäytön erottelemisesta. Kielellisten merkitysten tasolta käytännön elämään ja sosiaalisiin tilanteisiin siirryttäessä ongelmana on se, että lapsen pelon tai turvattomuuden kokemusta on vaikeaa arvioida ulkopuolelta. Riittääkö lapsen kannalta se, että vanhempi itse kokee juodessaan hallitsevansa tilanteen? Huomaavatko al-

koholia nauttineet vanhemmat lapsen hämmennyksen? Jos huomaavat, miten he toimivat? Miten tilanteessa vaikuttavat sosiaaliset tekijät, kuten paikalla olevat muut aikuiset? Myös hyvän ja huonon esimerkin välittymiseen liittyy yhtä paljon kysymyksiä, joita ei ole tässä yhteydessä mahdollista tarkemmin käsitellä.

Lasten seurassa -ohjelman, johon aineisto liittyi, yhtenä teoreettisena taustana on virittävä valistus, jonka tarkoituksena on tarjota aineksia julkisiin ja yksityisiin keskusteluihin kertomalla, mitä asioita pitää ajatella – ei mitä asioista pitää ajatella (ks. Soikkeli 2012). Tämän tutkimuksen perusteella vanhempia olisi hyvä edelleen kehottaa ajattelemaan seuraavia asioita:

- Lapsi saattaa kokea vanhemman alkoholinkäytön eri tavalla kuin vanhempi itse. Mistä vanhempi huomaa eron?
- Vanhempi tarvitsee herkkyyttä lapsen tunteiden ja tarpeiden havainnoinnissa. Onko alkoholia nauttineella vanhemmalla tähän riittävä herkkyys?
- Tilanne, jossa aikuinen käyttää alkoholia lapsen seurassa, on myös vuorovaikutustilanne. Millaiseen vuorovaikutukseen lapsi osallistuu?
- Jos ajatellaan, että lapsen tarvitsee tottua aikuisten alkoholinkäyttöön, onko kyse lapsen vai aikuisen tarpeesta?
- Lapsen turvallisuudesta on huolehdittava aikuisten alkoholinkäyttötilanteissa. Miten huolehditaan lapsen tilannekohtaisesta turvallisuudesta? Entä miten perheen alkoholinkäytötävät vaikuttavat lapsen elämään pitkällä aikavälillä?

Nykyisessä ehkäisevässä päihdetyössä korostetaan osallisuutta, toimijuutta ja keskustelumahdollisuuksia (ks. mm. Kiilakoski 2010, 159; Maunu 2012, 159–167; Tapio 2014). Keskustelumahdollisuus tuo monenlaisia asenteita ja kulttuurisidonnaisia normeja näkyviin. Kuullessaan tai lukiessaan muiden kommentteja vanhempi saattaa peilata niitä omaan toimintaansa vanhempina. Siksi lasten seurassa tapahtuvaan alkoholinkäyttöön liittyviä puhetapoja kannattaa edelleen tutkia. Kiinnostavaa on, mitä pidetään itsestään selvänä, mitä aiheita puhetapoihin sisällytetään, mihin erimielisyydet liittyvät, mitkä oletukset toistuvat ja miten ne ovat suhteessa toisiinsa (ks. Fairclough 2003; Hall 1999, 98–100; Lehtonen 2000, 67–70, Alasuutari 2011, 222). Tästä tutkimuksesta ei selviä, mitä vanhemmat itse ajattelisivat heihin Lasten seurassa -ohjelman blogeissa

ja Fb-keskusteluissa kohdistuneista velvoitteista ja odotuksista. Jatkokutkimuksella voitaisiin selvittää tätä, esimerkiksi käyttämällä haastattelu- tai kyselyrunгон pohjana semioottisia neliöitä (kuviot 2 ja 3), joissa on eritelty kohtuukäytön käsitteeseen sisältyviä merkityksiä. Olisi tärkeää ymmärtää laajemminkin, millaisiin kansanmalleihin ja niiden sisäisiin logiikoihin vanhempien toiminta juomatilanteissa perustuu.

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteiden kannalta vanhempien kuuntelemiseen ja keskusteluun täytyy liittää tutkimustiedon mukainen argumentointi. Tämäkin tutkimus vahvistaa havaintoja siitä, että sosiaalisessa mediassa lukijan voi olla vaikeaa erottaa kokemus-, mielipide- ja tutkimustietoa toisistaan. Moniarvoinen aika tukee ihmisten itsemääräämisoikeutta ja mielipiteenvapautta. Näyt-

tää siltä, että tutkijoilla riittää työtä sen osoittamisessa, miksi tieteelliset perustelut ovat painavampia kuin mielipiteisiin nojaavat perustelut. Valittavasti sama koskee myös alkoholipolitiikkaa (ks. Karlsson & al. 2016). Argumentointi ja lasten seurassa tapahtuvaan alkoholinkäyttöön liittyvän tutkimustiedon popularisointi on ajankohtaista, sillä lakia ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) tukevan Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman (2015) yhtenä painopistealueena on, että päihtedekäytön ”haitoista viestitään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden ja yhteisöjen valintojen sekä sosiaali- ja terveystieteiden tueksi”. Tästä näkökulmasta on erittäin ajankohtaista pitää lasten vanhempiensa alkoholinkäytöstä kokemuksiin haittoihin liittyvää tutkimustietoa esillä siellä, missä ihmiset muutenkin keskustelevat.

Saapunut 13.4.2016
Hyväksytty 4.10.2016

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, Pertti: Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Suomentanut Tampereen yliopiston kääntäjäryhmä Kaisa Koskisen johdolla. Helsinki: Gaudeamus, 2007.
- Alasuutari, Pertti: Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Vastapaino, 2011.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus, 1998.
- Burr, Vivien: Social constructionism. London: Routledge, 2003.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom: Positioning: The Discursive production of Selves. S. 261—271. Teoksessa Margaret Wetherell & Stephanie Taylor & Simon J. Yates (toim.): Discourse Theory and Practice. London: Sage, 2001.
- Elmeland, Karen & Kolind, Torsten: ”Why Don’t They Just Do What We Tell Them?” Different Alcohol Prevention discourses in Denmark. Sage. Young 20 (2012): 2, 177–197. <http://you.sagepub.com/content/20/2/177> >. (luettu 3.4.15)
- Eskola, Jari: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. S. 179–203. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 2010.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 1998.
- Fairclough, Norman: Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research. London: Routledge, 2003.
- Forsberg, Hannele: Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. S.123–138. Teoksessa Riitta Jallioja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.): Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 2014.
- Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma – Alkoholihuume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2015:19. Helsinki.
- Greimas, Algirdas Julien: Narrative Semiotics and Cognitive Discourses. Translation by Paul J. Perron and Frank H. Collins. The University of Minnesota. London: Frances Pinter Publishers, 1990.
- Hall, Stuart: Identiteetti. Tampere: Vastapaino, 1999.
- Hakala, Salli & Vesa, Juho: Verkko keskustelut ja sisällön erittely. S. 216–244. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen & Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 2013.
- Heikkinen, Vesa: Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. SKST 728. Helsinki: SKS, 1999.
- Herring, Rachel & Thom, Betsy & Beccaria, Franca & Kolind, Torsten & Moskalewicz, Jacek: Alcohol harm reduction in Europe. S. 275–301. In Tim Rhodes & Dagmar Hedrich (eds.): Harm reduction: Evidence, Impacts and Challenges. Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2010.
- Hoikkala, Tommi: Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus, 1993.
- Itäpuisto, Maritta: Kokemuksia alkoholiongelmisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 124. Kuopio, 2005.
- Jokinen, Eeva: Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus,

- 2005.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysin aakkoset: Tampere: Vastapaino, 1993.
- JSN: Julkisen sanan neuvosto. Vapauttava 4888/SL/12, , 2012. <http://www.jsn.fi/paatokset/4888-sl-12?year=2012>. (luettu 28.9.2014)
- Juvonen, Tarja: Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. Nuorisotutkimus 32 (2014): 3; 3–16.
- Karlsson, Thomas & Kytö, Sinikka & Montonen, Marjatta & Mäkelä, Pia & Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katriina & Österberg, Esa: Alkoholipolitiikalla voidaan edistää terveyttä ja hyvinvointia: tutkimustieto päätöksenteon tukena. Tutkimuksesta tiiviisti 3. Helmikuu 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130044/URN_ISBN_978-952-302-628-5.pdf?sequence=1 (luettu 13.4.2016)
- Kataja, Kati: Lapsuuden rajoilla. Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 78. Turku: Uniprint, 2012.
- Kiilakoski, Tomi: Korkatut pullot, pirun kusi ja alkoholistien maksat. Luonnostelmia osallistavaan päihdekasvatukseen. S. 143–161. Teoksessa Kylmäkoski, Merja & Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo (toim.): Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 23, 2010.
- Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne: Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. S. 193–215. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 2013.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.
- Lasten seurassa -ohjelman www-sivusto. <http://www.lastenseurassa.fi/> (luettu 30.11.15)
- Lehtonen, Mikko: Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino, 2000.
- Maunu, Antti: Ryppäämällä ryhmäksi? Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin. Helsinki: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry ja Antti Maunu, 2012.
- Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka: Merkitysrakenteiden tulkinta. S. 52–73. Teoksessa Valli, Raine & Aaltonen, Juhani (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 2015.
- Nätkin, Ritva: Alkoholiongelmien perheessä – vieras ja sopimatton. S. 63–82. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.): Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 2009.
- Piispa, Matti: Alkoholi, huumeet ja media. Viisi tapaus-tutkimusta päihdevalistuksen mahdollisuuksista. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/99. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus, 1999.
- Piispa, Matti: Alkoholi, vanhemmuus, vastuullisuus. Yhteenvedoartio Lasten seurassa -ohjelmasta 2009–2013. Työpäpaperi 4/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.
- Pikkarakainen, Eetu: Merkityksen ongelma kasvatustieteessä. Lähtökohtia pedagogisen toiminnan semioottiseen analyysiin. Acta Universitatis Ouluensis Scientiae rerum Socialium E 69. Oulu: Oulu University Press, 2004.
- Pirskanen, Henna: Alkoholi, isyys ja valta: ongelma-juovat isät miesten elämäntarinoissa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D. Helsinki: Väestöliitto, 2011.
- Pirskanen, Henna & Simonen, Jenni & Kataja, Kati & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer: Vanhemmat ristiaallokossa. Perhekulttuuri ja ambivalentti alkoholikasvatus. Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016): 2, 138–149.
- Raitasalo, Kirsimarja: Saako lasten seurassa juoda? Alkoholinkäyttö lasten seurassa ja asenteet sitä kohtaan. S. 167–176. Teoksessa Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer: Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja: Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasvatuskäytännöt. S. 196–285. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: THL, 2014.
- Rod, Morten Hulvej: From evidence-based policy-making to evidence-based parenting? The ambiguous role of facts in Danish alcohol prevention. S. 163–180. Teoksessa Hellman, Matilda & Roos, Gun & von Wright, Julius (eds.): A Welfare Policy Patchwork. Negotiating the Public Good in Times of Transition. Nordic Centre for Welfare and Social Issues (NVC). Helsinki: Unigrafia, 2012.
- Salasuo, Mikko: Vaikuttamisen keinot. S. 11–22. Teoksessa Soikkeli, Markku & Salasuo, Mikko & Puuronen, Anne & Piispa, Matti: Se toimii sittenkin. Kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 116. Helsinki: Unigrafia, 2011.
- Soikkeli, Markku: Joukkoviestinnän tutkimuksen näkökulma: miten ja mihin viesti vaikuttaa? S. 45–57. Teoksessa Soikkeli, Markku & Salasuo, Mikko & Puuronen, Anne & Piispa, Matti: Se toimii sittenkin. Kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 116. Helsinki: Unigrafia, 2011.
- Soikkeli, Markku: Te olette kuulleet sanottavan: päihdekasvatus ei toimi. Mutta minä sanon teille: se ei toimi niin. Puheenvuoro Ehkäisevän päihdetyön verkostossa 8.11.2012. Luentodiat, 2012.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka: Arvot ja modailisuus sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa. S. 72–95. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Helsinki: Gaudeamus, 1997.
- Sääskilähti, Johanna: Vapise, kuningas alkoholi. Alko-

- holivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana. Oulun yliopisto. Oulu: Oulu University Press, 2006.
- Tapio, Mari: Sosiaalipedagogista päihdekasvatusta? S. 121–132. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2014. Tampere: Suomen Sosiaalipedagoginen seura, 2014.
- Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka: Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sosiologia* 42 (2005):1, 35–48.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi, 2009.
- Törrönen, Jukka: Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sosiologia* 37 (2000):3, 243–255.
- Törrönen, Jukka. Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. S. 180–211. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyväinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 2010.
- Törrönen, Jukka & Simonen, Jenni: Naistenlehdet symbolisen vallan käyttäjinä 1960-luvulta tähän päivään. Alkoholilähteet tekstit juomiseen liittyviä resursseja rakentamassa. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014): 4, 400–412. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116688/torronen.pdf?sequence=1> (luettu 28.9.2014)
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisvästä suun terveydenhuollosta 338 / 2011.
- Veijola, Soile: Modaalaisia suhteita pelissä ja keskustelussa. S. 129–152. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.): Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Helsinki: Gaudeamus, 1997.
- Vuori, Jaana: Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press, 2001.
- Väisänen, Raija: Ehkäisevän päihdetyön kansalaiskasvatustieduskurssit – esimerkkinä 1960–1980 -lukujen sanomalehtikirjoitukset. S.69–92. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2015. Tampere: Suomen Sosiaalipedagoginen seura. 2015.
- Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Cristoffer (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.
- Warsell, Leena & Soikkeli, Markku (toim.): Laatututetta kiertämässä – Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Kide 21. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013. <http://www.julkari.fi/handle/10024/104420> (luettu 3.4.2016)
- YK: Lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> (luettu 11.12.2015)
- Aineistoon sisältyvät blogitekstit, joihin artikkelissa on viitattu: <http://www.lastenseurassa.fi/blogeja/> (luettu 16.11.2014):
- Iivonen, Esa: Vanhemman alkoholinkäyttö lapsen silmin. 13.9.2013
- Holmila, Marja: Vanhempien alkoholinkäyttö ja lasten kokemat haitat. 9.10.2012
- Kataja, Kati: Rajanvetoa ja määrittelyn haasteita – mikä on sopivaa ja mikä liikaa? 18.10.2013
- Takala, Janne: Mitä aikuiset voisivat oppia nuorilta alkoholiasioissa? 14.1.2013
- Raitasalo, Kirsimarja: Vanhempien juomatavat vaikuttavat lapsiin ja nuoriin. 24.6.2013.

ENGLISH SUMMARY

Jenni Helenius: Drinking in the company of children: expert opinions and Facebook comments (Alkoholinkäyttö lasten seurassa. Vanhemmille osoitettuja videoita asiantuntijablogeissa ja Facebook-keskustelussa)

Studies exploring alcohol-related impacts on children and families have become an important area of alcohol research. Experts prefer to employ an evidence-based discourse to convince parents not to get drunk in the company of their children. Non-experts, on the other hand, prefer to draw on their everyday experiences in social media discourses. This article looks at how experts and Facebook users ask parents to behave in the company of their children and what implications these requests have for parents. The material consists of 67 blogs written by Finnish experts and 555 Facebook comments (2012–2013) in a preventive project called Lasten seurassa ('In the company of the children').

The qualitative analysis indicates that experts request parents to 1) consider their use of alcohol from the perspective of their children, 2) monitor their own behaviour, 3) set a conscious example for their children,

and 4) remember that a parent's use of alcohol can harm their children.

The experts emphasize that it is important for parents to observe their children's reactions if they drink in the company of children. Facebook comments, on the other hand, reveal various norms and obligations related to the amount of alcohol consumed and the children's presence.

Four discourses are identified based on the analysis: 1) Protecting the child from alcohol (drinking reasonably when the child is not present), 2) exposure of the child to alcohol (drinking reasonably when the child is present), 3) concealing drinking from the child (heavy drinking when the child is not present), and 4) endangering the child by drinking (heavy drinking when the child is present).

The findings indicate that it is important for experts to continue to remind parents that they must consider their alcohol use from the perspective of their children.

Keywords: alcohol prevention, everyday discourse, family, negotiation, parenting, Facebook.

JULKAISU II

Alkoholi aiheinen vanhempainilta – sosiaalipedagoginen interventio?

Jenni Helenius

Alkuperäinen julkaisukanava Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 14 (2013), 91–117.

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Alkoholi aiheinen vanhempainilta – sosiaalipedagoginen interventio?

Jenni Helenius

Johdanto

Yksi nuoriin kohdistuvan ehkäisevän päihdetyön haasteista on vanhempien tavoittaminen. Huoltajat ovat keskeisessä asemassa, sillä he ovat laillisesti ensisijaisessa vastuussa nuoren huollosta ja hyvinvoinnista (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983, 4§; Lastensuojelulaki 2007, 2§). Primaarisosialisaatio tapahtuu kotona, ja muu sosialisaatio lähiyhteisöissä (Berger & Luckmann 1998, 147–166; Bronfenbrenner 1979; Nivala 2006, 57). Kasvava nuori voi sosiaalistua lähiympäristössään joko asiantuntijanäkökulmasta toivottaviin tai epätoivottaviin alkoholinkäyttötapoihin. Suomessa raittiiden perheiden osuus on vähentynyt ja alkoholinkäyttö on arkipäiväistynyt (Myllyniemi 2012), ja alkoholinkulutus kasvoi Suomessa lähes yhtäjaksoisesti vuosien 1968–2008 aikana (Mäkelä, Mustonen & Tigerstedt 2010). Humalahakuinen juominen on yleistynyt sukupolvesta toiseen, se opitaan nuorena ja sillä on seurauksia kymmenien vuosien päähän (Härkönen 2013). Toisaalta vanhempien negatiiviset kokemukset omien vanhempien alkoholinkäytöstä lisäävät kriittisyyttä nuorten alkoholinkäyttöä kohtaan (Holmila & Raitasalo 2008). Raittiiden vanhempien nuoret ovat muita todennäköisemmin raittiita (40 %, muut 10 %) (Myllyniemi 2012). Vaikka mallit tulevat suoraan aikuisten maailmasta, nuoret sosiaalistuvat päihdekulttuuriin erillään

aikuisista (Jaatinen 2000, 4, 137). Päihdekäyttäytymisen tutkimuksessa tulisikin huomioida alkoholinkäytön erilaiset sosiaaliset merkitykset (vrt. Törrönen & Maunu 2004; 2005).

Alko Oy:n vuonna 2009 käynnistämän Lasten seurassa -ohjelman tavoitteena on saada vanhemmat ja muut aikuiset kiinnittämään huomiota alkoholikulttuurin lapsiin kohdistuviin vaikutuksiin niin, että lasten ja nuorten alkoholin vuoksi kokemat haitat vähenisivät. Alkon yhteistyökumppaneita ovat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), A-klinikkasäätiö, Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) ja Suomen Vanhempainliitto. Väestökyselyjen mukaan alkoholia tiheästi sekä paljon kerralla käyttävistä vastaajista puolet on ilmoittanut virittyneensä pohtimaan muutosta Lasten seurassa -ohjelman medianäkyvyyden vuoksi. (Piispa 2013, 4, 10.)

Entä miten vanhempia on onnistuttu kokoamaan yhteen jakamaan vanhemmuuteen liittyvää huolta ja arjen asiantuntemusta? Lasten seurassa -ohjelmaan liittyvät alkoholiaiheiset vanhempainillat on suunniteltu toteutettaviksi kertaluonteisesti kouluilla vierailevan MLL:n tai Suomen Vanhempainliiton kouluttajan johdolla. Iltojen on tarkoitus täydentää koulujen päihdekasvatustoimintaa sekä kodin ja koulun yhteistyötä. (Tallgren & Helenius 2013.) Yleisesti kouluissa järjestettävissä vanhempainilloissa vanhemmat kokevat olevansa enemmän tiedon vastaanottajia kuin tasavertaisia kumppaneita. Kodin ja koulun yhteistyö on yksilöllistymässä omaa lasta koskeviin keskusteluihin, ja yhteisöllinen vanhempien verkostoituminen on vähäistä. Koulun henkilöstö taas saattaa kokea, että vanhempainiltoihin tulevat ”väärät” vanhemmat. (Metso 2004, 194; Siniharju 2003, 158.) Tässä artikkelissa mielenkiinnon kohteena ovat ne vanhemmat, jotka ovat tulleet paikalle: sosiaalipedagogiikan tehtävä on hankkia informaatiota, joka kuvaa sosiaalisen todellisuuden mieltä ja merkitystä niille ihmisille, jotka elävät kulloisessakin todellisuudessa (Hämäläinen & Kurki 1997, 41).

Artikkelilla on kaksi tutkimuskysymystä: 1) miten vierailevan kouluttajan toteuttama alkoholiaiheinen vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi, ja 2) miten vanhemmat keskustele- vat alkoholikasvatuksesta julkisesti vanhempainillassa. Artikkelissa on

myös kaksi sisältöaluetta: arkisuuntautunut sosiaalipedagogiikka (Hämäläinen 2003; Thiersch 1986; 2006) ja ehkäisevä päihdetyö. Artikkelin alkupuolella kuvailen vaiheita, joiden kautta vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi. Keskipaiheilla analysoin vanhempien yleisimpiä keskustelunaiheita. Pohdintaosuudessa palaan kouluttajien toimintaan ja tutkimusaiheen yhteenvetoon. Artikkeliliitteen liitteenä kasvatustieteen väitöskirjatyöhön, jossa tarkastellaan vanhemmuuteen liittyviä merkityksiä, kun kyseessä on alaikäisten alkoholikasvatus.

Vanhempainilta arkisuuntautuneen sosiaalipedagogiikan näkökulmasta

Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltoja ei ole tietoisesti suunniteltu sosiaalipedagogisesta näkökulmasta, mutta niissä on pyritty vuorovaikutteisuuteen. Vanhempainillan tavoitteiksi on määritelty seuraavat: 1) jakaa tietoa nuorten alkoholikokeiluista ja -käytöstä, 2) pohtia yhdessä, miten ohjata nuorta alkoholiasioissa, 3) haastaa pohtimaan alkoholinkäytöstä aiheutuvia haittoja nuorelle. (Tallgren & Helenius 2013.) Tässä artikkelissa vanhempainillan toteutusta tarkastellaan arkisuuntautuneeseen sosiaalipedagogiikkaan kuuluvien arjen, sosialisoinnin, subjektiivisuuden ja elämänhallinnan käsitteiden avulla. Käsitteiden alkuperä liittyy 1970–1980-luvun saksalaiseen sosiaalipedagogiseen keskusteluun (Böhnisch 1992; Hämäläinen 1996, 222–229; Thiersch & Rauschenbach 1987). *Arjessa* kohtaavat objektiiviset rakenteet ja subjektiiviset kokemukset, ymmärrys- ja suoriutumismallit. Oleellista on ihmisten elämäntavan ja arjen autonomian kunnioittaminen sekä erilaisten elämänolosuhteiden huomioiminen. (Thiersch 2006, 29.) Lapset ja nuoret kiinnostavat yhteiskuntaa. *Sosialisointi* ja sosiaalisen integraation avulla heitä ohjataan toimimaan yhteiskunnassa toivottavalla tavalla. (Böhnisch 1992; Hämäläinen & Kurki 1997, 12.) Perinteisessä sosialisoinnissa on oleellista, että yksilö omaksuu normirakenteet, jotka ovat yhteiskunnalliselle integraatiolle ja jatkuvuudelle välttämättömiä. Modernissa keskustelussa korostetaan yksilön oikeutta kasvaa *subjektiksi* sekä hänen kykyään kehittää itseään ja ympäris-

töään. (Kivelä 1997, 44–56; Kurki 2002, 159; Nivala 2006, 53; Peltonen 1997, 24–26.) Sosiaalisaatioon yhdistyvä toimijuus tarkoittaa, että sekä nuori että vanhempi voivat vaikuttaa elämäänsä, yhteiseen maailmaan ja siihen kasvatukseen, jossa ovat tavalla tai toisella osallisina (Freire 2005; Värrö 2004). *Elämänhallinnan* käsitteen lähtökohtana ovat lasten ja nuorten tarpeet ja intressit sekä individualisaatio: yksilöt rakentavat arkeaan yhteiskunnallisessa todellisuudessa (Böhnisch 1992, 80–92). Yksittäisen kasvattajan kasvatustavoitteiden taustalla ovat usein yleisemmät kasvatuspäämäärät ja yhteiskunnallisesti jaetut käsitykset siitä, millaisia valmiuksia nuorena tulisi kehittää (Nivala 2007, 100).

Arkisuuntautuneessa sosiaalipedagogisessa työskentelyssä sosiaalisten ilmiöiden, kuten tässä vanhemmuuteen ja alkoholiin liittyvien merkitysten, kriittinen ja rakentava tulkinta lähtee historiallisista ja kulttuurisista oletuksista. Tarkoituksena on rohkaista ihmisiä itsekasvatuksellisiin prosesseihin ja aktiiviseen arjen ongelmien kohtaamiseen ja ratkaisemiseen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 126–130.) Kasvatus nähdään luonteeltaan sosiaalisena konstruktiona (ks. Berger & Luckmann 1998, 13, 147). Näin ollen sosiaalipedagoginen työote vanhempainilloissa merkitsee paitsi alkoholinkäyttötilastojen tuntemista myös keinoja ohjata vanhempia itsenäiseen pohdintaan toimijuudesta, elämänhallinnasta ja sosiaalisaatiosta.

Vanhemmat nuorten alkoholikasvattajina

Suomessa alle 18-vuotiaalle ei saa välittää alkoholijuomia ja alle 20-vuotiaalle ei saa välittää väkeviä alkoholijuomia (Alkoholilaki 1994, 34§ ja 31§). Lait ovat osa yhteiskunnan normiohjausta. Suomalaiset vanhemmat eivät kuitenkaan pidä oikeana kontrolloivaa ja määräävää tyyliä nuorten alkoholikasvatuksessa. Vuosituhannen vaihteessa tehdyssä tutkimuksessa vanhemmista useimmat olivat kertoneet nuorelle alkoholinkäytön seurauksista. Silti 63 prosenttia oli tarjonnut nuorelle alkoholia. Lähes puolet oli yrittänyt taivutella nuorta olemaan juomatta. Vain 14 prosenttia oli kieltänyt juomisen kokonaan. Tutkijat pohtivatkin, onko kyse siitä, että vanhemmat eivät pidä lakia asiallisena

tai eivät tunne sitä – vai onko perheen harkinta heidän mielestään lain normistoa pätevämpi säännöstö. Vanhemmat saattavat myös olettaa, että juopottelevat lapset ovat aina jonkun toisen perheen lapsia, mikä paljastui verrattaessa samalla alueella vanhempien käsityksiä nuorten juomatavoista ja Kouluterveyystutkimuksen tuloksia. (Holmila & Helasti 2001, 170–172.)

Eurooppalaisissa tutkimuksissa on huomattu, että kun on kyse omista lapsista, kasvatuksellisista tavoitteista ja säätelystä, vanhempien käytännöt ovat usein ristiriidassa virallisten suositusten kanssa (Elmeland & Kolind 2012; Herring, Thom, Beccaria, Kolind & Moskalewicz 2010, 21–23). Vanhempien suhtautuminen nuorten alkoholinkäyttöön myös muuttuu ajan kuluessa. Esimerkiksi ESPAD -raportin mukaan isän tai äidin ostaman alkoholin maininneiden nuorten osuus on Suomessa vähentynyt lähes puoleen vuodesta 1999 (11 %) vuoteen 2011 (6 %). Isän tai äidin tarjoamia alkoholijuomia maininneita taas on yhä enemmän vuodesta 1999 (9 %) vuoteen 2011 (12 %). (Raitasalo, Huh-tanen, Miekkala & Ahlström 2012.) Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten vanhemmat puhuvat alkoholikasvatuksesta vanhempainilloissa.

Aineisto ja analyysi

Artikkeli perustuu aineistoon, joka on koottu keväällä 2013 haastatteleamalla alkoholiaiheisten vanhempainiltojen kouluttajia (7 haastateltavaa: MLL 5 ja Suomen Vanhempainliitto 2) ja analysoimalla vanhempainiltojen kirjallista kouluttajapalautetta (50 illasta: MLL 45, Suomen Vanhempainliitto 5) sekä vanhempien palautetta (12 MLL:n illasta). Kun artikkelissa arvioidaan vanhempainillan rakentumista sosiaalipedagogiseksi interventioksi, iltojen asiasisällön tarkastelussa lähdeaineistona on käytetty kouluttajahaastattelujen lisäksi MLL:n vanhempainillan kouluttajamateriaalia ja kalvosarjaa (Tallgren & Helenius 2013).

Kouluttajat valittiin haastateltaviksi, koska heillä on käsitys vanhempainillasta sosiaalisena tilanteena. He ovat myös kuulleet useissa illoissa, millaisista arjen kasvatusratkaisuista vanhemmat haluavat keskustella. Lisäksi kouluttaja on keskeinen toimija, kun vanhempain-

iltaa tarkastellaan sosiaalipedagogisena interventiona. Ensisijaisesti kouluttajan orientaatiosta riippuu, kuinka vuorovaikutteisena ja osallistavana suunniteltu ohjelma toteutuu.

Kouluttajien haastattelun teemat liittyivät illan suunnitteluun ja toteutukseen sekä vanhempien käymiin keskusteluihin. Kouluttajien haastatteluista (7) tehdyt lainaukset on merkitty koodeilla K1-K7 ja kirjallisesta palautteesta tehdyt lainaukset KP, vuosiluku. Vanhempien palautteen kooste esitetään yhtenäisesti Arviointi-otsikon alla.

Kouluttajien temahaastatteluille ja kirjallisille palautteille sekä vanhempien palautteille tehtiin laadullinen sisällönanalyysi. Kysymystä 1 varten aineistosta eriteltiin intervention vaiheisiin ja sosiaalipedagogisen työtteen kuvaamiseen liittyviä mainintoja. Kysymyksen 2 luokat on koottu aineistolähtöisesti. Tarkoituksena oli muodostaa tutkittavista ilmiöistä tiivistetyt kuvaukset ja tarkastella tuloksia suhteessa ilmiön laajempaan kontekstiin ja muihin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Haastatteluja on analysoitu lausumien tasolla, eli se ”mistä puhutaan” on keskeistä (Hall 1999, 23; Törrönen 2010, 186).

Aineistolla on rajoituksia. Vanhempainiltakeskustelujen perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka perheissä toimitaan. Julkinen keskustelutilanne saattaa rajoittaa sitä, mistä kerrotaan, kun on kokoonnuttu varta vasten alkoholiaiheeseen äärelle. Esiin nousevat niiden osallistujien ajatukset, jotka rohkenevat puhua julkisessa tilanteessa. Aineistosta voi silti tunnistaa merkityksiä, joita vanhemmat antavat nuoren alkoholikasvatukselle. Kouluttajien temahaastatteluista on eroteltu se, mistä he kertovat vanhempien keskustelleen ja mitä ovat heidän omat kokemuksensa ja mielipiteensä.

Sosiaalipedagogisen intervention vaiheet vanhempainillan toteutuksessa

Ensimmäinen tämän artikkelin tavoitteista on kuvata Lasten seurassa -ohjelman vanhempainillan rakentumista sosiaalipedagogiseksi interventioksi. Sosiaalipedagogisen intervention vaiheet ovat

seuraavat: 1) Sosiaalisen todellisuuden tunteminen, 2) Diagnoosin tekeminen, 3) Intervention suunnittelu ja ohjelmointi, 4) Intervention toteutus, 5) Arviointi (Hämäläinen & Kurki 1997, 50). Pelkkä vaiheiden läpikäyminen ei tee interventtiosta sosiaalipedagogista. Lähtökohtana on, että vanhempainilta voi olla sosiaalipedagoginen interventio, jos se 1) on vuorovaikutteinen (pyrkimys dialogiin), 2) ymmärtää ja tulkitsee yhteiskunnallista todellisuutta, jossa nuoret ja vanhemmat elävät, 3) rohkaisee vanhempia itsekasvatuksellisiin pohdintoihin. (Vrt. Ranne 2002, 113–114; Thiersch 1986, 71.) Tässä luvussa tarkastellaan vanhempainillan rakentumista sosiaalipedagogisen intervention vaiheiden kautta arkisuuntautuneen sosiaalipedagogiikan käsitteiden ja käytännön toteutuskuvauksen vuoropuheluna.

Sosiaalipedagoginen toimija on interventtioprosesseissa orientoitunut toimimaan innostajana ja kasvatuksellisten ja sosiaalisten muutosten edistäjänä, joka käynnistää elämänhallintaa tukevia kasvuprosesseja ihmisten arjessa, sitä manipuloimatta (Hämäläinen & Kurki 1997, 126, 205). Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa sosiaalipedagogisen toimijan roolissa on ennen kaikkea vieraileva koulutaja. Maunun (2012) mukaan ehkäisevän päihdetyön tekijän ensisijainen toimijarooli on kasvattaja tai kasvattajien kasvattaja, jonka tehtävä on turvata kasvatettaviensa valmiudet elää hyvä elämä ”omassa ja yhteisessä maailmassa”. Arjessa tapahtuvien asioiden kuvaaminen kuuluu asiaan enemmän kuin aineen (alkoholin) kuvaaminen. (Maunu 2012, 161–162.) Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa arkisena ja elämänhallinnallisena huolena on erityisesti nuorten riski ajautua ongelmalliseen alkoholinkäyttöön ja vanhempien tukeminen riskin ehkäisemisessä. Vanhemmat ovat subjekteja toisaalta nuortensa kasvattajina, toisaalta vanhempainillan osallistujina. Vanhempainillan kasvatusohjeissa tuodaan esiin sekä nuoren että vanhemman toimijuutta, samoin koulun aktiivista roolia illan järjestelyissä (Tallgren & Helenius 2013). Yhteiskunnallisen todellisuuden tunteminen ja määrittely tapahtuu sekä alustuksissa että yhteisissä keskusteluissa, joissa tuodaan esiin omia kokemuksia ja tutkimustietoa.

Sosiaalisen todellisuuden tunteminen

Alkoholikasvattajana toimivan kouluttajan tulee tuntea yhteiskunnallista todellisuutta ja niitä tyypillisiä tilanteita, joihin nuoret ja heidän vanhempansa joutuvat. Arkisuuntautuneessa sosiaalipedagogiikassa ihmisten omat konkreettiset kokemukset ovat keskeisiä (Thiersch 2006). Hermeneuttisesta näkökulmasta niiden ymmärtäminen kuuluu sosiaaliseen elämään, jossa kyetään olemaan vuorovaikutuksessa ja liittymään yhteisössä vallitseviin toiminta- ja ymmärtämistapoihin. Emansipatorisesta näkökulmasta arjen ymmärtäminen vaatii myös yhteiskuntakriittisyyttä. Jokainen yksilö elää omaa arkeaan ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudet ovat epätasa-arvoisia. (Hämäläinen 1996, 226; Thiersch 1986, 21–22, 28–41.)

Kannattaako alkoholiaiheisia vanhempainiltoja sosiaalisen todellisuuden näkökulmasta järjestää yläkouluikäisten vanhemmille? Vanhempien huoli lastensa mahdollisista alkoholikokeiluista alkaa muuttua ajankohtaiseksi lasten murrosiän myötä (vrt. Holmila & Raitasalo 2002). Pitkäaikaisena indikaattorina toimivasta Kouluterveyskyselystä käy ilmi, että 2000-luvulla raittiiden nuorten osuus on kasvanut. Silti merkittävä osa nuorista juo alaikäisenä: vain 43 prosenttia ilmoittaa, että ei juo lainkaan. (Kouluterveyskysely 2010 ja 2011.) Nuorten humalajuomiseen liittyy tilannekohtaisia riskejä. 14–16-vuotiaiden suomalaisnuorten itse raportoimaan vahvaan humalatilaan liittyy koettuja haittoja, kuten krapula ja pahoinvointi. Humalatila selittää myös 14–16-vuotiaiden seksuaalista riskikäyttäytymistä ja laittomuuksia. Lähes 10 prosenttia 15–16-vuotiaista ilmoitti sammuneensa viime juomakerrallaan. (Samposalo 2013, 42–45.) Alkoholinkäytön 14–15-vuotiaana aloittaneilla on huomattavasti suurempi riski runsaaseen käyttöön aikuisiällä kuin sitä myöhemmin aloittaneilla (Pitkänen 2006). Ehkäisevän päihdetyön tutkimuksessa on todettu, että nuoruusvaiheessa päihteiden käyttöä ehkäisevät interventiot tulisi kohdentaa 1) varhaiseen relevanssi- eli aloitusvaiheeseen sekä 2) myöhäiseen relevanssivaiheeseen, jossa käytön tiheys kasvaa ja konteksti muuttuu (Hawks 2002, 40, 171; Soikkeli 2011a, 38). Interventioiden vaikuttavuuden osoittaminen on ongelmallista (Hawks, Scott, McBride, Jones & Stock-

well 2002; Soikkeli & Warsell 2013; Wood, Shakeshaft & Gilmour 2006), mutta nuoriin kohdistuvista ehkäisevän päihdetyön malleista on todettu tehokkaimmiksi ne, joissa on toimittu perhettä ja yhteisöä tukien (Babor ym. 2010). Yläkouluikäisten vanhemmille suunnattavat vanhempainillat ovat siksi perusteltavissa ajoituksensa ja perhe- ja yhteisönäkökulmansa vuoksi, osana yhteisön päihdekasvatusta.

Diagnoosin tekeminen

Lasten seurassa -ohjelmaan mukaan lähteneiden järjestöjen ”diagnoosi” oli alan tutkimustiedon (esim. Aira, Kannas, Kokko & Villberg 2010; Ryan ym. 2011) ja perheiden arjen tuntemuksen perusteella, että vanhempia osallistavia tilaisuuksia tarvitaan koulujen alkoholikasvatuksen tueksi (Tallgren & Helenius 2013). Sosiaalipedagogisessa interventiossa diagnoosin tekemisen merkitys on mahdollistaa interventioiden ohjelmointi ja arviointikriteerit sekä luoda tavoitteet ja osaongelmat (Hämäläinen & Kurki 1997, 50–51). Vanhempainillan tavoitteet esitellään kappaleessa ”Intervention suunnittelu”.

Käytännön toteutuksessa on oman diagnoosinsa vuoro. Kouluttaja tarvitsee tietoa siitä, millaista tietoa ja tukea vanhempainillan osallistajat tarvitsevat nuorten alkoholikasvatuksessa ja millainen koulun tai paikkakunnan alkoholinkäyttötilanne on. Yksittäistä vanhempainiltaa varten ei ole tehty erikseen paikallista etukäteistutkimusta ja prognoosia (vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 51). Diagnoosia varten illassa on mukana *paikallisia asiantuntijoita*, joilla on käytännön tietoa alueesta ja *kouluterveyskyselyn* paikallisia tuloksia. Illoissa myös kysytään *vanhempien ja koulun henkilökunnan kokemuksia* nuorten alkoholikokeiluista, kokoontumispaikoista ja paikallisista huolenaiheista. Toisaalta jokainen *vanhempi määrittelee* itse oman huolensa: kunkin nuoren ja vanhemman välinen suhde on yksilöllinen. Yksittäisen illan diagnoosi syntyy siis arki- ja kokemuslähtöisesti osallistujien kesken.

Intervention suunnittelu (ohjelmointi)

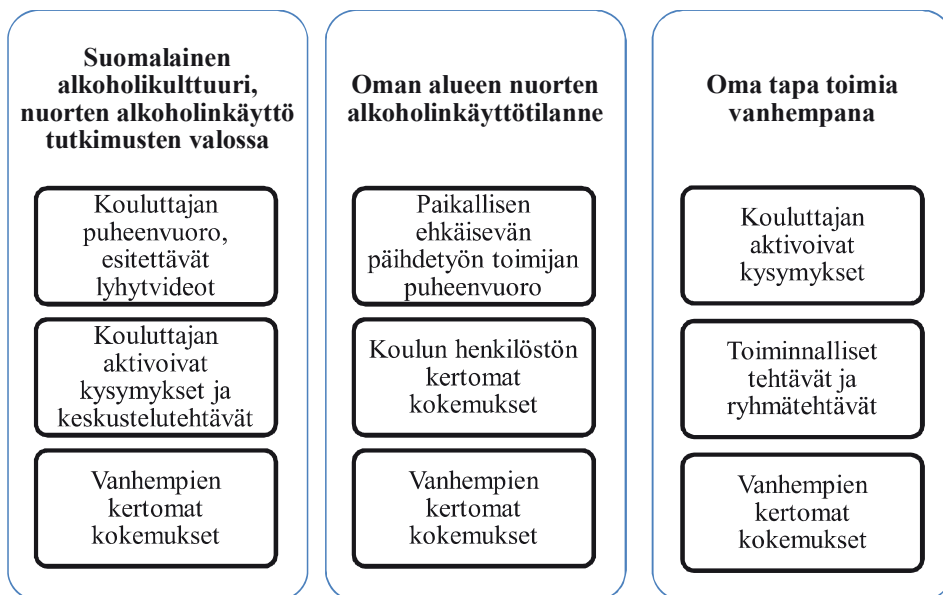
Lasten seurassa -ohjelman vanhempainillan tavoitteiksi on määritelty seuraavat: 1) jakaa tietoa nuorten alkoholikokeiluista ja -käytöstä, 2)

pohtia yhdessä, miten ohjata nuorta alkoholiasioissa, 3) haastaa pohdintaan alkoholinkäytöstä aiheutuvia haittoja (Tallgren & Helenius 2013). Suunnittelu on osa interventiota (Hämäläinen & Kurki 1997, 50–51; Ranne 2002, 115). Vanhempainiltojen ”ohjelmoinniksi” on tehty vanhemman ja nuoren keskustelumateriaali (Helenius 2011), sekä diasarja ja vanhempainiltamalli, jossa on yhteiskunnallisia vaikuttamistavoitteita: lakisääteisten ikärajojen noudattamisen ja nuorista huolehtimisen merkitystä halutaan välittää vanhemmille keskustellen ja perustellen (Tallgren & Helenius 2013). MLL:n nuorisotyön kouluttajaverkosto mahdollisti valtakunnallisen toteutuksen. Suomen Vanhempainliiton illat toteutettiin pääkaupunkiseudulla.

Vanhempainillat on suunniteltu niin, että niissä on vuorovaikutteisia osuuksia, joissa vanhemmilla on mahdollisuus jakaa kokemuksia ja tehdä arkeaan ymmärrettäväksi. Iltaan kuuluu myös luento-osuus, jolla havainnollistetaan vanhemmille nuorten alkoholinkäytön historiallis-yhteiskunnallista tilannetta. Näin vanhempien kokemasta arjesta luodaan yhteistä, kulttuurista ymmärrystä (vrt. Thiersch 2006). Vanhempainillan kalvosarjan taustalla ovat asiantuntijoiden näkemykset siitä, millaisista aiheista vanhemmat tarvitsevat tietoa ja tukea alaikäisen nuoren alkoholikasvatuksessa. Esimerkiksi eräässä australialaisessa tutkimuksessa (Ryan ym. 2011) kartoitettiin aiheita, joita asiantuntijoiden mielestä kannattaa käsitellä vanhempien kanssa. Suositukset olivat: 1) tieto nuorten alkoholinkäyttötavoista, 2) nuorten alkoholikokeilujen viivästyttäminen, 3) vanhempien esimerkki alkoholinkäyttötavoissa, 4) alkoholisenteet, 5) nuorille puhuminen alkoholista, 6) nuorten vapaa-ajanvieton tarkkaileminen, 7) kaveripaineeseen valmistautuminen, 8) perheen sääntöjen sopiminen, 9) ohjeet siitä, miten nuoren tulisi toimia jos hän on juonut vanhempien tietämättä, 10) nuorten juhlien valvominen sekä 11) hyvän lapsi-vanhempisuhteen ylläpitäminen. (Ryan ym. 2011.) Vanhempien roolia ja osallistumista pohditaan paljon ehkäisvässä päihdetyössä: esimerkiksi tanskalaisessa virallisessa alkoholidiskurssissa vanhemmat nähdään roolimalleina ja nuorten alkoholinkäytön ehkäisemisen toimijoina. Koulujen tehtävä on osallistaa vanhemmat päihteiden käytön ehkäisemiseen. Alkoholiaiheisissa vanhempainilloissa vanhemmat ovat kuitenkin kasvatuksen kohteita: heille kuvaillaan

tilastojen avulla ”tavallisen teini-ikäisen” käyttäytymistä. Vanhempien odotetaan tunnistavan vastuunsa aikuisina ja rajojen asettamisen tärkeyden nuorten alkoholinkäytölle. (Elmeland & Kolind 2012.) Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa pyritään tarjoamaan vanhemmille toimijan tai ainakin keskustelijan roolia (Tallgren & Helenius 2013). Kuviossa 1 esitellään illan kolme teemaa ja niiden toteutustavat.

Kuvio 1. Akoholiaiheisen vanhempainillan teemat ja toteutus

Intervention toteutus

Arkisuuntautuneessa sosiaalipedagogiikassa on keskeisenä tavoitteena ohjaaminen itsepuun ja itsekasvatuksellisten prosessien käynnistäminen, arjen ongelmien kohtaamiseksi ja ratkaisemiseksi (Hämäläinen 1996, 223–224; Thiersch 1986, 16–21, 42–51). Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa arkea pyritään parantamaan paitsi käytännöllisillä kasvatusohjeilla ja vanhempien välisillä pohdintakeskusteluilla myös tiedottamalla paikkakunnalla saatavilla olevasta ammatillisesta avusta. Vanhemmilta kysytään kokemuksia ja mielipiteitä siitä, millaista alkoholikasvatusta nuoret heidän mielestään tarvitsevat, millaisia haasteita vanhemmat kokevat alkoholikasvatuksessa olevan

ja mistä vanhemmat itse saavat tukea kasvatuseriaatteilleen. Näin pyritään vertaistukeen ja tuodaan esiin vanhempien omia ratkaisuja, joiden toimivuutta omassa arjessaan muut vanhemmat voivat pohtia. (Tallgren & Helenius 2013.)

Kouluttajien teemahaastattelujen perusteella yksittäisen illan interventioprosessi, paikallistason toteutuksessaan etenee kouluttajan näkökulmasta seuraavasti:

- 1) vanhempainillasta sopiessaan kouluttaja tiedustelee koululta, miten nuorten alkoholinkäyttö on näkynyt paikkakunnalla viime aikoina ja mitä tulisi huomioida illan suunnittelussa
- 2) kouluttaja soveltaa valmista vanhempainiltamateriaalia koulun toivomalla tavalla sekä vanhempien osallistumismahdollisuuksia etukäteen suunnitellen
- 3) kouluttaja toteuttaa vanhempainillan luennoimalla ja herättämällä keskustelua vanhempien välille
- 4) kouluttaja muuttaa suunnitelmaansa, jos tilanne sitä edellyttää
- 5) kouluttaja pyytää vanhemmilta ja koululta suullisen tai kirjallisen palautteen illasta sekä reflektoi itse illan kulkua kirjaimella palautteen järjestölle.

Haastateltujen kouluttajien näkökulmasta ihannetilanteessa käytännön järjestelyt ovat kunnossa, koulun henkilökuntaa on paikalla ja osallistumisessa keskusteluun. Tila mahdollistaa keskustelut. Jokaiselle puhujalle on etukäteen kerrottu käytettävissä oleva aika (vanhempainiloissa on usein myös muita puhujia, kuten poliisi, nuorisotyöntekijä, terveydenhoitaja tai ehkäisevän päihdetyön työntekijä). Illasta tulee varmimmin vanhempia kiinnostava, jos on mahdollista käyttää omalta alueelta koottua tutkimustietoa tai paikallisia asiantuntijoita. Koulun asennoituminen alkoholikasvatukseen on keskeinen lähtökohta siinä, kuinka helposti päästään keskustelemaan vuorovaikutukseen. Keskustelujen syntymistä haittaavana asenteena nähdään *vähättely*: ”Asia ei ole meillä ajankohtainen” tai *yleistäminen*: ”Ainahan niitä jotain on”.

Rehtori...kerto i koulun tilanteesta kouluterveyskyselyn kautta. Ja se oli mun mielestä tosi hyvä. Et sit se rehtori oli viel, et... hän halua semmost, et tiukkaa tekstii. Et sanotaan vanhemmille, et avatkaa silmänne. Et tajutkaa se, et seuratkaa, et teidän nuoret

käyttää alkoholia... Et semmoset et sillon kun se jollain tavall tulee jostain tietystä tarpeesta.... et niinku kerran mä oon esimerkiksi törmänny sellaseen, et kun mä ... kävin näit asioit läpi, niin sit se rehtori sano tilaisuuden jälkeen, et niin, älkää nyt säikähtäkö, et ei meil tääl mitään ongelmaa oo. (K3)

Ehkäisevän päihdetyön kouluttaja nojautuu tutkimustietoon ja koska tutkimustieto on ristiriitaista, kouluttaja tarvitsee myös tutkimustiedon tulkitsemisen ja argumentaation taitoja (Soikkeli 2011b, 59). Osalla haastatelluista sosiaalipedagoginen orientaatio ilmenee tavasta nähdä vanhemmat arkensa asiantuntijoina, joiden kanssa tutkimustietoa tulkitaan.

Minusta semmoinenkin asia pitää ottaa huomioon, että siinä porukassa, missä ollaan siinä vanhempainiltatilanteessa, niin kyllä ne vanhemmat parhaiten siitä ryhmästä ne omat lapsensa tuntee ja tietää. Että jotenkin tuntuu, että se on niinku hyödyllisintä, että ne lähtee niinku ite pohtimaan. (K7)

Ne kouluttajat, jotka korostavat vanhempien osallistumista, käyttävätkin illoissa muita enemmän toiminnallisia menetelmiä ja keskusteluja. Haastatteluaineistosta löytyy viidenlaisia kouluttajien suosimia aktiivisia tehtäviä: 1) Avoimet mielipide- tai kokemukskysymykset koko ryhmälle, 2) Koko ryhmän äänestyttäminen esimerkiksi sopivasta kotiintuloajasta, 3) Pariporinat, 4) Pienryhmäkeskustelut, 5) Toiminnalliset menetelmät ja -tehtävät.

Intervention arviointi

Sosiaalipedagogisessa interventiossa pyritään tukemaan asiakkaan tai ryhmän kykyä löytää ratkaisuja omiin elämäntilanteisiinsa: oleellista on tasavertainen vuorovaikutus, dialogisuus asiakkaan ja työntekijän välillä (Ranne 2002, 111–112). Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltoja arvioidaan osallistujien ja kouluttajien kirjallisten palautteiden perusteella. Yksittäisen illan lopuksi kouluttaja käy palautekeskustelun koulun toimijoiden kanssa. (Tallgren & Helenius 2013.) Koko ohjelmaa arvioi THL:n arvioitsija, joka arvioi myös vanhempainiltojen vaikuttavuutta (Piispa 2013). Vanhemmilta oli koottu kirjal-

lista palautetta (”ruusut ja risut”) 12:ssa MLL:n vanhempainillassa. Koska aineistoa tarkasteltiin sosiaalipedagogisen intervention piirteiden osoittamiseksi, palautteelle tehdyssä sisällönanalyyysissa etsittiin vanhempien näkemyksiä vanhempainillan 1) asiasisällöstä (sosiaalisen todellisuuden tunteminen), 2) vuorovaikutteisuudesta ja 3) henkilökohtaisesta merkityksestä. Vanhemmat olivat antaneet palautetta myös luennoitsijoista, aikatauluista ja järjestelyistä.

Taulukko 1. Koonti vanhempien palautteesta

Teema	Ruusut (301 mainintaa)	Risut (75 mainintaa)
Illan asiasisältö	tärkeää (56), käytännöllistä (27) asiaa <i>”Selkeys, pohjana tutkimustieto, aikuisen roolin ja vastuun korostaminen, realistinen ote ja lähtökohdat, ”yhteistyö” nuoren/lapsen kanssa: esim. yhdessä sovitut säännöt.”</i> <i>”Aiheesta puhuttiin meidän alueen kielellä ja ymmärrettävästi.”</i> / <i>”Ihan hyvä. Arkiasioista selvästi.”</i>	kritiikkiä asiasisältöön (21) <i>”Ryhmytyöaiheet olivat aika normaalia arkea, ei paljon uutta asiaa.”</i> / <i>”Joo ihan asiaa, mutta lakia pitäisi muuttaa jotta asiaan voidaan kunnolla puuttua.”</i> / <i>”Ehkä neutraalimpi asenne alkoholiin, koska se on nykyisessä yhteiskunnassa kuitenkin aina läsnä vaikkakin ei olekaan hyväksyttävää.”</i>
Illan vuorovaikutteisuus (keskustelut ja vuorovaikutteiset menetelmät)	pienryhmä- ja luentokeskustelut (37) vuorovaikutteiset menetelmät (18) <i>”Vuorokeskustelu, myönteinen ilmapiiri, mukavaa, saarnaamisen puuttuminen ei harmittanut.”</i> / <i>”Hyviä keskustelun aiheita, mielenkiintoisesti haasteena heitettyinä, jotka saivat ihmiset keskustelemaan.”</i> / <i>”Pidin illasta todella paljon sen keskustelupohjautuvaisuuden takia. Kannatti tulla.”</i> / <i>”Keskustelut ”naapurivanhempien” kanssa... tutustuu ja kuulee muiden vanhempien asenteita.”</i>	vuorovaikutteiset menetelmät (7) <i>”En olisi halunnut osallistua. Tulin vain kuuntelemaan.”</i> <i>”Tänään strategiaseminaarissa jo olleena en jaksaa jäädä tekemään ryhmätöitä, ryhmäkeskustelu sinänsä on usein puuttunut tällaisista illoista.”</i>
Illan henkilökohtainen merkitys	Ajankohtainen (6), Vuorovaikutus / muut vanhemmat (4) Oma vanhemmuus (11) <i>”Antoi tukea vanhempana olemiseen - pisti miettimään lasten tulevaisuutta.”</i> / <i>”Kiinnostava ja ajankohtainen aihe meidänkin perheessä.”</i> , <i>”Eväitä oman nuorenohtaamiseen.”</i> / <i>”Tärkeitä iltoja. Me olemme menettäneet 19 v. nuoren päihteiden takia”</i> / <i>”Arvokasta tietoa, aika yllättävää - ei aina vanhempana tiedosta oman lapsen tekemisiä. Hyvä, että asiasta keskustellaan avoimesti.”</i>	Ei mitään uutta (5) Alkoholiaihe ei ajankohtainen nuorellamme (1)
Luennoitsijat	Luennointitapa (35), Paikalliset esiintyjät (17)	Luennointitapa (5); Paikalliset esiintyjät (2)
Ajankäyttö, järjestelyt, yleiset arviot ym.	Ihan kiva ilta, onnistunut ilta, asiantunteva ilta, hyvät diat, mielenkiintoisia aiheita, hyviä juttuja, kuuluva ääni, vaihtelevuus, sopiva kesto, buffet. (90)	Tekniset ongelmat, huono tila, hankala ajankohta, aikaa keskusteluun liikaa / liian vähän, aikataulu lipsui, liian pitkä / lyhyt aika, liikaa asiaa samassa illassa. (34)

Miten vanhemmat keskustelevat alkoholikasvatuksesta julkisesti vanhempainillassa?

Miten vanhemmat sitten keskustelevat? Kouluttajien mukaan samoiltilanteissa keskustelu jää helposti pinnalliseksi. Pienemmissä tilaisuuksissa pohditaan, kyseenalaistetaan ja mietitään vaihtoehtoja. Toiminnalliset tehtävät virittävät keskustelua. Osassa tilaisuuksista painottuu puhe, jossa vanhemmat vakuuttavat ” pärjäämistään ” ja jakavat toisilleen tietoa onnistumisistaan. Toisissa tilaisuuksissa vanhemmat kertovat myös tilanteista, joissa nuori on pettänyt vanhempiensa luottamuksen tai vanhemmat ovat kokeneet epäonnistumista. Haastattelujen perusteella keskustelu liikkuu henkilökohtaiselta tasolta yleiselle tasolle. Osa vanhemmista näyttää etäännyttävän asiaa tarkoituksellisesti.

Sit jotenkin aina välillä vähän hämmentyy, et miks ne tollasta kysy, et miksei ne kysyny... siitä aiheesta lisää, mitä mä kerroin... et niinku aina tulee jotain tämmöstä yleisyyteen tai tilastoihin liittyvää. (K4)

Vanhempien subjektiivisuus keskusteluissa

Vanhemmat osoittavat puheenvuoroillaan myös toimijuuttaan. Kouluttajien haastattelujen perusteella on pelkistettävissä kolmenlaisia puheenvuoroja, jolla vanhemmat tuovat vanhempainiltakeskusteluissa esiin subjektiivuttaan: 1) Fakta- ja tilastotietoon liittyvät puheenvuorot, joissa painottui oma suhtautuminen yleiseen faktatietoon tai omatilannearviointi siitä, miten nuoret yleensä toimivat. 2) Subjektiiviseen kokemukseen liittyvät puheenvuorot, joissa kerrottiin omia ratkaisuesimerkkejä, elämäntilanteen mukaisia pelisääntöjä (mm. olenko 6.-luokkalaisen vai 9.-luokkalaisen vanhempi), omia nuoruuskokemuksia ja ajatuksia siitä, miten ”ajat ovat muuttuneet”. 3) Vertaistuelliset puheenvuorot, joita olivat kannustaminen ja kommentit muiden vanhempien ratkaisuesimerkkeihin. Subjektiivutta ja yksilöllisiä näke-

myksiä elämänhallinnasta osoittaa myös se, kuinka huolestuneita vanhemmat ovat nuoren mahdollisista alkoholikokeiluista.

Hiukka vähätellään sitä, et eihän se nyt haittaa, jos se mun nuori juo alkoholi. Onhan kaikki sitä viinaa kokeillu, et kunhan ei käytä huumeita... Kuitenkin tosi moni, joka kokeilee huumeita, niin tekee sen sit hiukan humalassa. (K3)

Ne kysyy sitä, et no mitä me sit voidaan tehdä, jos nuori tulee humalassa? Ja siin on mun mielest älyttömän hyvin siinä vanhempainiltamallissa se, et mitä sä voit tehdä. Et sitä ne aina kysyy, et mitä jos mä joudun siihen tilanteeseen? (K3)

Keskustelunaiheina alkoholin ostaminen ja tarjoaminen

Kouluttajat kertoivat vanhempainiltojen keskustelunaiheiden vaihtelevan sen mukaan, mistä vanhemmat ovat kiinnostuneita. On kuitenkin kaksi aihepiiriä, joista vanhemmat ovat avanneet keskusteluja lähes joka illassa. Ne ovat alkoholin tarjoaminen alaikäiselle ja luottamuksen merkitys.

Kouluttajien mukaan vanhemmat puhuvat vanhempainilloissa sekä alkoholin ostamisesta että tarjoamisesta. Alkoholin ostamista nuorille tunnustetaan harvoin. Kotona tarjoamiselle vanhemmilla on paljon enemmän perusteluja, jotka liittyvät 1) kohtuukäytön oppimiseen, 2) esimerkin näyttämiseen, 3) turvalliseen tilanteeseen ja 4) vanhempien harkinnan mukaan ”oikeaan” ajoitukseen. Lisäksi ilmenee 5) vähättelyä: kyse on ”vain maistamisesta”.

Et se on se toistuva, et joku kommentoi siit, et miks ei voi tarjota... Et eiks kotona pitäis näyttää sitä esimerkki, eikä ollenka ajatella niinku sitä lakii tai muuta, vaan ajatellaan, et kyl sitä nuorena täytyy oppii. (K3)

Perheen omille alaikäisille nuorille tarjoaminen kuuluu keskusteluissa ikään kuin normaalina käytäntönä. Kouluttajien mukaan tämä tulee esiin lähes jokaisessa illassa, ja kouluttajat palauttavat keskustelun lakisäätteisiin ikärajoin. Tilanteissa, joissa joku vanhemmista mai-

nitsee, että meillä ikärajan noudattaminen on ehdotonta, seuraavaksi joku yleensä mainitsee, että kyllä meillä annetaan nuoren maistaa.

Tää että annetaanko lapsen maistaa alkoholia... joku sanoo, et meillä se on ihan ehdoton ja joku toinen on saattanut myöntää ihan avoimesti, ett kyllä meillä on laps saanut maistaa, vaikka jotain siideriä. (K2)

Sen sijaan, jos joku kertoo, että meillä annetaan maistaa, kouluttajien mukaan kukaan harvoin kyseenalaistaa käytäntöä, esimerkiksi ikärajojen perusteella.

En mä oo ainakaan kohdannu koskaan sitä, et joku olis sanonut, et ei meillä vaan. Vaik ihan varmasti niit vanhempii on, mut ehkä sit siin tilanteessa ei haluta tai uskalleta avata sitä suuta. (K3)

Alkoholin ostaminen alaikäisille sen sijaan saa vanhempainillassa aikaan vastareaktion, erityisesti jos joku kertookin ostaneensa alkoholia jonkun muun nuorille kuin omilleen.

Pari äitiä kertoi avoimesti ostaneensa 9.-luokkalaisille koulunpäättöjuomia... muutama muu äiti näytti raivostuneelta. (KP 2011)

Toisen perheen nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen arveluttaa vanhempia.

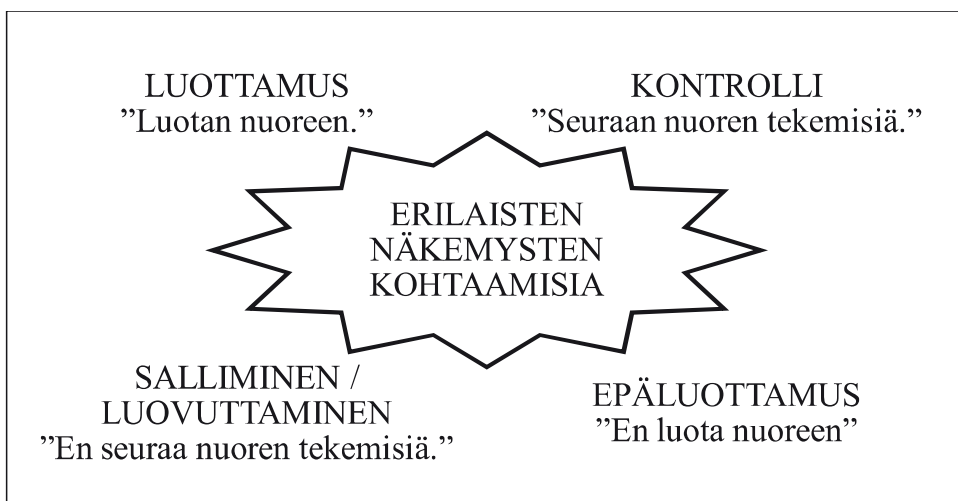
Eräs äiti kertoi, että huudot on saanut, kun on ilmoittanut nuoren koulukaverin kotiin, että teidän nuori on kännissä kadulla. Toinen oli nähnyt oman nuorensa kaverin kännivideon YouTubessa. Puhuttiin siitä, mitä pitäisi tehdä. (KP 2013)

Keskustelu heijastaa myös mielipidemittauksien tuloksia, jotka nekin on nähtävä aiheeseen kuuluvina julkisina keskusteluina. Esimerkiksi Panimoliiton (2011) tutkimuksessa 60 prosenttia aikuisista oli valmis tarjoamaan alaikäiselle alkoholia, ja THL:n (ks. Österberg & Puska 2012) gallupissa 18 vuoden ikärajaa mietojen alkoholijuomien ostajille piti sopivana 87 prosenttia ja liian matalana 11 prosenttia vastanneista. Eri kysymyksenasettelujen tuottamat erot tilastotiedoissa kertonevat alaikäisyyteen liittyvästä virallisesta ja epävirallisesta diskurssista: ikärajat koetaan sopiviksi tai vielä tiukempaa linjaa kannatetaan, mutta henkilökohtaisesti moni on valmis tarjoamaan alkoholia alaikäiselle. Myös kouluttajien mielestä tämä on hämmentävää.

Tavallaan toi on jännä, koska eiks täysraittiiden nuorten osuus kuitenkin oo kasvanut viime aikoina... Et mistä se sit johtuu, koska jos ei se tuu sieltä kotoolta, tai ainakaan niinku näy vanhempainilloissa mitenkään...? Se on jännä. Et mistä se sitten tulee. (K2)

Keskustelunaiheina luottamus ja kontrolli

Vanhempainilloissa säännöllisesti esiin nouseva luottamuksen käsite kuvaa vanhempien suhtautumista tilanteisiin, joissa vanhempi ei ole valvomassa nuorta. Kouluttajien haastattelujen perusteella vanhempainillan kaltaisessa julkisessa tilanteessa tulee esiin neljä erilaista vanhempien suhtautumistapaa: 1) luottamus, 2) epäluottamus, 3) kontrolli sekä 4) salliminen tai luovuttaminen. Samassa tilaisuudessa nousee esiin useampia, ristiriitaisiakin suhtautumistapoja. Usein pohditaan tiukan kontrollin tai sokean luottamuksen tuottamia riskejä. Parhaimmillaan vanhemmat haastavat keskusteluissa erilaisia näkemyksiä.

Kuvio 2. Erilaisia näkemyksiä luottamuksesta

Kouluttajien haastattelujen perusteella yleisimmältä vaikuttaa "kontrollin ja luottamuksen" yhdistelmä: ajatus siitä, että vanhemmuus ei voi olla "kyttämistä". Vanhempien keskusteluissa luottamus on myös sitä, että lapsi voi kertoa asioistaan vanhemmilleen.

Se keskustelu, jota käydään, on sitä, et meidän nuori ei, ja minä voin kyllä luottaa, ja samantyyppistä mitä oli tänäänkin täällä, et kyllä toistaiseksi olen luottanu. (K4)

Tilanteissa, joissa kontrolliyhteys katkeaa, vanhemman on ”pakko” luottaa nuoreen.

Jotkut vanhemmat kokee, että sitten kun se nuori pääsee bileisiin tai johonkin muuhun tämmöseen, missä sitten saattais olla alkoholia tarjolla, niin että sitä on siinä vaiheessa vaikee sitte kontrolloida. (K7)

Luottamuksen rikkomiseen liittyvistä kokemuksistakin illoissa on kerrottu.

Et sit kun vanhemmat oli lähteny kesämökille.., niin sit kävikin ilmi, et siellä on ollu niinku kunnan bileet kotona... (K6)

Hekin sit havahtui vasta, kun siel oli ollu alkoholia kotona kaapissa, et sit ku oliku huomattu, että pullosta olikin hävinnyt sieltä, että oli hoksanneet että nämähän pitääkin pistää lukkojen taakse... (K5)

Että lähtökohtaisesti luotetaan, ja jos se luottamus petetään, niin sitten ... nuorelle voi sitten tulla erilaisia sanktioita siitä, että jos on... sen luottamuksen pettäny. (K7)

Pohdinta

Artikkelin tavoitteena oli tarkastella, 1) miten vierailevan kouluttajan toteuttama alkoholiaiheinen vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi ja 2) miten vanhemmat keskustelevat alkoholikasvatuksesta vanhempainillassa. Määrittelin lähtökohdaksi, että vanhempainilta voidaan nähdä sosiaalipedagogisena interventiona, jos se 1) on vuorovaikutteinen, 2) ymmärtää ja tulkitsee yhteiskunnallista todellisuutta, jossa nuoret ja vanhemmat elävät, 3) rohkaisee vanhempia itsekasvatuksellisiin pohdintoihin (vrt. Ranne 2002, 113–114; Thiersch 1986, 71). Aineiston perusteella vanhempainiltaprosessista ovat erotettavissa sosiaalipedagogisen intervention eri vaiheet. Suunnitelmallisuus ja arviointi toteutuvat. Kirjallisena

vanhempien palautetta on tosin koottu vain noin kolmanneksessa toteutetuista illoista, ja silloinkaan kaikki eivät ole palauttaneet lomaketta. Kirjallinen kouluttajapalaute on saatu jokaisesta 50 illasta. Kehittämiskohteena voisi nähdä paikallisen etukäteisdiagnoosin tarkentamisen – toisaalta nykymuodossa kuullaan juuri läsnä olevien vanhempien ajatuksia ja arjessa läsnä olevien ammattilaisten kokemuksia paikallisesta tilanteesta.

Osallistumattomuus on vanhempainiltojen perusongelma erityisesti, jos pyritään laajasti tavoittavaan sosiaalipedagogiseen interventioon. Pääosa vanhemmista piti vanhempainiltaa tarpeellisena ja sen vuorovaikutteisuutta hyödyllisenä. Vanhempien mukaan (14 mainintaa) oli ikävää, että kaikista vanhemmista oli paikalla vain osa. Palautteen antajilla oli kolmenlaisia selityksiä: 1) vanhemmat eivät miellä, että asia koskee heitä, 2) kutsu ei ole mennyt perille, 3) vanhemmat ovat välinpitämättömiä lastensa tekemisistä. Palautteessa painotettiin, että asia koskee kaikkia vanhempia ja olisi toivottavaa, että useammat olisivat paikalla. Aineistosta ilmenee, että vanhemman on mahdollista myös olla paikalla ja osallistumatta, vuorovaikutteisesta toteutuksesta huolimatta. Tämä saattaa johtua siitä, että vanhempainilloissa on totuttu perinteiseen puhujakeskeisyyteen, tai yksinkertaisesti ajan säästämistä.

Ehkä se on just, että kun noi on niin isoja tilanteita, missä mä oon ollu, että siellä on ihmiset hyvin tarkkana, että kommentoiko kukaan mitään, ja... se on sitä kelloon vilkuilua, että sieltä pääsee äkkiämpää pois ku on hiljaa. (K1)

Vanhempainiltointervention onnistuminen edellyttää yhteistyötä koulun ja kouluttajan välillä, vanhempien mielipiteiden ilmaisun mahdollistavia menetelmiä sekä palautekeskustelua. Entä miten nuorten alkoholinkäyttöä voitaisiin ehkäistä käytännön arjessa? Haastatteluaineiston valossa ”koko kylän vanhempien” yhteistyö ei näytä kovin todennäköiseltä. Suomen Vanhempainliiton illoissa (5) sopimusmuotoista yhteistyötä tarjottiin yhdeksi ratkaisuksi, MLL:n illoissa (41) sopimusta ei erikseen ehdotettu, vaikka illoissa keskusteltiin kotiintuloajoista ja nuorten turvallisesta juhlimisesta. Yleisesti vanhemmat olisivat valmiita siihen, että koulussa koottaisiin vanhempien yhteystietoja ja Facebook-ryhmiä yhteydenpidon helpottamiseksi, mutta

eivät alkoholiaiheisiin kasvatussopimuksiin. Näyttää siltä, että alkoholilain ikärajojen noudattamista tukevien yhteisöllisten sopimusten tekemistä vanhempainilloissa estää ainakin kolme seikkaa. Ensiksikin paikalla on vain osa vanhemmista. Toiseksi vanhempien näkemykset ikärajojen noudattamisesta vaihtelevat. Kolmanneksi, vaikka nuorten juomista kodin ulkopuolella haluttaisiinkin rajoittaa, monissa kodeissa tarjotaan nuorille alkoholia.

Artikkelissa aiemmin esiteltyjen alkoholinkäyttötutkimusten valossa ei ole yllättävää, että vanhemmat esittävät vanhempainilloissa toisistaan poikkeavia näkemyksiä alaikäisten alkoholinkäytöstä. Vanhempien omat alkoholinkäyttötottumukset ovat erilaisia, samoin heidän kasvatustavoitteensa ja perheensisäiset sosiaalistamiskäytäntönsä. Arkiuuntautuneessa sosiaalipedagogiikassa on huomattu jännite kontrollin ja kasvatuksen välillä (Böhnisch 1992, 69–71; Hämäläinen & Kurki 1997, 138). Vanhemmuuteen liittyvässä tutkimuksessa on ollut esillä mm. subjektiivista korostava dialogisen kasvatuksen ihanne (Värri 2004) ja heikko, salliva vanhemmuus (Hoikkala 1993, 52; Pitkänen 2006), jotka saattavat vanhemmilla sekoittua toisiinsa. Nuoren subjektiivisuuden ja oman elämänhallinnan tukeminen ei tarkoita sitä, että vanhempi ei saisi puuttua nuoren tekemisiin. Jossain määrin kontrollin ja kasvatuksen välinen jännite näkyy myös vanhempainillan luottamukseen liittyvissä keskusteluissa, joita olisi hyvä tutkia jatkossa tarkemmin.

Sosiaalipedagogisen toimijan oma orientaatio on keskeinen tekijä intervention toteuttamisessa ja ihmisten aktivoimisessa (Ranne 2002, 113–115). Artikkelin lopuksi tarkastelen vielä sitä, millaisiin itsekasvatuksellisiin prosesseihin (vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 18–19) haastatellut kouluttajat henkilökohtaisesti haluavat vanhempia rohkaista. Nii-tä ovat nuoren kuunteleminen, luottamuksen rakentaminen ja arkisista asioista sopiminen. Nämä teemat nousevat dialogisen kasvatussuhteen ihanteesta (ks. Freire 2005, 85–86, 97–101; Kurki 2002, 62; Värri 2004).

No... mä pidän ehkä kaikkein tärkeimpänä sitä, että puhutaan sitte päihdekasvatuksesta tai mediakasvatuksesta tai mistä tahansa, niin et siellä on kuitenkin aina ne perusjutut mitkä vaikuttaa ihan kaikkeen. Et niinku vanhemmat on läsnä, ja ne juttelee, ja on kiinnostuneita niinku lapsen elämästä. Et tavallaan niinku mä

nään, että se on kaikkein parasta kasvatusta ja ehkäisyä myös päihteissä. (K2)

Ehkäisevässä päihdetyössä on viime aikoina noussut esiin ”alkoholihaitat muille” -ajattelu, johon myös sisältyy ajatus lasten kodeissaan kokemista alkoholihaitoista (Warpenius, Holmila & Tigerstedt 2013). Kuten myös Lasten seurassa -ohjelmaa arvioinut Piispa (2013, 35) toteaa, kouluttajien kirjallisissa palautteissa ei paljoakaan kuvattu keskusteluja vanhempien alkoholinkäytöstä. Haastattelut toivat lisätietoa: kouluttajat kertovat ottavansa säännönmukaisesti esille vanhempien alkoholinkäytön.

No se aikuisen esimerkki... Mä ite ajattelen, että se on se merkityksellisin, että mitä ne kotona olevat aikuiset sillä omalla alkoholinkäytöllään taikka käyttämättömyydellensä viestii sille lapsellensa. (K7)

Kun mä aloitan sitä iltaa, niin mä sanon, että me ollaan tässä isojen asioitten äärellä, että mä tiedän, että joku meistä voi olla haavoilla tämän asian vuoksi, ja meillä on kipeitä kokemuksia, kun tää alkoholinkäyttö on ollu niin värikästä Suomessa... se on aiheuttanut monenlaista haavaa ja ikävää, ja sit se toinen puoli, että kun se kuuluu meidän juhla- ja kulttuuriperinteeseen myöskin. Ja sitten kun osataan viisaasti käyttää, niin sehän on ihan ok. (K1)

Onko vanhempainilta sosiaalipedagoginen interventio? Erilaisten näkemysten kohtaupaikkana on, samoin ennaltaehkäisevän lähestymistapansa puolesta (vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 49; Ranne 2002, 100). Ihmisten elämänhallintakeinot tulevat esiin, kun pyritään rajoittamaan sellaista ongelmaa, joka on selvästi koettu ongelmaksi omassa elämismailmassa (Grunwald & Thiersch 2009, 135–137). Kysymys kuuluukin, antavatko kaikki vanhemmat nuorten alkoholinkäytölle ongelman merkityksen? Joka tapauksessa vanhemmat tarvitsevat vaihtoehtoja itsestään selvinä pitämilleen kasvatuksellisille ratkaisumalleille omassa arjessaan (Suoranta 2000, 17). Vanhempainiltojen luennot tarjoavat valmiita käytäntöjä ja keskustelut tuovat esiin erilaisia ratkaisumalleja. On mahdollista, että keskusteleva alkoholi-aiheinen vanhempainilta tuottaa yksilövanhemmissa ”itsekasvatuksellisia prosesseja”, omien toimintatapojen reflektoinnin myötä.

Lähteet

- Aira, T., Kannas, L., Kokko, S. & Villberg, J. 2010.* Nuorten päihdekokeilut ja asenteet muutoksessa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön (EPT) hankkeen seurantatutkimus. Osa 2. Loppukartoitus. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto/Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston terveyden edistämisen tutkimuskeskus.
- Alkoholilaki 1994. 8.12.1994/1143.*
- Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., Grube, J., Hill, L., Holder, H., Homel, R., Livingston, M., Österberg, E., Rehm, J., Room, R. & Rossow, I. 2010. Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and public policy. Second Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1998.* Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Bronfenbrenner, U. 1979.* The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.
- Böhnisch, L. 1992.* Sozialpädagogik des Kindes- und Jugendalters. Eine Einführung. 2. Aufl. Weinheim und München: Juventa.
- Elmeland, K. & Kolind, T. 2012.* ”Why Don’t They Just Do What We Tell Them?” Different Alcohol Prevention discourses in Denmark. *Young* 20 (2), 177–197. Saatavilla <http://you.sagepub.com/content/20/2/177>. Haettu 3.11.12.
- Freire, P. 2005.* Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Grunwald, K. & Thiersch, H. 2009.* The concept of the ’lifeworld orientation’ for social work and social care. *Journal of Social Work Practice* 23 (2), 131–146.
- Hall, S. 1999.* Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Hawks, D., Scott, K., McBride, N., Jones, P. & Stockwell, T. 2002.* Prevention of Psychoactive substance use. A selected review of what works in the area of prevention. Geneva: WHO.
- Helenius, J. 2011.* Kissa pöydälle – puhu alkoholista nuoren kanssa. Lasten seurassa -ohjelma. Porvoo: Alko Oy.
- Herring, R., Thom, B., Beccaria, F., Kolind, T. & Moskalewicz, J. 2010.* Alcohol harm reduction in Europe. Teoksessa T. Rhodes & D. Hedrich (eds.) Harm reduction: Evidence, Impacts and Challenges. Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 275–301.

- Hoikkala, T. 1993.* Katoaako kasvatus himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Holmila, M. & Helasti, K. 2001.* Sallia vai kieltää? Vanhempien käyttämät keinot 15-vuotiaitten päihdekasvatuksessa. Yhteiskuntapolitiikka 66 (2), 169–172.
- Holmila, M. & Raitasalo, K. 2002.* Vanhempien näkemykset nuorten päihdeidenkäytöstä ja sen ohjaamisesta. Teoksessa M. Holmila (toim.) Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Tutkimuksia 122. Helsinki: Stakes, 79–90.
- Holmila, M. & Raitasalo, K. 2008.* Lapsuudenkodin alkoholin liikakäytön vaikutukset vanhemmuuteen ja omaan ongelmajuomiseen. Teoksessa P. Moisio, S. Karvonen, J. Simpura & M. Heikkilä (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 294–307.
- Hämäläinen, J. 2003.* Arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 4, 65–75.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997.* Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Härkönen, J. 2013.* Not a wet generation but a wet nation – The dynamics of change and stasis in the Finnish drinking culture from 1968–2008. Väitöskirja. Tampere: National Health Institute for Health and Welfare.
- Jaatinen, J. 2000.* Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvajoina. Raportteja 251. Helsinki: Stakes.
- Kivelä, A. 1997.* Pedagoginen toiminnanteoria ja sosialisatioteoria. Teoksessa P. Siljander (toim.) Kasvatus ja sosialisatio. Tampere: Gaudeamus, 32–65.
- Kouluterveyskysely 2010 ja 2011.* Taulukot aiheittain. Saatavilla http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/aiheittain/paihteet_ ja_ riippuvuudet. Haettu 2.5.2013.
- Kurki, L. 2002.* Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.*
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.*
- Maunu, A. 2012.* Ryyppämällä ryhmäksi. Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin. Helsinki: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry.
- Metso, T. 2004.* Koti, koulu ja kasvatus. Kohtaamisia ja rajankäyntejä. Väitöskirja. Suomen Kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia. Research in Educational Science 19. Turku: Turun yliopisto.

- Myllyniemi, S. (toim.) 2012.* Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Mäkelä, P., Mustonen, H. & Tigerstedt, C. (toim.) 2010.* Suomi juo. Suomalaisen alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nivala, E. 2006.* Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa L. Kurki & E. Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press, 25–102.
- Nivala, E. 2007.* Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria. Perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 93–131.
- Panimoliitto 2011.* Gallututkimus You Gov:n ja YouGov Finland Viestintätoimisto Deskin kanssa. http://www.panimoliitto.fi/panimoliitto/liitetiedostot/pdf/alkoholiasennetutkimus_2011.pdf Haettu 7.4.2012.
- Peltonen, J. 1997.* Sosialisatio ja kasvatustutkimuksen näkökulmasta. Teoksessa P. Siljander (toim.) Kasvatustutkimus ja sosialisatio. Helsinki: Gaudeamus, 14–31.
- Piispa, M. 2013.* Alkoholit, vanhemmuus, vastuullisuus. Yhteenvetoarvio Lasten seurassa -ohjelmasta 2009–2012. THL – työpöytä 4/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pitkänen, T. 2006.* Alcohol Drinking Behavior and Its Developmental Antecedents. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 293. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Raitasalo, K., Huhtanen, P., Miekka, M. & Ahlström, S. 2012.* Nuorten päihteidenkäyttö Suomessa 1995–2011. Espad -tutkimuksen tulokset. THL. Raportti 2012_059. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ranne, K. 2002.* Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä. Sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijahaastattelujen sekä dokumenttien valossa. Annales Universitatis Turkuensis 189. Turku: Turun yliopisto.
- Ryan, S. M., Jorm, A. F., Kelly, C. M., Hart, L. M., Morgan, A. J. & Lubman, D. I. 2011.* Parenting strategies for reducing adolescent alcohol use: a Delphi consensus study. BMC Public Health 2011, 11: 13. Saatavilla <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/11/13>.

- Samposalo, H. 2013.* Juomatapojen yhteys alkoholihaittoihin ja riskikäyttäytymiseen 14–16-vuotiailla nuorilla. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1819. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Siniharju, M. 2003.* Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla. Yhteistyön arvostus ja toteutuminen Helsingin kaupungin peruskoulujen alkuopetusluokilla lukuvuosina 1983–1984 ja 1998–1999. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 242. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Soikkeli, M. 2011a.* Päihdevalistus tutkimuksen valossa. Teoksessa M. Soikkeli, M. Salasuo, A. Puuronen & M. Piispa (toim.) Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Julkaisuja 116. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 37–42.
- Soikkeli, M. 2011b.* Tutkimustiedon tulkinnasta, käytöstä ja väärinkäytöstä. Teoksessa M. Soikkeli, M. Salasuo, A. Puuronen & M. Piispa (toim.) Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Julkaisuja 116. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 59–66.
- Soikkeli, M. & Warsell, L. (toim.) 2013.* Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Suoranta, J. 2000.* Kasvatuksellisesti näkeväksi. Sivistyksellinen kasvatusajattelu tässä ajassa. Tampere: Tampere University Press.
- Tallgren, S. & Helenius, J. 2013.* Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltamalli. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (Julkaistaan loppuvuodesta 2013.)
- Thiersch, H. 1986.* Die Erfahrung der Wirklichkeit. Weinheim/München: Juventa.
- Thiersch, H. 2006.* Die Erfahrung der Wirklichkeit. Perspektiven einer Alltagsorientierten Sozialpädagogik. 2. ergänzte Auflage. Weinheim und München: Juventa.
- Thiersch, H. & Rauschenbach, T. 1987.* Sozialpädagogik/Sozialarbeit: Theorie und Entwicklung. Teoksessa H. Eyferth, H-U. Otto & H. Thiersch (Hrsg.) Handbuch zur Sozialarbeit/ Sozialpädagogik. Eine systematische Darstellung für Wissenschaft, Studium und Praxis. Neuwied/Darmstadt: Luchterhand, 984–1016.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002.* Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, J. 2010.* Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Teoksessa J. Ruusuvaara, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 180–211.

- Törrönen, J. & Maunu, A. 2004.* Ravintola, sosiaalisuus ja kulttuuriset eron-
teot. *Sosiologia* 41 (4), 322–336.
- Törrönen, J. & Maunu, A. 2005.* Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alko-
holi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteis-
kuntapolitiikka* 70 (3), 266–282.
- Värri, V-M. 2004.* Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen
filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampe-
re: Tampere University Press.
- Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.) 2013.* Alkoholi- ja päih-
dehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveys-
den ja hyvinvoinnin laitos.
- Wood, E., Shakeshaft, A. & Gilmour, S. 2006.* A systematic review of school-
based studies involving alcohol and the community. *Australian and New
Zealand Journal of Public Health* 30 (6), 541–549.
- Österberg, E. & Puska, P. 2012.* Vastuullisella alkoholipolitiikalla on väestön
vahva tuki. THL:n tiedote 8.3.2012. Saatavilla [http://www.thl.fi/fi_FI/
web/fi/tiedote?id=28947](http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=28947). Haettu 2.5.2013.

JULKAISU III

**Tavoitteena kohtuukäyttö. Vanhempien jäsenyyksiä alaikäisten
alkoholikasvatuksesta 2010-luvulla.**

Jenni Helenius ja Jari Eskola

Alkuperäinen julkaisukanava Kasvatus & Aika 11 (2017): 2, 23–38.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201707182228>.

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Tavoitteena kohtuukäyttö. Vanhempien jäsenyyksiä alaikäisten alkoholikasvatuksesta 2010-luvulla

Jenni Helenius & Jari Eskola

Vanhemmat antavat lapsilleen alkoholinkäytön mallin ja toisaalta ohjaavat ja kontrolloivat heitä aktiivisesti. Artikkelissa tarkastellaan alkoholikasvatuksen päämäärin ja keinoihin liittyviä jännitteitä: tarjotako alkoholia alaikäiselle vai ollako tarjoamatta? Miten tulisi suhtautua nuoren juomiseen kodin ulkopuolella? Vanhempien päämäärä on, että nuori omaksuisi kohtuukäytön, mutta näkemykset alkoholikasvatuksen keinoista ovat ristiriitaisia.

Vanhemmat kodin alkoholikasvatuksen jäsentäjinä

Viimeksi keskusteltiin alkoholista poikani rippijuhlissa... kysyin, haluaako poikani myös kuohuviiniä ja kaadoin hänellekin vajaan lasillisen. Skoolasimme kaikki yhdessä ja tilanne oli luonnollinen, olihan poikani juhlat. Meillä viini kuuluu aterialle ja juhlaan kuohuviini tai shampanja. Tällaiseen kulttuuriin haluan poikani kasvattaa ja mielestäni tässä yhteydessä oli turvallista perheväen kesken ottaa tämä lasillinen. (Äiti L29.)

Edellisessä sitaatissa 15-vuotiaan pojan äiti kertoo päämäärästään kasvattaa lapsestaan alkoholin kohtuukäyttäjäksi. Hän kuvailee kodin alkoholinkäyttötapoja ja toteaa haluavansa kasvattaa pojan samanlaiseen arki- ja juhla-kulttuuriin. Vanhemmat toisaalta antavat omalla käytöksellään lapselle alkoholinkäytön mallin ja toisaalta he ovat aktiivisia nuoren kontrolloijia ja ohjaajia (Raitasalo & Holmila 2014). Perheenjäsenet ajattelevat ja toimivat merkitysvälitteisesti ja oleellista on, miten he itse ymmärtävät toimintansa ja sen kontekstin (ks. Jokinen 2014, 176–178). Tutkimuskirjallisuudessa ei ole juurikaan käsitelty sitä, miten vanhemmat jäsentävät ja perustelevat kodin alkoholikasvatusta. Yhteyksiä nuorten alkoholikokeilujen ja -käytön sekä vanhemmuuden ja kasvatuskäytäntöjen välillä on kyllä tarkasteltu paljon kvantitatiivisesti (ks. esim. Ennett & al. 2013; Gilligan ym. 2012; Visser & al. 2012; Wadolowski ym. 2015), mutta laadullisella tutkimusotteella on tutkittu vain vähän vanhempien omia näkemyksiä alkoholikasvatuksesta perhekulttuurin osana (ks. kuitenkin esim. Helenius 2015; Jones ym. 2015; Järvinen & Østergaard 2009; Pirskanen ym. 2016; 138; Østergaard 2009). Erityisesti tarvitaan tutkimusta, jonka avulla voisi kontekstoida vanhempien päätöksentekoa alkoholin tarjoamisesta ja siitä, miten vanhemmat suhtautuvat

muiden vanhempien alkoholikasvatuskäytäntöihin (ks. Gilligan ym. 2012; Jones ym. 2015).

Kodin alkoholikasvatus on osa muuta kasvatusta ja vanhemmuutta. Aiemman tutkimuksen mukaan vanhemmat käsittävät vanhemmuuden vastuun sekä konkreettiseksi päivittäiseksi tehtäväksi että tavoitteelliseksi toiminnaksi, jolla on päämääriä, kuten lapsen kasvaminen pärjääväksi aikuiseksi (Böök & Perälä-Littunen 2010). Vanhemmuutta voidaan käsitellä esimerkiksi kokemuksellisella tasolla, yhteiskunnan perusakselina käsitettävänä hoivana tai diskursiivisena käytäntönä, jolloin vanhemmuus ilmenee puhetavoissa ja merkityksennannoissa (Jokinen 2005, 123). Tässä artikkelissa käsitellään vanhemmuuteen liittyviä merkityksenantoja. Kiinnostuksen kohteena on se, miten vanhemmat jäsentävät alkoholikasvatuseriaatteitaan ja -käytäntöjään itse nimeämiensä päämäärien ympärille. Päämäärätavoitteellisuuden osatekijöitä ovat kielellä päämäärät, keinot, esteet ja vastustajat sekä vastuksen muodot (ks. Alasuutari 2011, 138), ja siksi vanhempia pyydettiin kertomaan ajatuksiaan näistä asioista. Tavoitteena on selvittää, millaisia päämääriä ja keinoja vanhemmat nimeävät alkoholikasvatukselle. Erityisesti tarkastellaan, mistä keinoista nuorten vanhemmat näyttävät olevan yhtä mieltä ja mitä ovat keskeiset alkoholikasvatukseen liittyvät erimielisyydet ja vastakkainasettelut.

Alkoholinkäyttötavat opitaan kotona

Kasvatuksen päämäärät ja kriteerit määrittyvät vallitsevasta kulttuurista ja kasvattajien pyrkimyksistä parempaa tulevaisuutta kohti (Pikkarainen 2004, 221–222). Ajassa ja kulttuurissa on sekä julkilausuttuja että piileviä normeja, jotka kohdistuvat kotien alkoholikasvatukseen. Suomen lain mukaan alkoholijuomien ostaminen ja välittäminen alle 18-vuotiaalle on kielletty (Alkoholilaki 1994/1143), ja alaikäisten alkoholikasvatuksen taustalla on muun muassa alkoholihaittojen vähentämiseen tähtäävä politiikka (ks. Rod 2010, Warpenius ym. 2013). Nuorten alkoholikasvatuksen asiantuntijat suosittelevat vanhemmille muun muassa alkoholinkäytöstä keskustelemista alaikäisten kanssa, alkoholikokeilujen kontrollointia ja esimerkin antamista kohtuullisesta alkoholinkäytöstä (Sääskilähti 2006; Ryan ym. 2011). Alkoholikasvatus voidaan nähdä myös laajemmin osana vanhemmuutta. Alkoholiaiheesta *Lasten seurassa* -ohjelman blogeissa kirjoittaneiden asiantuntijoiden mukaan vanhempien tulisi myös muun muassa suhtautua tiedostavasti alkoholikulttuuriin, huolehtia lapsen hyvinvoinnista, asettaa lapsen etu ensisijaiseksi sekä ymmärtää lapsuutta ja nuoruutta. Toisaalta muut ihmiset osoittavat vanhemmille esimerkiksi sosiaalisessa mediassa monenlaisia velvoitteita ja odotuksia liittyen muun muassa siihen, pitäisikö lapsia suojata aikuisten alkoholinkäytöltä vai totuttaa heitä siihen. (ks. Helenius 2017). Vanhempiin saattaa kohdistua ristiriitaisia odotuksia ja paineita myös muiden vanhempien tai nuorten taholta (Järvinen & Østergaard 2009). Perheissä yleistynyt neuvotteleva kasvatus tasapainottelee vanhempien valvonnan ja nuoren itsemääräämisoikeuden välillä (ks. Järvinen & Østergaard 2009, 380). Osa nuorten vanhemmista välttää tavoitteellista kasvattamista, antaa nuoren ”kasvaa itse” ja varmistelee, ettei nuori joudu hankaluuksiin (Hoikkala 1993, 235–236). Neuvottelevaan kasvatukseen liittyy läheisesti luottamus. Luottamus ylläpitää solidaarisuutta osapuolten kesken, mutta joskus luottamus myös petetään (ks. Coleman 1990, 96–99, 178). Luottamuksellisuus ja lämmin suhde lapseen on vanhempien sisäinen, tunnesiteeseen pohjautuva säätelykeino. Kontrollointi, kuten kotiintuloaika, puolestaan toimii ulkoisena säätelykeinona. (Rönkä & Sallinen 2008, 50–52.) Vanhempainiltoihin osallistuneet vanhemmat kertovat käyttävänsä molempia säätelykeinoja alkoholikasvatuksessa (ks. Helenius 2013).

Vaikka vanhempi olisi pohtinutkin alkoholikasvatusperiaatteitaan, arjessa tilanteet voivat tulla eteen yllättäen. Vanhempien arkiratkaisut eivät aina mukaile lakia, asiantuntijasuosituksia tai tutkimusnäyttöä, kuten sitä, että nuoren terveyden ja hyvinvoinnin kannalta vanhempien ei tulisi ostaa tai tarjota alkoholia alaikäisille (ks. Elmeland & Kolind 2012; Järvinen & Østergaard 2009, 384–387; Rod 2010, 170–171). Vanhemmilla on monenlaisia alkoholikasvatukseen liittyviä asenteita ja käytäntöjä. Esimerkiksi *Lapsiperheiden hyvinvointi* -tutkimuksessa (2014) vanhemmat suhtautuivat kielteisesti 12–14-vuotiaiden juomiseen, mutta 15–17-vuotiaiden vanhemmista noin neljännes salli nuoren nauttivan joskus lasillisen perhepiirissä. Äideistä 6 prosenttia ja isistä 11 prosenttia antoi nuoren päättää itse alkoholinkäytöstään. (Raitasalo & Holmila 2014, 197–200.) ESPAD -tutkimuksen mukaan 12 prosenttia nuorista oli viimeisimmällä juomakerrallaan saanut alkoholia vanhemmiltaan kotona. Yhä harvemmat vanhemmat ostavat alkoholia nuorille, mutta alkoholin tarjoaminen kotona on hieman yleistynyt. Kahdenkymmenen viimeisen vuoden aikana alaikäisten juominen on vähentynyt, humalajuomisen aloitusikä on siirtynyt myöhäisemmäksi ja raittiiden nuorten osuus on noussut 10 prosentista 26 prosenttiin. (Raitasalo ym. 2015.) Vanhemmat suhtautuvat nuorten humalajuomiseen useimmiten tiukasti, vaikka perheessä muuten toimittaisiinkin demokraattisen ideaalin mukaisesti (ks. Pirskanen ym. 2016, 142–146). Monet vanhemmat pitävät alkoholin maistelemista kotona turvallisena, kun taas nuorten alkoholinkäyttöön kodin ulkopuolella liitetään esimerkiksi alkoholimyrkytyksen, väkivallan ja häiriökäyttäytymisen riskit (Jayne ym. 2012, 198; Valentine 2010). On mahdotonta arvioida, miten paljon nuorten juomisen väheneminen liittyy vanhempien kasvatuskäytäntöihin, mutta painopisteen muutos alkoholin ostamisen ja tarjoamisen välillä saattaa heijastua siinä, miten vanhemmat kertovat nuorten alkoholikasvatuksesta.

Aineisto ja analyysi

Tämä artikkeli liittyy väitöskirjatyöhön, joka käsittelee vanhempien toteuttamaa alkoholikasvatusta. Artikkelin keskittyy neljään analyttiseen kysymykseen. Ensiksi tarkastellaan, millaisia päämääriä ja keinoja vanhemmat nimeävät alkoholikasvatukselle. Toiseksi tarkastellaan, mistä alkoholikasvatuksen keinoista vanhemmat ovat yhtä mieltä ja kolmanneksi sitä, millaisia ovat alkoholikasvatukseen liittyvät keskeiset erimielisyydet ja vastakkainasettelut. Lopuksi pohditaan, miten niiden kautta rakennetaan hyvää vanhemmuutta.

Aineistona ovat 53 vanhemman (49 äitiä ja 4 isää) vastaukset sähköisessä lomakkeessa esitettyihin avokysymyksiin. Lomakkeen linkkiä jaettiin vuoden 2013 aikana Alkon avoimilla nettisivuilla olevassa *Lasten seurassa* -ohjelman blogissa ja ohjelman Facebook-ryhmässä (n. 7000 jäsentä) sekä Suomen Vanhempainliiton uutiskirjeessä (jakelu n. 1400 henkilöä). Pääosa vastaajista ohjautui lomakkeelle *Lasten seurassa* -ohjelman kautta, jonka seuraajat vaikuttavat alkoholinkäyttöasenteiltaan heterogeeniselta joukolta (ks. Helenius 2017; Piispa 2013). Vanhempainliiton uutiskirje tuotti vain muutaman vastauksen. Huolimatta laajasta jakelusta vastaajajoukko on pieni. Vastaaminen vaati paljon pohdintaa ja kirjoittamista, joten todennäköisesti tutkimukseen osallistuivat vain ne vanhemmat, jotka olivat kiinnostuneita refleктоimaan omia ajatuksiaan alkoholikasvatuksesta ja jotka kokivat tämän tyyppisen kirjallisen ilmaisun itselleen mielekkääksi.

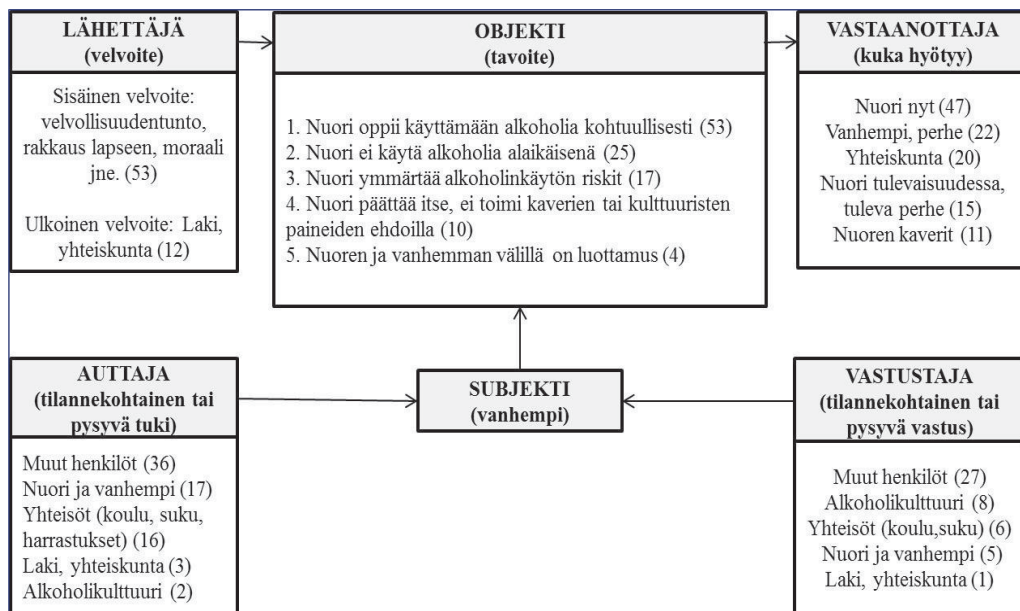
Aiemmissä tutkimuksissa (ks. esim. Gilligan 2012) on todettu, että tarvitaan lisää tietoa siitä, miten vanhemmat tekevät nuorten alkoholikasvatukseen liittyviä ratkaisuja. Tämän tutkimuksen aineistonkeruussa pyrittiin siihen, että vanhemmat kirjoittaisivat alkoholikasvatuksen subjektin, tavoitteellisen toimijan näkökulmasta. Kirjoittamisen virikkeeksi tarvit-

tiin avokysymyksiä, jotka olisivat riittävän avoimia vanhempien omille näkemyksille ja painotuksille. Kysymysten muotoilussa sovellettiin väljästi Greimasin (1987) aktanttimal-
lin teemoja. Aktanttimalli on semiotiikkaan perustuva narratiivinen jäsennys, jossa subjekti
pyrkii kohti tavoitettaan (objektia). Häntä velvoittaa siihen lähettäjä ja hänen toiminnastaan
hyötyy vastaanottaja. Auttajat helpottavat hänen tehtävänsä ja vastustajat vaikeuttavat sitä.
(ks. Greimas 1987, Törrönen 2010.) Pikkarainen (2004) on tutkinut laajasti kasvatukseen
liittyviä merkityksiä ja merkitysrakenteita muun muassa aktanttimallin avulla. Hän kehitte-
lee aktantteja myös merkitysverkostoksi siitä näkökulmasta, että toiminta on maailman tul-
kitsemista ja järjestämistä jonkin tavoitteen ympärille. Se, että toimija saa luetteloiduksi ja
kuvailluksi toimintamaailman olennaiset osat ja näiden osien väliset suhteet, on merkittävä
toiminnallinen saavutus, eräänlainen suunnitteluvaihe. Pikkarainen pohtii kuitenkin, että
semiotiikka näyttää auttavan löytämään ja käsittelemään kasvatuksellisia ongelmia, mutta
tuskin pystyy ratkaisemaan niitä. (Pikkarainen 2004, 186–193.) Aktanttimallia ei ole sellai-
senaan tarkoitettu aineistonkeruuseen. Se on analyysiväline, jota käytetään tekstien tai
puheen subjektin tavoitteelliseen toimintaan liittyvien merkitysten analyysissa (ks. Törrö-
nen 2010). Pikkaraisen (2004) ajatus toimintamaailman jäsentämisestä herätti kuitenkin
kysymyksen siitä, miksi vanhemmat eivät voisi itse aktiivisesti rakentaa arkikielistä ja tari-
nallista alkoholikasvatuksen kuvausta, jonka sisällöt olisivat tarkasteltavissa laadullisen
sisällönanalyysin menetelmin? Lomakkeen avokysymykset operationalisoitiin arkikieliseen
muotoon seuraavasti:

- Mikä tai millainen on tavoitteesi nuoren kasvatuksessa alkoholiin liittyvissä asioissa?
- Mikä tai kuka auttaa sinua tehtävässäsi?
- Mikä tai kuka estää tai vaikeuttaa tehtävääsi?
- Mikä tai kuka velvoittaa sinua kasvattamaan nuorta juuri alkoholiin liittyvissä asioissa?
- Kuka hyötyy siitä, että sinä kasvatat nuorta juuri alkoholiin liittyvissä asioissa?

Aktanttimallin teemoja soveltavilla kysymyksillä ei ole tietävästi aiemmin koottu tekstiai-
neistoa. Kysymykset ohjasivat aineiston muodostumista niin, että vanhemmat kertoivat aja-
tuksiaan nimenomaan kasvatuksen esteistä ja auttajista, velvoitteista ja alkoholikasvatuksen
odotetuista hyödyistä. Kysymysrunгон avulla kaikilta vanhemmilta saatiin vastaukset omin
sanoin, mutta samoihin kysymyksiin vastaten. Tarinoiden erittely aktanttimallin avulla voi
tuoda esiin toisaalta yhteneviä, toisaalta poikkeavia tapoja hahmottaa tiettyyn tilanteeseen
liittyvien tahojen merkitystä (Hänninen, 179). Ihmiset myös usein positioivat puheessaan
itseään ja muita osoittaen samalla esimerkiksi erilaisia velvoitteita, ominaisuuksia tai
oikeuksia sekä kuvaten toimintansa intentionaalisuutta (ks. Davies & Harré 2001, 261–
271). Kuviossa 1 esitetään karkea taulukko siitä, keitä henkilöitä ja mitä asioita vanhemmat
sijoittivat eri aktanttipositioihin.

Kuvio 1. Teemat, joista vanhemmat (N=53) kirjoittivat. Suluissa niiden vanhempien määrä, jotka ovat maininneet teeman kyseessä olevassa asemassa.

Kuviossa 1 esitellyjä teemoja käsitellään tarkemmin tämän artikkelin tuloslukuissa. Vanhemmille esitettiin myös muutama arkikäytäntöihin liittyvä avoin kysymys:

- Onko olemassa jokin tilanne, jossa voisit tarjota tai ostaa nuorelle alkoholia, ennen kuin hän on 18 -vuotias? Miksi?
- Nuorten alkoholikasvatuksesta on monenlaisia mielipiteitä. Kenen ajatusten kanssa omat ajatukset ovat ristiriidassa, tai millainen suhtautuminen ärsyttää?
- Kerro omin sanoin jostakin tilanteesta, jossa olet keskustellut nuoren kanssa alkoholista. (Ks. Helenius 2015).
- Kuvailisitko vielä omaa suhdettasi alkoholiin. Miten itse käytät alkoholia?

Vanhempien tekstejä on analysoitu lausumien tasolla, eli se ”mistä puhutaan” on keskeistä (Hall 1999, 23; Törrönen 2010, 186). Analyysivaiheen aluksi tekstejä luettiin useita kertoja tarkastellen, millaisia teemoja se sisältää. Seuraavaksi aineisto koodattiin temaattisesti Atlas.ti -ohjelmalla. Päämäärä osoittautui yhtenäiseksi: vanhemmat toivovat, että heidän lapsensa oppisi käyttämään alkoholia kohtuudella. Päämäärärationaalisuutta (ks. Alasuutari 2011, 138) ilmentävien kasvatuskeinojen ja vastuksen keinojen esiintymistä tarkasteltiin edellä mainittujen aktanttiasemien sisällä (ks. kuvio 1). Seuraavaksi tarkasteltiin aineistossa esiintyviä ristiriitoja (ks. Alasuutari 2011, 223–224) sekä me- ja muut -asetelmia (ks. esim. Hellman & Katainen 2015, 14). Analyysin tulokset esitetään neljässä alaluvussa, jotka käsittelevät aineiston keskeisiä teemoja: kohtuukäyttöä päämääränä, vanhemman toteuttamaa alkoholikasvatusta auttavia ja vaikeuttavia tekijöitä, keskittien etsimistä sallivuuden ja ehdottomuuden välillä sekä kotona maisteluja ja kodin ulkopuolella juomista.

Päämääränä kohtuukäyttö

Jokaisen vanhemman mainitsema päämäärä oli, että nuori oppisi käyttämään alkoholia kohtuullisesti. Hieman yli puolet vanhemmista kertoi pyrkivänsä myös siihen, että nuori ei käyttäisi lainkaan alkoholia alaikäisenä. Näitä kahta päämäärää tukevia alatavoitteita olivat, että nuori ymmärtäisi alkoholinkäyttöön liittyvät riskit, oppisi tekemään alkoholinkäyttöön liittyvät päätökset riippumatta kaveriensa mielipiteistä tai kulttuurisista paineista ja että nuoren ja vanhemman välillä vallitsisi luottamus. Vanhemmat näyttävät olevan samanmielisiä myös siitä, että nuorille tulee kertoa alkoholinkäyttöön liittyvistä terveydellisistä ja tilannekohtaisista riskeistä. Useimpien vanhempien mielestä nuorilla myös pitää olla jonkinlaiset rajat.

Moni tutkimukseen osallistunut vanhempi muistutti alaikäisten humalajuomiseen liittyvän alkoholimyrkytyksen tai väkivallan uhriksi joutumisen riskejä, ja tämä on tärkeä tausta sille, että vanhemmat toivovat nuortensa omaksuvan alkoholin kohtuukäytön. Vanhempien mainitsemista velvoitteista nuoren alkoholikasvatukseen on erotettavissa sisäisiä ja ulkoisia velvoitteita. Sisäisistä velvoitteista eniten mainittuja olivat velvollisuudentunto ja rakkaus lasta kohtaan. Ulkoisina velvoittajina mainittiin laki ja yhteiskunta: ”Laki tietysti osaltaan, mutta haluan vilpittömästi kasvattaa häntä sekä haluan nähdä hänen elämänsä pidemmälle.” (Äiti L7.) Laki velvoittaa vanhempia huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, 4§; Lastensuojelulaki, 2§). Alkoholikasvatuksen hyödynsaajana nähtiin ennen kaikkea nuori itse, mutta myös nuoren kaverit sekä hänen nykyinen ja tuleva perheensä: ”Jos kasvatus onnistuu, niin myös tulevat sukupolvet, koska lapsella on malli kuinka asioista puhua.” (Äiti L32.) Myös yhteiskunnan arvioitiin hyötyvän kodin alkoholikasvatuksesta, koska päihdeongelman ajateltiin kuluttavan yhteiskunnan varoja.

Millaiseen kohtuukäyttöön vanhemmat sitten haluaisivat lapsiaan kasvattaa? Alkoholin kohtuukäytön määrittely ei ole yksinkertaista, ja kohtuullisuutta arvioidaan usein suhteessa riskeihin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan alkoholinkäyttö aiheuttaa kohtalaisen riskin naisten terveydelle, jos he juovat viikoittain yli 7 annosta ja miesten terveydelle, jos he juovat viikoittain yli 14 annosta. Tätä suurempi alkoholinkäyttö (naisilla yli 12 annosta ja miehillä yli 23 annosta viikossa) tuottaa korkean riskin ja terveyshaitat ovat todennäköisiä. Rungas kertajuominen puolestaan lisää humalahaittoja kuten tapaturmia ja pahoinpitelyjä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Arkipuheessa kohtuukäytön määrittely jää usein epämääräiseksi (ks. Helenius 2017). Tämän tutkimuksen osallistujat määrittelivät kohtuukäyttöä esimerkiksi viittaamalla erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin, joihin he ajattelevat alkoholin sopivan: ”Saunaolut tai lasi viiniä hyvän ruoan kanssa kuuluu joskus asiaan.” (Isä L39.) Edellisessä lainauksessa mainitaan sana ”joskus”. Toinen vanhempi kuvaa alkoholia olevan arjessa aina saatavilla. ”Kotona on aina avoinna sekä puna- että valkoviinipänikkä eli hanapakkaus, josta voi tarvittaessa ottaa lasillisen. Harvoin otan yhtä lasillista enempää.” (Äiti L28.) Kohtuukäytön merkityksiin liitettiin myös sen ongelmattomuus ja juomisen hallinta. ”Liikaa. En kuitenkaan humallu lasten kanssa. Mutta voisi se terveempääkin olla. Siis en täytä/ylitä mitään riskirajoja, mutta omasta mielestäni viihteellä ollessa voisi rajoittaa vähän, ettei tarttis juoda niin kauaa kuin hanoista lasketaan, eli aamuun asti.” (Äiti L22.)

Aiemmissä tutkimuksissa alkoholin kohtuukäyttöä on todettu käsiteltävän tekstissä tai puheessa esimerkiksi maistelun tai eurooppalaisen ruokajuomisen termin, ja lisäksi alkoholin ajatellaan kuuluvan esimerkiksi nuoruuteen, aikuistumiseen, irtiottoihin, seurustelujuomaksi tai määrittämään maskuliinisuutta tai feminiinisyttä (ks. Maunu 2013, Tigerstedt 2013, Törrönen & Maunu 2005, 36–38, Törrönen & Simonen 2014). Alkoholinkäytön koh-

tuullisuutta voidaan pohtia myös esimerkiksi lapsen turvallisuudentunteen kannalta aikuisien käyttäessä alkoholia (Helenius 2017). Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kuitenkin määrittivät alkoholinkäytön kohtuullisuutta lähinnä juomisen määrän, käytön ongelmattomuuden ja tilanteisiin sopivuuden perusteella.

Auttavia ja vaikeuttavia keinoja ja ihmisiä

Tässä tutkimuksessa keskeisimpiä vanhempien mainitsemia alkoholikasvatuksen keinoja olivat nuoren kanssa avoimesti keskusteleminen, alkoholiin liittyvistä riskeistä ja ikärajoista kertominen, kontrolli (missä ja kenen kanssa nuori liikkuu), säännöistä sopiminen, vanhempien antama esimerkki ja tilanteenhallintataitojen opettaminen. Vanhemmat kertoivat keskustelleensa nuoren kanssa alkoholista esimerkiksi saunassa isän juodessa olutta tai ruokapöydässä vanhempien juodessa viiniä. Yleisen tason keskusteluja saatettiin käydä televisiota katsoessa. Alkoholin riskeistä ja kaveripaineesta oli keskusteltu esimerkiksi autossa tai eteisessä nuoren lähtiessä kavereiden kanssa ulos. Vanhemman runsaaseen alkoholinkäyttöön liittyviä keskusteluja oli käyty äidin ja nuoren kävelyllä, kun isä oli kotona humalassa. (ks. myös Helenius 2015.)

Kävimme keskusteluissa läpi sitä, että tulee tilanteita, joissa kaverit käyttävät alkoholia ja että silloin pitää itse tehdä päätös siitä, että lähteekö mukaan vai ei. Kotona on pidetty linja, että alkoholi ei kuulu alaikäisen elämään. Kun nuori myöhemmin jäi kiinni alkoholinkäytöstä... kysellään, missä ja kenen kanssa liikutaan, ja että onko kuvioissa alkoholia mukana. Muistutetaan myös seurauksista, jos hallussa on alkoholia poliisin tarkistaessa asiaa, ja mitä huuonoja seurauksia voi olla sillä, että esim. sammuu lumihankeen. (Äiti L36.)

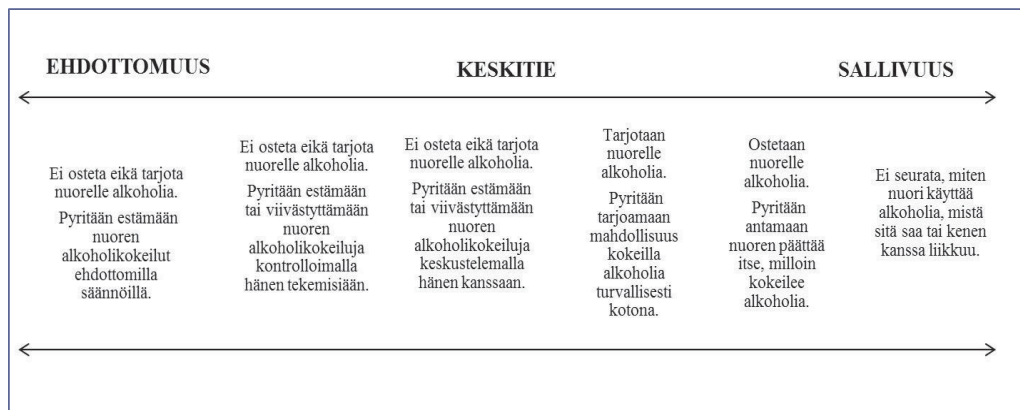
Monet tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat hyväksi, että molemmat vanhemmat olisivat samoilla linjoilla nuoren alkoholikasvatuksessa. Apua voi olla myös verkostoitumisesta muiden nuorten vanhempien kanssa, nuoren kavereista, harrastuksista sekä koulun päihdekasvatuksesta. Omista vahvuuksista vanhemmat kertovat alkoholikasvatuksessa auttavan muun muassa rakkauden, harkintakyvyn, itsehillinnän, päättävyyden ja taidon toimia esimerkkinä nuorelle. ”Olen ottanut aikanaan rankastikin ja hölmöillyt kunnolla... Joskus nuorena päätin, että jos joskus aikuisena lapsia teen, niin heidän ei tarvitse kärsiä siitä, että äiti heiluu kännissä. Hyvin on päätös pitänyt.” (Äiti L47.) Lisäksi moni korosti lämmintä suhdetta nuoreen: ”Minua auttaa rakkaus lapseeni ja syvä luottamus välillämme.” (Äiti L34.) Edelliset aineistokatkelmat viittaavat myös vanhemmuustyyliin eli vanhemman tilannekohtaista pysyvempään tapaan toimia vanhempana. Lapsikeskeinen ja sitoutunut auktoritatiivinen kasvatustarjoaa rajoja ja lämpöä, joita välinpitämätön kasvatustarjoaja ei tarjoa. Salliva vanhempi ei aseta selkeitä rajoja ja toisaalta autoritääriin vanhempi kontrolloi, tarjoamatta lämpöä. (Maccoby & Martin 1983). Vanhemmuustyyli ei kuitenkaan synny yksisuuntaisesti, vaan myös nuoren sovittelevuus muokkaa vanhemmuustyyliä (Kerr, Stattin & Özdemir 2012). Vanhempien pyrkimys lämpimään ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen nuoren kanssa tulee esille tässä aineistossa erityisesti keinon tai auttajan merkityksessä.

Mikä sitten vaikeuttaa alkoholikasvatusta? Monet vastanneista vanhemmista kertoivat nuorelle läheisistä henkilöistä, jotka ovat eri linjoilla alkoholikasvatuksesta. Vanhempien väliset erimielisyydet koettiin hankaliksi, mutta alkoholikasvatukseen liittyvistä näkemyse-

roista ei aina tullut kynnyskysymystä vanhemmuuden koko kontekstissa: ”Lapsen isä [on eri mieltä] jossain määrin, mutta toisaalta luotan häneen kasvattajana. Meidän välisemme riita vaikeuttaa yhteisten lastemme hyvinvointia enemmän kuin ne kaksi siideripulloa, jotka exä lapselle osti.” (Äiti L9.) Edellisessä aineistokatkelmassa äiti pitää kasvatusta ja vanhempien sopua ensisijaisena lapsen hyvinvoinnin kannalta ja alkoholikasvatuskäytäntöjä vasta toissijaisena.

Keskitie ehdottomuuden ja sallivuuden välillä

Puhe ”meidän ja muiden” käyttäytymisestä kertoo paljon siitä, millaisia asioita puhujat pitävät hyväksyttävänä tai mitä rajaavat sen ulkopuolelle. Nämä rajaukset rakentavat myös identiteettiä (ks. esim. Hall 1999; Hellman & Katainen 2015.), kuten tässä alkoholikasvatustajan identiteettiä. Puhe vanhemmuudesta on usein voimakkaasti kahtiajakautunutta. Normaalia määritellään poikkeavan kautta ja puheessa erottaudutaan negatiiviseksi määritelyistä tai epänormaaliin vanhemmuuteen liitettävistä asioista. (Vuori 2003, 58–59.) Suurin osa tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista näytti etsivän jonkinlaista keskietä sallivuuden ja ehdottomuuden välillä: ”On mielestäni parempi, että lapset oppivat suhtautumaan alkoholiin luontevasti. Asioiden ehdoton kieltäminen johtaa helposti kokeiluihin, jotka eivät välttämättä ole hyviä. Omat kokemukseni ovat auttaneet kasvatuksessa.” (Isä L40.) Sallivuuden ja ehdottomuuden välimaastossa tasapainoilevaan demokraattiseen kasvatukseen pyrkimistä kuvaa seuraava aineistokatkelma: ”Mietin kovasti vastuun, vapauden, kontrollin ja itsemääräämisoikeuksien rajoja... Onko 3 siideriä sen arvoista, että sortuu autoritäärisyyteen ja kontrollointiin?” (Äiti L18.) Toisaalta osa vanhemmista kertoi tarkoituksellisesti edustavansa tiukkaa linjaa. Kuviossa 2 esitetään skaala siitä, miten vanhemmat kuvasivat ehdottomuutta ja sallivuutta ääripäinä alkoholikasvatuksessa.

Kuvio 2. Ehdottomuus, sallivuus ja keskietie vanhempien ”me ja muut” -puheessa.

Sallivuudesta erottautuvien vanhempien mielestä kaikki nuoret eivät välttämättä kokeile alkoholia alaikäisinä. Kyseiset vanhemmat eivät pitäneet kohtuukäytön opettelua tarpeellisenä alaikäisenä: ”Minua ärsyttää ajatus siitä, että lapset ja nuoret olisi välttämättä opettava käyttämään alkoholia. Alkoholikasvatus on mielestäni tiedon antamista ja turvallisista rajoista huolehtimista.” (Äiti L42.) Sallivuudesta erottautuvien vanhempien mielestä alkoholin hankkiminen alaikäisille oli vastuutonta, mitä perusteltiin omilla kokemuksilla: ”Kun itse olin nuori ja pyysin [äitiäni] ostamaan alkoholia. Hän osti suuria määriä, joiden ansios-

ta olen ollut todella huonossa kunnossa monta kertaa.” (Äiti L9.) Sallivuuteen liitettiin ajatus kaverivanhemmuudesta, johon myös Hoikkala (1993) viittaa. ”Vanhemmat yrittävät olla lastensa kavereita ja niin sanotusti lahjovat alkoholilla alaikäisiä... Minä haluan enemmän olla se tyhmä äiti ja toivon, että ymmärtävät näkemykseni joskus.” (Äiti L45.) Sallivuutta pidettiin myös välinpitämättömyytenä, kun se yhdistettiin nuorten humalajuomisen riskeihin. ”Ymmärtämättömyyttään ne ajavat lapsen tilanteeseen, jossa voi uhata moni todellinen vaara. Kun 13–16-vuotiaat hoipertelevat uimarannoilla viiden siiderin humalassa koulujen päättäjäpäivänä riskit on monet; seksuaalinen väkivalta, hukkuminen, pahoinpitelyt, mopokolarit.” (Äiti L46.) Nuoren asioissa ajan tasalla pysymisen tärkeänä keinona pidettiin keskustelemista ja vuorovaikutusta nuoren kanssa. Hyvää keskusteluyhteyttä kuvaa seuraava esimerkki, jossa nuori kokee toisen aikuisen painostavan häntä alkoholikokeiluun. ”Nuoren isoäiti (äitini) kuvitteli tekevänsä nuorelle palveluksen ja salakuljetti tälle drinkkilasin. Nuori maistoi, kantoi lasin minulle, käski maistamaan ja kysyi onko siinä alkoholia. Hän on tehnyt selväksi, ettei aio juoda alkoholia, koska kokemuksensa nojalla, se tekee ihmiset typeriksi”. (Äiti L11.)

Vanhemmat, jotka erottautuivat tiukoista rajoista, kertoivat olettavansa, että kaikki nuoret joka tapauksessa juovat. ”Eniten ärsyttää jeesustelu, että ei meidän lapset vaan muiden kakarat!! Kaikki lapset kokeilee ja siitä pitää pystyä rehellisesti ja avoimesti puhua lasten kanssa.” (Äiti L6.) Osa tiukoista rajoista erottautuvista vanhemmista kritisoi viranomaisten herkkyyttä nuorten alkoholikokeiluihin puuttumiseen ja pitivät esimerkiksi pienestä juomakokeilusta lastensuojelulle ilmoittamista ylimitoitettuna. Heidän mielestään vanhemmilla on oikeus lain ikärajoista huolimatta päättää alkoholin tarjoamisesta lapsilleen. ”Monet sanovat, ettei alaikäiselle saa antaa alkoholia, koska laki kieltää sen. Minusta vanhemmat itse tietävät, koska lakia voi tältä osin soveltaa.” (Äiti L28.) Sekä ehdottomuudesta että sallivuudesta erottautuvien joukossa oli vanhempia, joiden nuoret olivat jo kokeilleet alkoholia humalahakuisesti. Aineiston perusteella ei ole mahdollista tarkastella esimerkiksi sitä, olivatko vanhempien asenteet muuttuneet nuoren kokeilujen jälkeen, mutta sitä olisi kiinnostavaa selvittää jatkossa.

Kotona maisteleminen ja kodin ulkopuolella juominen

Tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla on sama päämäärä: nuoren kasvattaminen alkoholin kohtuukäyttäjäksi. He kuitenkin pyrkivät siihen keskenään ristiriitaisilla keinoilla. Keskeisimmät erimielisyydet liittyivät siihen, tarjotaanko alaikäiselle alkoholia sekä sallitaanko nuoren käyttävän alkoholia kodin ulkopuolella. Vanhemmat erottavat selkeästi toisistaan kotona tapahtuvan maistelun ja julkisilla paikoilla tai kavereiden kanssa juomisen. Aiemman tutkimuksen mukaan niillä myös saattaa olla erilaisia pitkän aikavälin seurauksia (ks. Wadolowski ym. 2015).

Tässä tutkimuksessa alkoholin tarjoamiseen alaikäiselle liittyy vanhemmissa epävarmuutta herättävä jännite: jos en tarjoa alkoholia, missä ja kenen kanssa nuori sitä kokeilee? Jos tarjoan, pääseekö nuori alkoholin makuun aiemmin kuin muuten pääsisi? Alkoholia kotona tarjoavien vanhempien tarkoituksena oli mahdollistaa turvallisia alkoholikokeiluja. Alkoholia tarjoamattomien tarkoituksena puolestaan oli viivästyttää alkoholikokeiluja lakisääteisten ikärajojen mukaisesti, ja he välttivät tuottamasta itse lapsensa ensimmäisiä alkoholikokeiluja. ”Ei. En usko, että voin opettaa tätä asiaa alaikäiselle. Lakikin jo tulee vastaan! Tukisin vaan juomisen aloitusta nuorena.” (Äiti L7.) Se, että vanhempi ei tarjoa alaikäiselle alkoholia, juontuu usein myös vanhemman omista huonoista kokemuksista ja

halusta viivästyttää nuoren alkoholikokeiluja suojatakseen häntä riskeiltä. Osa vanhemmista myös yhdistää kieltonsa keskusteluihin ja nuorten oman ajattelun arvostamiseen: ”Nuorten kanssa on puhuttu avoimesti ja kotoa ehdoton kiello alaikäisenä alkoholille! Kun täyttää 18v, saa itse ostaa ja itse päättää. Lasten isä on alkoholisti ja lapset tietävät alkoholin nurjan puolen turhan hyvin.” (Äiti L19.) Myös aiemman tutkimuksen perusteella monet vanhemmat antavat nuoren maistaa alkoholia kotona, ettei hän käyttäisi sitä muualla (ks. myös Pirskanen ym. 2016, 142). He perustelevat alkoholin tarjoamista alaikäiselle esimerkin näyttämällä, turvallisella tilanteella, vanhempien mielestä oikealla ajoituksella ja kuvailemalla tarjoamista maisteluksi (Helenius 2013). Vanhempien mielestä oikea ajoitus ei aina mukaile lakisäateistä ikärajaa, vaan esimerkiksi perinteitä, kuten rippikouluikää (ks. Henriksen 2012). Vastaavia käytäntöjä ilmenee myös tämän tutkimuksen aineistossa: ”Perheessämme alle rippikouluikäiset eivät saa maistaa olutta tai muuta alkoholia.” (Äiti L27.) Monet vanhemmat, jotka tarjosivat alaikäisille alkoholia kotona, arvelivat ehkäisevänsä riskialttiita humalahakuisia alkoholikokeiluja kodin ulkopuolella sekä ehdottomista kielloista heräävää uhmaa ja uteliaisuutta alkoholiin. Samankaltaisia alkoholin tarjoamiseen liittyviä oletuksia on todettu myös aiemmissa suomalaisissa tutkimuksissa (ks. Piispa 2013; Pirskanen ym. 2016).

Nuorten juominen kodin ulkopuolella sisältääkin aiemman tutkimuksen perusteella muun muassa luottamuksen, harhauttamisen ja riskitietoisuuden merkityksiä nuorten ja vanhempien välisessä suhteessa. Nuoret haluavat välttää riskejä juomatilanteissa ja toivovat vanhemmilta aloitteellisuutta alkoholista keskustelemisessä ja totuudenmukaista tietoa alkoholin vaikutuksista. (ks. Lehto ym. 2012; Simonen ym. 2015.) Tässä tutkimuksessa vanhemmat kertoivat pyrkivänsä varmistamaan nuoren kanssa keskustelemalla, että nuori osaa toimia turvallisesti, jos alkoholia käytetään kaveripiirissä. Nuorta rajoittamaan ja ohjaamaan pyrkivät keskustelut käsittelevät erityisesti humalajuomista. ”Ollaan kysely, onko kaverit jo kokeilleet kannämistä. Olen myös kertonut omista kokeilusta nuorena ja mitä niistä ajattelen nyt. Olen korostanut, että aina tarvitsee olla yksi selvä porukassa, joka pitää huolta, ettei mitään pahaa tapahtuisi tai ainakin osaa hälyttää apua, jos sitä joku tarvitsee.” (Äiti L29.) Muutama 15-vuotiaan vanhempi kertoi ostaneensa nuorelle alkoholia myös kodin ulkopuolelle: ”Olen sanonut, että ymmärrän jos juo muutaman oluen mutta järkeä pitää olla sen verran että ei juo itseään umpihumalaan... Tällä asenteella on pärjätty.” (Äiti L41.) Lapsiperheiden hyvinvointi -tutkimuksen (2014) mukaan alkoholia alaikäisille hankkivat tavallisimmin kaverit, mutta noin 4 prosenttia nuorista oli saanut viimeksi nauttiansa alkoholin vanhemmiltaan (Raitasalo & Holmila 2014). Tässä tutkimuksessa muuttamat täysi-ikää lähestyvien nuorten vanhemmat kertovat muuttaneensa suhtautumistaan vähitellen sallivammaksi.

Vanhon tansseista se 'hiljainen hyväksyntäni' alkoi. En ole sitä ääneen sanonut, mutta muuten osoittanut. Teinin kaveripiiriin kuuluu jo täysi-ikäisiä ihmisiä, olen tehnyt tiettäväksi, että tiedän, ja kun kunnolla ovat, niin mikäpä siinä. Mielestäni se, että nyt olen 18 ja vedän yliöverit ei ole hyvä juttu sekään, vaan näin 'harjoitellaan' pikku hiljaa... (Äiti L16.)

Edellisessä aineistokatkelmassa vanhempi viittaa ”hiljaiseen hyväksyntään”, jolla hän on välttänyt suoran keskustelun nuoren kanssa. Useimmat vanhemmista kertovat keskusteluvansa nuoren kanssa suoraan. Osa vanhemmista sallii juomisen jo 15–16-vuotiaille lapsilleen ja hankkii heille alkoholia perustellen sitä esimerkiksi luottamuksella:

Oli poikani 16v synttäripäivä ja hän kysyi saisiko juoda pari siideriä kavereiden kanssa. Hetken harkitsin ja annoin luvan koska tunsin kaikki hänen kaverit ja tiesin minne he olivat menossa. Sanoin vain että luottamustani ei kannata pettää... eikä tarvinnutkaan :) Ihan hienosti kaikki meni :) Tärkeintä on mielestäni rehellisyys ja avoimuus puolin ja toisin... silloin ei tarvitse salaa selän takana touhuta. (Äiti L6.)

Edellisessä aineistokatkelmassa äiti esittää luottamuksen siinä merkityksessä, että nuori osaa juoda vain vähän ja että hän kertoo vanhemmalle, mitä on tehnyt. Luottamus voi kuitenkin johtaa myös petetyksi tulemiseen (ks. Coleman 1990, 96–99, 178). Vanhempien valppaus ja keskustelut nuoren kanssa auttavat vanhempia pysymään ajan tasalla. Vanhemmuustutkimuksen perusteella vanhempien keinot tietää nuoren elämästä liittyvät ensiksikin siihen, mitä nuori vapaaehtoisesti kertoo tai toiseksi siihen, mitä vanhempi kyselee nuorelta, tämän kavereilta ja heidän vanhemmiltaan sekä kolmanneksi siitä, että vanhempi suoraan kontrolloi nuorta (Kerr & Stattin 2000, 367). Tässä tutkimuksessa esiintyi kaikkia näitä vanhempien tiedonhankintatapoja. Luottamuksen rikkoutumiseen liittyyneekin, että tässä aineistossa ilman vanhemman suostumusta tehdyt alkoholikokeilut ja humalajuominen näyttävät joskus yllättävän vanhemmat:

Keskustelimme alkoholin käytöstä, jota minä ja mieheni käytämme todella vähän. 2 vanhinta lasta kertoivat sitten jo kavereiden kanssa kokeilleensa. He kertoivat kaiken menneen ok, paitsi että paha olo oli yllättänyt kesken juhlimisen. Kyselin tietenkin milloin ja missä tämä oli tapahtunut, ihan normaalisti kotibileissä kavereiden kanssa, lasten ollessa n 15–16 -vuotiaita. (Äiti L5.)

Vanhemmat joutuvat usein refleктоimaan alkoholikasvatusnäkemystään, kun nuori jää ensimmäistä kertaa kiinni humalakokeiluista. Aiemman tutkimuksen perusteella vanhemmat muuttavat todennäköisemmin asenteitaan sallivammaksi kuin pyrkivät määrätietoisesti muuttamaan nuorten käyttäytymistä. Oman suhtautumisen muuttaminen auttaa heitä lievittämään ristiriitaa nuoren käyttäytymiseen kohdistuvien odotustensa ja todellisuuden välillä. (Glatz ym. 2012.) Toisaalta tämän tutkimuksen perusteella yllättävistä alkoholikokeiluista seuraa perheissä myös keskusteluita ja sanktioita, kuten siivoustehtäviä tai viikkorahan epäämistä. Joskus vanhemmat käsittelevät nuoren alkoholikokeiluja myös yhdessä viranomaisten kanssa: ”Tyttäreni on meiltä vanhemmilta salaa maistanut alkoholia, kertonut asiasta kuraattorille ja siksi olimme kuraattorin puheilla.” (Äiti L20.)

Sama päämäärä, eri keinot

Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat näyttävät rakentavan hyvää vanhemmuutta ottamalla kantaa alkoholikasvatuksen ristiriitoihin ja jännitteisiin. Tässä suhteessa he tavallisimmin etsivät keskitietä, välttävät ääripäitä ja korostavat nuoren kanssa keskustelemisen merkitystä. Hyvää vanhemmuutta rakennetaan myös tuomalla esiin alkoholinkäytön kohtuullisuutta ja hallintaa ihanteena. Vanhemmat nimeävät alkoholikasvatukselle yhtenäisen päämäärän, kohtuukäytön oppimisen. Päämäärärationaalisuuden hajautuneisuudesta kuitenkin kertoo, että heidän oletuksensa hyvistä keinoista päämäärän saavuttamiseksi ovat ristiriitaisia, osin jopa vastakkaisia. Erityisen jännitteisenä näyttää alkoholin tarjoaminen alaikäiselle, mikä vastaa myös monien aikaisempien tutkimusten havaintoja (ks. esim. Pirskanen 2016; Wadolowski ym. 2015).

Aiemman tutkimuksen perusteella vanhemmat, jotka haluavat esiintyä sosiaalisina kontrolloijina ja vastuullisina kasvattajina, selittävät alkoholin tarjoamattomatta jättämistä useimmiten lapsen turvallisuudella, lain noudattamisella ja sääntöjen asettamisella. Jos taas vanhemmat haluavat painottaa vanhempien rajallisia mahdollisuuksia vaikuttaa alaikäisten tekemisiin kodin ulkopuolella, he perustelevat sallivuuttaan nuorten juomisen yleisyydellä, kaverien hyväksynnän tärkeydellä ja juomisen riskien vähentämisellä (Berends ym. 2016; Jones ym. 2015). Myös tässä tutkimuksessa vanhempien sallivuus yhdistyi oletukseen siitä, että nuoret juovat joka tapauksessa. Rajat yhdistettiin nuoren suojelemiseen sekä siihen, että alkoholikokeilut eivät välttämättä kuulu nuoruuteen. Vanhempien huoli kohdistui erityisesti nuorten humalajuomiseen. Alkoholin tarjoaminen näyttää analyysin perusteella olevan vanhempien kannalta eräänlaisella harmaalla alueella, kuten myös Pirskasen ja kumpunien (2016) tutkimuksessa. Ajatus alkoholin maistattamisen tärkeydestä elää sitkeästi arkipuheessa (ks. Piispa 2013, Helenius 2013). Aiemman tutkimuksen perusteella kotona tarjoamisen ei ole todettu vähentävän alaikäisten alkoholikokeiluja kodin ulkopuolella. Vanhempi voi tehokkaammin ehkäistä alaikäisen alkoholikokeiluja tietämällä, missä nuori liikkuu, kontrolloimalla juomien saatavuutta ja ylläpitämällä lämmintä ja keskustelevaa suhdetta nuoren kanssa (ks. esim. Bryant & al, 2006; Jackson ym. 2015; Järvinen & Østergaard 2009; Raitasalo & Simonen 2011; Valentine 2014.) Maistattaminen vie pohjaa siltä viestiltä, että alkoholin nauttiminen alaikäisenä ei ole hyväksyttävää, mutta silti osa vanhemmista tarjoaa tai ostaa nuorille alkoholia, koska uskoo heidän joka tapauksessa saavan sitä jostakin (ks. esim. Berends ym. 2016; Jackson ym. 2015, 212–213). Aiemman tutkimuksen mukaan osa vanhemmista myös arvelee voivansa alkoholia hankkimalla auttaa nuorta saamaan kavereita (Jones ym. 2015). Näin toimiessaan vanhemmat korostavat ja tuottavat uudelleen alkoholinkäytön sosiaalisia merkityksiä. Aiemmassa tutkimuksessa osa nuorten alkoholikokeiluja rajoittavista vanhemmista on kertonut kokevansa painetta sallivuuteen, koska monet muut vanhemmat ovat sallivampia (Järvinen & Østergaard 2009, 398). Tässä tutkimuksessa vanhemmat näyttivät – mahdollisesti kysymyksenasettelusta johtuen – haluavan enemmänkin erottautua niistä keinoista, joita eivät itse pitäneet hyväksyttävinä. Moni vanhempi myös kertoi, että on haastavaa, jos nuoren vanhemmilla on keskenään erilaiset alkoholikasvatusperiaatteet.

Arkipuheessa ”rajat ja rakkaus” kuulostaa yksinkertaiselta kasvatuksen nyrkkisäännöltä, mutta tämän tutkimuksen perusteella vanhemmat näyttävät soveltavan rajoja eri tavoin. Tässä tutkimuksessa säännöt näyttivät monessa perheessä muuttuvan väljemmiksi nuoren lähestyessä täysi-ikäisyyttä, kun taas 13–14-vuotiaille nuorille rajat olivat tiukempia. Myös aiemmassa tutkimuksessa esimerkiksi vanhemman salliman alkoholinkäytön aloitusiän perusteluina voivat olla lakisääteiset ikäraajat, perinteinen rippikouluikä tai moderni lapsen itsehallinta ja riippumattomuus, ja säännöt saattavat vähitellen väljentyä (Henriksen 2012; Järvinen & Østergaard 2009, 384–387; Raitasalo & Holmila 2014, 197–200).

Suomalaisissa alkoholikasvatusmateriaaleissa on jo 1990-luvulta alkaen korostettu kohtuullisen alkoholinkäytön mallia, alkoholista puhumisen tärkeyttä lapsen kanssa sekä vastuullisuutta ja rakkautta (Sääskilahti 2006, 26, 87). Nämä näkökulmat tarjoavat vanhemmille toimijuutta lapsensa kasvattajina. Toisaalla suomalaisessa julkisessa keskustelussa on viime vuosikymmeninä oltu huolissaan hukassa olevasta vanhemmuudesta (ks. Hoikkala 1993, Sihvonen 2016). Tässä tutkimuksessa vanhemmat korostavat autonomiaansa ja yksilöllistä vastuutaan kasvattajina, sillä he mainitsevat alkoholikasvatukseen velvoittajiksi ensisijaisesti sisäisiä tekijöitä, kuten vastuuntunnon, halun suojella lasta ja auttaa häntä kohti hyvää elämää. Lisäksi osalle vanhemmista ulkoiset velvoitteet (ks. Pikkarainen 1997, 130), kuten lakisääteiset ikäraajat ja tieto nuorten alkoholinkäytön riskeistä, tekevät alkoholo-

likasvatuksesta pohtimisen arvoista. Kun alkoholikasvatus perustuu pitkälti luottamukselle, vanhempien syyllistämistä voi pitää epäoikeutettuna, koska loppujen lopuksi vanhempi ei voi täysin vaikuttaa siihen, kuinka nuori päättää toimia. ”Joskus myös tuntuu siltä, että vaikka olet tehnyt kaikkesi ja silti nuori käyttää alkoholia, niin mikään ei riitä.” (Äiti L36.) Kuten Pirskanen ja kumppanit (2016, 147) toteavat, vanhemmat saattavat kokea erilaisen riskipuheen myötä korostunutta vastuuta ja kasvavia jännitteitä pohtiessaan, kuinka toimia oikein nuoren alkoholikasvatuksessa.

Tutkimuksen vastaajajoukko edusti näytenäkökulmaa (ks. Alasuutari 2011, 114) suomalaisten vanhempien alkoholiaiheisista pohdinnoista. Tutkimuksen luotettavuuden puolesta puhuu se, että tulokset mukailevat monissa tutkimuksissa (ks. esim. Elmeland & Kolind 2012; Pirskanen 2016; Wadolowski ym. 2015) todettua jännitteisyyttä alkoholin tarjoamisen tai tarjoamatta jättämisen välillä. Aineistoon liittyvistä rajoituksista huolimatta tulokset tarjoavat näkökulmia suomalaisten nuorten vanhempien alkoholikasvatuksen päämääriin, keinoihin ja kasvatuskulttuuriin. Tässä toteutettu vanhempien alkoholikasvatusnäkemysten konstruointi on ensimmäinen aktanttimallin ja päämäärärationaalisuuden teemoja soveltamalla toteutettu yritys kuvata sitä, millaisista velvoitteiden, tuen ja vastuksen kokemuksista vanhempien pyrkimykset kohtuukäytön päämäärää kohti rakentuvat. Jatkossa olisi hyvä tutkia tarkemmin esimerkiksi sitä, miten vanhempien alkoholikasvatusasenteet muuttuvat nuoren iän myötä tai nuoren kokeiltua alkoholia ensimmäisen kerran.

Lähteet

Internet lähteet

- Alkoholilaki 1994/114 [www-lähde]. <
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19941143> > (Luettu 2.12.2016).
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Alkoholin terveydelle aiheuttamien riskien vähentäminen [www-lähde]. <
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129668/TT_Alkoholiriskit_PAINO.pdf?sequence=1 > (Luettu 20.4.2017).

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Bryant, Carol & McDermott, Robert & Zapata, Lauren & Forthofer, Melinda & McCormack.
- Brown, Kelli & Cheney Rebecca & al. 2006. Using mixed methods to examine parental influence on youth alcohol use. *American Journal of Health Education*, 37 (6), 322–336.
- Böök, Marja-Leena & Perälä-Littunen Satu. 2010. Vastuullisen vanhemman velvoitteet. *Kasvatus* 41 (1), 41–52.
- Coleman, James 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Elmeland, Karen & Kolind, Torsten 2012. ”Why Don't They Just Do What We Tell Them?” Different Alcohol Prevention discourses in Denmark. *Sage. Young* 20 (2), 177–197.
- Ennett, Susan & Jackson, Christine & Bowling, Michael & Dickinson, Denise 2013. Parental socialization and children’s susceptibility to alcohol use initiation. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 74 (5), 694–702.

- Gilligan, Conor, Kypri, Kypros, Lubman, Dan 2012. Changing parental behaviour to reduce risky drinking among adolescents: current evidence and future directions. *Alcohol* 47 (3), 349–354 [www-lähde]. < <http://dx.doi.org/10.1093/alcalc/ags022> > (Luettu 16.6.2017).
- Glatz, Therese, Stattin, Håkan, Kerr, Margaret. 2012. A Test of Cognitive Dissonance Theory to Explain Parents' Reactions to Youths' Alcohol Intoxication. *Family Relations* 61 (4), 629–641.
- Greimas, Algirdas Julien 1987. *On Meaning. Selected Writings in Semiotic Theory*. Translation by Paul J. Perron and Frank H. Collins. The University of Minnesota. London: Frances Pinter.
- Hall, Stuart. 1999. Identiteetti. Suom. ja toim. Lehtonen, Mikko ja Herkman, Juha. Tampere: Vastapaino.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom 2001. Positioning. The Discursive production of Selves. Teoksessa Wetherell, Margaret & Taylor, Stephanie & Yates, Simeon J. (toim.), *Discourse Theory and Practice*. London: Sage, 261–271.
- Helenius, Jenni 2013. Alkoholiaiheinen vanhempainilta – Sosiaalipedagoginen interventio? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 14, 91–117.
- Helenius, Jenni 2015. Aloitteellinen, reagoija ja rajoittaja. Vanhempien positiot kertomuksessa alkoholiaiheisista keskusteluista nuoren kanssa. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 16, 93–120.
- Helenius, Jenni 2017 Alkoholinkäyttö lasten seurassa. Vanhemmille osoitettuja velvoitteita asiantuntijablogeissa ja Facebook-keskustelussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82, 55–65.
- Hellman, Matilda & Katainen, Anu 2015. The Autonomous Finnish Man Against the Nanny State in the Age of Online Outrage: The State and the Citizen in the “Whiskygate” Alcohol Policy Debate. *Sociologia* 52 (4), 334–349.
- Henriksen, Øystein 2012. ”They must be 18 years old... really. “ Alcohol debut discourses at parent meetings within alcohol prevention programmes in school. *Nordic Studies of Alcohol and Drugs*. Vol 29 (5), 453–466.
- Hoikkala, Tommi 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hänninen, Vilma 2010. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 3. uud ja täyd p. Jyväskylä: PS-kustannus, 169–183.
- Jokinen, Eeva 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kerr, Margaret, Stattin, Håkan, Özdemir, Metin 2012. Perceived Parenting Style and Adolescent Adjustment: Revisiting Directions of Effects and the Role of Parental Knowledge. *Developmental Psychology* 48 (6), 1540–1553.
- Kerr, Margaret, Stattin, Håkan 2000. What Parents Know, How They Know It, and Several Forms of Adolescent Adjustment: Further Support for a Reinterpretation of Monitoring. *Developmental Psychology* 36, (3), 366–380.
- Jackson, Kristina M. & Barnett, Nancy. P. & Colby, Suzanne M. & Rogers, Michelle L. 2015. *The Prospective Association Between Sipping Alcohol by the Sixth Grade Later Substance Use*. Providence, Rhode Island: Brown University, Center for Alcohol and Addiction Studies [www-lähde]. < <http://www.jsad.com/doi/pdf/10.15288/jsad.2015.76.212> > (Luettu 16.6.2017).

- Jayne, Mark, Valentine, Gill, Gould, Myles 2012. Family life and alcohol consumption: The transmission on 'public' and 'private' drinking cultures. *Drugs: education, prevention and policy*. June 19 (3), 192–200.
- Jokinen, Kimmo 2014. Perheikäytäntöjen sosiologia. Teoksessa Jallinoja Riitta, Hurme Helena & Jokinen Kimmo (toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 167–191.
- Jones, Sandra, Magee, Christopher & Andrews, Kelly 2015. 'I think other parents might': Using a projective technique to explore parental supply of alcohol. *Drug and Alcohol Review* 34 (5), 531–539.
- Järvinen, Margaretha & Østergaard, Jeanette 2009. *Governing Adolescent Drinking*. Sage. *Youth Society*. 40 (3), 377–402.
- Lehto, Anna-Sofia, Katainen, Anu & Maunu, Antti 2012. Riskinä toisten tahto? Laadullinen analyysi yhdeksäsluokkalaisten alkoholiin liittyvistä riskiymmärryksistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 656–669.
- Maccoby, Eleanor & Martin, John 1983. Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa Mussen, Paul Henry & Hetherington, Eileen Mavis (toim.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed.). New York: Wiley.
- Maunu, Antti 2013. Hauskuus ja tylsyys, turva ja vaara. Nuorten juomisen ja arjen ambivalenssit. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3), 272–286.
- Østergaard, Jeanette 2009. Learning to become an alcohol user: Adolescents taking risks and parents living in uncertainty. *Addiction, Research and Theory*, 17 (1), 30–53.
- Piispa, Matti 2013. Miten valistus voi vaikuttaa? Tapaustutkimus Lasten seurassa -ohjelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3), 322–330.
- Pikkarainen, Eetu 2004. Merkityksen ongelma kasvatustieteessä. Lähtökohtia pedagogisen toiminnan semioottiseen analyysiin. *Acta Universitatis Ouluensis Scientiae rerum Socialium E* 69.
- Pirkanen, Henna, Simonen, Jenni, Kataja, Kati, Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer 2016. Vanhemmat ristiaallokossa. Perhekulttuuri ja ambivalentti alkoholikasvatus. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2), 138–149.
- Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja 2014. Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasvatuskäytännöt. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Salme (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), 196–285.
- Raitasalo, Kirsimarja, Huhtanen Petri & Miekkala Mari 2015. Nuorten päihteiden käyttö 1995–2015. ESPAD -tutkimusten tulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 19/2015.
- Rod, Morten Hulvej 2012. From evidence-based policy-making to evidence-based parenting? The ambiguous role of facts in Danish alcohol prevention. Teoksessa Hellman, Matilda & Roos, Gun & von Wright, Julius (toim.), *A Welfare Policy Patchwork. Negotiating the Public Good in Times of Transition*. Nordic Centre for Welfare and Social Issues (NVC). Helsinki: Unigrafia, 163–180.
- Ryan, Siobhan, Jorm, Anthony, Kelly, Claire, Hart, Laura, Morgan, Amy ja Lubman, Dan 2011. Parenting strategies for reducing adolescent alcohol use: a Delphi consensus study. *Parenting strategies for reducing adolescent alcohol use: a Delphi consensus study*. BMC Public Health 11:13 [www.lähdet]. <

- <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-11-13> >(Luettu 16.6.2017).
- Rönkä, Anna & Sallinen, Marjukka 2008. Murrosikäisten perhesuhteet: muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa Sevon, Eija & Notko, Marianne (toim.), *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus, 43–67.
- Sihvonen, Ella 2016. Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: lasten kasvatus ja vastuullinen vanhemmuus. *Kasvatus ja aika* 1/2016.
- Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka 2005. Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sociologia* 42 (1), 35–49.
- Törrönen, Jukka 2010. Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.), *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 180–211.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti 2005. Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 266–282.
- Törrönen, Jukka & Simonen, Jenni 2014. Naistenlehdet symbolisen vallan käyttäjinä 1960-luvulta tähän päivään. Alkoholiaiheiset tekstit juomiseen liittyviä resursseja rakentamassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4), 400–412 [www-lähde]. < <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116688/torronen.pdf?sequence=1> > (Luettu 16.6.2017).
- Valentine, Gill & Jayne, Mark & Gould, Myles 2014. The proximity effect: the role of the affective space of family life in shaping children’s knowledge about alcohol and its social and health implications. *Childhood* 21 (1), 103–118.
- Visser, Leenke & de Winter, Andrea & Reijneveld, Sijmen 2012. The parent-child relationship and adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *BMC Public Health* 12 (1), 886 [www-lähde]. <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/12/886> > (Luettu 16.6.2017).
- Vuori, Jaana 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.), *Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus. 39–63.
- Wadolowski, Monika & Hutchinson, Delyse & Raimondo, Bruno & Aiken, Alexandra & Clare, Philip & Slade, Tim & Najman, Jake & Kypri, Kypros & McBride, Nyanda & Mattick, Richard P. 2015. Early Adolescent Alcohol Use: Are Sipping and Drinking Distinct? *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. Vol 39 (9), 1805–1813.
- Warpenius, Katariina, Holmila, Marja, Tigerstedt, Cristoffer (toim.), 2013. *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.
- Østergaard, Jeanette 2009. Learning to become an alcohol user: Adolescents taking risks and parents living in uncertainty. *Addiction, Research and Theory*, 17 (1), 30–53.

KM Jenni Helenius on jatko-opiskelija Tampereen yliopistossa kasvatustieteen oppiaineessa ja työskentelee Mannerheimin Lastensuojeluliitossa nuorisotyön päällikkönä.

YTT, dosentti Jari Eskola työskentelee Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa yliopistonlehtorina.

JULKAISU IV

**Aloitteellinen, reagoija ja rajoittaja. Vanhempien positiot kertomuksissa
alkoholiaiheisista keskusteluista nuoren kanssa.**

Jenni Helenius

Alkuperäinen julkaisukanava Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 16 (2015), 93–120.

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Aloitteellinen, reagoija ja rajoittaja – Vanhempien positiot kertomuksissa alkoholiaiheisista keskusteluista nuoren kanssa

Jenni Helenius

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan sitä, miten vanhemmat positioivat itseään kertoessaan nuorten kanssa käymistään alkoholiaiheisista keskusteluista ja miten vanhemmat rakentavat hyvää vanhemmuutta antamiensa positioiden sisällä. Aineistona oli 78 vanhemman kertomukset tilanteista, joissa he ovat keskustelleet alkoholista nuoren kanssa (28 haastattelua ja 50 kirjallista kertomusta). Aineistolle tehtiin laadullinen sisällönanalyysi, jossa tarkasteltiin, kenen aloitteesta keskustelut olivat käynnistyneet. Analyysin toisessa osassa eroteltiin keskustelujen päämääriä vanhemman näkökulmasta tarkastellen vanhempaa tekstin subjektina ja muodostaen vanhemmille sen mukaisia positioita. Kolmannessa osassa eriteltiin vanhempien rakentamaa hyvää vanhemmuutta positioiden sisällä. Tulokset osoittavat, että vanhemmat keskustelvat nuorten kanssa alkoholista sekä ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa että silloin, kun asia tulee perheessä ajankohtaiseksi. Osa vanhemmista ei halua avata keskustelua ennen kuin lapsi itse ottaa alkoholin puheeksi, koska he pelkäävät herättävänsä lapsen kiinnostuksen ennen kuin se muuten heräisi. Kertoessaan keskustelutilanteesta vanhemmat antavat itselleen aloitteellisia, reagoivia ja rajoittavia positioita. Vanhemmat rakentavat hyvää vanhemmuutta muun muassa vastuullisuuden, vuorovaikutteisuuden, yhteisymmärryksen, rentouden, kohtuullisuuden, vanhempien esimerkin, luottamuksen, kontrollin, neuvottelujen ja oman käyttäytymisensä reflektoinnin teemoilla. Johtopäätöksenä todettiin, että ehkäisevässä päihdetyössä kannattaa panostaa

vanhempien keskusteluvalmiuksien vahvistamiseen ja vertaiskeskustelujen mahdollistamiseen vanhemmille. Aineiston perusteella näyttää siltä, että kotikeskustelujen sisältö riippuu vanhemman omasta elämäntavasta ja arvovallinnoista vähintään yhtä paljon kuin asiantuntijoiden suosituksista.

Avainsanat: alkoholikasvatus, ehkäisevä päihdetyö, neuvottelu, perhe, vanhemmuus.

Abstract

Experts and preventive workers often advice parents to talk about alcohol with their teenagers. Regarding this issue, the aim of this article was to examine those discussions from the parents' point of view. The main questions were 1) what intentions defined the parents' subject positions, and 2) how the parents construed a decent parenting? The material consisted of 28 parents' interviews and 50 written stories about the discussions with the teenagers. Results: the intentions that parents indicated for discussions defined initiative, reactive or restrictive positions for parents. They tried to warn their teenagers about the risks of drinking, or to limit their drinking, or conversely actively tried to familiarize their teenagers with alcohol. Parents construed decent parenting by talking about themes like responsibility, trust, interaction, negotiation, understanding, reflective parenting, monitoring, role modeling, and reasonable drinking. Some parents deliberately didn't discuss with their children, not to unintentionally awake their interest to alcohol. Conclusions: These findings indicate that parents share the experts' view that the discussions were important. Yet the intentions of discussions could vary depending on the parents' personal opinions. The experts and preventive workers should develop methods by which they support parents to be prepared to discuss alcohol with their teenagers.

Key words: alcohol prevention, everyday discourse, family, negotiation, parenting.

Johdanto

Useimmat meistä ovat kuulleet puhuttavan vanhemmista, jotka ”saarnaavat” nuorelle alkoholin vaaroista, vanhemmista, jotka ”ymmärtävät nuoria” sekä ”sukupolvien välisestä kuilusta” nuorten ja vanhempien välillä. Nämä fraasinomaiset lausahdukset ovat osa yhteiskunnassa yleistyneitä puhetapoja, toiston ja variaation kautta syntyneitä diskursseja (ks. esim. Burr 2003, 2–5; Hänninen 2000, 78).

Diskurssit rakentavat mielikuvaa vanhemman hyvästä tai huonosta osallistumisesta alkoholiaiheiseen keskusteluun nuoren kanssa. Nuoren ja vanhemman väliset keskustelut ovat kuitenkin ainutlaatuisia tilanteita, joita on vaikea arvottaa ulkopuolelta. Tämän artikkelin tavoitteena on tarkastella, mitä ja miten vanhemmat itse kertovat tilanteista, joissa he ovat keskustelleet alkoholista alaikäisen nuoren kanssa. Artikkelini on osa väitöstutkimustani, jossa tarkastelen vanhempien toteuttamaa alkoholikasvatusta.

Artikkelissa hyödynnetty aineisto koostuu 78 vanhemman kertomuksista tilanteista, joissa he ovat keskustelleet alkoholista nuoren kanssa (28 haastattelua ja 50 kirjallista kertomusta). Artikkelissa tarkasteltavat tutkimuskysymykset ovat: 1) Miten vanhemmat positioivat itseään kertoessaan nuorten kanssa käymistään alkoholiaiheisistä keskusteluista? 2) Miten vanhemmat rakentavat hyvää vanhemmuutta antamiensa positioiden sisällä? Analyysi painottuu vanhempien kertomusten tilannekohtaiseen kuvailemiseen, ja se tuodaan laajempaan kulttuuriseen kehykseen vasta artikkelin loppupuolella (vrt. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 56–66; Törrönen 2010).

Sosiaalipedagogiikassa kasvatustoimintaa voidaan tarkastella yhteiskunnan, yhteisön tai yksilön hyvinvoinnin tasolla (Hämäläinen 2012, 7). Tämä artikkeli kohdistuu perheeseen yhteisönä. Sosialisaa-tionäkökuilmasta perhe on primaarisosialisaa-tion ympäristö (ks. esim. Berger & Luckmann 1998; Bronfenbrenner 1979). Arkisuuntautunut sosiaalipedagogiikka rohkaisee ihmisiä aktiiviseen arjen ongelmien kohtaamiseen ja itsekasvatuksellisiin prosesseihin (Hämäläinen & Kurki 1997, 126–130), ja kotikeskustelut ovat tapa käsitellä alkoholiin liittyviä arjen ongelmia ja niiden ehkäisemistä. Lähestyn ilmiötä sosiaalisen konstruktionismin kautta olettaen, että kieli sekä ilmentää että rakentaa sosiaalista todellisuutta, jossa perheet elävät (vrt. Berger & Luckmann 1998). Oletuksena on, että perheenjäsenet ajattelevat ja toimivat merkitysvälitteisesti, jolloin oleellista on, miten he itse ymmärtävät toiminnan ja sen kontekstin (Jokinen 2014, 176–177). Tutkimukseni liittyy perhetutkimuksen kentällä erityisesti perheikäytäntöjen sosiologiaan, koska tarkastelen perheissä tapahtuvien neuvottelujen ja laajempien yhteiskunnallisten kytkentöjen liittymistä perheiden käy-

täntöihin. Neuvottelut ovat osa sosiaalista järjestystä. Niiden tarkoituksena on saada aikaan esimerkiksi sopimuksia ja sääntöjä, joita tosin saatetaan arvioida myöhemmin uudelleen. (Vrt. Jokinen 2014, 179, 186–187; Morgan 2011, 128–133; Strauss 1978, x–i, 2–5.)

Nuorten alkoholinkäyttö on tilastollisesti vähentynyt, mutta sitä ei selitä esimerkiksi vanhempien tiukentunut kontrolli, vaan kyse saattaa olla enemmänkin arvomaailman muutoksesta (Raitasalo & Simonen 2011, 21–23). Alkoholista keskusteleminen on vanhemmille keskeinen väline nuoreen, tämän asenteisiin ja arvomaailmaan sekä käyttäytymiseen vaikuttamisessa. Ne vanhemmat, jotka ovat harvimminkin keskustelleet nuoren kanssa alkoholinkäyttöön liittyvistä riskeistä, ovat samoja, jotka ovat useimmin antaneet 15–17-vuotiaiden nauttia ”lasillisen perhepiirissä” ja jotka itse käyttävät alkoholia lasten läsnä ollessa (Raitasalo & Holmila 2014, 202). Eli näyttää siltä, että alkoholista keskusteleminen nuoren kanssa on ainakin jossain määrin yhteydessä siihen, että perheessä myös noudatetaan alkoholiin liittyviä lakisääteisiä ikärajoja.

Tutkimuskirjallisuudessa on käsitelty hyvin vähän nuorten ja aikuisten välistä alkoholinkäyttöä koskevaa vuorovaikutusta. Simosen, Katajan, Pirskasen, Holmilan ja Tigerstedtin (2015) mukaan nuoret toivovat vanhempien aloittavan keskustelua aktiivisesti ja antavan totuudenmukaista tietoa alkoholin vaikutuksista. Luottamuksen rakentaminen on nuorille tärkeää. Vaikka heidän omaan toimintaansa liittyy salailua ja harhauttamista, he kaipaavat avoimuutta ja keskustelua. (Simonen ym. 2015, 365–374.) Tämä artikkeli tuo esiin vanhempien näkökulman siitä, miten he itse avaavat keskustelua tai päätyvät muuten keskustelemaan nuoren kanssa alkoholista. Käytännössä tämän tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää taustatietona esimerkiksi ehkäisevän päihdetyön sosiaalipedagogisia interventioita suunniteltaessa.

Kotikeskustelut neuvotteluina

Nuorten ja vanhempien arjessa spontaanisti käymiä keskustelua olisi lähes mahdotonta dokumentoida sellaisenaan, koska tilanteet tulevat ja menevät. Lähtökohtaisesti vanhemman ja nuoren väliset

keskustelut palvelevat primaarisosialisaatiota (Berger & Luckmann 1998). Kasvattajat pyrkivät esittämään vallitsevan kulttuurin erilaisia merkityssisältöjä valikoiden (Antikainen 1992, 11, 25), jolloin he tavallaan toimivat nuorelle kulttuurin tulkkina. Avoimessa dialogissa puolestaan kasvattajat luovat yhdessä nuoren kanssa tulkintaa ympäröivästä maailmasta ja molempien tavoitteita arvostetaan (Värri 2004). Nuorten ja aikuisten välisissä alkoholiin liittyvissä keskusteluissa ovat läsnä sekä nuoren että vanhemman alkoholinkäyttöön liittyvät omat kokemukset ja merkityksenannot. Keskusteluihin tuo lisää ulottuvuutta se, että ympäröivässä maailmassa esiintyy alkoholin saatavuuden viranomaissäätelyä ja sen vastavoimana muun muassa nuorten keskinäisiin sosiaalisiin tilanteisiin liittyvää dynamiikkaa (vrt. Maunu 2011; 2013; Elmeland & Kolind 2012, 192) ja alkoholimainontaa.

Neuvottelut ja sopimukset ovat yleisiä nuorten ja vanhempien välillä myöhäismoderneissa yhteiskunnissa (ks. esim. Beck 1999), ja usein perheissä pyritään sopimaan molempien osapuolten kannalta kohtuullisista säännöistä. Vanhemman ja nuoren väliseen vuorovaikutukseen liittyy väistämättä valtasuhteita, ja neuvotteleva kasvatus sisältääkin jatkuvaa tasapainottelua valvonnan ja vapauksien sekä vanhempien auktoriteetin ja nuoren itsemääräämisoikeuden välillä (Järvinen & Østergaard 2009, 380). Straussin mukaan neuvottelut ovat osa sosiaalisia suhteita ja järjestystä. Niihin voi liittyä esimerkiksi opettamista, vakuuttamista, manipulointia, auktoriteettiin vetoamista ja pakottamista. Tuloksena voi olla sääntöjä, sopimuksia ja keskinäistä ymmärrystä. (Strauss 1978, XI, 1–6; Jokinen 2014, 178–179.) Neuvottelemalla nuoret voivat esimerkiksi saada vanhempansa väljentämään sääntöjä vähitellen (Järvinen & Østergaard 2009, 384–387). Vanhempien näkökulmasta taas nuorten kanssa keskusteleminen on osa nuorten alkoholinkäyttöön vaikuttamista, yhdessä esimerkkinä toimimisen, kohtuullisuuteen opettamisen, luottamuksen, rajojen sekä yhteisen ajan kanssa (Sirola 2004, 102). Suhdautuminen lapseen neuvottelukumppanina saattaa joskus aiheuttaa hankaluuksia arjessa, jos selkeät toimintatavat ja rajat hämärtyvät (Kolbe & Järvinen 2002). Perheissä on paljon käytänteitä, valtasuhteita ja toimintoja, joiden määrittely on jatkuvassa muutoksessa ja joiden rakentamisessa neuvotteluilla on keskeinen merkitys (Jokinen 2014, 167–170).

Se, kuinka neuvottelevasti tai sanelevasti rajat ja käytännöt perheessä syntyvät, liittyy myös vanhemmuustyyliin eli vanhemman tilannekohtaista pysyvämpään tapaan toimia vanhempana. Nuori tarvitsee sekä rajoja että lämpöä, joita tarjoaa lapsikeskeinen ja sitoutunut auktoritatiivinen kasvatus ja joita puolestaan välinpitämätön vanhempi ei tarjoa. Salliva vanhempi ei aseta selkeitä rajoja, ja toisaalta autoritaarinen vanhempi kontrolloi tarjoamatta lämpöä. (Maccoby & Martin 1983). Vanhempien asettamien rajojen on todettu vähentävän nuorten alkoholinkäyttöä (mm. Jackson, Barnett, Colby & Rogers 2015; Järvinen & Østergaard 2009). Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan koe roolia lapsen rajoittajana omakseen, eikä nuoren asioihin rohjeta puuttua (Hoikkala 1993, 61, 148–151). Osa vanhemmista, jotka asettavat rajoja, kokee painetta niiden lieventämiseen, koska monet muut vanhemmat ovat sallivampia (Järvinen & Østergaard 2009, 398). Useimmiten vanhemmat asettavat väljiä sääntöjä, joiden sisällä nuoret voivat kokeilla ja oppia kantapään kautta (Elmeland & Kolind 2012, 192). Nuoret puolestaan usein arvioivat pystyvänsä itse säätelämään juomatilanteisiin liittyviä riskejä, haluavat säilyttää luottamuksen ja kertovat vanhemmille vain haluamansa osan alkoholinkäyttötilanteista (Lehto, Katainen & Maunu 2012; Simonen ym. 2015).

Alkoholiin liittyvissä perheensisäisissä neuvotteluissa ei aina ole kyse pelkästään siitä, että nuori haluaa vapauksia ja vanhempi pyrkii rajoittamaan niitä. Vaikka vanhemmat nähdään tutkimuksissa usein joko nuorten kontrolloijina tai esimerkkeinä, he saattavat myös tietoisesti opettaa alkoholinkäyttöä, esimerkiksi vanhempien valvomissa bileissä (Østergaard 2009; Järvinen & Østergaard 2009) tai tarjoamalla alkoholia nuorille maistettavaksi (Raitasalo & Holmila 2014).

Kulttuurin ja asiantuntijoiden vanhemmille tarjoamat positiot

Vanhemmuutta ja siihen liittyviä käytäntöjä arvotetaan eri tavoin eri aikoina ja eri kulttuureissa. Asioille annetaan kulttuurisesti merkityksiä jakamalla niitä erilaisiin positioihin eli asemiin luo-

kittelujärjestelmän sisällä (Hall 1999, 155–156). Tästä näkökulmasta vanhemmuutta voi tarkastella myös diskursiivisena käytäntönä, joka osoittaa ja sulkee toimija-asemia. Vanhemmat saattavat käyttää kulttuuristen diskurssien oletuksia oman vanhemmuutensa peilinä (vrt. Jokinen 2005, 123–126) pohtiessaan, miten vanhemman on hyväksyttävää, mahdollista tai velvollisuus toimia erilaisissa tilanteissa. Kie- lenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta ja tuottaa seurauksia sekä osoittaa positioita sosiaalisessa todellisuudessa toimimiselle (Jokinen ym. 1993, 17–18).

Kun ihminen tarkastelee maailmaa tietystä näkökulmasta, kuten tässä tutkimuksessa murrosikäisen nuoren vanhempana, hän käyttää termejä, jotka ovat merkityksellisiä tässä positiossa. Toisaalta hän osoittaa puhuessaan muille tiettyjä ominaisuuksia, oikeuksia ja velvoitteita, eli tarjoaa tietynlaista positiota, jonka kukin voi omassa mielessään hyväksyä tai kiistää ja muuttaa sitä omalla puheellaan. (Davies & Harré 2001, 261–271; Törrönen 2010.) On tiettyjä diskursseja ja niihin sisältyviä positioita, joihin vanhemmat yleensä haluavat liittyä puhuessaan vanhemmuudestaan. Esimerkiksi kasvatuspuheessa rajoja asetetaan ”tiukan paikan tullen”, mutta muuten vanhemmat haluavat antaa nuorten kasvaa itse ja tasapainoilevat näin liian puuttumisen ja liian vapauden välillä. (Hoikkala 1993, 235–237.) Diskursseja, joihin vanhemmat eivät halua liittää itseään ovat esimerkiksi suomalaisessa mediajulkisuudessa esiintyvä ”hukassa oleva vanhemmuus”, jolla selitetään lasten pahoinvointia (Jallinoja 2004), kasvatukseen liittyvä suoranainen tavoitepuhe (Hoikkala 1993, 235–236) sekä alkoholiko- keilujen estämiseen liittyvä ehdottomuus. Esimerkiksi Internetissä käytyjen keskustelujen perusteella monet näyttävät uskovan, että vanhempien ehdottomuuden epäillään ruokkivan niin sanotun kielletyn hedelmän myyttiä (Piispa 2013, 29).

Vanhempien tasapainoilua ääripäiden keskellä saattaa selittää myös se, että suomalaisessa alkoholimyönteisessä kulttuurissa alkoholin ajatellaan kuuluvan esimerkiksi nuoruuteen, aikuistumiseen, irtiottoihin, seurustelujuomaksi tai määrittämään maskuliinisuutta tai feminiinisyttä (vrt. Törrönen & Maunu 2005; Maunu 2011, 2013; Tigerstedt 2013; Törrönen & Simonen 2014). Naisten juomisen yleis-

tyttyä alkoholia käytetään usein perhepiirissä (Mäkelä, Tigerstedt & Mustonen 2010). Kohtuuskäytöksi määritellystä alkoholinkäytöstä puhutaan yleisesti hyväksyttävänä, ja juomisesta puhuttaessa saataan pyrkiä erottautumaan humaltumisesta esimerkiksi maistelun tai eurooppalaisen ruokajuomisen termein (Tigerstedt & Törrönen 2005, 36–38). Kotona nuoret näkevät, miten alkoholi kuuluu tai ei kuulu heidän vanhempiansa elämään, ja esimerkki välittyy nuorille (Johnson & Johnson 2000; Raitasalo & Holmila 2014). Myös humalajuominen opitaan tavallisesti omassa perheessä, usein hyvin nuorena (Härkönen 2013; Myllyniemi 2012).

Kun vanhempien tiettyjen kasvatuskäytäntöjen on todettu tieteellisesti vähentävän alaikäisten alkoholinkäyttöä, asiantuntijat pyrkivät lisäämään vanhempien tietoisuutta näistä käytännöistä. Asiantuntijat pyrkivät tukemaan vanhempia sekä tarjoamalla faktatietoa että käymällä arkeen liittyviä keskusteluja (Ryan ym. 2011; Helenius 2013). Vanhemmille kohdistettu ehkäisevä päihdetyö käsittää esimerkiksi vanhempainiltoja, opasmateriaaleja ja tarvittaessa myös yksilöllistä ohjausta. Lisäksi kansalaisia herätellään niin sanotun virittävän valistuksen avulla pyrkien muuttamaan kulttuurista ilmapiiriä, normistoa ja julkista keskustelua, jotta ihmisten olisi helpompi muuttaa alkoholinkäyttöään hyvinvointiaan tukevampaan suuntaan. (Piispa 1999, 9, 59–61; Salasuo 2011, 18.) Jos vanhemmat muuttaisivat kasvatuskäytäntöjään asiantuntijoiden suositusten perusteella, voitaisiin puhua näyttöön perustuvasta vanhemmuudesta (evidence based parenting) (vrt. Rod 2012; Elmeland & Kolind 2012; Ryan ym. 2011.) Alkoholinkäytön ehkäisyyn liittyvä asiantuntijapuhe antaa vanhemmille roolimallin ja alaikäisten alkoholinkäytön ehkäisijän positiot, joita perustellaan muun muassa terveysvaikutuksilla, lailla ja yleisen järjestyksen säilymisellä. (Elmeland & Kolind 2012, 183.) Asiantuntijoiden mukaan vanhempien pitäisi keskustella nuoren kanssa ja antaa neuvoja vaikuttaen samalla siihen, minkä ikäisenä nuori alkaa käyttää alkoholia, sekä rajoittaen nuoren juhlimista (mm. Ryan ym. 2011; Sääskilahti 2006; Williams 1998, 111).

Vanhemmat eivät kuitenkaan välttämättä toimi tutkimustiedon tai asiantuntijasuositusten mukaan. Asiantuntijoiden yksinkertaiste-

tut ohjeet kohtaavat vanhempien arjessa monimutkaisia ja jatkuvasti muuttuvia todellisuuksia, joissa he tekevät omia ratkaisujaan tilanne-
lähtöisesti, olosuhteiden ja prioriteettiensa mukaisesti. (Elmeland & Kolind 2012, 178–181; Herring, Thom, Beccaria, Kolind & Moskalewicz 2010; Rod 2012, 163–177.) Arkitodellisuutta voidaan ymmärtää ja perustella vain omien kokemusten perusteella (Thiersch 2005, 46–48). Siksi tässä tutkimuksessa vanhempia pyydettiin kertomaan omin sanoin keskustelutilanteiden kulusta olettaen, että kotikeskustelut voivat olla sisällöltään, arvoiltaan ja normeiltaan hyvin vaihtelevia eri perheissä ja eri tilanteissa. Analyysissa eroteltiin vanhempien ilmaise-
mia tavoitteita, heidän toiminnalleen antamiaan positioita toiminnan päämäärärationaalisuuden käsitteen avulla (vrt. Alasuutari 2011, 138).

Tutkimusasetelma, aineisto ja metodit

Tämän artikkelin tavoitteena on tarkastella, miten vanhemmat kertovat tilanteista, joissa he ovat keskustelleet alkoholista alakäikäisen nuoren kanssa. Tutkimuskysymykset ovat: 1) Miten vanhemmat positioivat itseään kertoessaan nuorten kanssa käymistään alkoholiaiheisistä keskusteluista? 2) Miten vanhemmat rakentavat hyvää vanhemmuutta antamiensa positioiden sisällä?

Aineisto tarjoaa näytenäkökulman (vrt. Alasuutari 2011, 114) vanhempien kokemuksiin alkoholiaiheisistä keskusteluista nuorten kanssa. Aineistoon kuuluu 28 vanhemman haastattelut ja 50 vanhemman vastaukset nettilomakkeen avoimiin kysymyksiin. Haastattelut toteutettiin vuonna 2013 kahdella Tampereen yliopiston kasvatus-
tieteen tutkimusmenetelmäkurssilla, joiden opiskelijat haastattelivat kukin yhtä itse valitsemaansa henkilöä, jolla on ainakin yksi vuosina 1994–2000 syntynyt lapsi. Tutkimukseen haastatellut ovat niin sanotulla lumipallo-otannalla (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 88) valikoituneita Suomessa asuvia vanhempia (N=28, miehiä 5, naisia 23). Nettilomaketta puolestaan välitettiin Alkon Lasten seurassa -sivuston ja Suomen Vanhempainliiton uutiskirjeen kautta vuonna 2013. Linkki oli julkisesti nähtävillä, ja vaikka kyselyyn vastaaminen edellytti pal-

jon kirjoittamista, 50 vanhempaa vastasi 13 avoimeen kysymykseen, joista yhdessä heitä pyydettiin kuvailemaan tilannetta, jossa on keskustellut nuoren kanssa alkoholista. Tutkimukseen osallistujia oli siis yhteensä 78 (miehiä 9, naisia 69), ja heillä oli yhteensä 117 vuosina 1994–2000 syntynyttä lasta. Vastaajista noin puolet kertoi asuvansa yhdessä lapsensa ja tämän toisen vanhemman kanssa. Loput kertoivat olevansa yksinhuoltajia, tai heillä oli yhteishuoltajuus tai uusperhe. Muutamasta vastauksesta perherakenne ei käynyt ilmi.

Haastattelussa vanhempia pyydettiin kertomaan tilanteesta, jossa he ovat keskustelleet lapsen kanssa alkoholista. Lomakkeella vanhemmille esitettiin seuraava pyyntö: ”Kerro omin sanoin jostakin tilanteesta, jossa olet keskustellut nuoren kanssa alkoholista? Keitä oli mukana? Missä ja milloin keskustelitte? Miten ja miksi keskustelu alkoi?”

Tallensin aineiston Atlas.ti-ohjelmaan ja tein analyysin kolmessa vaiheessa. Ensimmäiseksi koodasin ja teemoittelin aineiston laadullisen sisällönanalyysin menetelmin (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93; Eskola 2010, 193) tarkastellen erityisesti sitä, kenen aloitteesta keskustelut olivat käynnistyneet. havaitsin, että osa keskusteluista oli vanhemman, osa nuoren ja kaksi viranomaisten käynnistämiä. Analyysin toisessa osassa erottelin keskustelujen päämääriä vanhemman näkökulmasta tarkastellen vanhempaa tekstin subjektina. Subjektin toiminnan päämäärärationaalisuutta voidaan kuvata erottelemalla toiminnan päämäärät, keinot sekä esteet tai vastustajat ja niiden muodot (vrt. Alasuutari 2011, 138), jolloin tarinan logiikka rakentuu subjektin päämäärän ympärille. Etsin siis kertomuksista viitteitä vanhemman päämäärästä keskustelutilanteessa, ryhmittelin tarinat päämäärien mukaan ja kokosin kunkin tarinan ympärille asiat, joita vanhempi piti keinoina pyrkiä kohti päämäärää, sekä ne, joita hän piti esteinä päämäärän saavuttamiselle (vrt. Alasuutari 2011, 138). Tulosluvussa esittelen ryhmiään kuvaavien tarinoiden logiikat.

Analyysin kolmannessa vaiheessa tarkastelin, miten vanhemmat rakentavat hyvää vanhemmuutta kertoessaan keskustelutilanteista. Poimin aineistosta teemoja, jotka liittyvät yleisiin kasvatukseen liittyviin diskursseihin, kuten neuvotteluihin, luottamukseen ja rajojen asettamiseen, joihin viitataan artikkelin johdannossa, ja täydensin niitä

aineistosta nousseilla teemoilla. Hyvän vanhemmuuden rakentamista jäsentäessäni havaitsin, että aiheen ajankohtaisuus näyttää selittävän sitä, ottaako vanhempi alkoholin puheeksi nuoren kanssa. Siksi jäsensin keskustelujen ajoittamista semioottisen neliön avulla (kuviokuva 2), jossa kuvataan merkitysten muodostumista eri näkökulmien välille syntyvien erojen, ristiriitojen ja vastakohtaisuuksien kautta (vrt. Greimas 1987, 49; Sulkunen 1997, 37–38; Törrönen 2000; 2010, 194). Tässä artikkelissa vanhempien kertomusten lainaukset on merkitty tunnisteilla äiti/isä, L=lomake, H=haastattelu, sekä lasten syntymävuodet (esim. Äiti/L/1997/1999).

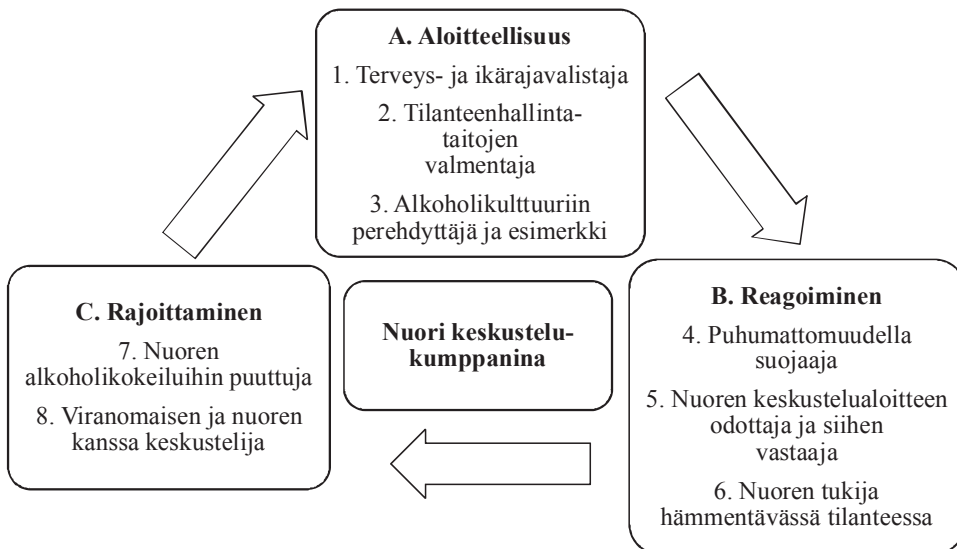
Tutkimuksen tuloksilla on omat rajoitteensa. Nuorten ja vanhempien kotioloissa spontaanisti käymiä keskusteluja olisi lähes mahdotonta dokumentoida sellaisenaan. Siksi tämänkin tutkimuksen aineisto perustuu vanhempien kertomuksiin keskustelutilanteista. On huomioitava, että vanhemmat saattavat muistaa tilanteesta vain osan. Toisaalta vanhemman kokemus on eräänlainen sisäinen tarina, jonka vanhempi selittää itselleen tietyllä tavalla ja kertoo siitä tutkijalle haluamansa osan, ja lisäksi analyysissä on aina kyse myös tutkijan tekemistä tulkinnoista oman tutkimuskysymyksensä rajoissa (vrt. Hänninen 2000, 20, 34). Tämä tulkinnan taso kuitenkin riittää kuvailemaan vanhempien kertomusten tekstinsisäistä logiikkaa, vaikka se ei riitäkään todistamaan, miten keskustelutilanteet todellisuudessa etenivät eri osapuolten näkökulmista.

Millaisia positioita vanhemmat rakentavat kertoessaan keskustelutilanteista?

Analyysini mukaan aineistona olleissa vanhempien kertomuksissa keskustelutilanteista vanhemmille annettiin kolmenlaisia lähtökohtaposisioita: aktiivisen keskustelunaloittajan positio, nuoren tekemään keskustelunavaukseen reagoijan positio tai nuoren toimintaa keskustelemalla rajoittajan positio.

Vanhemman kuvailtiin avaavan aloitteellisesti keskusteluja, joissa hän pyrkii selittämään alkoholikulttuuria tai valmentamaan nuorta

kohtaamaan alkoholikulttuurin. Vanhemman positio on silloin 1) terveys- ja ikärajalistaja, 2) tilanteenhallintataitoihin valmentaja tai 3) alkoholikulttuuriin perehdyttäjä. Reagointi- ja rajoittamispositiot ovat lähellä toisiaan. Reagoivan vanhemman kerrottiin 4) suojaavan nuorta olemalla ottamatta alkoholia puheeksi, 5) odottavan, että nuori itse ottaisi alkoholin puheeksi ja osallistuvan nuoren avaamaan keskusteluun, tai 6) tukevan nuorta, kun hän hämmentyy kaverin tai perheenjäsenen alkoholinkäytön vuoksi. Rajoittajan positio vanhemmalle annettiin erityisesti, kun 7) nuori oli käyttänyt alkoholia vanhemman tietämättä tai kun 8) hän osallistui keskusteluun viranomaisen kutsusta.

Kuvio 1. Vanhempien aloitteellisuuden näkökulmasta muodostetut positiot keskustelujen kuvauksissa

Aloitteellisten terveysvalistajan, tilanteenhallinnan valmentajan ja alkoholikulttuuriin perehdyttäjän positioiden päämääränä näyttää olevan nuoren valmentaminen ymmärtämään alkoholikulttuuria tai nuoren tilanteenhallintataitojen varmistaminen ja riskien ennaltaehkäiseminen. Keinona on keskustelun kautta tarjottava tieto siitä, miten nuoren pitää toimia vaaratilanteissa. Vastustajana on porukassa tapahtuva humalajuominen ja ennakoitavana riskinä, että nuori ei tiedä, miten toimia.

... Kun ollaan lähdössä ulos. Miten siellä käyttäydytään, kenen kanssa ja tietävätkö että he voivat aina soittaa kotiin jos tulee

tarve. Alkoholinkäyttö tulee jossain vaiheissa kuvioihin ja olen kertonut vaarat, ja on juteltu miten toimitaan jos itse on vaarassa olipa syy alkoholi tai muu tapaturma. Olemme kerranneet asioita lähes joka kerta kun menoja ilmaantuu. Keskustelut ovat avoimia mutta luottamuksellisia. (Äiti/L/1998/1996)

Reagoivissa positioissa vanhempi odottaa nuoren aloitetta keskusteluun. Nuori avaa keskustelun ja on usein samalla keskustelun varsinainen toimija. Vanhemman positioksi ja sen päämääräksi jää tukea nuorta ja pohtia yhdessä, mistä hänen näkemissään tilanteissa on ollut kyse ja miten niihin kannattaisi suhtautua. Nuoren keinona on keskusteleminen oman vanhemman kanssa. Keskustelun herättäjänä on ollut muiden ihmisten vieraalta tuntuva toimintatapa eli ryyppääminen tai mediassa tai koulussa esiintyneet humalamyönteiset asenteet.

Joskus viikonlopun jälkeen, kun toisen lapsen kaverit ovat olleet kaupungilla ja kehuneet maanantaina koulussa alkoholinkäyttöään. Keskustelu on alkanut lasten ihmettelystä kavereitaan kohtaan. (ÄitiL/1994/1999)

Muutama vanhempi kertoi, että ei ollut keskustellut nuoren kanssa alkoholista, koska nuori (vastaushetkellä n. 13–14-vuotias) ei ollut itse ilmaissut olevansa kiinnostunut alkoholista. Vanhemmat eivät siis voineet kertoa keskustelutilanteesta, koska kokemuksia niistä ei vielä ollut. He kuitenkin ilmaisivat olevansa valmiita keskustelemaan, jos asia tulee ajankohtaiseksi. Keskustelemattomuuden päämääränä oli, että ei herätettäisi nuoren mielenkiintoa alkoholia kohtaan. Keinona oli nuoren aloitteen odottaminen. Keskustelemisen esteenä oli, että keskusteleminen tuntui tarpeettomalta, ja ennakoitavana riskinä nähtiin se, että vanhempi alkaisi puhua ennen kuin nuori kysyisi asiasta.

Mä en oo oikeestaan sen takia sitä ottanu puheeks, koska ei oo vielä niinkun ilmenny mitään. Et mä aattelin et mä en niinkun toisaalta edesauta sitä sitten, et kun ei oo niitä kysytty... Et jos ois tullu niitä kysymyksiä, niin sit mä oisin tietysti ottanu sen puheeks... (ÄitiH1998/2000)

Rajoittamisessa kyse oli puuttumisesta nuoren alkoholinkäyttöön. Keskustelun päämääränä oli se, että nuori ei käyttäisi alkoholia alaikäisenä ja että hän ymmärtäisi alaikäisten juomiseen liittyvät riskit.

Keskustelun keinona oli antaa nuorelle palautetta hänen tekemästään alkoholikokeilusta. Esteenä päämäärän saavuttamiselle oli esimerkiksi se, että juominen oli ollut nuoren mielestä mukavaa ja että kaveritkin joivat. ”*Me vanhemmat kerroimme, ettemme hyväksy alaikäisen alkoholin käyttöä, mutta ymmärrämme toki, että kokeiluja on.*” (Äiti/L/1996/2000)

Jos keskustelun oli käynnistänyt viranomainen, siinä oli mukana virallisen kontrollin ja kasvatuksen edustaja. Vanhemman päämääränä oli paitsi itse rajoittaa nuoren kokeiluja myös reagoida viranomaisen keskustelunavaukseen, jonka päämääränä puolestaan oli puuttuminen nuoren alkoholinkäyttöön.

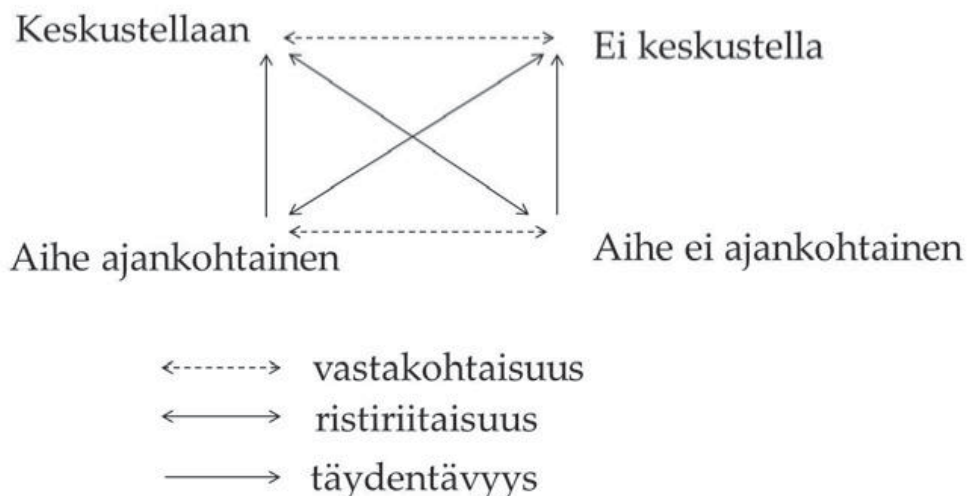
Tieto tuli poliisilta, koska tytöt olivat tallentuneet kaupan valvontakameraan. Tästä syystä meillä oli pitkään hyvin rauhallista, koska lastamme nuhdellut poliisi oli erittäin ammattitaitoinen. Osasi puhua sekä varkauksien että alkoholikokeilujen vaarallisuudesta tulevaisuutta ajatellen. (Äiti L/1995)

Aineiston kertomuksissa vanhemmat ja viranomaiset kuvattiin yksimielisinä alkoholikokeiluihin puuttumisessa.

Miten vanhemmat rakentavat hyvää vanhemmuutta kertoessaan keskustelutilanteista?

Edellä kuvailin vanhempien positioita kertomuksissa keskustelutilanteista suhteessa heidän omaan aloitteellisuuteensa keskustelujen avaamisessa. Seuraavaksi tarkoitukseni on tarkastella sitä, miten tutkimukseen osallistuneet vanhemmat rakentavat puheessaan hyvää vanhemmuutta subjektin aloitteellisuuden perustuvien positioiden sisällä. Ensin kuitenkin erittelen kuviossa 2 sitä, kuinka tutkimukseen osallistuneet vanhemmat jäsensivät keskustelun aloittamiseen liittyvää logiikkaa ja ristiriitoja. Sitä, että positiot jakautuivat selkeästi aloitteellisiin, reagoiviin ja rajoittaviin, selittää kertomuksissa ennen kaikkea aiheen ajankohtaisuus omassa perheessä.

Useimpien vanhempien kertomuksissa vanhempi keskusteli nuoren kanssa alkoholista silloin, kun aihe koettiin perheessä ajankohtaiseksi, tai jätti keskustelematta, jos se ei ollut ajankohtainen. Kuviossa 2 eritellään, miten ajankohtaisuus täydentää keskustelemista tai keskustelemattomuutta.

Kuvio 2. Keskustelemisen ajankohtaisuuteen liittyviä erontekoja

Kuvioon 2 kootun logiikan mukaisesti ristiriitaa ilmeni myös siinä, että alkoholiaihe tulisi perheessä ajankohtaiseksi, mutta siitä ei keskusteltaisi. Osa (5) tutkimukseen osallistuneista vanhemmista koki ristiriitaiseksi avata keskustelua alkoholista ennen kuin nuori itse ottaa sen puheeksi, koska he pelkäävät herättävänsä nuoren kiinnostuksen alkoholiin. Paljon useammassa kertomuksessa vanhemmat olivat avanneet keskustelun aloitteellisesti, ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa. Seuraavaksi selvitän, miten tutkimukseen osallistuneet vanhemmat rakentavat puheessaan hyvää vanhemmuutta edellä esiteltyjen aloitteellisen, reagoivan ja rajoittavan position sisällä.

Aloitteellisissa positioissa vanhemman päämääränä siis oli nuoren ennaltaehkäisevä valmentaminen, jotta tämä oppisi ajattelemaan itsenäisesti ja toimimaan vanhemman näkökulmasta järkevästi. Kertomuksissaan keskustelutilanteista vanhemmat rakensivat hyvää vanhemmuutta vuorovaikutteisuuden, kohtuullisuuden ja rentouden (”muuten vain”) kautta, kuten seuraavassa sitaatissa.

Olemme keskustelleet lasten kanssa alkoholista monessa eri tilanteessa: mm. juhlien yhteydessä on valaistu lapsia siitä miksi aikuiset voivat nauttia alkoholia ja lapset eivät, kuinka paljon on kohtuus ja miten alkoholia nautitaan sivistyneesti. Murrosiän lähestyessä aihe on vanhempien toimesta otettu esiin kun on ollut aika varoittaa alkoholin roolista nuorten elämässä. Lapset itse ovat ottaneet aiheen puheeksi esimerkiksi, kun teemaa on käsitelty koulussa. Keskustelu on aloitettu molempien osapuolien omasta aloitteesta, toisinaan tarpeesta, toisinaan muuten vain. (Äiti/L/1997/2000)

Samassa sitaatissa tulee esille ajatus siitä, että ”on aika” varoittaa nuorta alkoholista ja hyvä vanhempi tunnistaa tämän oikean ajan. Osa vanhemmista rakentaa aloitteellisesta positiosta hyvää vanhemmuutta perinteisen valistajaroolin kautta, jossa vanhempi kokee vastuukseen puhua nuorelle alkoholista vaikka väkisin. ”*Se on oikeestaan se juttelu sitä, että minä niinku päätöksellä puhun ja toinen kuuntelee mitä kuuntelee.*” (Äiti/H/1998) Dialogisen ja demokraattisen kasvatuksen kannalta edellisen sitaatin kaltainen valistaminen ei ole ihanteellista, mutta vanhempi tuo kertomuksessaan esiin vastuuntuntoista varoitte-
lua osana hyvää vanhemmuutta. Aloitteellisessa positiosta vanhempi voi myös olla eräänlainen tilanteenhallintataitoihin valmentaja, joka kuvailee nuorelle mielestään hyvää ja turvallista juomistilannetta. Hyvään vanhemmuuteen liitetään tässä kohtuullisuus – niin kieltojen ehdottomuudessa kuin nuorelle suositellun juomisen määrässä.

Olen tuonut esille meidän (isän ja äidin) alkoholin käyttötavan. Seurassa otetaan, mutta ei liikaa, ja silloin on kaikilla mukavaa. En ole ehdottomasti kieltänyt alkoholia, koska siitä tulee silloin ”kielletty hedelmä” ja homma menee mielestäni överiksi. (Äiti/L/1995)

Aloitteellisesta positiosta vanhempi voi aloittaa keskustelun myös hyvin aktiivisesti alkoholikulttuuriin perehdyttäen ja rakentaa hyvää vanhemmuutta sillä, että haluaa opettaa lapselleen jotakin, minkä itse kokee kiehtovana ja mitä hänen mielestään voi oppia hallitsemaan.

... se on kuitenkin kiehtova maailma, että ne opettelis viinejä, viinitki on ihan tosi mielenkiintosta ja se, että ne oppis siihen, että se ei saa niinku olla se hallitseva.... valistan ja, että mä opetan

lapsia just siinä, että jos me juodaan viiniä, ni kyllä mä oon kysyny vanhemmalta työltä, että haluatko maistaa, että nyt on tämmöstä rypälettä meillä tässä... (Äiti/H/1997/1998)

Aloitteellisissa positioissa siis keskustelu voi olla ehdotonta ja varoittelevaa, vanhemman monologia. Toisaalta vanhempi saattaa jopa rohkaista nuorta kokeilemaan alkoholia, mutta vanhempien aloittamissa keskusteluissa esiintyy myös moninäkökulmaisuutta ja vuorovaikutteisuutta.

Reagointipositiot kertovat perheensisäisistä neuvotteluista, joissa vanhemman päämääränä on tukea nuorta hänen omissa pohdintoissaan. Reagointipositiot muistuttavat Hoikkalan (1993) kuvaamaa vanhempien tapaa antaa nuorten elää elämäänsä ja asettaa rajat vasta tarvittaessa. Esimerkiksi keskustelemattomuutta perustellaan vanhemman omalla käsityksellä siitä, että asia ei nuorta kiinnosta: ”*Itse asiassa ei ole tarvinnut hirveästi keskustella edes 15-vuotiaan kanssa, häntä ei ole kiinnostanut pahemmin sellaiset asiat.*” (Äiti/L1998/2000) Reagoija rakentaa hyvää vanhemmuutta myös kuvailemalla keskustelun kautta saavutettua luottamusta ja yhteisymmärrystä, jossa vanhempi osoittaa arvoihin (esim. rehellisyys) vetoamalla, että nuoren ratkaisu on vanhemman mielestä oikea.

... Asiasta oli jotain uutisissa. Poikani (15 v.) totesi ettei ollut vielä kiinnostunut kokeilemaan alkoholia, mutta luultavasti tulisi kokeilemaan sitten kun täyttää 18. Pyysin kertomaan jos ajatukset muuttuisivat ja tuntuisi että esim. kaverit alkaisivat houkutella juomaan. Kerroin myös olevani ylpeä rehellisyydestä ja vastuuntuntoisuudesta.” (Äiti/L/1998)

Osassa reagointiposition kertomuksista painotetaan keskustelutilanteen rentoutta, vaikka siihen liittyisikin neuvotteluja. Seuraavassa sitaatissa vanhempi ilmaisee, että alkoholista keskusteleminen nuoren kanssa ei ole ongelma. Hän myös osoittaa, ettei suhtaudu maistamiseen ehdottomasti vaan harkitsee tilannekohtaisesti.

Saunan lauteilla poika kysyi, josko saa oluesta maistaa (sama kysymys esitetty samassa paikassa ja tilanteessa monesti). Joskus olen antanut maistaa, joskus en. Asiasta on keskusteltu ja kyselty

miltä maistui jne. ja joskus ollu hyvää, joskus ei. Tilanne on ollut ns. asiallisen huumorispainotteinen. (Isä/L/1997)

Neuvotteluja sisältäviä keskusteluja käynnistyi myös vanhempien alkoholinkäytön vuoksi, esimerkiksi, kun vanhemmat olivat ottaneet ”saunakaljat” tai olivat palaamassa juhlista, joissa oli käytetty alkoholia. Vanhemman reagointipositio on tukea nuorta hänen hämmennyksessään.

Kaverin 40-vuotisjuhlissa alkoholia tarjoiltiin ja huomasin hänen seuraavan ihmisten ”humaltumista” tarkasti. Hän sanoi, joit ainakin litran viiniä. Join omasta mielestäni useamman lasin mutta käytökseni ei ollut kauhean humalaisen käytöstä (kohtuus). Sanoin: tuntuiko sinusta, että join liian paljon viiniä? Monta lasia, hän sanoi... (Äiti/L/2000)

Edellinen sitaatti viittaa perheensisäisiin neuvotteluihin (vrt. Jokinen 2014), koska nuori vaatii vanhempansa selittävän käyttäytymistään tietyssä tilanteessa, josta vanhemmalla itsellään puolestaan on erilainen näkemys. Kertoja rakentaa hyvää vanhemmuutta mainitsemalla käyttäytymisensä reflektoinnista (kohtuus), kun nuori sitä vaatii.

Rajoittajan positiossa vanhemman päämääränä on, että nuori ymmärtäisi juomiseen liittyvät riskit eikä joisi alaikäisenä. Tähän kategoriaan kuuluvissa kertomuksissa vanhemmat rakentavat eräänlaista vahvaa vanhempaa: he kuvailevat, miten ovat puuttuneet tilanteeseen nuoren juotua ja miten nuori on siihen reagoinut. Seuraavan sitaatin vahvaan vanhemmuuteen liittyy se, että asia selvitetään reilusti ja kunnonlla, siihen liittyy sanktio eikä ulkopuolisia (pikkusisko) ole kuulemassa keskustelua.

Nuori tuli kotiin selvästi humalassa ensimmäisen ja toistaiseksi myös viimeisen kerran. Asiasta keskusteltiin pintapuolisesti jo illalla (montako kaljaa, missä, kenen kanssa) ja seuraavana päivänä puhuttiin asiasta enemmän. Keskustelimme kotona kun pikkusisko oli ulkona kavereidensa kanssa. Nuori oli yhteistyöhaluinen ja avoin ja hyväksyi myös rangaistuksen mukisematta. (Äiti/L/1994/1997/1999)

Rajoittajan positioista kuvatuissa kertomuksissa esiintyi perheensisäisiä neuvotteluja esimerkiksi kun nuori oli pyytänyt vanhempaansa tarjoamaan hänelle alkoholia. ”Hän on kinunnu saunaolutta jo mökillä

ja ei oo annettu. Et on sanottu, et ehkä ens kesänä sitte, ku hän täyttää syyskuussa 18. Et ehkä ens kesänä hän voi sen saunakaljan saada.” (Äiti/H/1994/1996) Hyvää vanhemmuutta tuotetaan tässä vanhemman tavalla ilmaista nuorelle raja, joka ei ole ehdoton 18 vuotta, mutta rajan päättää vanhempi eikä nuori.

Rajoittajan positiosta kaikki vanhemmat eivät suhtaudu kovin toiveikkaasti siihen, että he voisivat keskustelemalla varmuudella estää kodin ulkopuolella tapahtuvat alkoholikokeilut.

Nuoremmalla oli reilu vuosi sitten kaikenlaista kokeilua, tuli koitiin selkeästi päihtyneenä, mutta ok kunnossa. Tämän jälkeen aina keskusteltiin asioista, en huomannut vaikutusta keskusteluilla. Nykyään nuorempi ei juo, itse kertonut ettei halua. On aikalailla kotosalla kokoajan joten huomaisin kyllä. (Äiti/L/1994/1996)

Tässäkin sitaatissa kuitenkin tuodaan esiin rajoittajan position vahvaa vanhemmuutta ja kontrollia: ”huomaisin kyllä.” Kuvioon 3 on koottu yhteenveto eri positiioihin sisältyneistä teemoista, joilla vanhemmat kertomuksissaan rakensivat hyvää vanhemmuutta.

Aloitteellisuus	Reagointi	Rajoittaminen
<ul style="list-style-type: none"> • vastuullisuus (riskeistä kertominen ym.) • rentous • kohtuullisuus • alkoholin kiehtovuuden ja hallinnan pettaminen • esimerkkiin luottaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • vuorovaikutteisuus • rentous • luottamus • neuvottelut • oman toiminnan pohtiminen • yhteisymmärrys • nuoren tukeminen hämmennyksessä • ehdottomuuden välttäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • vahva vanhemmuus • vanhempi päättää rajat • reiluus • jäämäkkyys • sanktiot • kontrolli

Kuvio 3. Teemoja, joilla kertomuksissa rakennettiin hyvää vanhemmuutta

Muutamia samoja teemoja, kuten vanhempien esimerkki, rentous tai luottamus, esiintyi useammassakin positiiossa, mutta taulukkoon on merkitty aineistossa kussakin positiiossa yleisimmin esiintyneet teemat.

Pohdinta

Tämän artikkelin tavoitteena oli tarkastella, miten vanhemmat kertovat tilanteista, joissa he ovat keskustelleet alkoholista alakäisen nuoren kanssa. Aiemmissa luvuissa olen selvittänyt, miten tutkimukseen osallistuneet vanhemmat positioivat itseään kertoessaan nuorten kanssa käymistään keskusteluista sekä miten he rakentavat hyvää vanhemmuutta antamiensa positioiden sisällä. Pohdinnassa tarkastelen tuloksia suhteessa aiempiin tutkimustuloksiin.

Vanhempien aloitteellisuus keskustelujen avaamisessa oli artikkelin keskeinen tema. Ryhmittelin keskustelutilanteet tarkastellen, kuka oli avannut keskustelun. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat motivoituneita keskustelemaan nuorten kanssa alkoholista osa ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa, osa vasta tilanteen niin vaatiessa. Nuoret kuitenkin toivovat vanhemmilta aloitteellisuutta alkoholista keskustelemisessä ja totuudenmukaista tietoa alkoholin vaikutuksista (Simonen ym. 2015). Nuorten näkökulmasta siis olisi tärkeää, että vanhemmat avaisivat keskusteluja. Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat avanneet keskusteluja esimerkiksi varoittaakseen alkoholin vaaroista tai perehdyttääkseen nuorta alkoholikulttuuriin. Toisaalta vanhemmat saattoivat olla hyvinkin aloitteellisia myös pyrkimässään rajoittamaan nuoren alkoholinkäyttöä. Varovaisimpia ja herkimpiä vanhemmat näyttivät olevan reagoijan positiossa pelätessään vahingossa herättävänsä nuoren mielenkiinnon alkoholiin tai tukiesseen nuorta, kun hän hämmentyy jonkun muun alkoholinkäytöstä.

Rajoittajan positioista vanhempi lähestyi perheensisäisiä neuvotteluja valta-asemastaan käsin. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat näkemystä, että neuvotteleva kasvatus sisältää jatkuvaa tasapainottelua valvonnan ja vapauksien sekä vanhempien auktoriteetin ja nuoren itsemääräämisoikeuden välillä (Järvinen & Østergaard 2009, 380). Tulokset sisältävät myös neuvotteluihin liittyvää opettamista, vakuuttamista, manipulointia, auktoriteettiin vetoamista ja myös pakkottamista, joihin Strauss (1978) viittaa. Alkoholiasioissa nuoren ja vanhemman vuorovaikutukseen liittyy monenlaista toisen osapuolen punnintaa. Nuoret odottavat vanhemmilta auktoriteettiaseman ylläpi-

tämistä mutta ei niinkään neuvomalla ja kontrolloimalla vaan kiinteiden perhesuhteiden, vuorovaikutuksen ja luottamuksen rakentamisen kautta. (Simonen ym. 2015, 373.) Tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista suuri osa näytti odottavan hyvältä vanhemmalta samantyyppisiä asioita. Tulos on linjassa myös Jonesin (2015) tutkimuksen kanssa, jossa vanhemmat pitivät rajattomuutta riskinä nuorelle. Muiden vanhempien, jotka tarjosivat nuorille alkoholia, epäiltiin ottavan turvaa ja rajoja tarjoamattoman kaveriroolin. Heidän arveltiin uskovan, että alkoholista olisi apua nuoren sosiaalisten suhteiden turvaamisessa. (Jones 2015.) Tässä tutkimuksessa ei ilmennyt selkeitä ”kaverivanhemman” tai ”hukassa olevan vanhemman” diskursseihin liittyviä piirteitä, sillä kertojat perustelivat valintojaan keskustelutilanteista kertoessaan.

Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien tapa rakentaa hyvää vanhemmuutta tuo esiin monista muistakin tutkimuksista tuttuja teemoja. Esimerkiksi kohtuullisuuteen opettaminen, esimerkkinä toimiminen ja luottamus ovat teemoja, jotka vanhemmat nimesivät myös Sirolan (2004) tutkimuksessa keskeisiksi keinoikseen vaikuttaa nuorten alkoholinkäyttöön. Näyttää siltä, että erityisesti reagoijan positioon liittyvä tapa odottaa nuoren aloitetta tukee Hoikkalan (1993) havaintoa siitä, että kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan koe lapsen rajoittajan roolia omakseen. Lisäksi ehdottomuutta haluttiin välttää, sillä useissa kertomuksissa toistui ”kielletty hedelmä” -fraasi, josta myös Piispa (2013, 29) kirjoittaa.

Mitä tutkimuksen tulokset kertovat ehkäisevän päihdetyön kehittäjille? Suomalaiset asiantuntijat ovat jo ainakin 1990-luvulta alkaen suositelleet vanhemmille, että he keskustelisivat alkoholista nuorten kanssa (Sääksilahti 2006). Kotikeskustelujen sisällöistä on kuitenkin melko vähän tietoa. Yleisesti ottaen tiedetään, että kasvattajat pyrkivät esittämään kasvatettaville vallitsevan kulttuurin erilaisia merkityssisältöjä valikoiden (Antikainen 1992, 11, 25), mutta tämän tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että alkoholi aiheesta keskustellessaan eri vanhemmat voivat valikoida kulttuurisesta merkitysjärjestelmästä kovin erilaisia suosituksia lapsilleen. Kun yksi vanhempi painottaa ikärajojen noudattamista, toinen haluaa tutustuttaa nuorta

viinikulttuureihin, ja kolmas kuvailee juomistilanteiden sosiaalisuutta ja niihin liittyvien riskien minimointia.

Vanhempien keskusteluvalmuuksiin olisi hyvä panostaa, sillä nuoriin kohdistuvista ehkäisevän päihdetyön malleista on todettu tehokkaimmiksi ne, joihin on otettu mukaan myös perhe ja yhteisö (Babor ym. 2003, 215–216). Ehkäisevän päihdetyön kehittäjien keskeisiä keinoja vanhempien tavoittamiseen ovat esimerkiksi vanhempainillat, esitteet ja sosiaalinen media. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella kotikeskustelut ovat moniarvoisia, mutta niihin sisältyy vanhempien omasta näkökulmasta tärkeitä päämääriä. Ehkäisevässä päihdetyössä olisi tärkeää tarjota vanhemmille foorumeita, joissa he voisivat keskustella kasvatuksesta ja siitä, millä erilaisilla keinoilla voi pyrkiä samaan päämäärään, kuten nuoren kohtuukäyttöön aikuisena. Asiantuntijoiden olisi hyvä muistuttaa esimerkiksi, että alkoholin kohtuukäytön oppiminen ei edellytä alkoholin maistattamista alaikäisenä. Vanhemmille suunnatuissa keskustelunavauksissa olisi hyvä keskustella siitä, kuinka alkoholista voi puhua nuoren kanssa välittäen terveydellistä faktatietoa mutta myös pohtien alkoholinkäyttöön liittyviä sosiaalisia tilanteita (vrt. Maunu 2013) ja esimerkiksi muihin kohdistuvia haittoja (ks. esim. Warpenius, Holmila & Tigerstedt 2013).

Tämän tutkimuksen tärkeä teema on myös vanhemman herkkyys nuoren keskustelualoitteeseen vastaamisessa. Vanhempien välille olisi hyvä herättää vertaiskeskusteluja siitä, kuinka he ovat arjessaan keskustelleet alkoholista nuorten kanssa ja mistä he ovat huomanneet, milloin alkoholiin liittyvät pohdinnat ovat tulleet nuorelle ajankohtaisiksi. Tämän tutkimuksen aineistossa keskustelujen aloittamista epäroivien vanhempien lapset olivat iältään 13–14-vuotiaita. Kaikki sitä vanhempien nuorten vanhemmat olivat jo keskustelleet alkoholista nuorten kanssa. Vanhemman on kuitenkin mahdotonta tietää, millaista informaatiota jo alakouluikäiset lapset saavat alkoholista ympärillään olevilta ihmisiltä ja mediasta, joten asiantuntijoiden olisi hyvä rohkaista vanhempia käynnistämään ennaltaehkäiseviä keskusteluja.

Myös ehkäisevän päihdetyön kehittäjien ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa tarvitaan herkkyyttä ja arkilähtöisyyttä. Asiantuntijapuhetta leimaa helposti yksinäisyys, jossa asiantunti-

joiden tehtäväksi muodostuu tiedon välittäminen ”oikeasta” toimintatavasta vanhemmille (Vuori 2001, 367; Elmeland & Kolind 2012). Vanhempainiltojen kaltaisissa interventioissa ammattilaiset käyttävät tieteellisiä faktoja myös moraalisen taivuttelun välineenä (Rod 2012, 163–177), jotta vanhemmat eivät esimerkiksi tarjoaisi alkoholia alaikäisille. Tämän tutkimuksen tulokset haastavat huomioimaan, että eri vanhemmat saattavat tarvita erilaisia perusteluja esimerkiksi alaikäisen päihdeettömyyden edistämiseen. Olisi vaarallista ajatella, että esimerkiksi oletus vanhemmuuden hukassa olemisesta jakaisi ehkäisevän päihdetyön toimijoiden mielessä vanhempia ”tehtäviensä tasalla oleviin” ja niihin, jotka eivät sitä ole. (Jokinen 2005, 127.) Tällainen tyypittely ei palvele aitoa yksilöiden kohtaamista, johon sosiaalipedagogisessa toiminnassa pyritään. Enemmänkin asiantuntijoiden olisi hyvä kääntää keskustelua ja antamia ohjeita terveysvalistuksen lisäksi arkisten tilanteiden käytännöllisten ratkaisujen suuntaan. Ehkäisevä päihdetyö ja päihdekasvatus vaativat myös elämäntaitoihin, arvoihin ja omaan ajatteluun liittyvää ohjaustyötä (Pylkkänen, Viitanen & Vuohelainen 2009). Sosiaalipedagoginen ehkäisevä päihdetyö edellyttää, että työntekijä on läsnä siellä, missä nuoret ja vanhemmat ovat, kuten koulussa tai verkkoympäristöissä, ja herättelee heitä toimimaan oman elämänlaatunsa parantamiseksi (Tapio 2014).

Tämän tutkimusten tulosten valossa on realismia, että ammattilaisten esitteillä, terveystietolomakkeilla, videoilla ja some-nostoilla käynnistämät kotikeskustelut muokkautuvat perheen arjen realiteettien näköisiksi. Kotikeskustelujen sisältöihin voidaan yrittää vaikuttaa esimerkiksi virittävällä valistuksella. Ongelmiin ja niiden ratkaisukeinoihin liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu voi vähitellen tiukentaa vanhempien asennetta alaikäisten alkoholinkäyttöön ja tukea vanhempien kasvatukseen (Raitasalo & Holmila 2014, 204). Myös arkeen liittyvät, vanhempien onnistuneita ratkaisuja kuvaavat diskurssit olisivat tarpeellisia vanhemmille. Erilaiset, esimerkiksi kasvatustieteilijöiden, vanhempainilloissa ja nettisivuilla ilmenevät puhutavat ja merkityksenannot hyvän äitiyden ja isyyden normatiivisista oletuksista säätelevät vanhemmuutta diskursseina, jotka toimivat vanhemmuuden peleinä (Jokinen 2005, 123–126). Laadukkaassa ehkäisevässä

päihdetyössä pyritäänkin aina pohtimaan kunkin intervention tietoperustaa, etiikkaa, kohdentamista, resursseja, viestintää, osallisuutta, yhteistyötä, toteutusta, uudistamista, levitystä ja vakiinnuttamista, jotta voitaisiin vaikuttaa yksilöiden asenteisiin, tietoihin ja käyttäytymiseen (Soikkeli & Warsell 2013; Salasuo 2011, 15). Ehkä tärkein avain vanhempien kohtaamisessa on kuitenkin saada aikaan vanhemman oma oivallus keskustelujen päämääristä, esteistä ja keinoista omassa arjessa, oman lapsen kanssa.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Antikainen, A. 1992. Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K. & Rossow, I. 2003. No ordinary commodity. Research and public policy. Oxford: Oxford University Press.
- Beck, U. 1999. Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia. Suom. T. Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.
- Berger, P. L. & Luckmann T. 1998. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.
- Burr, V. 2003. Social constructionism. London: Routledge.
- Davies, B. & Harré, R. 2001. Positioning. The Discursive production of Selves. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (eds.) Discourse Theory and Practice. London: Sage, 261–271.
- Elmeland, K. & Kolind, T. 2012. ”Why Don’t They Just Do What We Tell Them?” Different Alcohol Prevention discourses in Denmark. *Young* 20 (2), 177–197 <http://you.sagepub.com/content/20/2/177> > (haettu 3.4.2015).
- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ik-kunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.

- Greimas, A. 1987. *On Meaning. Selected Writings in Semiotic Theory*. Translation by P. J. Perron and F. H. Collins. The University of Minnesota. London: Frances Pinter (Publishers).
- Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Suom. ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Helenius, J. 2013. Alkoholiihminen vanhempainilta – sosiaalipedagoginen interventio? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 14, 91–118.
- Herring, R., Thom, B., Beccaria, F., Kolind, T. & Moskalewicz, J. 2010. Alcohol harm reduction in Europe. In T. Rhodes & T. D. Hedrich (eds.) *Harm reduction: Evidence, Impacts and Challenges*. Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 275–301.
- Hoikkala, T. 1993. *Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hämäläinen, J. 2012. Social Pedagogical Eyes in the Midst of Diverse Understandings, Conceptualizations and Activities. *International Journal of Social Pedagogy* 1(1), 3–16.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. *Sosiaalipedagogiikka*. Porvoo: WSOY.
- Hänninen, V. 2000. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Acta Universitatis Tamperensis: 696. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Härkönen, J. 2013. Not a wet generation but a wet nation – The dynamics of change and stasis in the Finnish drinking culture from 1968–2008. Helsinki: National Institute for Health and Welfare.
- Jackson, K. M., Barnett, N. P., Colby, S. M. & Rogers, M. L. 2015. *The Prospective Association Between Sipping Alcohol by the Sixth Grade Later Substance Use*. Providence, Rhode Island: Brown University, Center for Alcohol and Addiction Studies <http://www.jsad.com/doi/pdf/10.15288/jsad.2015.76.212> (haettu 12.4.2015).
- Jallinoja, R. 2004. *Familiaristisen käänteen rakentajat: Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus*. Teoksessa K. Rahkonen (toim.) *Sosiologia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 64–98.
- Johnson, P. & Johnson, H. 2000. Reaffirming the power of parental influence on adolescent smoking and drinking decisions. *Adolescent & Family Health* 1 (1), 37–43.
- Jokinen, E. 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, K. 2014. Perheikäytäntöjen sosiologia. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 167–191.

- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jones, S. 2015. Parental provision of alcohol: a TPB-framed review of the literature. *Health Promot. Int.* <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pub-med/25908595> (luettu 10.5.2015).
- Järvinen, M. & Østergaard, J. 2009. Governing Adolescent Drinking. *Youth Society* 40 (3), 377–402.
- Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.) 2002. Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Helsinki: Tammi.
- Lehto, A., Katainen, A. & Maunu, A. 2012. Riskinä toisten tahto? Laadullinen analyysi yhdeksäsluokkalaisten alkoholiin liittyvistä riskiymmärryksistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 656–669.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. 1983. Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. Teoksessa P. H. Mussen & E. M. Hetherington (eds.) *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed.). New York: Wiley, 1–101.
- Maunu, A. 2011. Leiskaa steissillä, romanssi mökillä. Pääkaupunkiseudun ammattiin opiskelevien ja lukiolaistan juomisen sosiaaliset motiivit ja juomisen koetut haitat. Helsinki: Elämäntapaliitto.
- Maunu, A. 2013. Hauskuus ja tylsyys, turva ja vaara. Nuorten juomisen ja arjen ambivalenssit. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3), 272–286.
- Morgan, D. 2011. *Rethinking Family Practices*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Myllyniemi, S. (toim.) 2012. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Mäkelä, P., Tigerstedt, C. & Mustonen, H. 2010. Mikä on muuttunut [suomalaisessa juomisessa]? Teoksessa P. Mäkelä, H. Mustonen & C. Tigerstedt (toim.) *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 281–294.
- Piispa, M. 1999. Alkoholi, huumeet ja media. Viisi tapaustutkimusta päihdevalistuksen mahdollisuuksista. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/99. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus.
- Piispa, M. 2013. Miten valistus voi vaikuttaa? Tapaustutkimus Lasten seurassa -ohjelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3), 322–330.
- Pylkkänen, S., Viitanen, R. & Vuohelainen, E. 2009. Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

- Raitasalo, K. & Holmila, M. 2014. Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasvatuskäytännöt. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: THL, 196–285
- Raitasalo, K. & Simonen, J. 2011. Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (1), 18–29.
- Rod, M. 2012. From evidence-based policy-making to evidence-based parenting? The ambiguous role of facts in Danish alcohol prevention. Teoksessa M. Hellman, G. Roos & J. von Wright (eds.) *A Welfare Policy Patchwork. Negotiating the Public Good in Times of Transition*. Nordic Centre for Welfare and Social Issues (NVC). Helsinki: Unigrafia, 163–180.
- Ryan S., Jorm, A. F., Kelly, C. M., Hart, L. M., Morgan, A. J. & Lubman, D. I. 2011. Parenting strategies for reducing adolescent alcohol use: a Delphi consensus study. *BMC Public Health* 11(13), 11–13.
- Salasuo, M. 2011. Vaikuttamisen keinot. Teoksessa M. Soikkeli, M. Salasuo, A. Puuronen & M. Piispa. *Se toimii sittenkin. Kuinka päihdevalistuksesta saa selvää*. Julkaisuja 116. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 11–20.
- Simonen, J., Kataja, K., Pirskanen, H., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2015. Luottamista ja harhauttamista. Vanhempien ja lasten alkoholinkäyttöä koskeva vuorovaikutus nuorten kuvaamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (4), 365–376.
- Sirola, K. 2004. Porilaisten yhdeksäsluokkalaisten ja kasvattajien käsityksiä nuorten alkoholinkäytöstä ja alkoholinkäytön ehkäisystä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Soikkeli, M. & Warsell, L. (toim.) 2013. *Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja*. Kide 21. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Strauss, A. 1978. *Negotiations. Varieties, Contexts, Processes, and Social Order*. San Fransisco & London: Jossey-Bass.
- Sulkunen, P. 1997. Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa P. Sulkunen & J. Törrönen (toim.). *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tampere: Gaudeamus, 13–53.
- Sääskilahti, J. 2006. *Vapise, kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Oulun yliopisto. Oulu: Oulu University Press.
- Tapio, M. 2014. Sosiaalipedagogista päihdekasvatusta? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 15, 121–132.

- Thiersch, H. 2005. *Lebensweltorientierte Soziale Arbeit. Aufgaben der Praxis im sozialen Wandel*. 6 Auflage. Weinheim und München: Juventa.
- Tigerstedt, C. 2013. Suomalaisen alkoholin kulutuksen nousun salat. Teoksessa T. Peltoniemi (toim.) *Pääasiana alkoholi*. Helsinki: Lundbeck, 24–30.
- Tigerstedt, C. & Törrönen, J. 2005. Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sosiologia* 42 (1), 35–48.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, J. 2000. Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sosiologia* 37 (3), 243–255. <http://www.julkari.fi/handle/10024/91625> (luettu 28.9.2014).
- Törrönen, J. 2010. Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 180–211.
- Törrönen, J. & Maunu, A. 2005. Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70, 266–282.
- Törrönen, J. & Simonen, J. 2014. Naistenlehdet symbolisen vallan käyttäjinä 1960-luvulta tähän päivään. Alkoholiaiheiset tekstit juomiseen liittyviä resursseja rakentamassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4), 401–412. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116688/torronen.pdf?sequence=1> (luettu 28.9.2014).
- Vuori, J. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.
- Väri, V. 2004. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.) 2013. *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Williams, C. L., Perry, C. L. 1998. Lessons From Project Northland. Preventing Alcohol Problems During Adolescence. *Alcohol Health & Research World* 22 (2), 107–116.
- Østergaard, J. 2009. Learning to become an alcohol user: Adolescents taking risks and parents living in uncertainty. *Addiction, Research and Theory* 17 (1), 30–53.

